

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Dimitrij Komic

**Varnostne implikacije severnoafriških in bližnjevzhodnih migracij v Evropsko
unijo**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Dimitrij Komic

Mentor: red. prof. dr. Marjan Malešič

**Varnostne implikacije severnoafriških in bližnjevzhodnih migracij v Evropsko
unijo**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Mentorju, prof. dr. Marjanu Malešiču se
zahvaljujem za strokovno pomoč in nasvete
ter potrpežljivost in odzivnost.

Varnostne implikacije severnoafriških in bližnjevzhodnih migracij v Evropsko unijo

Delo obravnava množične migracije iz držav Severne Afrike in Bližnjega vzhoda (MENA) v Evropsko unijo (EU), pri čemer države MENA ne predstavljajo le izvora migracij, ampak tudi tranzitno območje migracij iz držav subsaharske Afrike in držav širše regije. Množične migracije, predvsem nezakonite, iz MENA so značilne že poltretje desetletje, vendar ne v razsežnostih, s katerimi se je EU soočila v zadnjih petih letih, zlasti pa v letih 2011, 2014 in 2015. Ekonomski, družbeni in politični antagonizmi v regiji so vodili do pojava t. i. arabske pomladi konec leta 2010, ki se je izrazila v protestih in vstajah ter vplivala na povečanje migracij znotraj MENA in v EU. Delo, na podlagi kontekstov t. i. mešanih migracijskih tokov iz MENA v EU, analizira z migracijami najbolj obremenjene poti – osrednjesredozemsko, vzhodnosredozemsko in zahodnobalkansko – in raziskuje politične odzive in operativne ukrepe EU in južnoevropskih držav članic integracije, Italije in Grčije, ki sta bili pod največjimi obremenitvami pri upravljanju množičnih migracij. Evropski ukrepi za omejevanje množičnih nezakonitih migracij med letoma 2011 in 2015 so paradoksalno delovali tudi kot motivacijski dejavnik za nezakonite migracije na evropsko celino. Politični odzivi in operativni ukrepi EU, skupaj z agencijo Frontex, in ukrepi vstopnih držav članic so le v omejenem obsegu vplivali na zmanjšanje množičnih migracij iz MENA. Delo skuša identificirati in ovrednotiti varnostne implikacije množičnih migracij v EU, pri tem ugotavljamo, da ne moremo trditi, da množične imigracije ogrožajo družbeno in politično stabilnost držav članic EU in da je v kriminalnih dejanjih, povezanih s tihotapljenjem ljudi, še veliko 'potenciala' ter da množične migracije iz MENA v EU lahko povečajo verjetnost terorističnih dejanj v državah članicah EU. Neposredne verjetnosti povečanj terorističnih dejanj zaradi množičnih imigracij v EU nismo zaznali, kar pa ne pomeni, da množične imigracije ne omogočajo teroristom lažjega vstopa v EU, vendar njihovi razlogi za izvedbo terorističnih dejanj niso odvisni od imigracij.

Ključne besede: množične migracije/imigracije, arabska pomlad, migracijske poti, evropski odzivi, varnostne implikacije.

Security implications of North African and Middle Eastern migration into the European Union

This work deals with mass migration from the countries of North Africa and the Middle East (MENA) into the European Union (EU). The MENA countries not only represent a source of migration, but also a transit zone of migration from Sub-Saharan Africa and countries from the wider region. Mass migration, especially illegal one, has been typical for the area in research for more than two and a half decades, however not in the extent the EU has faced in the last five years, especially in the years 2011, 2014 and 2015. Economic, social and political antagonisms in the region led to the phenomenon of the so-called 'Arab Spring'. The unrest of Arab Spring at the end of 2010, reflected in the demonstrations and uprisings, which resulted in the increase of migration within the MENA and in the EU. On the basis of contexts of the so-called mixed migration from the MENA into the EU, the work analyses migration routes under intense migratory pressure – the Central Mediterranean route, the Eastern Mediterranean route and Western Balkan route – and explores policy responses and operational measures of the EU and the Southern EU Member States, Italy and Greece, which were under the greatest pressure in the management of mass migration. European measures to curb large-scale illegal migration between 2011 and 2015 acted also as a motivating factor for illegal migration to the Europe mainland. Policy responses and operational measures and, together with Frontex agency, and the measures of Southern EU Member States had only a limited effect on reducing the mass migration from the MENA. The work aims to identify and evaluate the security implications of mass migration into the EU, noting that it cannot be argued that massive immigration pose a threat to social and political stability of the EU Member States, that criminal acts associated with smuggling of human beings have a lot of 'potential' and that mass migration from the MENA into the EU may increase the probability of acts of terrorism in the EU Member States. A direct likelihood of increasing terrorist offenses due to mass immigration into the EU has not been detected, however it does not mean that mass immigration do not allow terrorists to facilitate their entry into the EU, but their reasons for committing terrorist offences are not immigration dependent.

Keywords: mass migration/immigration, Arab Spring, migratory routes, European responses, security implications.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	10
2	METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR.....	13
2.1	Predmet preučevanja.....	13
2.2	Cilj preučevanja	13
2.3	Raziskovalno vprašanje, hipoteze.....	13
2.4	Metodologija.....	14
2.5	Struktura	15
3	VARNOST IN MIGRACIJE	16
3.1	Migracije v varnostnih teorijah.....	16
3.2	Migracije.....	23
3.3	Varnostne implikacije imigracij	29
3.4	Evropsko upravljanje imigracij	34
3.4.1	Evro-sredozemski odnosi	39
3.4.2	Nacionalni institucionalni vidiki upravljanja imigracij.....	41
4	MIGRACIJE IZ SEVERNE AFRIKE IN BLIŽNJEGA VZHODA V EVROPSKO UNIJO 44	
4.1	Vzorec migracij znotraj in iz Severne Afrike in Bližnjega vzhoda.....	47
4.2	Konteksti migracij iz Severne Afrike in Bližnjega vzhoda v Evropsko unijo.....	51
4.2.1	Demografski dejavniki	52
4.2.2	Ekonomski dejavniki.....	56
4.2.3	Arabska pomlad.....	57
4.2.4	Državljska vojna v Siriji in nestabilnost Iraka	64
4.3	Poti migracij iz Severne Afrike in Bližnjega vzhoda v Evropsko unijo.....	67
4.3.1	Osrednjesredozemska pot.....	68
4.3.2	Vzhodnosredozemska pot	72
4.3.3	Zahodnobalkanska pot.....	74
4.4	Primerjava poti	76
4.5	Prošnje za azil.....	85
4.6	Evropski odzivi na množične migracije iz Severne Afrike in Bližnjega vzhoda v Evropsko unijo.....	87
4.6.1	Evropski nadnacionalni odzivi	88

4.6.2	Primer Italije.....	98
4.6.3	Primer Grčije.....	102
5	VARNOSTNE IMPLIKACIJE MNOŽIČNIH MIGRACIJ IZ SEVERNE AFRIKE IN BLIŽNJEGA VZHODA V EVROPSKO UNIJO.....	106
5.1	Družbena in politična destabilizacija.....	106
5.2	Kriminalna dejanja	116
5.3	Teroristična dejanja	120
6	SKLEP	127
7	LITERATURA	133

KAZALO SLIK

Slika 4.1: Zemljevid migracijskih poti	47
Slika 4.2: Stopnje brezposelnosti v starostni skupini 15–24 in v celotnem prebivalstvu, 2011 (%)	55
Slika 4.3: Poti množičnih migracij	68
Slika 4.4: Število odkritih nezakonitih prehodov – osrednesredozemska pot (levo) in pot Apulia, Calabria (desno)	69
Slika 4.5: Število prihodov po morju v Italijo 2002–2014.....	71
Slika 4.6: Število odkritih nezakonitih prehodov – vzhodnosredozemska pot.....	73
Slika 4.7: Število odkritih nezakonitih prehodov – zahodnobalkanska pot	75
Slika 4.8: Naraščanje števila prehodov v obdobju 2013/14	79
Slika 4.9: Naraščanje števila prehodov v obdobju 2014/15	80
Slika 4.10: Število smrti in verjetnost umrljivosti.....	85
Slika 4.11: Število prošenj za azil v EU 2005–2015	86
Slika 5.1: Občutki Grkov glede imigracije državljanov nečlanic EU v Grčijo, november 2014 – november 2015	111
Slika 5.2: Občutki Italijanov glede imigracije državljanov nečlanic EU v Italijo, november 2014 – november 2015	112
Slika 5.3: Občutki Evropejcev glede imigracije državljanov nečlanic EU v države članice EU, november 2014 – november 2015	113
Slika 5.4: Število mrtvih v terorističnih napadih v tisočih (svet) 2000–2014.....	120
Slika 5.5: Število mrtvih v terorističnih napadih v zahodni Evropi, 1970 – 2016.....	123
Slika 5.6: Število zahodnjakov, vključno s prebivalci v Turčiji, ki so umrli v terorističnih napadih povezanih z ISIS/ID (prikazani so samo napadi z žrtvami)	123

KAZALO GRAFOV

Graf 4.1: Skupno število nezakonitih prehodov na vzhodnosredozemski, zahodnobalkanski in osrednesredozemski poti v letih 2011–2015	77
Graf 4.2: Skupno število nezakonitih prehodov po posameznih poteh v letih 2011–2015.....	77
Graf 4.3: Gibanje števila nezakonitih prehodov na vzhodnosredozemski, zahodnobalkanski in osrednesredozemski poti v letih 2011–2015	78
Graf 4.4: Osrednesredozemska pot – nacionalnosti	82
Graf 4.5: Vzhodnosredozemska pot – nacionalnosti.....	83
Graf 4.6: Zahodnobalkanska pot – nacionalnosti.....	84
Graf 5.1: Politična stabilnost in odsotnost nasilja/terorizma.....	109
Graf 5.2: Pregled števila terorističnih napadov (uspešni, neuspešni in preprečeni) v državah članicah EU glede na motive.....	121
Graf 5.3: Pregled števila aretacij v državah članicah EU glede na motive	122

KAZALO TABEL

Tabela 3.1: Imigracijski dejavniki odbijanja in privlačevanja	28
Tabela 4.1: Prebivalstvo po starostnih skupinah (v 000)	54
Tabela 4.2: BDP na prebivalca (\$)	57
Tabela 4.3: Stopnja gospodarske rasti (%).....	57

SEZNAM KRATIC

BDP	bruto družbeni proizvod
EGS	Evropska gospodarska skupnost
EK	Evropska komisija
EMA	European Agenda on Migration – Evropski migracijski dnevni red
ES	Evropska skupnost
ESP	Evro-sredozemsko partnerstvo
EU	Evropska unija
GAMM	Global Approach to Migration and Mobility – Globalni pristop k migracijam in mobilnosti
GCC	Gulf Cooperation Council (Cooperation Council for the Arab States of the Gulf) – Svet za sodelovanje v Zalivu (Svet za sodelovanje arabskih držav Zaliva)
ID	Islamska država
IOM	International Organization for Migration – Mednarodna organizacija za migracije
ISIL	Islamic State of Iraq and the Levant – Islamska država Iraka in Levanta
ISIS	Islamic State of Iraq and Syria – Islamska država Iraka in Sirije
MENA	Middle East and North Africa – Bližnji vzhod in Severna Afrika
OZN	Organizacija združenih narodov
Svet	Evropski svet
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees, The UN Refugee Agency – Visoki komisariat Združenih narodov za begunce, Agencija ZN za begunce
UzS	Unija za Sredozemlje
VS OZN	Varnostni svet Organizacije združenih narodov
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

Migracije so značilne za vsa obdobja zgodovine. Vzroki in posledice ter vzorci, obsegi in učinki migracij se v času in prostoru, glede na npr. družbena, politična, okoljska in varnostna dogajanja, spreminjajo. Posamezna obdobja in območja imajo svoje značilnosti migracij, a kljub temu je osnovna značilnost migracij kot generičnega pojma¹ enaka: sprememba geografskega in družbenega okolja.

Sredozemske družbe so zgodovinsko izrazito prepletene z migracijskimi tokovi. Kot objekt raziskovanja oz. analitična kategorija je Sredozemlje, opredeljeno kot območje koherentnosti in enotnosti, utemeljeno z idejo F. Braudela (1902–1985), iz katere so se skušale utemeljiti t. i. sredozemske študije, ki so, ker jih opredeljuje specifičnost zaradi geografske umeščenosti na križišče različnih regij, študije področij, npr. evropske, turške, bližnjevzhodne, severnoafriške študije (Schäfer 2014). Za Sredozemlje,² ki ga opredeljujejo dualizmi in dihotomije, raznovrstnost in povezave številnih interesov, identitet, kultur in referenc v zgodovinskem prostoru, so značilne velike meddržavne neenakosti, za države južnega in vzhodnega Sredozemlja pa so značilne tudi velike znotrajdržavne razlike. Specifični socialno-ekonomski in družbeno-politični dejavniki (Özekin in Akkaş 2014) in posledično kriza avtoritarne družbene pogodbe (Beck in Hüser 2012) so konec leta 2010 v severnoafriških in bližnjevzhodnih državah sprožili ljudske vstaje, katerih skupek označuje poimenovanje *arabska pomlad*, ki so vplivale na okrepljene migracijske tokove med državami in v države Evropske unije (EU).

Migracije iz držav Bližnjega vzhoda in Severne Afrike (*Middle East and North Africa – MENA*)³ v države EU, z vstopnimi točkami v južnoevropskih članicah integracije – Španiji, Italiji, Malti, Grčiji –, so za območje značilne že najmanj dve desetletji in pol. Migracije iz območja MENA vključujejo tudi migracije iz držav podsaharske Afrike, ki države MENA uporabljajo kot tranzitne točke na poti v EU.

¹ Gibanje prebivalstva čez državne meje ali znotraj države, ki vključuje kakršnokoli gibanje ljudi, ne glede na trajanje, obliko ali vzroke. Delo obravnava t. i. mešane migracijske tokove: ekonomski miganti, prosilci za azil, begunci.

² Znotraj francosko in angleško govoreče znanstvene skupnosti prevladujeta izraza 'Bližnji vzhod in Severna Afrika' ali 'Mašrik in Magreb'; v arabski strokovni literaturi se izraz Sredozemlje, v primerjavi s strokovno literaturo z južnoevropskega območja, uporablja v manjši meri (Schäfer 2014, 70).

³ Ne obstaja standardiziran seznam držav MENA. Angleški akronim v najširšem smislu zajema Alžirijo, Bahrajn, Džibuti, Egipt, Iran, Irak, Izrael, Jordanijo, Kuvajt, Libanon, Libijo, Moroko, Oman, Katar, Savdsko Arabijo, Tunizijo, Združene arabske emirate, Zahodni breg in Gazo, Tunizijo in Jemen, v nekaterih primerih tudi Etiopijo in Sudan.

Južnoevropske države so bile do začetka devetdesetih let prejšnjega stoletja tradicionalne države emigracije v zahodno Evropo. Migracijski tokovi so se spremenili, ko so se države južne Evrope prvič srečale z večjim številom imigrantov. Trikratnik povečanja imigrantov v med letoma 1981 in 1991 v Grčiji, Italiji, na Portugalskem in v Španiji je rezultat ekonomskega razvoja južnoevropskih držav in vstopa v Evropsko skupnost (ES). Sprva države emigracije so postale države imigracije, dinamično migracijsko območje pa so južnoevropske države postale okrog leta 2000, ko so migranti prihajali zaradi zaposlitvenih možnosti na formalnem in neformalnem trgu dela. Vse bolj množične so postajale migracije iz afriških držav ob obalah Atlantika, Mavretanije, Zahodne Sahare in južnega Maroka na Kanarske otoke, iz severnih obal Maroka v Španijo oz. njeni enklavi Melilla in Ceuta, z libijskih in tunizijskih obal na Malto ali Sicilijo ali Lampeduso, iz Turčije na grške otoke v Egejskem morju in na območje severozahodne turško-grške meje po reki Evros.

EU se v zadnjih letih, predvsem od leta 2011, z eskalacijo pa v letih 2014 in zlasti 2015, sooča z množičnimi migracijami iz držav MENA. Po procesu demokratizacije avtoritarnih režimov po začetku t. i. arabske pomladi konec leta 2010 se je EU leta 2011 soočila z obsežnejšimi imigracijskimi tokovi, začeni s tisoči migranti, ki so po začetku arabske pomladi prispeli na italijanski otok Lampedusa. V letih 2011 in 2012 so, tudi zaradi nemirov po koncu vladavine Gadafija v Libiji, sledili množični prihodi v Libiji nastanjenih migrantov, izvorno iz podsaharske Afrike. Za leti 2014 in 2015 so značilni množični migracijski tokovi na grške otoke iz, čeprav ne izključno, Sirije, kjer od leta 2011 divja državljanska vojna, zaradi katere je bilo leta 2015 več kot polovica prebivalcev v begunstvu v sosednjih ali bližnjih državah ali državah EU ali nekaterih državah drugih kontinentov ali notranje razseljenih.

Migracije niso le demografski in družbenoekonomski fenomen, ampak tudi politični in varnostni. Imigracije lahko predstavljajo grožnje državi prejemnici ali skupini držav prihoda na različnih področjih oz. sektorjih, npr. vojaškem, političnem, družbenem, ekonomskem in okoljskem (Buzan in drugi 1998).

Delo prikazuje razvoj poteka množičnih migracij v EU, pri čemer se, po obravnavi kontekstov v MENA, s poudarkom na arabski pomladi, osredotoči na nezakonite prehode po osrednesredozemski (Libija–Sicilija/Lampedusa, Italija), v katero je vključena tudi pot Apulia–Calabria (do Apulie po poti iz Grčije), vzhodnosredozemski (Turčija–Grčija/Lesbos) in zahodnobalkanski (Grčija–Makedonija, Srbija–Hrvaška, Madžarska in naprej proti severozahodu)

poti, ki so bile izmenično najbolj obremenjene v letih 2011–2015. Preliminarna poizvedba obremenjenosti ostalih v preteklosti pogosto uporabljenih migracijskih poti iz MENA – zahodnoafriške, zahodnosredozemske in vzhodne (kopenske) – je pokazala, da slednje poti po dogodkih arabske pomladi niso bile tako množično uporabljene. V nadaljevanju se delo osredotoča na evropske nadnacionalne in nacionalne odzive na množične migracije v obdobju 2011–2015 ter poskuša identificirati in ovrednotiti varnostne implikacije množičnih migracij v EU, kjer imata posebno vlogo glavni vstopni državi – Italija in Grčija.

2 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Predmet preučevanja

Predmet preučevanja je pojav in obseg migracijskih tokov iz MENA, s poudarkom na obdobju po začetku t. i. arabske pomladi, konec leta 2010, z eskalacijo v letih 2014 in 2015, ki predstavljata pomembno prelomno točko v smislu obsega kot posledice kontekstov območja, iz katerega so tokovi usmerjeni proti državam članicam EU, pri le-temu so bile najbolj obremenjene osrednjesredozemska, vzhodnosredozemska in zahodnobalkanska pot. Delo proučuje tudi evropske nadnacionalne in nacionalne odzive (politične in operativne) ter ugotavlja in razčlenjuje varnostne implikacije severnoafriških in bližnjevzhodnih migracij v EU.

2.2 Cilj preučevanja

Delo temelji na predpostavki, da so migracije tesno povezane z varnostjo; imigracije in varnost so v vzročno-posledični zvezi. Pomen dela je prikazati povezavo med množičnimi imigracijami in varnostjo kot kategorijo, ki je vpeta v politike EU in varnostjo kot kategorijo praks v državah članicah EU. Obravnavane množične imigracije je na ravni EU mogoče razumeti tudi kot testni instrument takojšnjega odzivanja (s čimer EU oz. njene agencije niso imele izkušenj v takem obsegu) in pokazatelj ustreznosti imigracijske politike EU. V konkretnem primeru je EU tudi okrepila druge politike sodelovanja z državami MENA. Na osnovi preučitve pojava in obsega mešanih migracijskih tokov, ob upoštevanju evropskih nadnacionalnih in nacionalnih odzivov, delo preučuje varnostne implikacije množičnih migracij iz MENA v EU, pri čemer imata pomembno vlogo Italija in Grčija. Implikacije se ugotavljajo po posameznih dimenzijah oz. sektorsko, kot izhaja iz hipotez, ki sledijo raziskovalnemu vprašanju. Cilj dela je analiza in sinteza pojava in ugotovitev varnostnih implikacij množičnih imigracij.

2.3 Raziskovalno vprašanje, hipoteze

Na podlagi teoretskih izhodišč varnosti in (i)migracij ter posledično varnostnih implikacij imigracij, je zastavljeno raziskovalno vprašanje *Katere so potencialne varnostne implikacije migracij iz držav MENA v EU?*, znotraj katerega delo testira naslednje hipoteze:

Množične migracije iz držav MENA v EU vplivajo na družbeno in politično stabilnost držav članic EU.

Množične migracije iz držav MENA v EU spremlja povečanje stopnje kriminala v državah članicah EU (ponarejanje dokumentov in tihotapljenje ljudi, trgovina z ljudmi).

Množične migracije iz držav MENA v EU povečujejo verjetnost terorističnih dejanj v državah članicah EU.

Delo poleg zgoraj navedenega, preverja tudi hipotezo:

Politični odzivi in operativni ukrepi EU, skupaj z agencijo Frontex, in ukrepi vstopnih držav članic – predvsem Italije in Grčije – so le v omejenem obsegu vplivali na zmanjšanje množičnih migracij iz držav MENA v EU in na njihove varnostne implikacije.

2.4 Metodologija

V vseh poglavjih dela je uporabljena metoda analize in interpretacije sekundarnih virov. Pri obravnavi vzorca migracij znotraj MENA in iz MENA je uporabljena zgodovinsko-razvojna metoda, v podpoglavju o kontekstih migracij iz MENA v EU je uporabljena tudi kvantitativna metoda (prikaz demografskih dejavnikov) in primerjalna metoda (učinki arabske pomladi). Pri preučevanju poti migracij iz MENA v EU sta na osnovi podatkov, pridobljenih s strani Frontexa 18. in 28. aprila 2016, uporabljeni tudi kvantitativna (analiza obsega nezakonitih prehodov po obravnavanih migracijskih poteh v časovnem obdobju in po nacionalnostih) in primerjalna metoda (primerjava obremenjenosti obravnavanih migracijskih poti po številu prehodov). Obravnava evropskih odzivov na množične migracije iz MENA temelji na metodi analize in interpretacije sekundarnih virov in uradnih dokumentov EU ter študij primerov Italije in Grčije. Pri ugotavljanju varnostnih implikacij množičnih migracij iz MENA v EU je poleg analize sekundarnih virov v delu, ki se nanaša na družbeno in politično stabilnost, uporabljena kvantitativna metoda (pregled politične stabilnosti v sklopu kazalnikov upravljanja/zbirka Svetovne banke z možnostjo lastnega zajema podatkov, sekundarna analiza javnega mnenja/pregled javnega mnenja glede imigracij na ravni EU, Italije in Grčije/Eurobarometer Interactive z

možnostjo določitve parametrov). V delu o kriminalnih in terorističnih dejanjih pa je uporabljena metoda delno strukturiranega intervjuja s strokovnjakom s področja (Robert Črepinko, Europol, Center za boj proti mednarodnim kriminalnim združbam, ki tihotapijo migrante, 18. april 2016).

2.5 Struktura

V uvodu opozorimo na naraščajoče migracijske tokove iz MENA v EU in najavljamo obravnavo kontekstov razvoja poteka množičnih migracij v EU, evropskih odzivov in varnostnih implikacij.

Drugo poglavje je namenjeno opredelitvi predmeta preučevanja, cilju preučevanja, raziskovalnemu vprašanju in hipotezam, metodologiji ter strukturi dela.

Tretje poglavje je namenjeno teoretskim izhodiščem varnosti in povezavi med varnostjo in (i)migracijami. V omejenem obsegu so najprej predstavljene temeljne značilnosti teoretskih paradigem varnosti ter njihova navezava na (i)migracijski dejavnik in varnostne implikacije tega dejavnika. Sledi obravnavo evropskega upravljanja imigracij, evro-sredozemskih odnosov in nacionalnih institucionalnih vidikov upravljanja imigracij.

V četrtem poglavju so najprej obravnavani konteksti severnoafriških in bližnjevzhodnih množičnih migracij v države članice EU, kjer je viden razvoj migracijskih gibanj v Evropo, v nadaljevanju so analizirane osrednjesredozemska, vzhodnosredozemska in zahodnobalkanska pot severnoafriških in bližnjevzhodnih množičnih migracij v EU ter politični odzivi in operativni ukrepi EU, skupaj z agencijo Frontex, in ukrepi vstopnih držav članic – Italije in Grčije.

V petem poglavju so obravnavane varnostne implikacije množičnih migracij MENA v EU v smislu vpliva na družbeno in politično destabilizacijo držav članic EU, povečanje stopnje kriminala v državah članicah EU, predvsem ponarejanja dokumentov in drugih dejavnosti, povezanih s tihotapljenjem ljudi ter povečanje verjetnosti terorističnih dejanj v državah članicah EU.

V sklepnem poglavju na podlagi zastavljenega raziskovalnega vprašanja in hipotez podamo ključne ugotovitve.

3 VARNOST IN MIGRACIJE

Koslowski (2009) ugotavlja, da čeprav migracije že dolgo vplivajo na oblikovanje svetovnih politik, jim je bilo v splošnih delih o sodobnih mednarodnih odnosih ali teoriji mednarodnih odnosov namenjene malo pozornosti tako s strani neorealistov, liberalistov ali konstruktivistov, neomarksisti so sicer vodili razprave o migracijah, vendar so bile te osredotočene na pojasnjevanje pojava v sodobnem kapitalizmu v smislu neenake izmenjave in odvisnosti in ne na posledice migracij na mednarodne politike.

Tako kot varnostne študije, imajo tudi migracijske študije problem pri določitvi obsega objekta [proučevanja]. Večje varnostne skrbi kot predstavljajo politični akterji, večje naloge imajo varnostne študije, podobno tendenco imajo migracijske študije – večji kot so migracijski tokovi, širši je obseg študij (Guild 2009, 1–2). Povezave med migracijami in varnostjo ne moremo šteti kot samoumevne, ampak je koncepta treba razumeti kot povezavo rezultatov diskurzov in praks družbenih skupin in institucij v posebnem kulturnem, družbeno-ekonomskem in političnem kontekstu. Smiselno je, da se analiza vodi na nivoju nacionalne in regionalne oz. mednarodne varnosti in da se koncept 'varnosti' členi v ekonomske, 'družbene' (hrana, zdravje, osebna varnost), politične, okoljske in vojaške vidike.

3.1 Migracije v varnostnih teorijah

V mednarodnih odnosih in varnostnih študijah je realizem, ki se je pojavil v štiridesetih letih prejšnjega stoletja, še vedno dominantna paradigma v akademskem in 'realnem' svetu, realistični pristop favorizirajo vlade pri zunanjepolitičnem delovanju (Hough 2008, 2–3). Za teoretike realizma je moč, zlasti materialna, in predvsem nasilje, končni razsodnik razlik med akterji (Kolodziej 2005, 118),⁴ osrednje enote so države, ki se združujejo v različne oblike, a tudi

⁴ Glavni predstavnik, Hans Morgenthau, je v delu *Politics Among Nations: the Struggle for Power and Peace* predstavil šest glavnih točk političnega realizma (Lašan 2012, 39): mednarodna politika se vodi po objektivnih zakonih, ki imajo izvore v človeški naravi; državni interes je opredeljen v smislu moči; moč je objektivna kategorija, univerzalno veljavna, vendar brez stalnega in končnega pomena; univerzalna morala se ne more aplicirati na dejanja nacionalnih držav v njihovi abstraktni obliki, ampak mora upoštevati konkretne okoliščine prostora in časa; potrebno

tekmujejo za omejene vire, torej tudi za varnost, kar pomeni, da nobena država ne more pridobiti več varnosti, ne da bi druge države hkrati izgubile del svoje varnosti – 'igra ničelne vsote' (Malešič 2012, 268). Za neorealizem (strukturni realizem) je ključen sistem držav, delujoč z vzročno silo na vse enote (države) sistema, te pa so omejene (glede distribucije sposobnosti, najbolj očitno vojaške sile, znotraj sistema držav, kar pomeni, da države svoje vire koncentrirajo v neprestana prizadevanja za izboljšanje svoje pozicije znotraj sistema in svoje relativne moči v odnosu do tekmovalcev) z anarhijo strukture (Kolodziej 2005, 119).

Weiner (Hollifield 2012, 351) je bil najbolj dosleden zagovornik realističnega pristopa k razumevanju mednarodnih migracij, vendar je, enako kot teoretiki mednarodne politične ekonomije, mešal ravni analize in prehajal od posameznika na državo in na mednarodno raven; povsem realistični pristop pri proučevanju mednarodnih migracij ni značilen za nobenega avtorja, za uporabo takšnega pristopa bi namreč morali predvidevati vedenje držav, ki se odraža v političnih odločitvah – glede več ali manj migracij in večje ali manjše podpore načelu političnega azila – in od strukture mednarodnega sistema (tj. porazdelitve moči). Iz teoretičnega izhodišča, da so države, ki so glede varnosti v dilemi, prisiljene, da skušajo neprestano ščititi svojo suverenost in iščejo načine, kako povečati svojo moč in sposobnosti (Adamson 2006), Hollifield (2012, 352) izpelje dve hipotezi: migracijska ali begunska politika (tj. pravila za vstop in izstop) je zadeva nacionalne varnosti in torej bodo države svoje meje odprle oz. zaprle, ko bo to v njihovem nacionalnem interesu (tj. okrepitev svoje moči in položaja v mednarodnem sistemu), vendar, ker je ta argument nevarno blizu tautologiji, ga je treba povezati z drugo hipotezo, da sta migracijska politika in tokovi odvisni od mednarodnih sistemskih dejavnikov, in sicer porazdelitve moči v mednarodnem sistemu in relativnega položaja držav. Države glede na svoj položaj v sistemu in glede na stanje moči ugotovijo, ali so pripravljene priseljevati ali izseljevati in koliko beguncev so pripravljene sprejeti.

Liberalizem poleg soodvisnosti držav, poudarja pomen tudi drugih akterjev, institucij in drugih povezav nacionalnih držav, ki umirjajo odnose med njimi in blažijo politiko (vojaške) moči; varnost v liberalizmu pomeni 'igro pozitivne vsote', kar pomeni, da se s povečanjem varnosti v eni državi, povečuje tudi varnost v drugih državah (Malešič 2012, 270–271). Neoliberalizem temelji na predpostavki, da obstaja sodelovanje med državami na mednarodnem

je razlikovanje med moralnimi težnjami naroda in moralnimi zakoni; načela realizma vzdržujejo avtonomijo politične sfere od vseh ostalih sfer, ki se ji morajo podrediti.

nivoju skozi institucije, opredeljene kot (Keohane v Lašan 2012, 41) »obstoje in povezane nize pravil (formalnih in neformalnih), ki predpisujejo obnašanje vlog, omejujejo aktivnost in oblikujejo pričakovanja«.

Meyers (2000, 1266) ugotavlja, da sta vprašanje migracij, zlasti glede oblikovanja imigracijskih politik, najbolj osvetlila neoliberalni institucionalizem in teorija globalizacije. Pomanjkljivost slednje je, kot trdi Hollifield (v Meyers 2000, 1269), da se preveč naslanja na ekonomske in socialne sile in zanemarja vpliv politike. Pri preučevanju uporabnosti neoliberalnega institucionalnega modela (Krasner; Keohane, Haggard in Simmons; Baldwin v Meyers 2000, 1266), ki predpostavlja, da mednarodne institucije in režimi prispevajo k premagovanju dilem glede skupnih interesov in skupnih odporov ter olajšujejo sodelovanje in usklajevanje med državami, so raziskovalci (Zolberg; Hollifield; Miller; Meyers; Cornelius v Meyers 2000, 1266) ugotovili, da so nadvladane organizacije in mednarodni režimi običajno malo vplivali na imigracijske politike posameznih držav, z delno izjemo EU in begunskega režima. Avtor (*ibid.*) trdi, da je vpliv mednarodnih organizacij in režimov omejen zaradi visokih političnih stroškov imigracije, težav z razdelitvijo koristi od imigracij in skoraj neomejeno ponudbo dela, ki je države prejemnice izvzela iz potrebe po sodelovanju z državami izvora ali z drugimi državami prejemnicami, čeprav sta prost pretok oseb znotraj EU in povečano sodelovanje glede vprašanj imigracij med državami članicami prispevala k večji uporabnosti teorije neoliberalnega institucionalizma pri preučevanju imigracijske politike.

Iz teorije liberalizma Hollifield (2012, 359) izpelje hipotezi, da so države bolj pripravljene tvegati odprtje svojih ekonomij trgovini (in v določenem obsegu migraciji), če obstaja določena vrsta mednarodnega režima (ali hegemonске sile), ki tokove lahko regulira in razrešuje kolektivna dejanja ter probleme t. i. zastojkarjev⁵ in da je vzdrževanje relativno odprte (nemerkantilistične) svetovne ekonomije odvisno od koalicij močnih interesov najbolj dominantnih liberalnih držav. Ključno vprašanje z vidika liberalizma oz. mednarodne politične ekonomije, ki ju Hollifield (2012, 357360) mestoma združuje, ker pristopa vključujeta ekonomsko in politično analizo, je, kako so se oblikovale proimigrantske koalicije⁶ v ključnih državah Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj in ali bodo te koalicije ob odsotnosti

⁵ Ne obstaja režim za regulacijo migracij, ki bi se približal režimom za regulacijo trgovine; izjemo predstavlja EU s schengenskim območjem (Hollifield 2012, 359).

⁶ Ključna razlika je v naravi in vrstah koalicij, ki se oblikujejo, ko gre za podporo ali nasprotovanje trgovini oz. migracijam (Hollifield 2012, 360).

močnega mednarodnega migracijskega režima in v kontekstu finančne krize ter številnih ekonomskih recesij sposobne vzdrževati imigracijske režime, ki izhajajo iz obdobja po koncu hladne vojne?

Sassenova (v Meyers 2000, 1267) v kontekstu globalizacijske teorije ugotavlja, da je kombinacija pritiskov, vključno s pojavom *de facto* režimov človekovih pravic, kroženja kapitala, etničnih lobijev, institucij evropske integracije, nenamernih posledic imigracijskih in drugih vrst politik ter ekonomske internacionalizacije, omejila suverenost države in zmanjšala njeno avtonomijo glede imigracijske politike. Nasprotno dokazujeta Freeman in Joppke (v Meyers 2000, 1268), ki ugotavljata, da se sposobnost države za omejevanje imigracij v pogojih globalizacije ni zmanjšala, ampak se je celo povečala ter da liberalne države sprejemajo več imigrantov bolj zaradi domačih kot zunanjih pritiskov.

V marksističnem razumevanju, kjer so v ospredju razredni in ekonomski interesi, je sistem sestavljen iz središča in obrobja, odnosi znotraj sistema pa omogočajo nadvlado razvitega in močnega središča nad nerazvitim in šibkim obrobjem, v 'igri ničelne vsote' postajajo bogati bogatejši in varnejši, revni pa revnejši in manj varni (Malešič 2012, 273–274). Ključna je tekmovalnost med bogatimi in revnejšimi, kjer so dosledno le eni zmagovalci.⁷ Marksistične vlade so v praksi običajno vodile zunanjo politiko, ki je bila širše gledano realistična (Hough 2008, 5–6).

Za marksistični pristop je ključno razumevanje, da (Meyers 2000, 1248): (1) so delovne imigracije strukturni del kapitalizma in služijo vladajočemu kapitalističnemu razredu (zato kapitalizem spodbuja migracijo med državami neenekega razvoja; delovne migracije bodo na dolgi rok naraščale), (2) gibanja v ekonomskem ciklusu in stopnje nezaposlenosti vplivajo na imigracije kratkoročno (vlade ustavijo ali celo vračajo imigracije v časih ekonomskih recesij), (3) se interesi različnih segmentov kapitalističnega razreda glede imigracij razlikujejo glede na to, ali pripadajo monopolističnemu kapitalu ali kapitalu, investiranemu v industrijo, za katerega so značilne nižje stopnja dobička (v prvem primeru se imigracije pogosteje regulirajo, v drugem primeru pa kapitalisti najemajo nezakonite imigrante, ker jih lahko bolj izkoristijo ali pa imigracije pospešujejo tudi v primeru dalj časa trajajoče nezaposlenosti), (4) se večina avtorjev osredotoča na vlogo kapitalistov pri pospeševanju ali omejevanju imigracij, ne da bi upoštevali

⁷ Vojaške strategije služijo bolj globalnim ekonomskim interesom kot interesom nacionalne varnosti, vojne se bojujejo zato, da se zaščiti ali vzdržuje izkoriščevalske ekonomske sisteme (Hough 2008, 6).

vsebinsko vlogo sindikatov (nekateri avtorji pa kritizirajo nasprotovanje sindikatov delavcem migrantom in trdijo, da tovrstne izključevalne politike delijo in šibijo delavski razred).

Migracije so v marksistični tradiciji postavljene v kontekst ekonomskega boja, znotraj katerega so bistveni načini, ki jih države uporabljajo kot del svojih ekonomskih strategij in bojev za izkoriščanje delavcev migrantov (Guild 2009, 4). Ti vstopijo v družbo na najnižjem mestu družbenoekonomske lestvice, kar pomeni, da se domači delavci povzpnejo po lestvici, s čimer se intenzivnost razrednega konflikta zmanjša (Meyers 2000, 1249). Imigracije služijo kapitalističnemu razredu na mnoge načine (Portes; Petras v Meyers 2000, 1248–1249): kapitalisti uporabljajo imigrantsko delovno silo kot »rezervno vojsko industrije« z namenom zmanjševanja plač delavcem, imigracije pa kapitaliste oskrbujejo z delovno silo (kar povzroča krepitev procesa akumulacije kapitala), preprečujejo padce dobičkov, nenadna nihanja ekonomske aktivnosti in strukturno inflacijo ter delijo delavski razred, kar kapitalisti dosegajo s spodbujanem rasizma (z nadzorom izobraževalnih sistemov in medijev). Posledično rasizem (s kategorizacijo posameznikov, razvrščanjem v skupine in dodeljevanjem strukturnih položajev glede na proizvodna sredstva) prispeva k oblikovanju razreda kapitalističnega sistema (Bonvenk in drugi; Miles v Meyers 2000, 1249).

Družbeni konstruktivizem (pojem je v mednarodne odnose leta 1989 vpeljal N. Onuf, kasneje je pristop razvil zlasti A. Wendt) se je pojavil v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, ko so teoretiki in analitiki ugotovili, da prevladujoče teorije ne morejo pojasniti sprememb na mednarodnem nivoju. Osnovne predpostavke pristopa, znotraj katerega so se razvile posamezne smeri, so, da na interakcije vplivajo družbeni faktorji, da družbene strukture pomagajo konstituirati interese in identitete akterjev ter da se agenti in struktura vzajemno konstituirajo (Frederking v Lašan 2012, 42). Varnost se oblikuje skozi prakse akterjev, zato je družbeni konstrukt, ki v ima v različnih kontekstih različen pomen, varnost in grožnje torej niso niti objektivne niti fiksne (Lašan 2012, 43), kar pomeni, da koncept moči ni zgolj materialen, kot ga razume realizem, ampak zajema tudi znanje, ideje, kulturo, ideologijo in jezik, s čimer se v mednarodni skupnosti uveljavljajo novi akterji, ki prek načina svojega delovanja lahko vplivajo na vsebino in učinke določene strukture (anarhije), ki je proizvod družbenih razmerij (Malešič 2012, 275).

Varnost je družbeno konstruirana, intersubjektivna in samoreferenčna praksa: »Varnost je govorno dejanje, diskurzivna praksa, v kateri se identificira pogoj nevarnosti, pokazane so

grožnje, konstruiran je objekt varnosti« (Wæver 1996). To izhodišče teorije sekuritizacije, ki jo je razvila kopenhagenska šola (v osnovi jo je razvil Wæver leta 1995, sistematično jo je razdelal Buzan leta 1998), je z alternativnimi metodami raziskovanja, npr. praksami akterjev, dopolnila pariška šola (osrednji predstavnik Bigo). Sekuritizacija⁸ pomeni določeno temo oz. vprašanje predstavljati kot temo 'vrhovne prednosti' preko govornega dejanja [speech act] in ker je tema predstavljena kot eksistenčna grožnja, zahteva nujne ukrepe iznad običajnih postopkov odločanja. Objektivnih groženj ni, so le poskusi določena vprašanja označiti za 'varnostna', implikacija teh označitev pa zagotavlja legitimnost za politična delovanja (Vuori 2008). Predstavljanje nečesa/nekoga kot eksistenčne grožnje referenčnemu objektu še ne tvori sekuritizacije – to je sekuritizacijski premik; tema oz. vprašanje je sekuritizirano, če oz. ko jo občinstvo sprejme kot tako (Buzan in drugi 1998, 39–44). Balzacq (2005, 176–177) Wæverju očita, da sekuritizacijo reducira na dejanja govorca, spušča pa vlogo občinstva v sekuritizaciji. Kopenhagenska šola, ki obravnava varnosti členi na več nivojev in po sektorjih (vojaški, politični, družbeni, ekonomski, okoljski), migracije izpostavlja v kontekstu družbene varnosti, pri kateri so v ospredju kolektivi oz. skupnosti in njihove identitete. Grožnje varnosti družbenega sektorja predstavljajo migracije s posledico spremembe v sestavi prebivalstva in posledično identitete, horizontalna kompeticija s posledico v spremenjenih načinih prve skupine zaradi vplivov druge skupine, vertikalna kompeticija s posledico šibkejšje ali ožje identitete prvotne skupine (Buzan in drugi 1998, 20–22, 121–124). Koslowski (Hollifield 2012, 351), ki zagovarja osnovna načela teorije globalizacije in je proučevanje razširil na mobilnost in migracije s konstruktivističnega vidika, ugotavlja, da sta nacionalna varnost in nacionalni interes⁹ sociološka konstrukta, skoraj vsako vprašanje pa se lahko spremeni iz vprašanja 'državne' varnosti v vprašanje 'družbene' varnosti.

V povezavi med varnostjo in migracijami Choucrijeva (2002, 98–102) opozarja: (1) kar vidimo, je odvisno od perspektive gledanja, (2) kdor šteje, definira, kdo je všteto, (3) kaj je všteto, je odvisno od tega, kdo šteje, kako in zakaj, z drugimi besedami: kdo ima koristi? Spremljevalne predpostavke vključujejo: (1) varnost nekoga je lahko negotovost nekoga drugega, (2) strategije, ki so oblikovane tako, da ustvarjajo varnost, lahko dejansko povečujejo negotovost, (3) gotovost

⁸ Termin sekuritizacija v slovenski strokovni literaturi večinoma ni poslovenjen; Malešič (2012) kot alternativo predlaga izraz 'povarnostnenje'.

⁹ Konstruktivisti trdijo, da nacionalnega interesa ni mogoče ločiti od strukture mednarodnega sistema in razmerja moči, kot to zagovarjajo realisti. Konstruktivisti postavljajo ideje, kulturo in norme pred materialne interese (Katzenstein; Wendt), skoraj vsako vprašanje se lahko 'sekuritizira' s politično razpravo (Wæver) (Hollifield 2012, 351).

je lahko 'objektivna', a je analiza stvar opazovalca, tj. 'subjektivna'. Zato opredelitev povezave med varnostjo in migracijami ni enostavna, varnost in migracije zajemajo nestabilnost, ki pod določenimi pogoji lahko zmanjša temelje družbenega reda – na vseh ravneh in v vsakem socialno-ekonomskem kontekstu, ugotavlja avtorica (*ibid.*), ki obseg varnosti države razlaga kot sledi v nadaljevanju. Vojaška varnost (VV) se nanaša na konvencionalne obrambne skrbi, ki zagotavljajo 'svetost' državnih meja in/ali uporabo vojaških instrumentov za doseganje državnih ciljev (sposobnost države, da se brani pred nenadnimi napadi oz. invazijami; sposobnost zagotavljanja varnosti pred zunanjimi grožnjami). Režimska varnost (RV) se nanaša na koncept upravljanja kot sposobnost vlade in njenih institucij za opuščanje formalnih odgovornosti in lastno zaščito pred domačim neredom, revoltom ali nesoglasji. Strukturna varnost (SV) se nanaša na sposobnost zaščite odpornosti življenjskih podpornih lastnosti in prevlade virov preživetja pred erozivnimi pritiski. Dva od pojmov, VV in RV, sta samoumevna in v veliki meri strateško opredeljena konstrukta. Pri SV gre za sposobnosti zadovoljitve zahtev povpraševanja prebivalstva (P) z viri (V) in prevladujočimi nivoji tehnologije (T) v kontekstu okolja (O). P, V, T so glavne spremenljivke, ki pretresajo kontekstualno konfiguracijo države. Rezultat izračuna nacionalne varnosti tako lahko izrazimo kot $NV = f(VV, RV, SV)$, kar pomeni, da je država varna v obsegu, ko so vse tri dimenzije ali pogoji varnosti izpolnjeni in ni varna v obsegu, ko je en ali več pogojev ali dimenzij varnosti ogroženih ali spodkopanih. Zagotavljanje SV v praksi spominja na dejanja žongliranja: če (oz. ko) rast prebivalstva presega prevladujoče zmogljivosti za zagotavljanje povpraševanja in potreb prebivalstva, pogoji za SV izginejo. $SV = f(P, V, T) / O$. Varnostna logika predstavlja izhodiščno ogrodje, ki kaže, kje in kako migracija lahko vstopi v varnostni izračun. Viri sprememb se nanašajo na 'več' ali 'manj' varnosti. Migracije vstopijo v ta izračun primarno skozi potencialne pretrese, ki jih generira P-faktor, ampak lastnosti migrantov in oblike migracij vplivajo, posredno in neposredno, na pogoj V in T. V tem kontekstu moramo, ker je P-faktor osnovni pri opredelitvi družbenega reda, prepoznati šibkost in moč glavnih spremenljivk. Vlogo P v mednarodnih interakcijah karakterizira: (1) parameter družbene situacije, ki definira akterje, bojevnike in naravo bojevnikov, (2) multiplikator prevladujočih trditev, ki potencialno pretresajo nove, ker dinamike interakcij delujejo na svoj način, (3) spremenljivka, ki oblikuje in je oblikovana s strani dinamike interakcij in se odziva na učinke parametra in multiplikatorja. To razlikovanje je rezultat primerjalne študije 45 groženj varnosti in

nasilnih konfliktov v državah v razvoju, ti primeri zagotavljajo prvo sistematično uokvirjanje povezave prebivalstvo-konflikt.

3.2 Migracije

Migracije so začele izrazito naraščati ob prehodu iz predmonopolnega v monopolni kapitalizem s pojavom industrializacije na začetku prejšnjega stoletja. V obdobju po koncu druge svetovne vojne in koncem hladne vojne je bila glavna tema mednarodne varnosti zveza med velesilama, območjih njunega vpliva in potenciala jedrske vojne, z državocentričnim pristopom v obdobju hladne vojne so bila vsa druga varnostna vprašanja odrinjena v ozadje (Themistocleous 2013, 4). Obdobje med leti 1945 in 1980 v kontekstu migracij Castles in Miller (2009, 207) označujeta kot neobičajno, grozote druge svetovne vojne so namreč diskreditirale ksenofobijo skrajne desnice in percepcije migrantov kot varnostne grožnje. Mednarodne migracije so bile pogosto videne kot začasni in ekonomski fenomen, posebno v zahodni Evropi. Povezava v raziskovanju mednarodnih odnosov in mednarodnih migracij se je začela razvijati v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so poveljne politike do gostujočih delavcev v zahodni Evropi do sredine sedemdesetih let odpovedale, kar je imelo za posledico nepričakovane naselitve migrantov in združevanje družin. K obravnavi mednarodne varnosti in migracij so teoretiki in analitiki pristopili v sredini osemdesetih let prejšnjega stoletja. Diskusije so zadevale tako naravo kot vzroke migracij in politične, ekonomske ter družbene učinke in implikacije na države prejemnice. Kot pomembno vprašanje na mednarodnem varnostnem dnevnem redu so se migracije pojavile po koncu hladne vojne. Razlog je v novih političnih okoliščinah, ki jih je povzročila notranjesistemska alternacija od bipolarnosti k unipolarnosti zaradi konca hladne vojne in prevlade Združenih držav Amerike (ZDA) kot edine globalne velesile (Themistocleous 2013, 3–4).

Ekonomisti so pozornost namenjali vplivu ekonomskih razlik med državami na migracije, politologi pa vplivu konfliktov znotraj držav na migracijske tokove; malo sistematične primerjave je bilo namenjene temu, kako mednarodna gibanja prebivalstva oblikujejo konflikte znotraj držav in med državami, tj. da se tokovi prebivalstva obravnavajo kot neodvisna spremenljivka, ne kot odvisna (Weiner 2011, 254).

Spremljanje migracij, še posebno begunskih premikov, v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, je vodilo k številnim resolucijam Varnostnega sveta Organizacije združenih narodov (VS OZN), v političnem dialogu so se nenadzorovani premiki ljudi, posebno prosilci za azil in t. i. nedokumentirani migranti, povezovali z varnostnimi grožnjami (Collyer 2006, 257). Resolucije, ki jih je sprejel VS OZN glede Iraka, bivše Jugoslavije, Ruande in Zaira, so prisiljena gibanja prebivalstva eksplicitno priznale za destabilizacijski faktor regionalne in mednarodne varnosti. Naraščajoče percepcije o mednarodnih migracijah kot varnostnem vprašanju so povezane s kvantitativno in kvalitativno evolucijo transnacionalnih migracij (Lohrmann 2000, 5).

V začetku tisočletja so tehnološki napredek, vključujoč hitrejša in cenejša transportna storitva in razširjanje informacij preko interneta, prispevali k velikemu povečanju svetovnih migracijskih gibanj (Oberoi 2009, 8).¹⁰ Weiner (2011, 253–254) ugotavlja, da: (1) mednarodne migracije ne upadajo, saj so se s koncem hladne vojne pojavila številna secesionistična gibanja, ki so oblikovala tokove beguncev, (2) več ljudi želi zapustiti svoje domove, kot je držav, ki bi jih želele ali bile sposobne sprejeti (odpor držav, da bi odprle svoje meje za migrante, je le deloma posledica skrbi zaradi ekonomskih učinkov, zadržki so politične narave v smislu, da pripadnost drugi etnični skupnosti lahko generira ksenofobijo in konflikte), (3) osredotočanje na migracije Jug/Sever in Vzhod/Zahod je ozko in zavajajoče (to je le ena dimenzija globalnih tokov; najbolj številne so migracije med državami v razvoju).¹¹

Na nevarnosti, ki so pogosto povezane z nenadzorovanimi imigracijami, so se vlade odzvale z različnimi političnimi ukrepi krepitve nadzora nad migracijskimi tokovi preko svojih meja. Nekateri so za zaustavitev imigracij sprejele ukrepe (Mitchell 2012, 7): (1) plačevanje državi izvora migrantov za preprečevanje emigracije, (2) grožnje državam izvora z namenom preprečevanja odhodov prebivalstva, (3) uporaba oboroženih intervencij s ciljem sprememb političnih razmer v državi izvora. Avtor (*ibid.*) zato predlaga, da naj tako teoretiki kot oblikovalci

¹⁰ Npr. v devetdesetih letih prejšnjega stoletja so bile za Azijo značilne obsežne migracije v novo industrializirane države – Singapur in Malezijo, kjer imigranti predstavljajo okrog 28 % oz. 12 % delovnega prebivalstva držav (ILO v Oberoi 2009, 8).

¹¹ Po podatkih Agencije ZN za begunce (UNHCR) iz poročila *World at War, Global Trends, Forced Displacement in 2014* (UNHCR 2015), je bilo leta 2014 po svetu razseljenih 59,5 milijona ljudi, leto prej 51,2 milijona, pred desetletjem pa 37,5 milijona. Izmed vseh razseljenih oseb je bilo 19,5 milijona beguncev, 38,2 milijona notranje razseljenih oseb in 1,8 milijona prosilcev azila. Zaradi konfliktov ali preganjanja je bilo leta 2014 na novo razseljenih 13,9 milijona ljudi. Leta 2010 je bilo svoje domove vsak dan prisiljeno zapustiti 10.900 ljudi, leta 2014 pa že 42.500. Od vseh razseljenih oseb je 53 % beguncev izviralo iz Sirije (3,88 milijona), Afganistana (2,59 milijona) in Somalije (1,11 milijona). Več kot 5,9 milijona beguncev pod mandatom UNHCR je prebivalo v državah, kjer znaša bruto družbeni proizvod (BDP) na prebivalca manj kot 5.000 ameriških dolarjev. Največ beguncev je bilo v Turčiji, 1,59 milijona, sledile so ji Pakistan, Libanon, Iran, Etiopija in Jordanija.

politik presežejo precej poenostavljen okvir, ki politike imigracij vidi kot izbiro med varnostno 'trdnjavo' na eni strani (države prejemnice) in nenadzorovano 'odpiranje zapornic' na drugi strani (države izvora), ker bodo države, ki so uspešne pri iskanju ravnovesja, nedvomno izkoristile prednosti imigracij in se izognile stroškom, povezanimi z imigracijami.

V nadaljevanju so predstavljene opredelitve relevantnih pojmov ter opredeljeni dejavniki odbijanja in privlačevanja, s katerimi pojasnimo kontekste migracij iz MENA, ki so v obdobju 2011–2015 analizirane po najbolj obremenjenih poteh.

Mednarodna organizacija za migracije (IOM) opredeljuje migracije kot »gibanje, bodisi čez državne meje ali znotraj države. Gre za gibanje prebivalstva, ki vključuje kakršnokoli gibanje ljudi, ne glede na trajanje, obliko ali vzroke; vključuje tudi migracije beguncev, razseljenih oseb, oseb, ki so bile prisiljene zapustiti svoje domove, in ekonomske migrante« (International Organization for Migration 2006). Glede na način gibanja/prehajanja ljudi ločimo: regularne oz. zakonite (legalne) migracije, iregularne oz. nezakonite (ilegalne) migracije, tajne (skrite, ang. *clandestine*) migracije, vrnitvene migracije (vrnitev osebe v državo izvora ali državo običajnega prebivališča, potem ko je vsaj eno leto preživela v drugi državi; vrnitev je lahko prostovoljna ali neprostovoljna).

O zakonitih migracijah govorimo, ko tujci vstopijo in prebivajo v določeni državi zakonito. Nezakonite pa so migracije, ko tujci vstopajo ali prebivajo v državi v nasprotju z njenimi predpisi in vključujejo nedovoljene prehode državne meje in druge spremljajoče dejavnike (npr. tihotapljenje migrantov čez meje).

IOM (*ibid.*) opredeljuje nezakonite migracije kot »gibanje oseb, ki se dogaja izven okvirov veljavnih zakonov države pošiljateljice [države izvora], prejemnice ali tranzitne države«. Za nezakonit vstop, bivanje in delo v državi z vidika države prejemnice gre v primeru, ko oseba nima ustreznih dovoljenj ali veljavnih dokumentov za delo, prebivanje in vstop v državo, kot to določajo predpisi o priseljevanju, z vidika države pošiljateljice [države izvora] pa v primeru, ko oseba prečka mednarodno mejo brez veljavnega potnega lista ali potovalnega dokumenta ali ne izpolnjuje upravnih zahtev za zapustitev države; obstaja težnja, da se uporaba pojma »nezakonite migracije« omeji predvsem za primere tihotapljenja ljudi in trgovanja z njimi (*ibid.*).

Za pojem »migrant« ni splošno sprejete definicije. Z izrazom se najpogosteje označuje osebo, ki samostojno, brez vpliva zunanjih dejavnikov, sprejme odločitev, da bo migrirala zaradi

»osebni ugodnosti«; pojem vključuje osebe in njihove družinske člane, ki migrirajo v druge države ali območja, da si izboljšajo materialne ali socialne razmere (*ibid.*).

Po opredelitvi IOM (*ibid.*) je nezakoniti migrant »nekdo, ki zaradi nezakonitega vstopa ali pretečenega vizuma nima več zakonitega statusa v tranzitni državi oziroma državi prejemnici«.

To delo uporablja izraz »nezakoniti« prehod oz. (i)migrant kot sinonim za tajne/ilegalne/neevidentirane (i)migrante ali (i)migrante z neurejenim statusom.

Po sestavi so migracijski tokovi ali enoviti (begunci) ali mešani (ekonomski migranti, prosilci za azil, begunci). IOM (*ibid.*) mešane tokove opredeljuje kot »kompleksna gibanja prebivalstva, vključujoč begunce, prosilce za azil, ekonomske in druge migrante«. Glede na vzroke, IOM (*ibid.*) osebe, ki migrirajo, opredeljuje kot:

- *ekonomski migrant* - oseba, ki zapusti svoje običajno prebivališče, da bi se ustalila izven države izvora ter izboljšala kakovost svojega življenja; pojem se lahko uporabi za razlikovanje od beguncev, ki so preganjani, nanaša pa se tudi na osebe, ki poskušajo nezakonito vstopiti v državo in/ali nepošteno uporabljajo azilne postopke,
- *prosilec za azil* - oseba, ki želi vstopiti v državo kot begunec in čaka na odločitev o svoji vlogi za status begunca v skladu s Konvencijo o beguncih iz leta 1951 in Protokolom o statusu beguncev iz leta 1967; v primeru zavrnitve mora zapustiti državo in je lahko prisilno odstranjena, tako kot vsak drugi tujec, ki nima urejenega statusa, razen če je bivanje dovoljeno iz humanitarnih ali drugih podobnih razlogov,
- *begunec* - prosilec za azil, katerega prošnja je bila odobrena;¹² *begunec (priznani)* je oseba, ki se »zaradi utemeljenega strahu pred preganjanjem, osnovanem na rasi, veri, narodni pripadnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali določenem političnem prepričanju, nahaja izven države, katere državljan je, in ne more, ali zaradi takšnega strahu noče uživati varstva te države« (druga točka razdelka A 1. člena Konvencije o statusu beguncev, 1951, kot je spremenjena s Protokolom iz leta 1967).¹³

¹² OZN obravnava migrante, ki bežijo pred vojno ali preganjanjem, kot begunce preden jim je odobren azil (npr. sirijski in eritrejski državljani uživajo status begunca »prima facie«) (Park 2015).

¹³ Glosar migracij IOM (*ibid.*) poleg *begunca (priznanega)* navaja še naslednje kategorije: *begunec (mandatni)* - oseba, ki izpolnjuje kriterije Statuta UNHCR in je upravičena do zaščite OZN, ki jo zagotavlja UNHCR, ne glede na to, ali se nahaja v državi podpisnici Konvencije o statusu beguncev iz leta 1951 in Protokola o statusu beguncev iz leta 1967, in ne glede na to, ali ga je država prejemnica priznala kot begunca v skladu z navedenima dokumentoma; *begunci v tranzitu* - begunci, ki so začasno sprejeti na ozemlje države pod pogojem, da se preselijo drugam; *tavajoči begunci* - begunci, ki niso bili neposredno vrnjeni v državo, kjer bi bili preganjani in niso uspeli pridobiti azila ali ne najdejo države, ki bi bila pripravljena obravnavati njihovo vlogo in se selijo iz ene države v drugo; *begunci sur place* - osebe, ki niso begunci v trenutku, ko zapustijo državo izvora, temveč to postanejo (pridobijo utemeljen strah pred

Če oseba pobegne iz svoje države zaradi strahu ali nevarnosti, ki so drugačne od tistih, zaradi katerih bi postala begunec (pogosto prisiljena odpotovati zaradi notranjih spopadov, naravnih nesreč ali nesreč, ki jih je povzročil človek), govorimo o notranje oz. zunanje *razseljeni osebi* (*ibid.*).

Tudi če imigranti v državo vstopijo zakonito in imajo urejen status bivanja, se jim status po določenem času lahko spremeni v nezakonitega. Med načine nastanka nezakonitega statusa uvrščamo primere, ko (Oberoi 2009, 4):

- se nekateri odločijo nezakonito migrirati iz države izvora v državo prejemnico, pri tem se pogosto poslužujejo tihotapskih storitev,
- nekatere v prepričanje, da so v državo vstopili na zakonit način ali delajo na zakonit način, zavedejo zaposlitveni agenti, tihotapci in trgovci,
- se nekateri odzovejo na povpraševanje delodajalcev, ki raje zaposlujejo nezakonite migrante, ker so bolj prilagodljivi in kot delovna sila cenejši,
- nekateri vstopijo v državo prejemnico z ustreznimi dokumenti, ki jih nato izgubijo; včasih je to posledica kršitve človekovih pravic kot npr. samovoljna zaplemba ali nezakonit odvzem dokumentov s strani organov ali nezakonita prekinitev pogodb o delu,
- nekateri v državo vstopijo zakonito in v njej zakonito delajo, vendar kasneje kršijo vizumske pogoje, kar je včasih posledica vezave dela in bivanja migrantov na enega delodajalca,
- se nekateri odločijo ostati tudi po izteku vizuma, ker želijo nadaljevati z delom ali ker morajo poplačati dolg posredniku dela v domači državi,
- je bila nekaterim zavrnjena prošnja za azil in so bili prepuščeni nezakoniti situaciji, domov pa se ne morejo vrniti,
- nekateri postanejo nezakoniti po poteku dovoljenj, izdanih v okviru regulacijskega programa, ki ne velja več.

Vzroke imigracij po Jaccobovi (2013) pojasnimo s pomočjo treh glavnih pristopov: ekološkega, vedenjskega in systemskega. *Ekološki pristop* se osredotoča na lastnosti/elemente države izvora in države prejemnice, ki vplivajo na odločitev za migriranje. Model težnosti proučuje vzroke migracij s kazalniki, kot so velikost in značilnosti prebivalstva, oddaljenost, stopnja rodnosti in umrljivosti, stopnja zaposljivosti in višine plač. *Vedenjski pristop* postavlja v ospredje vedenjske vzorce človeškega obnašanja. Bistvo proučevanja so migranti in osebni razlogi, s katerimi se ti srečujejo v državah izvora in ki vplivajo na odločitev za migriranje

preganjanjem) pozneje. Razlogi za strah so lahko državni udar v državi izvora ali uvedba ali stopnjevanje zatiranja ali politike preganjanja po odhodu oseb iz države izvora. Pri tovrstnih beguncih lahko vloga za azil temelji tudi na dobrovernem političnem udejstvovanju v državi prebivanja ali zatočišča.

(politični, varnostni, ekonomski, družbeni, socialni, kulturni). Vse bolj se uveljavlja *sistemski pristop*, po katerem je vsako omrežje priseljevanja del sistema, ki razkriva medsebojno vplivanje in kompleksnost spremenljivk v vsakem okolju. Odločitve o migriranju sprejemajo gospodinjstva, poslovneži in posamezniki, ki jih je okolje, v katerem živijo, prizadelo v primerjavi z omrežjem priseljevanja. Na te odločitve vplivajo različne dinamike, vključujoč stopnjo gospodarskega razvoja, razpoložljivost delovne sile, stopnjo revščine, stopnjo brezposelnosti, socialno okolje in institucionalne strukture.

Imigracije lahko pojasnimo z dejavniki odbijanja in privlačenja med posameznimi regijami oz. med državami izvora in državami prejemnicami (Tabela 3.1).

Tabela 3.1: Imigracijski dejavniki odbijanja in privlačenja

Dejavniki odbijanja (države izvora)		Dejavniki privlačenja (države prejemnice)
rast prebivalstva, starostna struktura mladih neustrezne izobraževalne institucije, zdravstvena oskrba in socialna varnost	Demografski dejavniki in socialna struktura	stabilna rast prebivalstva, upad št. prebivalcev in staranje prebivalstva socialne koristi države, izobraževalne in zdravstvene ustanove, socialna varnost
brezposelnost, nizke plače revščina, nizka kupna moč in nizek življenjski standard	Ekonomski dejavniki	povpraševanje po delovni sili, visoke plače blaginja, visoka kupna moč in življenjski standard
diktatura, demokracija v senci, slabo upravljanje, politični pretresi spopadi, (državljske) vojne, terorizem, zatiranje manjšin	Politični dejavniki	demokracija, pluralizem, politična stabilnost mir, varnost, varstvo človekovih in državljskih pravic, varstvo manjšin
ekološke katastrofe, širjenje puščav, pomanjkanje naravnih virov, pomanjkanje vode, erozije tal, neustrezne okoljske politike	Ekološki dejavniki	boljše okolje, boljše okoljske politike, varstvo naravnih virov in boljša zaščita okolja
odločitve družin, klanov slabi pretoki informacij, mediji, slaba prenesena podoba države izvora navzven možnosti (ne)zakonitih migracij, poti trgovine z ljudmi	Migracijski tokovi in zaloge	diaspore, etnične skupnosti dobri pretoki informacij, mediji, dobra prenesena podoba države prejemnice navzven možnosti (ne)zakonitih imigracij (pravica do prebivanja)

Vir: Schmid v Jaccob (2013, 5–6).

3.3 Varnostne implikacije imigracij

Varnost lahko definiramo ne le kot cilj, ampak tudi kot posledico, kar pomeni, da morda ne spoznamo, kaj je varnost ali kako pomembna je, dokler nam ne grozi, da bi jo izgubili, zato je varnost definirana in vrednotena z grožnjami, ki jo izzivajo, trdi Ullman (2011, 13), ki grožnjo nacionalni varnosti opredeli kot »dejanje ali zaporedje dogodkov, ki drastično grozijo in v kratkem času degradirajo kakovost življenja državljanov ali zelo grozijo zoženju političnih izbir, ki jih imajo na voljo vlade držav ali nevladne entitete«.

Prezelj (2001, 133) grožnjo opredeljuje kot »nujen pogoj, da smo izpostavljeni nevarnosti, ne pa tudi zadosten pogoj, da se nam kaj pripeti«. Nevarnost je »dogodek oziroma izid, za katerega obstaja določena (empirična ali teoretična) verjetnost, da se bo pripetil« (Flaker 1994 v Prezelj 2001, 134). Verjetnost nevarnosti pa je tveganje, ki mu je subjekt izpostavljen;¹⁴ grožnja ni le nujni pogoj, da se nevarnost lahko zgodi, ampak s svojo gostoto povečuje verjetnost nevarnosti, npr. več terorističnih skupin kot obstaja, večja je nevarnost napadov (Prezelj 2001, 134).

V obdobju po drugi svetovni vojni so bile varnostne študije osredotočene na grožnje, ki izvirajo iz držav, manj pozornosti so namenjale nedržavnim akterjem, v mednarodnih odnosih so bili do sedemdesetih let prejšnjega stoletja ključni akterji nacionalne države (Castles in Miller 2009, 209–210). Paradigma varnosti je večinoma slonela na vojaških grožnjah nacionalni varnosti. Ullman (2011, 11) trdi, da opredelitev nacionalne varnosti samo (ali celo primarno) v vojaškem smislu izraža popolnoma napačno sliko realnosti, kar je zavajajoče in nevarno, ker, (1) to povzroči, da se država osredotoča na vojaške grožnje in ignorira druge, morda še bolj škodljive nevarnosti in tako reducira svojo popolno varnost in (2) prispeva k prodorni militarizaciji mednarodnih odnosov, ki na dolgi rok globalno nevarnost lahko le povečajo.

V osemdesetih letih se je začela intenzivna razprava o t. i. razširitvi in poglobitvi varnosti. Razširitev varnosti se nanaša še na druge sektorje, ne samo vojaškega, poglobitev pa še na druge subjekte varnosti, ne le države. Razprava o razširitvi se je nanašala na vire groženj varnosti, razprava o poglobitvi pa na vprašanja referenčnega objekta varnosti (varnost za koga?).

¹⁴ V analizi tveganja je potrebno izračunati, kolikšna je verjetnost, da se nevarnost uresniči (verjetnost nevarnosti = tveganje), če se ji izpostavimo s tveganim vedenjem, kar pomeni, da ima nevarnost status dogodka in je statistično izmerljiva, grožnja pa še ni dogodek, je okoliščina ali pogoj, ki se lahko zgodi. Ko se grožnja uresniči, je tveganje stoddostotno in se grožnja izenači z nevarnostjo (predpogoj nevarnosti je pripeljal so samega dogodka nevarnosti), kar pomeni, da je vseeno kateri izraz (nevarnost ali grožnja) uporabimo, ko pride do npr. terorističnega napada (Prezelj 2001, 134).

Tradicionalnim, vojaškim, pogledom na nacionalno varnost so se pridruževali modernejši koncepti, ki so predhodne razširjali in nadgrajevali, varnostna paradigma se je razširjala in v večji meri vključevala nevojaške vire ogrožanja, kamor uvrščamo tudi varnostne implikacije množičnih migracij (Malešič 2000/2001, 225). Netradicionalistično razumevanje varnosti se je oblikovalo hkrati s širjenjem dimenzij po horizontali (iz vojaške na npr. gospodarsko ipd.) in referenčnih objektov po vertikali (iz države na npr. mednarodno skupnost ipd.), širitev pojmovanja varnosti ne pomeni samo, da je bilo zaznanih vedno več nevojaških groženj varnosti, povečalo se je tudi število objektov, ki so lahko ogroženi, kar pomeni, da so nove dimenzije varnosti lahko nastajale le zaradi novih referenčnih objektov (Prezelj 2001, 128).

Po terorističnih napadih v ZDA leta 2001, v Madridu leta 2004 in v Londonu 2005 se je relevantnost varnostne dimenzije mednarodnih migracij povečala (Castles in Miller 2009, 207). Pred napadi leta 2001 so bile islamistične opozicije [v arabskih državah] v Evropi videne kot pomemben del politične opozicije problematičnim režimom, ki so bili v EU obravnavani kot avtoritarni (Seeberg 2013, 61). Kot rezultat sekuritizacije muslimanskih imigrantov v Evropi in pragmatičnih politik glede avtoritarnih režimov v arabskem svetu (Seeberg v Seeberg 2013, 61), je EU nerada pristopala k opozicijskim gibanjem in strankam v državah južnega in vzhodnega Sredozemlja. Z arabskimi vstajami se je ta pragmatična evropska logika spremenila (Seeberg 2013, 61).

Percepcije groženj v povezavi z migracijami so se povečale (Wohlfeld 2014, 73), ker se je: (1) varnostni dnevni red navezoval na mnogo vidikov politike (poglobitev in širitev koncepta varnosti), (2) število migrantov, še posebno nezakonitih, hitro povečevalo, (3) uveljavil izraz 'vojna proti terorizmu' in druge transnacionalne grožnje, ki so povezane z migracijami (IOM v Wohlfeld 2014, 73).¹⁵

Ko imigranti vplivajo ali 'ustvarijo' iluzijo vpliva na en varnostni sektor, posledično vplivajo na spremembe v vseh ostalih sektorjih (Stivachtis 2008, 16). Imigranti lahko vojaško varnost države prejemnice ogrožajo na vsaj tri načine: imigranti uporabijo ozemlje države prejemnice za začetek vojaške dejavnosti proti svoji državi, begunci lahko države prejemnice

¹⁵ Število migrantov na svetovni ravni je leta 1990 znašalo 154 milijonov, leta 2000 175 milijonov in leta 2013 232 milijonov (UNDESA, PD v Wohlfeld 2014, 62–63). V EU je bilo po podatkih iz leta 2014 okrog 20 milijonov ne-EU državljanov, ki so živeli v eni od držav članic EU, kar predstavlja 4 % celotnega prebivalstva (Eurostat v Wohlfeld 2014, 63). Migracija iz Evrope v druge dele sveta je pogosto videna kot priložnost, ko pa gre za obratno pot, se migracije pogosto povezuje s pojmom varnostnega izziva ali grožnje. Obseg migracij v Evropo in druge razvite dele sveta v 21. stoletju približno ustreza obsegu migracijskih odtokov v 19. stoletju, v vmesnem obdobju pa je prišlo do konsolidacije mej in območja miru, stabilnosti in blagostanja (Wohlfeld 2014, 62).

prepričajo v izvajanje tožb zoper države izvora, kar lahko povzroči mednarodni incident in uporabo vojaške sile, država prejemnica lahko imigrante izrabi za spodbijanje režima države izvora migrantov (Stivachtis 2008, 16). Politične grožnje spodkopavajo organizacijsko stabilnost države z ogrožanjem njene nacionalne identitete in ideologije. Notranje grožnje se izražajo v obliki vladnih ukrepov, ki predstavljajo pritiske na posameznike ali skupine znotraj države in se najpogosteje izražajo z odporom proti obstoječi vladi, prizadevanjem za spremembo obstoječe politike, tudi poskusi strmoglavljenja vlade (npr. grožnje avtonomiji in samostojnosti vlade države prejemnice ogrožajo državno stabilnost in povečujejo stanje negotovosti), zunanje grožnje pa predstavljajo ideologije druge države, ki so v nasprotju s prevladujočo ideologijo države prejemnice. Ko imajo migranti in države prejemnice podobno ideologijo, ki je drugačna od ideologije države izvora migrantov, države prejemnice lahko predstavljajo politično grožnjo ideologiji držav izvora migrantov. Podoben problem povzroča tudi situacija, ko imajo priseljenci drugačno ideologijo od države prejemnice, kar lahko ta zazna kot grožnjo lastni ideologiji (Stivachtis 2008, 16–17). Grožnje ekonomski varnosti so lahko zunanje in notranje ter namerne in nenamerne, vse vrste pa povzročajo materialno izgubo in prekomerno obremenitev različnih institucij države, kar po mnenju Stivachtisa (2008, 17) lahko ogrozi zdravje in dolgoživost prebivalstva.¹⁶ Grožnje ekonomski varnosti predstavljajo stroški, povezani s sprejemom in namestitvijo migrantov, socialna vprašanja migrantov, ki vplivajo na blagostanje socialnega sistema v državi prejemnici in posledično na davkoplačevalce ter spremembe v ponudbi na trgu dela, kjer so migranti pripravljene delati za nižje plače (Stivachtis 2008, 17–18). Grožnje družbeni varnosti, kjer gre za vzdržljivost oz. trajnost tradicionalnih vzorcev jezika, kulture, verske in etnične identitete, pogosteje izvirajo iz držav prejemnic kot iz držav izvora. Na dolgi rok je najbolj očitna posledica imigracij oblikovanje etničnih manjšin v državi prejemnici. Sprejem migrantov povzroči v državi prejemnici dolgotrajne družbene vplive, ki jih brez migracije ne bi bilo; imigracije pogosto povzročajo spopade različnih kulturnih identitet, kombinacija spopada različnih kultur in migracijskih groženj pa povzroči družbeni konflikt med domačini in tujci. Pripravljenost države prejemnice, da sprejme ali zavrne migrante, je odvisna od etnične, kulturne in verske identitete ter afinitete. Stopnja strpnosti do sprejema imigrantov je običajno nižja v

¹⁶ Ko migranti s prejetjem finančne pomoči ogrožajo ekonomsko varnost držav, se države prejemnice ukvarjajo z vzdržljivostjo blagostanja. Migranti so običajno tako številni in revni, da zagotavljanje prebivališč, izobraževanja ipd. ustvarja veliko ekonomsko breme za državo prejemnico. Država prejemnica se na povečano breme pogosto odzove s povišanjem davkov (Stivachtis 2008, 17).

državah, v katere se v preteklosti ni priseljevalo veliko ljudi, kot v tistih, ki imajo tradicijo priseljevanj. Priseljenci, ki so podobni prebivalstvu države prejemnice, so bolj sprejeti, kot če se rasno in kulturno razlikujejo (Stivachtis 2008, 18–19).

Vpliv premikanja oseb čez meje, kar vpliva na mednarodne odnose na treh nivojih (ki so v občasni interakciji), je klasificiral Lohrmann (2000, 4), ki ugotavlja, da premikanje oseb čez meje vpliva na:

1. nacionalne varnostne dnevne rede držav prejemnic in tranzitnih držav (ki dojemajo množična mednarodna gibanja prebivalstva kot grožnjo ekonomskemu blagostanju, javnemu redu, kulturnim in verskim vrednotam ter politični stabilnosti),
2. odnose med državami (gibanja prebivalstva se nagibajo k oblikovanju napetosti in obremenjujejo bilateralne odnose in posledično vplivajo na regionalno in mednarodno stabilnost),
3. implikacije za varnost in dostojanstvo migrantov in beguncev (nezakoniti migracijski tokovi in neprostoovoljne razselitve imajo pomembne implikacije za varnost in dostojanstvo migrantov in beguncev, zaradi česar ti lahko postanejo, med drugim, nepredvidljivi akterji v mednarodnih odnosih).

Weiner (2011, 255–260) opozarja na omejeno uporabnost nekaterih odzivov držav prejemnic migrantov glede ekonomske absorpcijske sposobnosti, obsega imigracij in etnične afinitete, ker primeri iz prakse, ki jih navaja,¹⁷ kažejo ravno obratno in identificira pet kategorij situacij, v katerih se begunce ali migrante dojema kot grožnjo ali državi izvora ali državi prejemnici ali odnosom med državami izvora in državami prejemnicami:

1. begunci in migranti nasprotujejo režimu svoje države (begunci in migranti se štejejo za grožnjo – ali najmanj trn – v odnosih med državami izvora in državami prejemnicami),
2. begunce in migrante se dojema kot politično grožnjo ali varnostno tveganje režimu države prejemnice,
3. imigranti so zaznani kot grožnja kulturni identiteti države prejemnice,
4. imigranti so zaznani kot družbeni in ekonomski problem države prejemnice,

¹⁷ Npr. Japonska/Izrael (ekonomska absorpcijska sposobnost), Afrika/Zahodna Evropa (obseg imigracije), Avstralija, ZDA/azijske države (sprejemanje Azijcev) (Weiner 2011, 256).

5. država prejemnica uporabi imigrante kot instrument grožnje državi izvora.

V kontekstu globalizacije je Adamsonova (2006, 167–168) vzpostavila okvir povezave med mednarodno migracijo in nacionalno varnostjo na podlagi raziskovanja vpliva migracijskih tokov na interese držav na treh ključnih področjih nacionalnih varnostnih zadev: (1) državna suverenost (celostna zmožnost in avtonomnost državnih akterjev),¹⁸ (2) ravnotežje moči med državami,¹⁹ (3) narava nasilnih konfliktov v mednarodnem sistemu.²⁰ Na prvem področju je proučevan učinek migracij na mejni nadzor in nacionalno identiteto (sposobnost vzdrževanja nadzora nad teritorijem in nacionalnim ciljem), na drugem učinek migracij na sposobnost države izvajati in načrtovati ekonomsko, vojaško in diplomatsko moč in na tretjem povezava med migracijami ter tremi oblikami varnostnih groženj državam (notranji konflikti, organiziran kriminal in mednarodni terorizem).

Razumevanje migracij kot vprašanja nacionalne varnosti ima posledice v vrstah politik za omejevanje groženj, ki se upravičujejo za uveljavljanje 'večjega nadzora, pridržanja, izгона in bolj restriktivnih politik' (Koser v Wohlfeld 2014, 69), kar vpliva na trgovino z ljudmi (in omejuje možnosti za doseg dostopa do varnih držav) in javnosti (z vzpodbujanjem

¹⁸ Porozne meje v šibkih državah lahko omogočijo politično organiziranim nedržavnim akterjem dostop do ozemlja in skupin prebivalstva, ki se lahko uporabijo za politično mobilizacijo, kar lahko posledično privede do pojava skupin 'beguncev-bojnikov'. Primeri: mobilizacijske aktivnosti Organizacije za osvoboditev Palestine v begunskih taboriščih v Libanonu v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, mobilizacija talibanskih skupin znotraj begunskih taborišč v Pakistanu v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, pojav ruandske patriotske fronte v ugandskih begunskih taboriščih v devetdesetih letih prejšnjega stoletja (Adamson 2006, 177).

¹⁹ Kot navaja Adamsonova (2006, 187), odhod visoko kvalificirane delovne sile iz gospodarstev držav v razvoju prispeva k vse večjim razlikam med najbogatejšimi in najrevnejšimi člani mednarodnega sistema. Primeri: leta 1987 je 30 % usposobljene delovne sile iz Afrike živelo v Evropi, v devetdesetih letih prejšnjega stoletja je več kot 5 % vseh Afričanov živelo zunaj svoje matične države; 70.000 strokovnjakov in univerzitetnih diplomantov vsako leto zapusti afriške države z namenom zaposlitve v Evropi ali Severni Ameriki; več kot 20.000 nigerijskih zdravnikov deluje v Severni Ameriki.

²⁰ Migracijski tokovi vzajemno delujejo z drugimi dejavniki in zaostrejuje pogoje, ki podpirajo nasilne konflikte v mednarodnem sistemu z zagotavljanjem sredstev za notranje konflikte, priložnosti za mreže organiziranega kriminala in mednarodnega terorizma. Številne kvalitativne študije diaspor v notranjih konfliktih to ugotovitev potrjujejo; npr. neodvisna mednarodna komisija na Kosovu je ugotovila, da so kosovski Albanci v diaspori, ki so ustvarili Osvobodilno vojsko Kosova, zbirali denar in celo novačili borce; islamisti v državah Zaliva so se v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja opirali na delavce migrante za financiranje islamskih fundamentalističnih omrežij, ki so nato prevzela Sudan. V globalni industriji tihotapljenja ljudi prevladujejo tržni mehanizmi, ko povpraševanje po možnosti za priselitev prekaša ponudbo, ki jo zagotavljajo uradni viri državnih migracijskih politik. Tihotapci ljudi za svoje storitve zahtevajo visoka plačila, od 500 dolarjev za pot od Maroka do Španije do npr. 50.000 dolarjev za pot iz določenih azijskih držav v ZDA. Kot drugi nevladni akterji, so tudi mreže tihotapcev izkoristile prednosti novih tehnologij za doseg svojih ciljev, npr. albanske tihotapske družbe, ki so v devetdesetih letih prejšnjega stoletja delovale na Češkem, so bile opremljene z infrardečimi kamerami, mobilnimi telefoni z vgrajenimi zemljevidi in z drugo visokotehnološko opremo, s pomočjo katere so preko češko-nemške meje prepeljale okrog 40.000 migrantov (Adamson 2006, 192–193).

antiimigrantskih tendenc), kar vpliva tudi na človekovo varnost migrantov (Wohlfeld 2014, 69). Malešič (2000/01, 224) ugotavlja, da lahko obstoj begunskega fenomena v praksi velikokrat pospešuje meddržavne konflikte, vpliva na mednarodno vedenje in s tem oblikuje zunanjepolitične smernice držav, vpliva pa tudi na notranje etnično, kulturno, politično in/ali socialno ter ekonomsko ravnovesje v državah, kar ima očitne varnostne implikacije; posledice množičnega prihoda beguncev so lahko socialne, ekonomske, infrastrukturne, kulturne, varnostne, negativno lahko učinkujejo tudi na avtoriteto oblasti, vendar pa je treba vse našteje vidike preučevati od primera do primera, saj so izkušnje raznolike.

Med varnostne implikacije migracij v splošnem prištevamo družbeno in politično stabilnost, ravnotežje med državami, strateško pomembnost določenega področja, nezakonito priseljevanje, možnost razširitve delovanja organiziranega kriminala, terorizem ter naraščanje stroškov in prerazporejanje virov držav prejemnic migrantov za zagotavljanje večjega nadzora nad npr. ozemljem in suverenostjo. Na primeru severnoafriških in bližnjevzhodnih migracij v EU ugotavljamo vplive migracij na: (1) družbeno in politično destabilizacijo z raziskovanjem pojavov rasističnega nasilja, protiimigrantskih gibanj, islamofobije in krepitev desničarskih strank, javnega mnenja in pregledom ocen kazalnikov upravljanja držav članic, (2) kriminalna dejanja s primerjavo podatkov o številu kriminalnih dejanj v EU, tihotapljenjem kot najbolj neposredno povezano vrsto kriminalnih dejanj z migracijami in spremembo poslovnega modela kriminalnih storitev, (3) teroristična dejanja s pregledom in primerjavo med številom terorističnih napadov in številom aretacij storilcev terorističnih napadov glede na motive in oceno ali povečan pritek migrantov v EU pomeni tudi pritek potencialnih teroristov.

3.4 Evropsko upravljanje imigracij

Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti (Rimska pogodba), ki jo je leta 1957 podpisalo šest zahodnoevropskih držav - Belgija, Francija, Nemčija, Italija, Luksemburg, Nizozemska - ni neposredno predvidela vprašanj migracij, vendar je vzpostavitev enotnega trga implicirala dejanski pojav migracij, pomemben zlasti z ekonomskega vidika. Z Rimsko pogodbo se je začela dvojnost pri urejanju migracij: preseljevanje znotraj skupnosti je bilo urejeno s pravom ES, priseljevanje državljanov tretjih držav pa je ostalo v izključni pristojnosti držav članic. Pravice državljanov članic Evropske gospodarske skupnosti (EGS) do gibanja in dela znotraj ES so bile zagotovljene z uredbami. Migracijske politike držav članic so bile v petdesetih

in šestdesetih letih prejšnjega stoletja zelo liberalne, države EGS so novačile tuje delavce (Kicinger in Saczuk 2004, 10).

Na formalni ravni je pomembna Uredba Sveta 1612/68, ki razlikuje med pravico do prostega pretoka državljanov držav članic in pravico do prostega prehoda državljanov iz tretjih držav (Ugur v Huysmans 2000, 754). Spremembe, ki so sledile krizi zaradi naftnih šokov v prvi polovici sedemdesetih let ter ekonomski stagnaciji in zmanjšanemu povpraševanju po tujih delavcih in zaščiti domačih trgov dela v luči naraščajoče nezaposlenosti (Kicinger in Saczuk 2004, 10), so prispevale k zaostrovanju pravil za vse kategorije migrantov, v nekaterih primerih so se začele spodbujati vrnitve migrantov (Rymarczyk v Kicinger in Saczuk 2004, 10), kar je prispevalo k znatnemu upadu delavcev migrantov, tako da se je v večini držav zahodne in severne Evrope novačenje zakonitih migrantov prenehalo (UN v Kicinger in Saczuk 2004, 10). V osemdesetih letih so migracije postale vprašanje medvladnega sodelovanja, koordiniranega v ad hoc skupini Trevi in skupini Schengen, formalno izven okvira ES (Huysmans 2000, 755). Skupina Schengen je nastopala kot pilotni projekt za implementacijo notranjega trga, delovanje skupine Trevi pa se je nanašalo na neformalni proces sodelovanja na področju notranje varnosti in javnega miru. Med rezultate procesov, ki so se odvijali znotraj omenjenih skupin, Lavenexova (1998, 114) navaja sprejetje Schengenskega implementacijskega sporazuma (kasneje postane del Pogodbe o EU) in t. i. druge dublinske konvencije (o pristojnosti države za proučitev prošnje za azil) leta 1990 in osnove Konvencije o prečkanju zunanjih meja istega leta;²¹ za vse omenjene dokumente je značilna intenzivnost standardov nadzora na zunanjih mejah.

Leta 1985 je pet držav – Belgija, Francija, Nemčija, Luksemburg in Nizozemska – izmed takratnih desetih držav članic EGS podpisalo Schengenski sporazum, ki je bil leta 1990 dopolnjen s Konvencijo o izvajanju schengenskega sporazuma, ki je pričela veljati leta 1995 (Frontex 2016e). Schengenski sporazum je vprašanja imigracije povezal z azilom, terorizmom, transnacionalnim kriminalom in mejnim nadzorom (Bigo; Verschueren; Lodge v Huysmans 2000, 756). Z razvojem evropske integracije je migracija postajala vse bolj pomembno vprašanje regulatornega urejanja, a je bila migracija, zlasti imigracija, do devetdesetih let prejšnjega stoletja obravnavana predvsem v ekonomskem pomenu. Premik 'od ekonomije k varnosti' je posledica radikalno spremenjenih geopolitičnih razmer od leta 1989 dalje.²²

²¹ Konvencija ni bila podpisana zaradi sporov med Veliko Britanijo in Španijo glede statusa Gibraltarja (Lavenex 1998, 114).

²² S padcem berlinskega zidu leta 1989 in naraščajočih strahov glede begunskih pritiskov na zunanje meje EU je

Z Maastrichtsko pogodbo (1992), ki je vzpostavila formalno entiteto EU in institucijam dala pravno subjektiviteto in pristojnosti za oblikovanje politik in nadomestila prejšnjo neformalno medvladno sodelovanje z oblikovanjem t. i. tretjega medvladnega stebra (pravosodje in notranje zadeve, VI. poglavje pogodbe), je bilo formalizirano sodelovanje na področju migracijske in azilne politike. Pomembno točko v razvoju migracijske politike predstavlja Amsterdamska pogodba (1999), ki je pristojnost držav članic glede imigracije in azila prenesla na EU in Schengenski sporazum integrirala v pogodbe EU,²³ kar pomeni, da je schengensko območje iz prvotnih petih članic razširila na skoraj vse države članice EU. Te so bile obvezane, da v obdobju petih let razvijejo skupne politike glede vstopa, viz, prebivanja ne-državljanov v EU in azila, vključno z identifikacijo države, ki je pristojna za obravnavo prošnje za azil in skupne minimalne standarde za sprejem iskalcev azila in oceno prošenj. EU si je prizadevala odpraviti notranje nadzore migracij kot del širšega projekta razširitve in poglobitve skupnega trga (Faure in drugi 2015, 10).

Bolj celovita evropska migracijska politika se je pojavila konec devetdesetih let, Evropski svet (Svet) od leta 1999 sprejema okvirne načrte migracijske politike. T. i. program iz Tampereja (1999–2004) se je osredotočil na oblikovanje skupne migracijske politike na štirih področjih: partnerstva z državami izvora migracij, oblikovanje skupnega azilnega sistema v EU, pravična obravnava državljanov tretjih držav in upravljanje z migracijskimi tokovi. V novi petletki (2004–2009) je Svet sprejel t. i. Haški program, v katerem so voditelji držav in vlad članic izpostavili pomembnost vzpostavitve uravnoteženega pristopa k zakonitim in nezakonitim migracijam, tako da program vključuje boj proti nezakonitim migracijam in organiziranemu kriminalu ter ponovno poudarja pomen sodelovanja s tretjimi državami, upravljanje zunanjih mej in oblikovanje skupnega območja azila. Pristop do migracijskih vprašanj se je razširil s tretjim, t. i. Stockholmskim programom (2010–2015), kjer so voditelji držav članic poudarili globalni pristop sodelovanja s tretjimi državami, delitvi odgovornosti med državami ter pospeševanjem pozitivnih učinkov migracij v državah izvora in učinkovitejši nadzor nezakonitih migracij v povezavi z ukrepi glede boja proti zaposlovanju nezakonitih imigrantov in vrnitve v države izvora (Collett 2010).

Nemčija predlagala, da ima ES več pristojnosti na področju migracij in politike azila (Faure in drugi 2015, 10).

²³ Obseg teh kompetenc je bil po obsegu omejen, države članice so ostale osrednji akterji v sprejemanju odločitev; poseben status uživajo glede določenih vprašanj Danska, Irska in Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske (Faure in drugi 2015, 10).

Od poznih devetdesetih let prejšnjega stoletja so države članice razvijale skupne standarde imigracijske in azilne politike ter si prizadevale za oblikovanje institucij, ki so standarde izvajale v praksi. Leta 1990 je Dublinska konvencija (od leta 2003 »Dublin I«) oblikovala sistem delitve bremen. Uresničevanje osnovnega načela prve dublinske uredbe je pomenilo, da je država članica, ki ima vlogo pri vstopu imigranta v EU, odgovorna tudi za obravnavo prošnje prosilca, kar je vključevalo različne elemente, npr. upoštevanje družinskih vezi, morebitno posedovanje vizuma ali dovoljenja za prebivanje v državi članici, način vstopa prosilca v EU. S spremenjenimi razmerami, s katerimi se države članice soočajo zadnja leta, predvsem pa od leta 2014, je načelo prve dublinske uredbe torej 'pritiskalo' na vstopne države članice in ni vsebovalo primernega koncepta delitve odgovornosti. Glede na izjemno povečanje števila prosilcev za azil, je Evropska komisija (EK) maja 2015 predlagala premestitev migrantov med državami članicami, s čimer bi se vrnilo k vzpostavitvi načela pravičnosti glede delitve odgovornosti (Faure in drugi 2015).

Lizbonska pogodba (2009)²⁴ je preoblikovala postopke odločanja glede migracij in azila ter razjasnila nekatera osnovna načela razvoja skupne azilne in migracijske politike. Potrebno soglasje pri odločanju o migraciji in azilu v Svetu ministrov je bilo nadomeščeno s kvalificirano večino, ki je dosežena, ko 55 % držav članic, ki predstavljajo 65 % celotnega prebivalstva EU, glasuje za predlog. Premik v postopku odločanja je bil mogoč le tako, da je pogodba vzpostavila razlikovanje med kompetencami EU in držav članic. Skladno z 79. členom Pogodbe o delovanju EU ukrepi na področju migracije na evropskem nivoju ne vplivajo na pravico države članice, da določi obseg in sprejetje državljanov tretjih držav, ki prihajajo na ozemlje članice z namenom iskanja zaposlitve (Faure in drugi 2015, 10).

Za politike priseljevanja veljata v skladu z Lizbonsko pogodbo načelo solidarnosti in pravična delitev odgovornosti med državami članicami tudi na finančnem področju. EU je pristojna za sklepanje sporazumov s tretjimi državami za vrnitev državljanov iz tretjih držav, ki

²⁴ Z Lizbonsko pogodbo, ki velja od 1. decembra 2009, je uvedeno soodločanje in glasovanje s kvalificirano večino na področju zakonitih migracij. Redni zakonodajni postopek uporablja za politike zakonitega in nezakonitega priseljevanja, Parlament je sozakonodajalec z enakimi pristojnostmi kot Svet. Hkrati pa lahko zgolj Svet po posvetovanju s Parlamentom sprejme začasne ukrepe v primeru nenadnega prihoda državljanov iz tretjih držav (Faure in drugi 2015, 10).

ne izpolnjujejo (več) pogojev za vstop, navzočnost ali prebivanje v eni ali več državah članicah, v državo izvora ali tranzitno državo (Chateau 2016).²⁵

Po prvotnem Globalnem pristopu k vprašanju migracij EU, ki je bil sprejet leta 2005 in je bil oblikovan kot okvir politik za obravnavanje vseh pomembnih vidikov migracij v partnerstvu z državami zunaj EU, je EK leta 2011 sprejela Globalni pristop k migracijam in mobilnosti (GAMM) in v njem določila splošni okvir za odnose EU s tretjimi državami na področju migracij, katerega pristop temelji na štirih stebrih: zakonito priseljevanje in mobilnost, nezakonito priseljevanje in trgovina z ljudmi, mednarodna zaščita in azilna politika ter čimvečji izkoristek razvojnega učinka migracij in mobilnosti. GAMM se osredotoča na regionalni in dvostranski dialog med državami izvora, tranzita in prejema. Eden glavnih instrumentov je možnost sklepanja partnerstev za mobilnost s tretjimi državami. Ta partnerstva ne vključujejo zgolj sporazumov o ponovnem sprejemu, temveč širši nabor ukrepov, ki zajemajo vse od razvojne pomoči do vizumskih olajšav za začasni vstop, ukrepe za krožne migracije ter boj proti nezakonitim migracijam (Chateau 2016).

V zadnjem desetletju je EU oblikovala številne specializirane agencije z znatno stopnjo operativne avtonomnosti in tudi zmožnostjo interakcij z oblastmi tretjih držav (Busuioc 2013 v Steindler 2015, 406). Čeprav se statuti teh agencij razlikujejo, jih večina sodi pod pristojnost Sveta, ki opredeljuje politične smernice, medtem ko upravni odbori teles vključujejo tudi predstavnike držav članic in EK (Steindler 2015, 406–407).

Vzporedno s prizadevanji za obvladovanje morebitnih tveganj na zunanjih mejah, je bila leta 2004 z Uredbo Sveta (ES) 2007/2004 ustanovljena Agencija za vodenje operativnega sodelovanja na zunanjih mejah EU – Frontex, katere ključne naloge so: (1) koordinacija operativnega sodelovanja med državami članicami pri upravljanju zunanjih mej, (2) pomoč državam članicam pri usposabljanju nacionalnih obalnih straž, vključno z vzpostavitvijo skupnih standardov usposabljanja, (3) priprava analiz tveganj, (4) sledenje razvoju raziskovanja, ki je relevantno za nadzor in opazovanje zunanjih mej, (5) pomoč državam članicam, ko je potrebna večja tehnična in operativna pomoč na zunanjih mejah, (6) pomoč državam članicam pri organizaciji operacij skupnega vračanja (Léonard 2010, 239).

²⁵ Migrant brez urejenega statusa je oseba, ki je v EU vstopila brez ustreznega vizuma ali dovoljenja oz., ki je v EU ostala po preteku vizuma (Chateau 2016).

Z Uredbo Evropskega parlamenta in Sveta št. 1168/2011 je bil mandat agencije leta 2011 prenovljen v smislu okrepitve njenih operativnih zmogljivosti, večji poudarek je bil dan spoštovanju temeljnih pravic pri njenih operacijah. Prav tako so se povečale njene zmogljivosti nadzora z vzpostavitvijo situacijskega centra Frontex in sistema Eurosur, ki je namenjen sprotni izmenjavi informacij o mejah med agencijo Frontex in državami članicami schengenskega območja (Neville 2016).

Frontex predstavlja evropski poskus izvajanja integriranega sistema za upravljanje meja EU (Hobbing v Demmelhuber 2011, 817). EU se je dogovorila o zelo širokem in večplastnem razumevanju integriranega sistema upravljanja meja, ki vključuje ne le mejni nadzor na nacionalni ravni, ampak tudi prizadevanja za sodelovanje s tretjimi državami, okrepljeno sodelovanje med organi (vključujoč vključene države članice, nacionalne akterje kot npr. Europol in nacionalne carinske urade) in določila Kodeksa EU o schengenskih mejah (Carrera v Demmelhuber 2011, 817). Osrednja naloga Frontexa, koordinacija operativnega sodelovanja med državami članicami pri upravljanju zunanjih mej, je pritegnila veliko pozornosti nevladnih organizacij, medijev in teoretikov (Carrera; Wolff; Baldaccini; Rijpma v Léonard 2010, 239).

3.4.1 Evro-sredozemski odnosi

Evropska integracija od začetka vsebuje t. i. sredozemski element, vendar je ES do leta 1989 vodila odnose s posameznimi sredozemskimi državami nečlanicami integracije na podlagi bilateralnih sporazumov, sklenjenih po določitih Rimske pogodbe (Pace 2002, 196). V kontekstu varnosti v najširšem smislu je ES začela Sredozemlje naslavljati v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je s t. i. preusmerjeno politiko, s katero je izrazila pomembnost sredozemske regije za evropsko varnost z upoštevanjem socio-ekonomske narave groženj iz Sredozemlja,²⁶ začela

²⁶ V medijih so se v devetdesetih letih prejšnjega stoletja pričele kontinuirano pojavljati izjave evropskih akterjev glede imigracij, ki sta jih Buzan in Roberson (1993, 131–132) označila za 'panične'. Npr., *The European* (10.-12. maj 1991) je pod naslovom *Europe braced for migrant invasion* poročal o poročilu EK, ki je nakazovalo eksplozijo prebivalstva v južnosredozemskih državah. EK je ocenila, da bo v naslednjih treh desetletjih 95 % prebivalstva prihajalo iz držav južnega in vzhodnega Sredozemlja in samo 5 % iz sredozemskih evropskih držav. Hkrati je *The European* objavil zgodbe o migrantih, ki so bili na evropskih mejah zavrženi in tako pospešil okrepitev mejnih kontrol. Časnik *International Herald Tribune* (30. december 1991) je poročal o številčnosti posameznikov (500.000), ki letno zaprosijo za status političnega begunca in sprožil vprašanja o tem, kako države, ki se nikoli niso dojemale kot etnični talilni lonci, lahko zaščitijo svoje nacionalne identitete. *The Economist* (19. september 1992) je poročal o razmerah v Nemčiji, kjer je bilo število prišlekov največje in je zunanji minister zaradi socialne krize trdil, da imigracija ogroža nemško demokracijo. Dobro leto prej (1. junij 1991) je *The Economist* podal oceno, da bosta 'naraščajoče število prebivalstva in stagnirajoča gospodarstva vedno bolj silila severne Afričane v Evropo' in da

vsebinsko novo obdobje evro-sredozemskih odnosov. Pomemben mejnik v evro-sredozemskih odnosih predstavlja Barcelonska deklaracija, s katero so podpisnice²⁷ sklenile Evro-sredozemsko partnerstvo (ESP), ki ga sestavljajo tri poglavja (politično in varnostno, ekonomsko in finančno ter partnerstvo na področju socialnih, kulturnih in človekovih zadev) in delovni program. Podpisnice deklaracije so se med drugim dogovorile za okrepitev sodelovanja za zmanjšanje migracijskih pritiskov, prav tako so se dogovorile za sodelovanje na področju nezakonitih imigracij, in v povezavi s tem, za sodelovanje na področju preprečevanja terorizma, trgovanja z drogo, mednarodnega kriminala in korupcije, rasizma, ksenofobije in netolerantnosti (Barcelona declaration and Euro-Mediterranean partnership 1995).

Kot nadaljevanje ESP, ki formalno ni bilo ukinjeno, je bila leta 2008 ustanovljena Unija za Sredozemlje (UzS),²⁸ ki predstavlja okvir političnih, gospodarskih in družbenih odnosov med EU in državami južnega in vzhodnega Sredozemlja in zasleduje cilje iz Barcelonske deklaracije, med njimi vzpostavitev območja miru, stabilnosti, varnosti. Na dnevnih redih teh ogradij so pogosto dominirala vprašanja imigracijskega nadzora, energetske varnosti in boja proti organiziranemu kriminalu in terorizmu (Amaro Dias 2014, 37). Za dosego svojih varnostnih ciljev je EU izvažala svoj model liberalne ekonomije, demokracije in človekovih pravic v njene soseščine (Hollis v Amaro Dias 2014, 37), kar pomeni, da je EU uporabljala strategijo, ki temelji na pozitivnih pogojih varnosti in socializacije, s katerima ponuja dostop na evropski trg in finančno podporo za spodbujanje ekonomske, politične in družbene modernizacije držav, v

bodo 'arabske sredozemske države do leta 2000 imele 100 metrov več ust za nahraniti'. *Le Monde* (Bole-Richard v Buzan in Roberson 1993, 132) je poročal o nezakonitih prevozih Afričanov čez Gibraltar in oznanil, da je okrog 400 ljudi omenjeni kanal za pot v Evropo že uporabilo.

The Economist (14. oktober 2000) je pisal o velikem uspehu belgijske politične stranke De Vlaams Blok, katere kandidat za župana Antwerpna je bil Filip Dewinter, ki je zagovarjal stališče, da je Belgija, še posebno Antwerp 'preplavljen z imigranti', zato 'želi, da se državljanom tretjih držav ne dovoli vstopa v državo; tisti, ki so v državi, pa naj se asimilirajo ali pa odidejo'. *The Financial Times* (9. marec 2000) je med svetovnimi novicami naznanil, da postajajo države južnega in vzhodnega Sredozemlja za globalno ekonomijo vse bolj marginalne; v deležu tujih neposrednih investicij te države predstavljajo zanemarljiv delež - le 1 % (Pace 2002, 206).

²⁷ Svet EU, EK, države članice EU, enajst sredozemskih držav partneric (Alžirija, Maroko, Tunizija, Egipt, Izrael, Jordanija, Sirija, Libanon, Turčija, Ciper, Malta) in palestinska oblast. Libija k partnerstvu ni bila povabljen zaradi sankcij OZN.

²⁸ Sestoji iz 28 držav članic EU in 15 sredozemskih držav.

UzS je bila ustanovljena leta 2008 na predlog Francije. Glavna cilja sta bila oblikovanje okrepljenih institucij in močnejše osredotočanje na projekte EU in južnega Sredozemlja: nadzor in upravljanje imigracij, zaščita okolja, pospeševanje razvoja, boj proti korupciji, organiziranemu kriminalu in terorizmu. UzS je vzpostavila srečanja predsednikov držav in vlad dvakrat letno ter uvedla sistem sopedredovanja in izraz »solastništva«, ki pa je bolj nominalno kot vsebinsko, saj je odvisno od distribucije politične in ekonomske moči med sodelujočimi, kar je bolj v prid EU. V praksi je bil projekt zelo povezan z nacionalno-varnostnimi cilji. Zaradi odsotnosti povezanosti med sodelujočimi in pomanjkanjem implementacije, je UzS, ki je bila zaradi varnosti voden projekt, katere osnovni namen je bil zavarovati meje EU, hitro izgubila pomen (Amaro Dias 2014, 45).

zameno pa od držav sosesčine pričakuje postopno harmonizacijo s političnimi in ekonomskimi modeli EU na način, da države izpeljejo reforme tako, da to ustreza varnostnim interesom EU (Warwick v Amaro Dias 2014, 37). Partnerstvo je odražalo neoliberalno prepričanje, da sta ekonomska rast in napredek rešitev za z varnostjo povezanimi vprašanji. EU je kmalu sprejela sekuritiziran pristop do Juga, v katerem je bila prednostna tema zmanjšanje iregularne imigracije. Politična vodstva držav južnega in vzhodnega Sredozemlja so pristop pozdravile, ker so ga videle kot priložnost za okrepitev svojih avtoritarnih režimov s podporo Bruslja (Barrinha v Amaro Dias 2014, 39). EU si je, z namenom zagotavljanja varnostnih interesov v MENA, pogosto zatiskala oči glede avtoritarnih režimov (Amaro Dias 2014, 39),²⁹ s čimer je prispevala k reprodukciji statusa quo v MENA in posledično omogočala nadaljevanje nestabilnosti v svoji južni sosesčini (Barrinha v Amaro Dias 2014, 40). Strateška pomembnost MENA za stabilnost in varnost Evrope je bila leta 2000 poudarjena v *Skupni strategiji za Sredozemlje*: »uspešna, demokratična, stabilna in varna regija, z odprto perspektivo v Evropo, je v največjem interesu EU in Evrope kot celote«. Trend poudarjanja strateške pomembnosti se je nadaljeval z novim zahodnim varnostnim diskurzom po dogodkih 9/11 (Barinhha v Amaro Dias 2014, 41), kar odražata Evropska varnostna strategija, sprejeta leta 2003 in Evropska sosedska politika iz leta 2008. Obseg strategije '*Varna Evropa v boljšem svetu*', ki se osredotoča na terorizem, orožje za množično uničevanje, regionalne konflikte, neuspehe držav in organiziran kriminal, je bil razširjen z novimi pobudami, kar je vidno v npr. '*Notranji strategiji EU v delovanju: pet korakov k bolj varni Evropi*' iz leta 2010, ki poleg državno orientiranih varnostnih vprašanj vsebuje širši nabor fenomenov: trgovino z ljudmi, drogami in orožjem, terorizem in radikalizacijo, kibernetični kriminal in nezakonite migracije. Kot rezultat teh novih razvojev gre EU skozi proces političnega učenja, kjer si institucije EU prizadevajo za razvoj sposobnosti delovanja v zvezi s fenomeni in v zvezo migracije-varnost dodajajo nove dimenzije (Seeberg 2013, 62).

3.4.2 Nacionalni institucionalni vidiki upravljanja imigracij

²⁹ Med letom 2000 je Gadafijev režim postal nekakšen evropski mejni stražar skozi številne sporazume, ki so bili podlaga za oblikovanje morskih patrolj in zagotavljanje aparata nadzora za spremljanje libijskih obal. Sporazumi so bili podpisani v popolnem neupoštevanju političnih, družbenoekonomskih in človekovih pravic v državi, kar je Visokega komisarja Združenih narodov za begunce vodilo k obsodbi te politike, ki ogroža dostop do azila v EU tistim, ki želijo uiti brutalni represiji v Libiji (Bialasiewicz 2011 v Amaro Dias 2014, 39–40).

Ustave nekaterih držav članic EU vsebujejo določbe glede migracij in azila, npr. na Finskem in v Italiji so temeljne pravice tudi za prosilce azila določene z ustavo, v Franciji so določila glede pravice do azila vključena v preambulo ustave iz leta 1946, v Nemčiji je pravica do azila vključena v ustavni zakon. V nacionalnih zakonodajah prevladujeta glede migracij in azila dva pristopa: države članice so ali sprejele splošni akt (Italija, Litva, Malta, Nizozemska, Švedska, Španija) ali pa razvile »paket« aktov, vsak od njih ureja določen vidik migracij in azila (Avstrija, Češka, Estonija, Nemčija, Grčija, Irska, Slovaška, Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske) (European Migration Network 2010, 15–16).³⁰

Politična in institucionalna ogrodja držav članic EU se glede migracij in azila razlikujejo, a so v večini držav članic v oblikovanje migracijske politike vključena ministrstva za notranje zadeve, za delo in socialne zadeve ter za zunanje zadeve, pri tem ima v večini držav članic, tudi Italiji, osrednjo vlogo notranje ministrstvo, v primeru Grčije pa ministrstvo za javni red in zaščito državljanov (European Migration Network 2010, 10–13).³¹

Glavni faktorji razvoja migracijskih in azilnih politik držav članic EU so: (1) bolj vključujoč pristop k oblikovanju politik,³² (2) spremembe v migracijskih tokovih in posebno pritiskih,³³ (3) dinamično zakonodajno področje,³⁴ (4) pravni red EU, (5) domače politične spremembe/reforme. Razvoj migracijskih politik in sistemov azila držav članic EU lahko

³⁰ V Franciji je predstavljal oblastni akt do leta 2008 dekret iz 2. novembra 1945, ki se je nanašal na pogoje vstopa in bivanja tujih državljanov v Franciji, od leta 2005 so zakonodajni in statusni akti klasificirani v Navodilih za vstop in bivanje tujih oseb in pravica do azila (European Migration Network 2010, 15).

³¹ V nekaterih državah članicah je za migracijsko politiko odgovorno ministrstvo za pravosodje (Irska, Madžarska, Malta, Nizozemska, Švedska), v Španiji Ministrstvo za delo in imigracijo, v Franciji Ministrstvo za imigracijo, integracijo, nacionalno identiteto in sorazvoj. V posameznih primerih obstajajo tudi povezave ministrstev, vključenih v oblikovanje migracijskih politik, npr. v Franciji je bil leta 2005 ustanovljen medministrski odbor za nadzor imigracije, v Španiji medministrska komisija za zadeve tujcev in višji svet za imigracijsko politiko, ki je odgovoren za koordinacijo pobud države, avtonomnih skupnosti in občin. Češka, Slovaška, Latvija, Poljska, Grčija, Italija imajo agencijo oz. medministrska koordinacijska telesa na področju migracijske politike in azila. V Avstriji, Estoniji, Litvi in Švedski je oblikovanje migracijske in azilne politike centralizirano na vladnem nivoju, centralizacija, vendar v manjši meri, je značilna tudi za Belgijo, Nemčijo, Portugalsko in Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske (European Migration Network 2010, 10–13).

³² Pri oblikovanju in izvajanju politik sodeluje praviloma več akterjev, gre za odmik od osredotočenja na »kazenski pregon« v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja k bolj »civilnemu« pristopu, ki vključuje več institucij, mednarodnih organizacij in civilno družbo (European Migration Network 2010, 24).

³³ Irska se je soočila z desetkratnim povečanjem števila prošenj za azil v obdobju 1996–2002 z 11.600 prijavi leta 2002. Avstrija, Belgija, Nemčija, Grčija, Italija, Malta, Nizozemska, Slovenija, Švedska in Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske so se z znatnim povečanjem tokov priseljevanja in prošenj za azil začele soočati v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Grčija, Italija in Malta so soočene z nezakonitimi prihodi migrantov, zlasti po morju (European Migration Network 2010, 24–25).

³⁴ Spremembe zakonodaje zaradi npr. večjih potreb po delovni sili.

razdelimo v tri skupine držav: prvo skupino predstavljajo države članice (EU-15),³⁵ ki imajo tradicijo z imigracijo in prosilci azila, drugo skupino (EU-10+2)³⁶ sestavljajo države članice EU, ki so se z naraščanjem imigracije soočile po vstopu v EU, v tretji skupini pa so države članice EU, ki so se iz držav emigracije spremenile v imigracijske države: Irska, Italija, Grčija, Malta in Španija (European Migration Network 2010, 22–24).³⁷

³⁵ Avstrija (geografska lokacija v času hladne vojne, ekonomska imigracija iz Turčije, Jugoslavije, begunci iz vzhodne Evrope), Francija (imigracija od leta 1850, rekonstrukcija države 1945–1974), Nemčija (od 1945 do 1949 je skoraj 8 milijonov nemških beguncev in razseljenih oseb zaradi druge svetovne vojne migriralo v zahodne cone, 3,6 milijona pa v sovjetski del, v vzhodno Nemčijo, oblikovanje federalne republike Nemčije je vodilo k množičnim tokovom na Zahod; novačenje delavcev na podlagi sporazumov z državami Juga 1955–1973), Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske (imigracija iz držav Commonwealtha zlasti od konca štiridesetih do začetka šestdesetih let prejšnjega stoletja) (European Migration Network 2010, 20–21).

³⁶ V številnih državah te skupine je imigracija relativno sodoben pojav, ki se pojavi z odprtjem mej po koncu komunističnega obdobja in/ali vstopa v EU: od 1945 do 1988 se je v Estoniji naselilo okrog pol milijona migrantov iz Sovjetske zveze, kar je leta 1989 predstavljalo 35 % celotnega prebivalstva; leta 1993 je bilo na Češkem npr. 50.000 ne-Čehov, v letu 2008 400.000 (European Migration Network 2010, 22).

³⁷ Irska je v sredini devetdesetih let prejšnjega stoletja v času gospodarskega razvoja postala država imigracije. Ta je znatno porasla po letu 1996, po letu 2004 je naraščala zlasti imigracija iz držav, ki so vstopile v EU (Poljska, Litva) in je v obdobju 2005–2007 predstavljala 40 % vse imigracije na Irsko. Iz Malte so se v obdobju 1950–1980 izseljevali, od devetdesetih let prejšnjega stoletja pa so za državo značilne imigracije iz Jugoslavije, Iraka, Albanije. Pomembna sprememba se je zgodila leta 2002, ko so začeli migranti iz Afrike nezakonito vstopati v velikem številu: leta 2001 je v državo po morskih poteh nezakonito vstopilo manj kot 100 migrantov, leta 2002 je število poskočilo na 1.686 in leta 2008 na 2.636, država je nezakonite vstopne dekriminalizirala decembra 2002, migranti, ki vstopijo nezakonito, so še vedno predmet administrativnega pridržanja (European Migration Network 2010, 22–23).

4 MIGRACIJE IZ SEVERNE AFRIKE IN BLIŽNJEGA VZHODA V EVROPSKO UNIJO

Migracije so stalnica Sredozemlja.³⁸ Evropa je bila v prvi polovici 20. stoletja v znamenju migracij iz francoskih kolonij, po prvi svetovni vojni je naraščala migracija iz srednjeevropskih držav, zlasti Poljske, v zahodnoevropske države. Z veliko krizo v tridesetih letih so ti migracijski tokovi pojenjali, pojavile so se migracije iz Španije v zahodnoevropske države, med migranti so bili večinoma kmečki delavci in republikanci, ki so zbežali pred Francovim režimom med špansko državljansko vojno v letih 1936–1939. Po drugi svetovni vojni so se razvili migracijski tokovi med manj naprednimi državami južne Evrope in severnejšimi evropskimi državami. Na vzhodnih obalah Sredozemlja se je kultura emigracije najprej razvila v Libanonu, a je ta država tudi značilna država imigracije.³⁹ Za južne sredozemske obale so zgodovinsko značilne migracije oz. gibanja znotraj »Dâr-al-Islam«. ⁴⁰ Severnoafriški migranti so se premikali med Severno Afriko in Bližnjim vzhodom, v nekaterih primerih tudi dlje, proti Evropi. Od konca 19. stoletja je za Magreb značilna sezonska migracija, predvsem Maročanov v Alžirijo, ki je v kontekstu kolonizacije dopolnjevala potrebe francoskega kmetijstva. Migracijski tok je potekal tudi v obratni smeri, veliko Alžircev je med osvobodilno vojno⁴¹ emigriralo v Maroko (Khachani 2006, 3).

V šestdesetih letih so bile v Evropi velike potrebe po delavcih, v Francijo, Belgijo in Nizozemsko so prihajali delavci iz severnoafriških držav, iz Italije, Španije in Portugalske so odhajali na delo v Francijo, Nemčijo, Švico in Belgijo, v Nemčijo so prihajali tudi delavci iz

³⁸ Po grških, feničanskih in romanskih kolonizacijah v sredozemskem območju je bil srednji vek od drugega do šestega stoletja v znamenju barbarskih vdorov v Evropo in Severno Afriko, od sedmega do devetega stoletja so prevladovala arabske osvojitve območja, od 14. stoletja dalje pa osvojitve predelov območja s strani Otomanskega cesarstva. Po letu 1880 so migranti iz sredozemskih držav predstavljali glavnino migracijskega toka, zlasti v južnoameriške države. Letno je iz območja migriralo okrog milijon ljudi. Množični odhodi so se skorajda zaustavili leta 1914, kar je posledica izbruha prve svetovne vojne, restriktivnih emigracijskih zakonov ter kasneje, leta 1929, ekonomske krize (Khachani 2006, 3).

³⁹ Državo so zapuščali zlasti Maroniti, ki so se v 19. stoletju odseljevali v Egipt, ob koncu stoletja pa v druge afriške države in na ameriški kontinent, v državo pa so prihajali od konca prve svetovne vojne do poznih dvajsetih let Armenci, ki so bežali pred preganjanjem v Turčiji, Kurdi in Palestinci po prvi izraelsko-palestinski vojni, ki je sledila oblikovanju države Izrael (Khachani 2006, 4).

⁴⁰ Arabske zmage so oblikovale gibanje prebivalstva od vzhoda proti zahodu zdajšnjega muslimanskega sveta. Z ustanovitvijo muslimanske države Andaluzija (711–1492) so se berberska ljudstva, večinoma iz Severne Afrike, naselila na tem območju (Khachani 2006, 5).

⁴¹ Vojna za neodvisnost od Francije, 1954–1962.

vzhodne Evrope, Grčije, Jugoslavije in Turčije. V južnem Sredozemlju je bila značilna emigracija iz Egipta v države Zaliva in Libijo, ki je tudi edina država južnega Sredozemlja, ki je ostala država imigracije (Khachani 2006, 6). Ko so se migracijski tokovi iz držav južne Evrope zmanjšali, so severnejše evropske države začele sprejemati imigrante iz držav južnega in vzhodnega Sredozemlja. Francija je sprejela večino migrantov iz magrebških držav, Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske pa je novačilo delavce večinoma iz Indije, Pakistana, Bangladeša in britanskih kolonij v Karibih. Bilateralni sporazumi med državami članicami ES⁴² in sredozemskimi državami so imigracijo pospešili, tako da se je število imigrantov v šestdesetih in sedemdesetih letih v Evropi izjemno povečalo (Eylemer in Şemşit 2007, 51).

Po naftni krizi leta 1973 se je zgodil preobrat v evropskih migracijskih politikah,⁴³ kar je migracijske tokove v Evropo zmanjšalo. Restriktivne evropske politike so prispevale k oblikovanju štirih glavnih oblik emigracije v Evropo, med katerimi so nekatere obstajale že prej, a so se še okrepile: (1) prevlada emigracije v kontekstu združevanja družin (pred individualno emigracijo),⁴⁴ (2) migracija žensk kot avtonomnih ekonomskih entitet (zlasti iz Maroka) v sredini osemdesetih let, (3) vse pomembnejša nezakonita migracijska omrežja v devetdesetih letih, ko je migracija v evropske države ponovno začela naraščati, (4) elitistična emigracija oz. eksodus visoko kvalificiranih posameznikov kot posledica upokožitev »baby boom« generacije v Evropi in pomanjkanja specialistov, posebno v sektorju informacijskih in komunikacijskih tehnologij (Khachani 2006, 7–10).

Migracijske politike evropskih držav so od devetdesetih let dalje postajale vse bolj restriktivne. Z ukrepi, ki so sledili Schengenskemu sporazumu leta 1990 (vzpostavitev viz, strikten nadzor mej, izjemno selektiven sistem izdajanja delovnih dovoljenj), se je zakonita imigracija zmanjšala, ni pa se zmanjšala nezakonita imigracija v EU s tremi glavnimi točkami

⁴² Nemčija je sklenila sporazume z Italijo (1955), Španijo in Grčijo (1960), Turčijo (1961, 1964), Marokom (1963), Portugalsko (1964), Tunizijo (1965) in Jugoslavijo (1986) (Eylemer in Şemşit 2007, 51).

⁴³ Od leta 1950 je večina imigracijskih držav v Evropi sprejemala obliko nezakonite imigracije in ni sprejela zakonodaje, s katero bi prepovedala nezakonite imigracije, ker je ta bila pomembna za nacionalna gospodarstva (Khachani 2006, 8).

⁴⁴ Ta fenomen je bil prisoten v Belgiji, Nizozemski, Nemčiji, zlasti pa v Franciji, kjer se je npr. delež žensk med maroškim prebivalstvom povečal iz 26,5 % leta 1975 na 39 % leta 1982, v istem obdobju je bil delež žensk iz Alžirije 10-krat večji od deleža moških iz Alžirije (Khandriche v Khachani 2006, 7), delež tunizijskih žensk se je iz 30,9 % leta 1975 povečal na 38,2 % v letu 1982 in na 41,1 % v letu 1990 (Gharsalli v Khachani 2006, 7).

vstopa na turško-grški meji, ob italijanskih obalah in skozi gibraltarska vrata⁴⁵ (Khachani 2006, 8).

V južni Evropi so se migracijski tokovi spremenili konec osemdesetih in v devetdesetih letih, ko so se te države prvič srečale z večjim številom imigrantov. Med leti 1981 in 1991 se je število imigrantov v Grčiji, Italiji, Portugalski in Španiji kot rezultat ekonomskega razvoja vstopa južnoevropskih držav v ES povečalo za trikrat (King, Lazaridis in Charalambos 2000 v Pinyol-Jiménez 2012, 39). Sprva države emigracije so postale prejemnice migrantov, za te države so namreč značilne velike neformalne ekonomije, ki so imigrantom zagotavljale delo. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja je bilo v Grčiji 700.000 imigrantov, kar je predstavljalo 7 % prebivalstva, v Italiji skoraj 3 milijone in v Španiji skoraj milijon, kar je predstavljalo od 3 do 5 % celotnega prebivalstva držav (Triandafyllidou in Gropas v Triandafyllidou 2013, 54).⁴⁶

Izrazito dinamično migracijsko območje so južnoevropske države postale okrog leta 2000, ko so imigranti prihajali zaradi zaposlitvenih možnosti na formalnem in neformalnem trgu dela (Pinyol-Jiménez 2012,40). Vse bolj množične so postajale migracije iz afriških držav ob obalah Atlantika, Mavretanije, Zahodne Sahare in južnega Maroka na Kanarske otoke; iz severnih obal Maroka v Španijo oz. njeni enklavi Ceuta in Melilla; iz libijskih in tunizijskih obal na Malto ali Sicilijo ali Lampeduso; iz Turčije na grške otoke v Egejskem morju in na območje severozahodne grško-turško meje po reki Evros. Število nezakonitih vstopov se do leta 2013 ni bistveno spreminjalo, leta 2014 pa je poskočilo na 200.000 in leta 2015 na več kot milijon (Fargues 2015; Lazaridis in Charalambos v Pinyol-Jiménez 2012, 39; Panayotis in Xenakis 2013, 145).

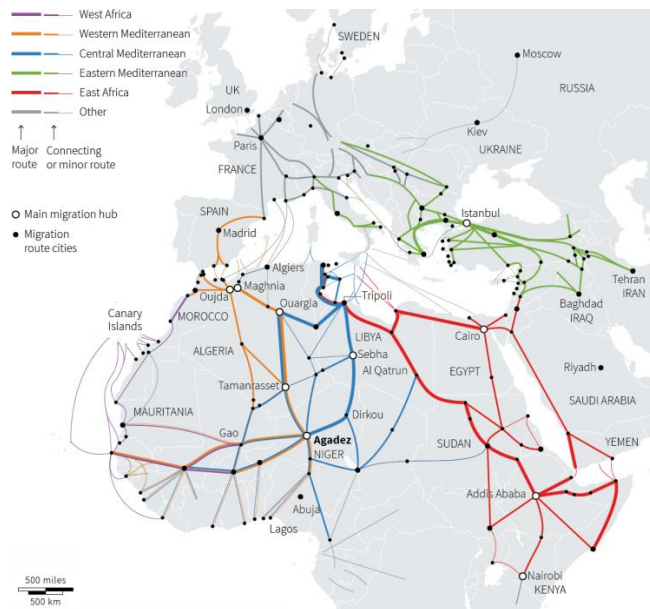
Španija, Italija, Malta, Grčija so vstopne točke množičnih migracij iz držav MENA v države EU, za to območje so torej značilne že več kot dve desetletji, pri čimer migracije iz območja MENA ne pomenijo le imigracij prebivalcev držav MENA, ampak vključujejo tudi imigracije iz držav podsaharske Afrike, ki območje MENA uporabljajo ali kot končno destinacijo

⁴⁵ Prehod skozi gibraltarska vrata je medijsko odmeven [leto 2006] zaradi tragičnih dogodkov s splavi (šp. *pateras*). Število splavov, ki so jih španske oblasti prestregle, se je v obdobju 1994–2000 povečalo za 23-krat. Prelomno točko v uporabi splavov za prehod čez gibraltarska vrata predstavlja leto 1995, ko se je število povzpelo iz 34 v letu 1994 na 130. Od leta 1999 je bilo na splavih prestreženih več kot 60.000 migrantov (El País, 16. avgust 2003 v Khachani 2006, 9).

⁴⁶ Italijo in Španijo karakterizirajo imigracije različnih nacionalnih skupin, od leta 2010 predstavljajo največjo skupino romunski imigranti (v Italiji 900.000 oz. 20 % celotnega prebivalstva imigrantov, v Španiji 800.000 oz. 12 %), drugo največjo v Španiji in tretjo v Italiji predstavljajo Maročani (800.000 in 500.000), v Italiji predstavljajo večjo skupino še Albanci (500.000), Ukrajinci in Kitajci (300.000), v Španiji sta veliki skupini imigrantov iz Ekvadorja in Kolumbije (500.000 in 250.000) (Triandafyllidou 2012 v Triandafyllidou 2013, 55).

ali kot tranzitno območje na poti v EU. V zadnjih letih so se migracijski pritiski na južnoevropske države zaradi dogodkov v območju MENA še povečali (slika 4.1).

Slika 4.1: Zemljevid migracijskih poti

Vir: Reuters Graphics (2016).

4.1 Vzorec migracij znotraj in iz Severne Afrike in Bližnjega vzhoda

MENA opredeljuje kompleksen vzorec notranjih migracij in migracij iz regije.⁴⁷ Castles in Miller (2009, 159–170) migracije, značilne za regijo, klasificirata v šest glavnih tipov: tradicionalne oblike mobilnosti, naselitvene migracije za naselitev znotraj MENA, emigracije iz MENA v druge dele sveta, delovne migracije znotraj regije, tokovi beguncev znotraj regije in tranzicijske migracije.

Migracija je integralni del afriškega razvoja v vsej njeni zgodovini, gibanja prebivalstva s ciljem iskanja dela, dobrin in ozemlja niso ustavili niti z mejami, ki so nastale kot posledica kolonializma niti z nastankom nacionalnih mej v pokolonialni dobi. Meje predstavljajo prej možnosti kot ovire (Guy 2012, 140). Zgodovinske karavanske poti so ponovno postale migracijske poti mnogih Afričanov čez Saharo, za mnoge je končni cilj Libija, Egipt ali Maroko

⁴⁷ Uradne kategorije pogosto ne odražajo realnosti. Romanje v Meko je lahko tudi priložnost za okrepitev kontaktov s trgovinskimi partnerji; palestinski migranti v Zalivu so pogosto oboje, begunci in delovni migranti. Do leta 1990 je bilo precej lahko razlikovati med 'državami prejemnicami' in 'državami izvora', v zadnjih dveh desetletjih je to razlikovanje postalo bolj težavno. Države prejemnice se nagibajo k omejitvam imigracije, prejšnje države izvora pa sprejemajo imigrante ali tranzicijske migrante (Fargues v Castles in Miller 2009, 159).

in le manjšina si želi premika čez Sredozemlje (Castles in Miller 2009, 151). Afrika je z deležem 25 % svetovnega ozemlja in deležem 10 % svetovnega prebivalstva kontinent z najbolj mobilnim prebivalstvom na svetovnem nivoju (Curtin v Castles in Miller 2009, 148). Aktualne percepcije Afrike kot 'kontinenta v premiku' so prispevale k mitom o množičnih nezakonitih tokovih čez Saharo in Sredozemlje v Evropo. Vendar, večina Afričanov še vedno migrira znotraj kontinenta, tokovi v Evropo so sicer narasli, a so v primerjavi z znotrajkontinentalnimi še vedno majhni (Kakewell in de Haas v Castles in Miller 2009, 148). Revnejše arabske države so se soočile z velikim odlivom prebivalstva, pogosto nezakonitimi migracijami v EU ali v bogatejše arabske države. Prevladujoča značilnost migracijskih tokov v arabskem svetu je bil velik in naraščajoč obseg migracije delovne sile, zlasti v države članice Sveta za sodelovanje v Zalivu (GCC),⁴⁸ izmed 20 držav z največjim deležem mednarodnih migrantov jih je bilo leta 2010 devet v arabski regiji. Pomembno spremembo v vzorcu priseljevanja v države GCC predstavlja namerno zmanjšanje delavcev iz arabske regije in naraščanje delavcev migrantov iz azijskih držav (Mirkin 2013, 17).⁴⁹

Večina afriških držav se sooča z ekonomsko in prisilno migracijo. V nekaterih subregijah je prevladovala prisilna migracija kot rezultat dalj časa trajajočih in ponavljajočih se vojn v pokolonialnem obdobju na Afriškem rogu, Vzhodni Afriki, regiji okrog Velikih Jezer in Centralni Afriki, posebno Demokratični republiki Kongo. V zahodni in južni Afriki je prevladovala večinoma ekonomska migracija, velike begunske tokove pa so povzročile osvoboditvene vojne v Mozambiku, Angoli, Zimbabveju in Južni Afriki med šestdesetimi in devetdesetimi leti prejšnjega stoletja ter državljanske vojne v Nigeriji v šestdesetih letih, v Sierr Leone in Liberiji ter Slonokoščeni obali v devetdesetih letih in na začetku tisočletja (Mafukidze v Castles in Miller 2009, 151). Med sedemdesetimi in osemdesetimi leti prejšnjega stoletja so vojne v državah Sahela številne nomade prisilile k migraciji in iskanju dela, ki so ga našli na alžirskih in libijskih gradbiščih in naftnih ploščadih, veliko beguncev pa se je naselilo v mestih Alžirije, Libije, Mavretanije in Egipta. Po naftni krizi leta 1973 je veliko število subsaharskih migrantov našlo delo v Libiji. Boji za dominacijo v Angoli, Mozambiku in Angoli, ki so

⁴⁸ Regionalna ekonomska organizacija, ki združuje Bahrajn, Kuvajt, Oman, Katar, Savdsko Arabijo in Združene arabske emirate, je bila ustanovljena leta 1981.

⁴⁹ Leta 1990 je več kot eden od štirih migrantov v državah GCC izviral iz tranzicijskih držav, leta 2010 pa je bilo razmerje 1:5. Povečana konkurenca delovne sile v državah GCC zaradi dotoka migrantov iz južne in jugovzhodne Azije je del migracije iz arabske regije preusmerila tudi v EU. Zaradi konfliktov v Iraku, Somaliji, Sudanu in Tuniziji, se je število imigrantov v teh štirih državah med letoma 1990 in 2010 zmanjšalo (Mirkin 2013, 17).

vključevali tudi zunanja vmešavanja, so imeli za posledico velike tokove beguncev, ki so večinoma ostali na afriškem kontinentu. Konflikti so se nadaljevali tudi v obdobju po hladni vojni (Duffield; Kaldor v Castles in Miller 2009, 152). Iz Roga Afrike in vzhodne Afrike je bilo razseljenih več kot polovica beguncev (Bakewell in de Haas; Oucho v Castles in Miller 2009, 152). Vojaška intervencija v letih 1992 in 1993, vodena s strani ZDA, ni bila uspešna, kar je zadeve še poslabšalo, tudi s strani ZDA podprta intervencija v Etiopiji leta 2006 ni uspela obnoviti stabilnosti. Veliko Somalcev je migriralo v Kenijo, Jemen, Evropo in Severno Ameriko in denarna nakazila iz tujine so postala ključnega pomena za preživetje Somalcev (Lindley v Castles in Miller 2009, 152). V vzhodni Afriki in regiji Velikih jezer je bilo še posebej nasilno, dolgotrajne državljanske vojne v Ruandi, Burundiju, Ugandi in Demokratični republiki Kongo so vodile v veliko število mrtvih in v množično razseljevanje. Večina vzhodnoafriških držav je begunce sprejela, čeprav so v teh državah potekali konflikti. Uganda je sprejela Ruandce, Burundce in Sudance, Ugandci so migrirali v Sudan. Mednarodna skupnost se je v smislu omejitve begunskih tokov proti Severu zanašala na 'afriško gostoljubnost'. Izgon beguncev iz Tanzanije leta 1996 je signaliziral spremembo – od takrat naprej so afriške države boj restriktivne do gostovanja beguncev (Bakewel in de Haas v Castles in Miller 2009, 153).

Čezsaharska migracija se je zaradi državljanskih vojn in ekonomske stagnacije izjemno povečala v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Večina migrantov je na sever kontinenta prihajala iz zahodne Afrike, Afriškega roga, Sudana in Demokratične republike Kongo. Embargo med leti 1992 in 2000, ki ga je proti Libiji uvedel VS OZN, je nepričakovano odločilno vplival na povečanje subsaharske migracije in konsolidacijo migracijskih poti in omrežij. Libijski voditelj Gadafi, razočaran zaradi odsotnosti podpore arabskih držav v času embarga, je zunanjo politiko reorientiral tako, da se je pozicioniral za afriškega voditelja in v tej vlogi v duhu panevropske solidarnosti vabil subsaharske Afričane, da pridejo na delo v Libijo. Država je postala glavna destinacija migrantov iz zahodne Afrike in Roga Afrike, migranti iz Sudana in Roga Afrike, ki so se najprej naselili v Kairu, so se kasneje preselili v Libijo. Migranti iz Kitajske, Indije, Pakistana in Bangladeša so gravitirali v Kairo ali npr. Bamako in naprej proti severu, Maroku in v Evropo. Nekateri so izbrali mesta v Severni Afriki za cilj, tisti, ki so si izbrali Evropo in jim ni uspelo, so ostali v Severni Afriki. Konec 21. stoletja so dogodki v podsaharski Afriki povzročili nove migracijske tokove. Demokratična republika Kongo je po smrti Mobotuja leta 1997 zdrsnila v kaos in od leta 1998 do 2003 v vojno, ki je vodila v

begunsko krizo. Begunci so na sever kontinenta prihajali tudi iz zahodne Afrike, kjer je v Sierr Leone med leti 1991 in 2001 divjala državljanska vojna, v Liberiji pa druga državljanska vojna med leti 1999 in 2003 ter vzhodne Afrike, Sudana, Eritreje, Etiopije in Somalije. Ne glede na vlogo, ki si jo je pripisal Gadafi, je bilo leta 2000 v Libiji zelo prisotno antiimigrantstvo, umorjenih je bilo na desetine imigrantov. Med leti 2003 in 2005 je libijska vlada deportirala okrog 145.000 nezakonitih migrantov, večinoma v države podsaharske Afrike. Posebno mesto v kontekstu migracijskih gibanj ima Maroko, ki je za razliko od Libije, glavni vir migrantov v EU. Prvi glavni val sodobne maroške emigracije izhaja iz leta 1948, ko je bila ustanovljena država Izrael in šestdnevne vojne leta 1967, ko je na tisoče maroških Judov emigriralo v Izrael, Kanado in Francijo, tako da se je židovsko prebivalstvo Maroka z 250.000 zmanjšalo na današnjih 5.000. Med leti 1965 in 1972 se je število Maročanov, ki živijo v Evropi, povečalo iz 30.000 na 300.000 in do leta 1974 na 400.000, leta 2005 so šteje maroške skupnosti v Evropi 2,27 milijona prebivalcev (v Franciji 1,02 milijona, Nizozemski 316.000, Belgiji 214.000, Nemčiji 73.000, Španiji 397.000, Italiji 253.000).⁵⁰ Do leta 2005 je postal Maroko prejemnik vedno večjega pritoka afriških migrantov, namenjenih na maroške obale ali v španski enklavi Ceuta in Melilla. Iste leta je maroška diaspora v Evropi štela 2,5 milijona, kar uvršča Maroko med vodilne emigrantske države v svetovnem merilu. Vrednost nakazil Maročanov iz tujine je bila statična do devetdesetih let, nato so se povečevala in leta 2002 predstavljal 6,4 % BDP in 22 % celotne vrednosti uvoza in postala bolj pomembna kot neposredne tuje naložbe, neuradnih nakazil je bilo za dodatno milijardo dolarjev. Maroko se je znašel v paradoksalnem položaju: država je spodbujala migracije svojih državljanov v Evropo, kjer predstavljajo sredstvo za preživetje nacionalnega gospodarstva, istočasno pa je sama postala ciljna država za migrante iz drugih delov Afrike, katerih glavni cilj je bil dostop do Evrope, znaten delež izmed njih pa se je bil pripravljen ustaliti tudi v Maroku (Guy 2012, 145–149).

⁵⁰ Do leta 1998 je bilo v Evropi 1,6 milijona Maročanov, med letoma 1992 in 2001 je bilo 430.000 Maročanom odobreno državljanstvo ene od držav EU. Vedno večjo skupino predstavljajo ženske, ki delajo kot gospodinje, varuške in čistilke in v kmetijstvu ter majhnih podjetjih (Guy 2012, 149).

4.2 Konteksti migracij iz Severne Afrike in Bližnjega vzhoda v Evropsko unijo

V Sredozemlju, ki je vedno imelo velik vojaško-strateški in politično-ekonomski pomen, se vse bolj izpostavljajo nevojaške prvine ogrožanja varnosti,⁵¹ kritične socialno-ekonomske razmere pa so lahko podlaga za konflikte, množične migracije ter porast kriminala in terorizma in zmanjšanje pomena odnosa do okolja, ko kratkoročno preživetje prevlada nad varnostnim premislekom (Žabkar in Malešič 2014, 14, 23).

Za območje MENA so značilne velike meddržavne in znotrajdržavne neenakosti, različne stopnje produktivnosti nacionalnih ekonomij in v državah, bogatih z energetskimi viri, velik razkorak med sektorjem energije ter ostalimi sektorji. Razlike so se zadnja leta poglobile tudi zaradi obsega prihodkov od izvoza nafte in zemeljskega plina.⁵² Strukturni pogoji, pogojeni tudi s konflikti v regiji, vplivajo na države v mnogih ozirih, npr. omejenost kmetijskih površin vpliva na visoke stopnje uvoza. Skoraj v vseh državah narašča stopnja prebivalstva, kar je še posebno pomembno za države, ki niso bogate z naravnimi viri in jih naraščanje prebivalstva postavlja pred izzive globalnega delovanja in stabilnosti političnih sistemov v regiji. Vlade držav MENA se zato ukvarjajo s tremi sklopi problemov: neposrednimi posledicami stopenj rasti prebivalstva (npr. načrtovanje prostora, poslovanja, infrastrukture, zagotavljanja vode, služb ipd.), reakcijami na posredne posledice stopenj rasti prebivalstva (neučinkovita infrastruktura, razširjeno slabo upravljanje, kar se odraža v proračunskih sredstvih, ki so nepravilno razdeljena med prebivalstvo, naraščajoča revščina, neformalni politični kanali, korupcija je med prebivalstvom razumljena kot edini način preživetja), dovezetnostjo ljudi, ki živijo v revščini in so potisnjeni na rob družbe, da postanejo žrtve ideologij, ki obljublajo napredek in odpravo pomanjkljivosti obstoječih vlad (Faath in Mattes 2014, 161).

Bližnji vzhod zaznamuje varnostna paradigma nasilja in bojevanja, tovrstna paradigma je značilna tudi za Severno Afriko, zato ne čudi, da obstajajo npr. med Libijo in Irakom podobnosti:

⁵¹ Žabkar in Malešič (2014, 14) med nevojaškimi prvinami ogrožanja varnosti navajata hudo socialno-ekonomsko krizo (predvsem na Portugalskem, v Italiji, Grčiji in Španiji), stanje, ki je pripeljalo do »arabske pomladi« in težave z organiziranjem političnega, ekonomskega in varnostnega ravnovesja v arabskem svetu, okoljske in z njimi povezane probleme, demografski vidik, kjer so v delu Sredozemlja visoke stopnje rasti prebivalstva z velikim deležem mladih, v delu pa prevladujeta problema osnovne reprodukcije prebivalstva in staranje prebivalstva ter nezakonite migracije in begunce, za prostor Sredozemlja so značilne tudi številne poti in destinacije delovanja mednarodnih kriminalnih skupin ter pogosti teroristični napadi in grožnje z napadi.

⁵² Npr. Maroko in Jordanija nafto uvažata, medtem ko so države Zaliva bogate izvoznice nafte (Faath in Mattes 2014, 161).

državi sta bogati z nafto, a kljub temu se večina prebivalstva preživlja z minimalnimi plačami, civilna družba le stežka obstaja, politični voditelji so živeli v blagostanju, prebivalstvo pa je bilo v diktatorskih režimih zatirano (Pătrașcu 2015, 246). Specifični socialno-ekonomski in družbeno-politični dejavniki so v regiji globoko zakoreninjeni že več kot pol stoletja (Özekin in Akkaş 2014, 76).

Konflikti v MENA izvirajo iz različnih zgodovinskih obdobj. Faath in Mattes (2014, 164) mednarodne in transnacionalne konflikte, poleg arabsko-izraelskega in vojn v Zalivu, klasificirata v tri kategorije: (1) konflikti kot del dekolonizacijskega procesa, (2) konflikti z ideološkim ozadjem in (3) konflikti glede zaščite 'manjšin'. Domače konflikte klasificirata (*ibid.*) v: (1) konflikte, ki izhajajo iz pokolonialnih procesov oblikovanja države, (2) konflikte, ki so posledica ideoloških ali verskih razlik glede najbolj ustreznega socialno-razvojnega modela za rešitev obstoječih ali poslabšanih razmer in (3) konflikti iz let 2011 in 2012 (arabska pomlad), ki so rezultat avtoritarnega vladanja in naraščajočih nezmožnosti vlad odzivanja na družbene, ekonomske in politične težnje prebivalstva.

Razlogi za migracije znotraj in iz MENA so številni in zapleteni, preplet socialnih, ekonomskih, družbenih in političnih dejavnikov je prispeval k različnim vzorcem migracij v posameznih obdobjih. Med dejavnike, ki pospešujejo nemire, lahko štejemo tradicionalni vzorec avtoritarnega vladanja, visoke stopnje brezposelnosti, odtujenost prebivalstva od politik, pomanjkanje socialnega, družbenega in ekonomskega razvoja ipd.

Med pomembnejše dejavnike sodi demografski, kjer so v državah MENA prevladujoče visoke stopnje rodnosti v kombinaciji z nizkimi stopnjami smrtnosti povzročile hitro rast prebivalstva in posledično ogromno skupino mladih med 15. in 24. letom, ki se sooča z brezposelnostjo, marginalizacijo in nezadovoljstvom s svojo vlogo in položajem v družbi.

4.2.1 Demografski dejavniki

Po podatkih EUROSTAT (Stoenescu, 2014) je bil leta 2011 delež mladih med 15. in 24. letom, ki je pomemben, ker gre za strukturo prebivalstva, ki je za zagotavljanje vsakodnevnih potreb odvisna od drugih, največji v Palestini in Alžiriji in predstavlja v primerjavi s povprečjem EU-28 razmerje skoraj 2:1. Iz podatkov izhaja, da je v državah MENA⁵³ okrog 20 % prebivalstva

⁵³ Podatki se nanašajo na Alžirijo, Egipt, Maroko, Tunizijo, Izrael, Libanon in Palestino.

starega med 15. in 24. let, razen v Izraelu (15,4 %), a je delež tudi v tem primeru višji od povprečja držav članic EU (11,9 %). 30–40% prebivalstva je bilo leta 2011 starih manj kot 15 let, kar je dvakratnik deleža na ravni povprečja EU (Tabela 4.1).

Med državami MENA in EU so v deležih mladoletnikov, ki so odvisni od drugih, velike razlike. Primerjava med prebivalstvom pod 15. letom starosti in prebivalstvom med 15. in 64. letom starosti kaže rang od 34,1 % v Tuniziji (2010) do 73,4 % v Palestini (2011), kar je bistveno nad povprečjem EU (23,4 % v 2011). Na 1.000 prebivalcev Palestine med 15. in 64. letom starosti je bilo torej 734 mladostnikov pod 15. letom starosti, nasprotno kot v EU, ki ima visok delež starega prebivalstva (leta 2011 26,3 %). V državah MENA znaša delež starega prebivalstva v povprečju med 5 % in 10 %, največ 16 % (*ibid.*).

Skupni delež odvisnosti odraža pritisk na produktivno prebivalstvo, ki preživlja otroke in starejše, in je bil leta 2011 v Alžiriji, Libanonu (2009) in Maroku podoben deležu EU (49,7 %), medtem ko je bil ta delež bistveno višji v Izraelu (61,2 %) in Palestini (78,7 %). Stopnja brezposelnosti mladih med 15. in 24. letom predstavlja dvakratnik celotne stopnje brezposelnosti (vsega prebivalstva). Stopnje brezposelnosti mladih v letu 2011 so bile posebej visoke v Tuniziji (42,3 %), Palestini (35,7 %) in Egiptu (29,7 %). Visoke stopnje brezposelnosti v nekaterih državah MENA so bile primerljive z npr. stopnjo brezposelnosti v Španiji (46,4 %), Grčiji (44,4 %) in na Hrvaškem (36,1 %), kjer se je delež brezposelnih mladih povečeval s svetovno gospodarsko krizo in narasel v letu 2011 na 21,5 %, medtem ko je skupna stopnja brezposelnosti znašala 9,7 % (Slika 4.2) (*ibid.*).

Z visokimi stopnjami brezposelnosti izstopata v desetletnem obdobju (2001–2011) Palestina in Tunizija, precejšen porast je bil v letu 2011 zaznan zlasti v Tuniziji in Egiptu, kar je verjetno povezano z družbeno in politično nestabilnostjo. V Alžiriji je bilo v obdobju 2003–2011 zaznati močan trend zmanjševanja brezposelnosti mladih,⁵⁴ k čemur so prispevali programi za

⁵⁴ V Alžiriji in Egiptu so stopnje brezposelnosti za mlade ženske precej višje od stopenj brezposelnosti mladih moških, razkorak se je med letoma 2001 in 2011 povečal. V Alžiriji se je skupna stopnja brezposelnosti mladih znižala, razkorak med stopnjami brezposelnosti mladih žensk in moških pa se je povečal z 11 odstotnih točk v letu 2001 na 19 odstotnih točk v letu 2010. Še večji razkorak je bil zaznan v Egiptu, povečal se je s 25 odstotnih točk na 31 odstotnih točk. Nekateri komentatorji to pojasnjujejo s krčenjem vloge javnega sektorja v Egiptu kot tradicionalnega delodajalca žensk. V Tuniziji je bila stopnja brezposelnosti mladih žensk za 7 odstotnih točk nižja kot pri mladih moških v letu 2001, vendar se je do leta 2011 povečala za približno 5 odstotnih točk. Še bolj izrazita je bila sprememba v Palestini, kjer je znašala stopnja brezposelnosti mladih žensk 5 odstotnih točk manj kot pri mladih moških v letu 2001, vendar je bila za 21 odstotnih točk višja v letu 2011 in je znašala 54 %. V Maroku in Izraelu je stopnja brezposelnosti mladih žensk še vedno precej podobna stopnji brezposelnosti mladih moških (Stoenescu 2014).

zmanjševanje brezposelnosti mladih, prizadevanja za omogočanje podjetništva z lažjim dostopom do kreditov in hitra demografska tranzicija v državi, kar je bilo posledica upadanja rodnosti, kar se lahko pojasni z višanjem starosti, ko so se sklepale poroke (*ibid.*).

Številne države MENA se soočajo s pomanjkanjem kvalificiranih delovnih mest, najvišja stopnja brezposelnosti je pogosta ravno med najbolj izobraženimi, kar mlade lahko odvrne od visokošolskega šolanja. To lahko pomaga razložiti trende naraščanja neto stopnje gospodarske aktivnosti v Palestini in Egiptu v obdobju med 2001 in 2011. Z izjemo Izraela so neto stopnje gospodarske aktivnosti mladih žensk v državah MENA precej nižje kot pri mladih moških. Razlike je mogoče deloma razložiti s krepitvijo »primanjkljaja žensk«, ki kaže na nezadostno sodelovanje žensk v gospodarskem in političnem življenju ter pomanjkanje dostopa do znanja in izobraževanja. Razmere v Palestini so specifične: razlike med spoloma pri izobraževalnih dosežkih ne pojasnijo velike razlike, temveč na situacijo vplivajo nestabilnost, omejitve mobilnosti, brezposelnost in revščina (*ibid.*).

Tabela 4.1: Prebivalstvo po starostnih skupinah (v 000)

	Št. preb. (v 000)			Št. preb. 15-24 (v 000)			Delež oseb pod 10 let v celotnem prebivalstvu (%)	Delež oseb 10-14 v celotnem prebivalstvu (%)	Delež oseb 15-24 v celotnem prebivalstvu (%)
	2001 (1)	2006 (2)	2011 (3)	2001 (4)	2006 (5)	2011(6)	2011 (7)	2011 (7)	2011 (8)
	EU-28	488.274	497.446	506.399	63.663	62.870	60.037	10,4	5,3
Alžirija	30.648	33.194	35.612	6.976	7.494	7.536	18,7	9,1	21,2
Egipt	64.615	71.756	79.603	14.039	15.513	16.156	21,5	9,5	20,3
Izrael	6.369	6.991	7.695		1.146	1.181	19,5	8,5	15,4
Jordanija	4.857	5.473	5.850	1.047	1.180				
Libanon	3.755	3.759	3.786	746	731	749			19,8
Maroko	28.650	30.509	32.245	6.160	6.254	6.297	17,8	9,2	19,5
Palestina	3.096	3.360	4.109		794	897	28,2	12,9	21,8
Sirija	16.526	18.431	19.880	3.767	4.054				
Tunizija	9.619	10.078	10.547	2.028	2.094			7,9	18,9

(1) EU-28 2002; Libanon 2004

(2) Libanon 2007

(3) Jordanija, Libanon, Sirija 2009, Alžirija 2010

(4) EU-28 2002, Libanon, Maroko 2004

(5) Libanon, Izrael 2007, Palestina 2008

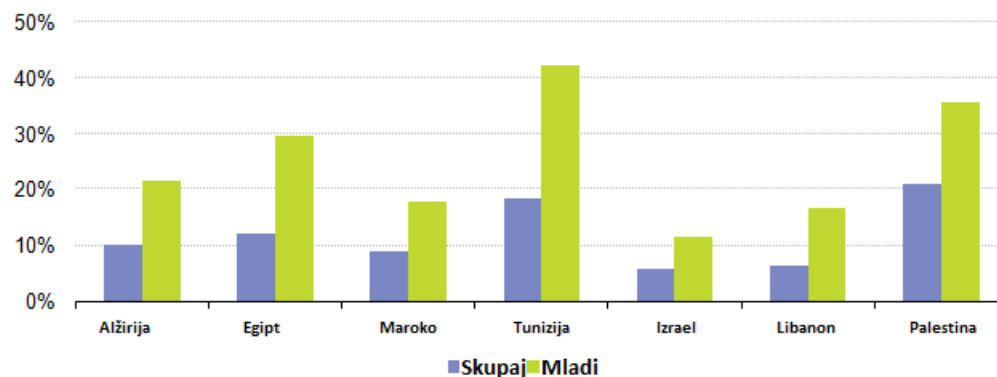
(6) Libanon 2009, Alžirija 2010

(7) Alžirija 2010

(8) Libanon 2009, Alžirija, Tunizija 2010

Vir: prevedeno po Stoenescu (2014).

Slika 4.2: Stopnje brezposelnosti v starostni skupini 15–24 in v celotnem prebivalstvu, 2011 (%)

op. podatki za Libanon 2009, Alžirijo 2010

Vir: prevedeno po Stoenescu (2014).

Z vidika migracij znotraj Sredozemlja je pomembna demografska raziskava Carelle in Paranta (2014). Ugotovila sta, da se v sredozemskem območju,⁵⁵ ki je imelo leta 2010 približno 500 milijonov prebivalcev in je prebivalstvo od leta 1950 naraslo za več kot 275 milijonov oz. 2,2- krat, kažejo precejšnje razlike glede naraščanja števila prebivalstva in naselitvenega vzorca. Nekatere države so izrazito intenzivno naseljene, npr. Malta, Libanon, Palestina, druge so redko poseljene, npr. Alžirija, Libija. V subregijah, na azijskih in afriških obalah, je število prebivalstva od leta 1950 eksplodiralo, v državah članicah EU in državah zahodnega Balkana pa se je le nekoliko povečalo. Povečanje prebivalstva med leti 1950 in 2010 je bilo največje ob vzhodnih in južnih obalah Sredozemlja in predstavlja v celotnem povečanju tri četrtine. Ključna je razlika med severnimi obalami ter vzhodnimi in južnimi obalami Sredozemlja, kjer je bila rast od 7 do 8- krat hitrejša.⁵⁶ Podatki kažejo, da se rodnost zmanjšuje v celotnem Sredozemlju: v Palestini,

⁵⁵ Raziskava avtorjev Carella in Parant (2014) vključuje 25 držav, od tega 21, ki mejijo na Sredozemlje [Sredozemsko morje], in Portugalsko, Srbijo (in Kosovo), Makedonijo in Jordanijo.

⁵⁶ Razlike v stopnjah rasti prebivalstva med državami posameznega podobmočja: med članicami EU je razmerje npr. 2:1 med Španijo (65 %) in Italijo (31 %), 9,5:1 med Ciprom (123 %) in Hrvaško (13 %), znotraj zahodnega Balkana

Jordaniji, Siriji, Egiptu in Izraelu je stopnja rodnosti še vedno blizu ali nad 3 otroka na žensko, stopnje rodnosti v Libanonu, Tuniziji in Turčiji pa so podobne stopnjam v državah članicah EU in državah Zahodnega Balkana. Življenjska doba se v splošnem povečuje in razlike med subregijami se zmanjšujejo.

4.2.2 Ekonomski dejavniki

Egipt, Tunizija, Sirija, Jemen in Maroko so države z razmeroma malo naravnih virov. Leta 2010 so se cene hrane in energije v teh državah znatno povečale, države so se soočale tudi z izgubo dobičkov zaradi svetovne gospodarske krize od leta 2008 dalje. Po klasifikaciji Svetovne banke za leto 2010 so Egipt, Tunizija in Sirija sodile med države z nizko oz. srednjo stopnjo BDP (Tabela 4.2).⁵⁷ Zaradi neuravnotežene porazdelitve dohodka, nizkega vlaganja v infrastrukturo, izobraževanje in zdravstvene storitve je v omenjenih državah nezadovoljstvo prebivalstva nad vladami držav naraščalo (Cinar in Gocer 2014, 41–42). Čeprav sta bila revščina in relativno nizke stopnje ekonomske rasti med najbolj vidnimi ekonomskimi težavami v regiji, tudi v državah proizvajalkah nafte, Savdski Arabiji, Alžiriji, Iraku, v absolutnem smislu revščina in relativno nizka stopnja ekonomske rasti nista pojasnjevalna elementa. Gre za bolj kompleksne, dlje časa trajajoče strukturne ekonomske probleme, ki so značilni za arabski svet že v obdobju pred dogodki leta 2011 (Özekin in Akkaş 2014, 77). Arabske države, prikazane v tabelah 4.2 in 4.3, so imele v obdobju 2007–2010 višjo stopnjo gospodarske rasti kot evropske države v istem obdobju, a nižjo od vzpenjajočih se ekonomij Kitajske in Indije (Wilson v Özekin in Akkaş 2014, 78). V desetletju pred arabsko pomladjo so države MENA dosegle opazne stopnje rasti BDP, med leti 2000 in 2010 je večina držav MENA dosegla največji BDP na prebivalca (IMF v Özekin in Akkaş 2014, 78).

npr. 1,8:1 med Albanijo (159 %) in Srbijo (43 %), na jugu je bila rast prebivalstva 1,8-krat večja v Libiji (443 %) kot v Tuniziji (243 %), na vzhodu pa je bila rast v Libanonu (225 %) in Turčiji (240 %) za 1.8-1.9-krat manjša od rasti prebivalstva v Izraelu (490 %) in Siriji (531 %) in skoraj 6-krat manjša od rasti prebivalstva v Jordaniji (1.338 %) (Carella in Parant 2014).

⁵⁷ Klasifikacija Svetovne banke: manj kot 825 \$ na prebivalca - nizek dohodek, 826–3.000 \$ - nižji srednji dohodek, 3.001–10.065\$ - srednje velik dohodek, več kot 10.066 \$ - visok dohodek (Cinar in Gocer 2014, 42).

Tabela 4.2: BDP na prebivalca (\$)

	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Egipt	1.566	1.771	2.160	2.453	2.776	2.930	3.112
Libanon	4.842	6.639	7.795	8.983	9.501	9.856	10.311
Libija	7.316	11.239	14.186	10.071	11.729	5.513	12.778
Tunizija	2.248	3.807	4.345	4.169	4.198	4.335	4.232
Sirija	1.203	2.014	2.554	2.557	2.803	ni podatka	

Vir: IMF v Cinar in Gocer (2014, 41).

V vseh državah se je stopnja gospodarske rasti zmanjšala v letu, ko je prišlo do vstaj. Libijsko gospodarstvo je v letu 2011 zabeležilo zmanjšanje gospodarske rasti za 62 %, v letu 2012 pa se je ta že povečala za 104 %. Povečanje je značilno tudi za druge države, razen Libanona (Tabela 4.3) (Cinar in Gocer 2014, 45).

Tabela 4.3: Stopnja gospodarske rasti (%)

	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Egipt	5,4	7,1	7,2	4,7	5,1	1,8	2,2
Libanon	1,1	8,4	8,6	9	7	1,5	1,5
Libija	3,7	6,4	2,7	— 0,8	5	— 62,1	104,5
Tunizija	4,3	6,3	4,5	3,1	3,1	— 1,9	3,6
Sirija	2,3	5,7	4,5	5,9	3,4	ni podatka	

Vir: IMF v Cinar in Gocer (2014, 43).

4.2.3 Arabska pomlad

Z izrazom arabska pomlad⁵⁸ se označuje proces množičnih protestov in ljudskih vstaj v avtoritarnih arabskih državah, ki so se začeli v Tuniziji 18. decembra 2010, dan po samozažigu uličnega prodajalca Mohameda Buazizija. Samovžig je predstavljal znamenje protesta in obupa nad razmerami, kar je sprožilo množičen izbruh nezadovoljstva in vstajo v državi.⁵⁹ Režim

⁵⁸ Ubeseditev spominja na evropsko pomlad narodov leta 1848 in praško pomlad leta 1968. Prvič je bila uporabljena leta 2005, ko so v Libanonu po atentatu na nekdanjega libanonskega premierja Haririja začeli množični protesti (Žužek 2015).

⁵⁹ 17. decembra 2010 je policistka tunizijškemu uličnemu prodajalcu Mohamedu Bouaziziju v Sidi Bouzidu zaplenila voz zelenjave, ker je bil brez dovoljenja. Nato naj bi ga udarila, mu pljunila v obraz in užalila njegovega pokojnega očeta. Bouazizi se je poskušal pritožiti lokalnim uradnikom, vendar so ti srečanje z njim zavrnil. Sežgal se je. Medtem ko je bil v bolnišnici, so se začele demonstracije po vsej Tuniziji. Bouazizi je umrl 4. januarja 2011. Ben Ali in soproga sta bila junija 2011 v odsotnosti obsojena na 35 let zapor, leto pozneje so mu v odsotnosti prisodili

predsednika Ben Alija se je v 28 dneh zrušil, januarja 2011, ko se je tunizijska vojska uprla napasti množice protestnikov, je Ben Ali pobegnil v Savdsko Arabijo. Toda, kot je dejal Chomsky: »Arabska pomlad se je začela novembra 2010, ko se je zahodnosaharsko ljudstvo uprlo maroškem okupatorju« (Mandelc 2013, 137). Svetovni mediji niso, ker niso hoteli videti sprememb v arabskem svetu, opazili upora zahodnosaharskega ljudstva maroškem okupatorju 10. oktobra 2010, ko je 20.000 Saharcev v Gdeim Iziku⁶⁰ postavilo največji protestni tabor v svoji zgodovini, kjer so protestirali proti diskriminaciji, skorumpiranim elitam, brezposelnosti, kraji naravnih virov in kršitvam človekovih pravic, istočasno pa je bil protest izraz upora proti več desetletij trajajoči okupaciji države, ki si jo je nezakonito prisvojil Maroko. V nasprotju z vstajami v drugih arabskih državah, kjer je šlo za upor proti domačim režimom, se Zahodna Sahara kot zadnja afriška kolonija upira maroški okupaciji (Mandelc 2013, 138).⁶¹

Februarja 2011 je ljudska vstaja v Egiptu z oblasti odnesla voditelja Hosnija Mubaraka. Po predsedniških volitvah junija 2011, ko je zmagal kandidat Muslimanske bratovščine Mohamed Mursi, so se nemiri in protesti nadaljevali, junija 2013 je bil islamistični predsednik strmoglavljen, oblast je prevzela vojska. Po več mesecih vstaje v Libiji se je avgusta 2011, s podporo letalskih napadov Natovih sil, zrušil režim Gadafija. Pripadniki libijskega Narodnega prehodnega sveta, ki mu legitimno oblast priznavajo številne države, so oktobra 2011, po padcu mesta Sirta, ki je veljalo za zadnjo trdnjavo privržencev Gadafija, nekdanjega voditelja zajeli in kasneje ubili. Protesti v Jemnu so februarja 2012 prispevali k zrušitvi režima predsednika Alija Abdulaha Saleha, ki je oblast predal vladi narodne enotnosti. Leta 2014 so šiitski hutijski uporniki sprožili ofenzivo, na kar se je s posredovanjem odzvala Savdska Arabija z zaveznicami. V Bahrajnu, ki ga vodi sunitska dinastija Al Kalifa, je oblast leta 2011 zatrla proteste, na katerih je šiitska večina zahtevala politične reforme, a so se demonstracije nadaljevale. Nemiri v Siriji

dosmrtno ječo zaradi spodbujanja nasilja in umora. Na volitvah oktobra 2011 je v Tuniziji zmagala zmerna islamistična stranka *En Nahda* (Preporod) (Douglas in drugi 2014).

⁶⁰ Kraj, oddaljen približno 20 km od okupirane prestolnice El Aaiun. OZN, ki v Zahodni Sahari vodi mirovno misijo MUNIRSO, je ocenila, da je v bilo v taborišču več kot 6.000 šotorov. Nekaj dni po začetku protesta je maroška vlada vdrla v taborišče in začela streljati, s čimer je prekršila 19 let trajajoče premirje z pravnim predstavnikom Zahodne Sahare Fronto Polisario. 8. novembra 2010 je vojska dokončno pregnala protestnike (Mandelc 2013, 137, 138).

⁶¹ OZN je Zahodni Sahari v več deklaracijah priznala pravico do samoodločbe in naložila mednarodni skupnosti in Maroku, da izpelje referendum o neodvisnosti, vendar je položaj afriške države – čeprav ima Zahodna Sahara identična izhodišča in pravne podlage za svojo odločitev kot Vzhodni Timor – zaradi položaja, vloge in vpliva Maroka precej drugačen: velike sile ignorirajo množične kršitve človekovih pravic, ZDA vzdržujejo z maroško kraljevo hišo odlične odnose, Maroko je bil v »vojni proti terorizmu« zvest zaveznik, Američani ne želijo škodovati svojemu vplivu na severozahodu Afrike, Španija kot nekdanja kolonializatorica ohranja odnose na visoki ravni zaradi begunske problematike in enklav Ceuta in Mellila, ki ju obkroža Maroko (Mandelc 2013, 138).

proti predsedniku Bašarju al Asadu so se začeli spomladi 2011; povod za nemire je bila skupina mladih, ki je 15. marca 2011 na zid šole v mestu Dara napisala geslo arabske pomladi: »Ljudje zahtevajo padec režima«. Nemiri so bili zatrti in v državi se je začela vojna z ogromnimi humanitarnimi posledicami (RTVSLO 2015). V Omanu, Libanonu in Kuvajtu so oblasti kot odziv na proteste izpeljale nekaj sprememb, a vladajoče elite niso odstopile, Maroko in Jordanija sta se lotila sprememb ustave (Mandelc 2013, 142).

Vstaje v regiji so spodbudili socialno-ekonomskimi dejavniki in družbeno-politične omejitve, rezultati vstaj pa se od države do države razlikujejo glede na vlogo varnostnih sil, nacionalno, etnično in versko sestavo družb ter politično in institucionalno ureditev držav. Ne glede na njihov nadaljnji razvoj, imajo vstaje veliko skupnega z vidika motivacije (Özekin in Akkaş 2014, 77): vzročni povod za vstaje je bila kombinacija dejavnikov, ki so značilni za vse države – visoka stopnja brezposelnosti, zlasti med mladimi, naraščajoče socialne neenakosti, nebrzdana korupcija v državnih organih, klientelizem, kratenje človekovega dostojanstva, odrekanje osnovnih pravic, pomanjkanje samostojnih vrednot, spremembe demografskih profilov v zadnjih nekaj desetletjih in nadaljnje slabšanje gospodarstva zaradi svetovne krize in povišanja cen hrane. Toda, kot trdi Momani (2014), arabske pomladi niso sprožili revni razredi v državah arabskega sveta, ampak izobražen, nezaposlen, marginaliziran nižji srednji razred mladih. Arabska pomlad se je začela v državah, ki so imele gospodarsko rast in so vodile ekonomske reforme liberalizacije. Arabska pomlad je posledica občutenja nepravčnosti, vse večjih neenakosti, relativne prikrajšanosti in predvsem skorumpiranih in avtokratskih režimov s svojimi politikami varnostnih sil, ki so med prebivalstvom izkoreninile nestrinjanje in svobodo misli.

Mandelc (2013, 140) opozarja, da se je globalno poročanje izognilo upoštevanju političnih in zgodovinskih kontekstov in se tako izognilo tudi informacijam, npr. da je bila vstaja v Tuniziji tudi odziv na neoliberalni model ekonomskega razvoja, ki ga je državi vsilil Bin Ali in da so imele od ostrih gospodarskih ukrepov koristi predvsem ZDA in EU; da je bil Mubarak tesni zaveznik zahodnih držav, predvsem ZDA in mednarodnih finančnih institucij.⁶²

V instrumentalnem smislu so vstaje in revolucije omogočile komunikacijske tehnologije z uporabo družbenih omrežij Facebook, Twitter, Youtube in SMS sporočil. Vloga digitalnih medijev je bila za razvoj nadaljnjih dogodkov pomembna, ker so protestniki poleg udeleževanja

⁶² Mednarodni denarni sklad je Egiptu leta 1991 vsilil program ekonomskih reform, ki je bil ustrezna kompenzacija za vojaški dolg egiptovske vojske do ZDA; deregulacija cen hrane, privatizacija in varčevalni ukrepi so prispevali k poglobljanju revščine in destabilizaciji ekonomije (Mandelc 2013, 140, 141).

na shodih in demonstracijah nestrinjanje sporočali v družbo preko digitalnih medijev in jo tako še dodatno mobilizirali v množičnih razsežnostih. Nestrinjanje prebivalstva z režimi je obstajalo veliko pred razširitvijo uporabe interneta, vendar je, kot ugotavljata Howard in Hussain (2011 v Beck in Hüser 2012, 7), prebivalstvo virtualno komunikacijo uporabilo kot instrument organizacije gibanj proti avtoritarnim vladarjem, družbeni mediji so tako omogočili prostor za izražanje solidarnosti, ki se je iz virtualnega sveta preselila v realni svet in se manifestirala v množičnih protestih. Raziskovalci so ugotovili, da so družbena omrežja odigrala pomembno vlogo pri poteku arabske pomladi v smislu usmerjanja z informacijami, toda vzroki za aktivacijo so bile družbene razmere in ne družbeno mreženje; zgodovina pozna na tisoče uporov brez družbenih omrežij (Reardon v Mandelc 2013, 143).

Šest od 22 držav članic Arabske lige⁶³ – Tunizija, Egipt, Libija, Sirija, Jemen in Bahrajn – je doživelo prevrate, ki so vodili k odstavitvi diktatorskih voditeljev ali k hudim domačim zlomom in bojem, ostale države v regiji so se soočile z relativno bolj omejenimi oblikami protestov. V Tuniziji in Egiptu so ljudske vstaje izrinile avtoritarne voditelje, Ben Alija in Hosnija Mubaraka, a negotovosti in nevarnosti tranzicije se nadaljujejo. V Libiji je ljudsko gibanje vzniknilo v Bengaziju ter je nato eskaliralo v civilno vojno med protivladnimi skupinami protestnikov in Gadafijevimi silami, ki so bile dokončno poražene z vojaškim bombardiranjem Nata. Po usmrtitvi Gadafija in padcu 42-letne avtokracije je zavladala negotovost in razdrobljeno varnostno okolje z nezaupanjem med novimi akterji, oblast so poskušale prevzeti številne paravojaške skupine. Trenutno je legitimna vlada v izgnanstvu v Beydi na vzhodu Libije, parlament je v Tobruku, glavno mesto Tripoli pa zaseda nelegitimni režim. Islamska država (ID) je znotraj Libije vzpostavila teroristične frakcije. Novembra 2015 je nezakoniti režim v Tripoliju grozil, da bo stotisoče migrantov poslal v Evropo, če mednarodna skupnost režimu ne bo priznala legitimnosti. V Bahrajnu je sunitska manjšina z vodstvom kraljeve družine Khalifa po neuspešnem dialogu s protestniki agresivno zatrla vstaje ob podpori vojaškega krila GCC, sektaške polarizacije so se še izostrile, kar se bo verjetno še stopnjevalo, če bo režim deloval na enak način (Özekin in Akkaş 2014, 76; Pătraşcu 2015, 249–250).

Dominantna religija območja – islam je globoko povezana z delovanjem vseh družbenih sistemov, kar pomeni, da so npr. volilne zmage Muslimanske bratovščine indikator napačnih interpretacij in interesov demokratične javnosti zahodnih držav, saj ljudska revolucija v nekaterih

⁶³ Regionalna politična organizacija, ustanovljena v Aleksandriji leta 1945, s sedežem v Kairu.

arabskih državah ni enaka pričakovanjem sekularistov na Zahodu, ker gre za željo po odpravi avtokratskih režimov in ne nujno težnje po pluralni, demokratični in sekularni ureditvi družbe, ki spodbuja vrednote individualnih človekovih pravic, pravic in emancipacije spolnih, etničnih in drugih manjšin. Glas za tovrstne spremembe je v arabskih državah šibak, drži pa, da mlajše in boljše informirane generacije najdejavajo poti za svobodnejše izražanje političnih prepričanj, ki niso vedno v nasprotju s pogledi verskih učiteljev, teokratov, dominantne verske in politične kulture ter elite. Kar je v islamskih okoljih označeno z avtentičnim diskurzom – islamska republika, islamsko pravo, islamistična stranka – se na Zahodu pogosto zamenjuje z besedo »konzervativno«, čeprav gre za enak poskus, kako verske vrednote, politične, družbene, moralne in druge javne zadeve, urejati na način, s katerimi in pod vplivom dominantne religije okolja; pomembna razlika je v tem, da večina zahodnih parlamentarnih demokracij postavlja kot ustavno normo kriterij ločenosti države od cerkve in je delovanje religij svobodno, medtem ko velika večina držav, kjer je islam prevladujoča religija, postavlja v izhodišče delovanja državnega/političnega in družbenega ustroja/sistema islamske norme (Mandelc 2013, 141).

S politično-ekonomskega vidika je arabsko pomlad sprožila kriza avtoritativne družbene pogodbe (Beck in Hüser 2012, 8), ki je odnose med prebivalstvom arabskega sveta in sisteme moči regulirala desetletja (Harders v Beck in Hüser 2012, 8). Avtoritarni režimi so namreč prebivalstvu implicitno obljubljali minimalne subvencije, v zameno za zagotavljanje lojalnosti režimu. Če države ne bi vzdrževale minimalne ekonomske varnosti, bi se režimi soočili z deficitom legitimnosti in bi ugodnosti avtoritarnih režimov kolapsirale (Desai in drugi v Beck in Hüser 2012, 8). Časa pojava arabske pomladi še vedno ne moremo pojasniti, saj so krize, ki so vodile k propadu ugodnosti avtoritarnih režimov leta 2011, obstajale že več let, če ne desetletij (Beck v Beck in Hüser 2012, 8).

Po vstajah so na politična prizorišča vstopile politične stranke, ki so bile prej zatirane, zlasti islamistične in druge novonastale politične organizacije. Začasne oblasti so organizirale večstrankarske volitve, nadzirale so postopke za ustavne reforme, v Tuniziji, Libiji in Jemnu so se pripravljali na nacionalni dialog, a je že zgodaj postalo očitno, da se dogodki, ki se odvijajo na Bližnjem vzhodu, razlikujejo od preteklih izkušenj demokratizacije (O'Donnell in Schmitter v Heydemann 2016, 193) v drugih delih sveta.

Revolucijski položaj v državah MENA se pogosto primerja s položajem v Vzhodni Evropi leta 1989 (Howard; Way v Beck in Hüser 2012, 19), vendar so pogoji za tranzicijo v državah

MENA veliko težji, ker (Beck in Hüser 2012, 19–20) (1) so spodbude za demokratizacijo nizke (nobena arabska država nima možnosti na polnopravno članstvo v EU), (2) so bili režimi (z nekaj socializma) vzpostavljeni v petdesetih letih prejšnjega stoletja kot reakcija na zahodni imperializem in kolonializem (medtem ko je bil socializem v Vzhodni Evropi vzpostavljen s strani Sovjetske zveze, po razpadu katere so se države lahko vrstile k ekonomski in politični dediščini, ki jo delijo z Zahodno Evropo) in se arabski svet sooča z izzivi lastne politične in ekonomske redefinicije, (3) relativno negotove dividende, ki se jih pričakuje kot rezultat arabske pomladi in zadevajo prihodnjo vlogo islamističnih skupin, omejujejo zaupanje investitorjev v države območja (medtem ko so ekonomski akterji po koncu hladne vojne investirali v vzhodnoevropske države in pospešili reformni proces) (Marktanner v Beck in Hüser 2012, 20).

Možnosti za demokratizacijo arabskih družb MENA so do sredine leta 2013 zbledele tako hitro, kot so se pojavile: prvi demokratično izvoljeni predsednik Egipta je bil odstavljen z vojaškim državnim udarom, spremembe v Libiji in Jemnu so sprožile izbruh nasilnih konfliktov, ki so se sprevergli v državljansko vojno in vodili v razpad državnih institucij, le v Tuniziji so množični protesti utrli pot procesu demokratizacije. Vstaje so se, razen v Tuniziji, odvijale na dva načina: zlom države v času nasilnega konflikta v Libiji, Jemnu in Siriji oziroma ponovna vzpostavitev avtoritarizma v Egiptu in Bahrajnu (POMEPS in LSE v Heydemann 2016, 193).

Pregled razvojev po državah pokaže, da je Gadafijev režim v Libiji zasledoval eksplicitno neinstitucionalne razpršene strategije upravljanja, ki so temeljile na uporabi klientelističnih omrežij, povezanih s favoriziranimi narodi in regijami, ki so podpirale režim Gadafija (Vandewalle v Heydemann 2016, 197). V Jemnu je predsednik Saleh vpliv države uporabil kot adut v pogajanjih s ključnimi elitami, ki so jim bile državne institucije najbolj zaželeni vir (Alley v Heydemann 2016, 197). V primeru Libije in Jemna je bila državna šibkost rezultat strategije krepitve režima, ki se je nanašala na krepitev in obogatitev izbranih družbenih akterjev in zatiranje ostalih ter na preprečevanje pojavljanja močnih držav, okoli katerih bi se lahko opozicijski akterji združili. Egipt in Tunizija se močno razlikujeta od primerov Libije in Jemna: v obeh primerih so transformacijski rezultati odvisni od bojov med konkurenčnimi politično relevantnimi entitetami in v obeh primerih so prisotne nedejavne identitete ter solidarnost, ki imata v transformacijskih procesih podrejeno vlogo. V Tuniziji so se politično relevantne entitete strinjale, da je bolje, da ohranijo državo in možnosti za nadaljnjo demokratizacijo, ne pa da

pobegnejo, sprožijo konflikte in potencialno propad države. V Egiptu prehod ni uspel zaradi niza spopadov med elitami, kar je ponovno vodilo v avtoritarizem (Heydemann 2016, 198).

Beck in Hüser (2012, 25) ugotavljata, da je arabska pomlad vodila do štirih rezultatov: (konsolidirane) demokracije, hibridni režimi, (obnovljeno) avtoritarno vladanje, nove oblike avtoritarnih režimov. Oblikovala sta matriko, kamor sta glede na vrste vladanja (avtoritarni režim in tranzicijska država) in stopnjo stabilnosti (konsolidirana/stabilna in nekonsolidirana/nestabilna) uvrstila konsolidirano/stabilno Savdsko Arabijo z avtoritativnim režimom, konsolidirano/stabilno Tunizijo kot tranzicijsko državo, nekonsolidirano/nestabilno Sirijo z avtoritativnim režimom in nekonsolidiran/nestabilen Egipt kot tranzicijsko državo. Glede na načine političnega vladanja in stopnjo stabilnosti (politični sistemi med avtoritarizmom in tranzicijo) je vztrajno avtoritarno vladanje v arabskem svetu značilno za države Zaliva, razlika med stabilnimi in nestabilnimi avtoritarnimi sistemi je vidna v primeru Sirije in Alžirije, razlike med stabilnimi in nestabilnimi tranzicijskimi državami se lahko pojasnijo na primeru Tunizije, Egipta in Jemna, v primeru Maroka in Jemna je vidna razlika med stabilnimi avtoritarnimi sistemi in tranzicijskimi državami, razliko med nestabilnimi avtoritarnimi sistemi in nestabilnimi tranzicijskimi državami pa je mogoče pojasniti s primeri Egipta in Libije (Beck in Hüser 2012, 10–24).

Režim Savdske Arabije je uspel obdržati avtoritarno vladavino brez implementacije bistvenih liberalizacijskih ukrepov. Občasne proteste, ki so se pojavili na začetku leta 2011, posebno v vzhodnem šiitskem delu države (Freitag v Beck in Hüser 2012, 10), je režimu uspelo utišati z uporabo materialnih virov, in sicer tako, da je monarhija državo stabilizirala s pomočjo prihodkov od nafte, ko je uspela vzdrževati politiko »palice in korenčka«, koncesije so pomagale k depolitizaciji strateških sektorjev družbe, istočasno pa je financirala varnostne in obveščevalne službe (Lacroix v Beck in Hüser 2012, 10).

V Tuniziji po februarju 2011, ko so potekali množični protesti za odstop Ben Alija, ni bilo destabilizirajočih demonstracij ali policijskega zatiranja (Schraeder in Redissi v Beck in Hüser 2012, 11). Egipt se je od jeseni 2011 soočal z množičnimi nemiri, usmerjenimi primarno proti tranzicijski vojaški vladi Mubaraka, ki je blokirala tranzicijske moči k oblikovanju civilne vlade. Nekateri opazovalci menijo, da ključnega faktorja, ki je blokiral demokratično transformacijo, niso predstavljale islamske skupine, ampak vojaško vmešavanje (Davis v Beck in Hüser 2012,

11),⁶⁴ drugi pa menijo, da so islamistične stranke, ko so na volitvah zbrale dve tretjini sedežev v parlamentu, podžgale strahove o nedemokratični islamizaciji političnega sistema (Beck in Hüser 2012, 11).

Dve leti po vstajah so tranzicijske države v težavah, politične reforme so zastale, gospodarske razmere se slabšajo in utopično navdušenje so zamenjale delitve. Tunizija in Egipt se soočata z grožnjami globokih socialnih delitev, nasilja na ulicah in spornega političnega upravljanja, kar lahko pomeni razkroj političnih dosežkov izpred let. Libijska država je kolapsirala in ima le malo vpliva nad lokalnimi milicami. V Siriji divja državljanska vojna, iz katere se napaja nov regionalni sektarianizem (Behr 2013, 78).

Po vstajah arabske pomladi so konflikti izbruhnili tudi v Sahelu (npr. Mali, Nigerija) in subsaharski Afriki (npr. v severni Nigeriji). Poleg krepitve sektarianizma in množičnih migracij v EU je za širšo regijo značilen pojav nedržavnih akterjev⁶⁵ in krepitev ID.⁶⁶ Z vzponom ID, razglasitvijo kalifata, osvobajanjem in obrambo ozemelj ter oblikovanjem kvazidržavnih institucij, se je ločnica med državnimi in nedržavnimi akterji zameglila. Ena od pomembnejših funkcij hibridne ID je zbiranje sredstev za financiranje oboroženega boja in za plače v javnih sektorjih, za vzdrževanje infrastrukture in socialne blagajne. V preteklosti je bila delitev na sunite in šiite očitna predvsem v meddržavnih bojih med sunitsko skupino držav, s Savdsko Arabijo kot dominantno, in šiitsko skupino držav, kjer ima vodilno vlogo Iran (Drent in drugi 2015, 16–17).

4.2.4 Državljska vojna v Siriji in nestabilnost Iraka

V nasprotju z vstajami v Libiji, Egiptu in Jemnu, ki so vodile k padcu oblasti, so se razmere v Siriji, kjer vlada avtoritarni režim družine al Asad že 40 let, slabšale postopoma. Sirska opozicija je v preteklosti že izražala nestrinjanje z avtoritarnim sistemom, npr. z Deklaracijo iz Damaska leta 2005, vendar ga je režimu al Asada uspelo zatreti, ob pojavu arabske pomladi je al

⁶⁴ Za Egipt je od leta 1954 značilen »vojaško-industrijski kompleks« (Davis v Beck in Hüser 2012, 11), ki je svojo vlogo razširil na politično in ekonomsko področje (Beck in Hüser 2012, 11).

⁶⁵Npr. v Siriji v bojevanju sodeluje okrog 1.200 skupin, v Libiji se za oblast bori več kot 1.700 rivalskih klanov, kriminalnih tolp, frakcij in islamističnih milic (Blazekovic v Drent in drugi 2015, 16).

⁶⁶ ID, ang. *Islamic State*, arab. *al-Dawla al-Islamiya*, Islamska država Iraka in Sirije (ISIS), ang. *Islamic State of Iraq and Syria* in Islamska država Iraka in Levanta (ISIL), ang. *Islamic State of Iraq and the Levant* so trije najbolj pogosto uporabljeni akronimi. Septembra 2014 je francoski zunanji minister uvedel akronim *Daesh*, ker da ID ustvarja napačen vtis, ker ne gre za državo in teroristična skupina ne predstavlja islama. *Daesh* je bolj 'ohlapien akronim' za ISIL, arab. *al-Dawla al-Islamiya al-Iraq al-Sham*. To poimenovanje običajno uporabljajo nasprotniki ISIS; ima negativno konotacijo, ker *Daesh* zveni podobno kot arabska beseda *Daes* in pomeni »tisti, ki nekaj zdrobi pod nogami« in *Dahes*, ki pomeni »tisti, ki seje razdor« (Rollings v Drent in drugi 2015, 17).

Asadov režim mobilizacijo opozicije skušal neuspešno vključiti v kozmetične reforme in množično represijo, posledično je izbruhnila državljanska vojna (Schraeder in Redissi v Beck in Hüser 2012, 11) med nasprotniki Bašar al Asada in njegovo vojsko, ki še vedno traja.

V kontekstu arabske pomladi je Sirija zdrsnila v državo avtoritarne nestabilnosti (Beck in Hüser 2012, 15). Kljub temu, da je režim al Asada izgubil legitimnost pri večini Sircev, je al Asad še vedno na oblasti tudi zaradi, čeprav v manjšem obsegu, podpore elit in varnostnega aparata. Nezmožnost režima obnoviti stabilnost lahko pripišemo dejstvu, da država nima dovolj prihodkov za zagotavljanje legitimnosti pri večini prebivalstva in/ali za financiranje varnostnega aparata, ki vstaje lahko nemudoma zatre. Sirija ni, kot npr. Bahrajn, pod zaščito sosed, ki bi režim podpirale vojaško, obratno, Savdska Arabija in države Zaliva nimajo interesa podpirati republikanskega, kvazisekularnega režima v Damasku, zato v veliki meri prispevajo k arabski fronti proti Siriji (Cunningham; Dugulin v Beck in Hüser 2012, 15–16). Strateške sile [do leta 2012] javno niso nasprotovale represivnemu režimu zaradi bojazni pred izgubo lastnih privilegijev (Beck in Hüser 2012, 16).

Sirsko vojno okolje je prepleteno s številnimi akterji: uporniki proti ID, zahodnimi silami, ki logistično in z zračnimi napadi podpirajo upornike ID ter Ruska federacija, ki se bori proti vsaki grožnji Bašarju al Asadu. Cilj ZDA je poraziti ID, Ruska federacija primarno brani svoje interese, tako da brani predsednika al Asada, Turčija želi preprečiti širitev Kurdiv v državo in podpira uporniške skupine proti al Asadu, Kurdi pa poskušajo pridobiti koristi od konfliktnih politik ZDA, Ruske federacije in Turčije in želijo vzpostaviti Kurdsko regijo (Pătraşcu 2015, 248–249).

Okrog 4 milijone Sircev je zapustilo domove in so v begunstvu, okrog 8 milijonov jih je notranje razseljenih, kar skupaj predstavlja skoraj polovico celotnega predvojnega prebivalstva, ki je znašalo 22 milijonov; 20.000 džihadistov iz 90 držav se je pridružilo ID ali drugim islamističnim skupinam v Siriji in Iraku (Drent in drugi 2015, 18).

Najpomembnejši zaveznik Sirije je Rusija federacija (Hermida in drugi v Cinar in Gocer 2014, 39), katere vojaške naložbe v Siriji so do nedavno znašale do 26 milijard dolarjev, samo v letu 2010 je bilo med obema državama sklenjenih za 15 milijard dolarjev poslov z orožjem (Colombo v Cinar in Gocer 2014, 39). Pomembna zagovornica režima v Siriji si prizadeva tudi okrepiti strateško pomembno pomorsko oporišče v sirskem Tartusu (od leta 1971), kjer so zasidrane večje ruske vojaške ladje, s čimer federacija ohranja nacionalne interese in vpliv na

arabski svet ter prisotnost v vzhodnem Sredozemlju. Kitajska podpira prevlado režima nad sirskimi opozicijskimi gibanji, ki bi lahko predstavljale grožnjo za varnost oskrbe z energijo in surovinami. Iran pa režim v Siriji podpira kot varnostni ukrep, zato tudi ni podprl posredovanja Nata v Libiji leta 2011, enake vrste ukrepov bi namreč lahko bile uporabljene proti Siriji (Mirkin v Cinar in Gocer 2014, 40).

Irak je bil do leta 2003 – ko so napad nanj z argumentoma o posedovanju orožja za množično uničevanje in povezavi Huseina z Al Kaido izvedle ZDA s podporo Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske brez odobritve VS OZN, ki je zahteval dokaze o obstoju orožja za množično uničevanje – diktatorska država pod vodstvom Huseina [od leta 1979] in je predstavljal regionalni center moči. Ta je v številnih primerih izzval regionalne konflikte, ki so vodili k mednarodnim koalicijam, kot v primeru t. i. prve vojne v Zalivu v devetdesetih letih ali primeru uporabe kemičnega orožja med vojno proti Iranu v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Po odstranitvi Huseina so se mednarodna prizadevanja za vzpostavitev bolj demokratične države izjalovila tudi zaradi zgodovine spopadov med šiiti in suniti, nestabilno okolje pa je bilo priložnost za krepitev teroristične skupine Al Kaida in kasneje ID (Raičević 2008; Pătrașcu 2015, 246–247).

Leta 2005 so v Iraku izvedli prve svobodne volitve in dobili prvo demokratično vlado pod vodstvom šiita Nurija al Malikija, vendar se je v tem obdobju začelo tudi medsektaško nasilje, ki je v prihodnjih letih naraščalo. Velik del prebivalstva je svoje domove zapustil in se preselil v dele države, kjer je prevladovala njihova etnična ali verska skupina, iz Iraka pa je po podatkih OZN emigriralo okoli dva milijona prebivalcev, ki so se večinoma zatekli v Sirijo, Jordanijo, Egipt, Libanon in druge države Zaliva (Raičević 2008). V letih 2006 in 2007 je bila država na robu državljanske vojne (Ahmed 2016), ko pa so se leta 2008 razmere začele umirjati, so zavezniške sile pospešile urjenje iraških varnostnih sil, da bi Iračani lahko prevzeli odgovornost za zagotavljanje varnosti v državi (Raičević 2013).⁶⁷

Osem mesecev pred umikom ameriških vojaških sil iz države, so se februarja 2011 začeli protesti proti oblasti al Malikija in se po zagotovitvi, da predsednik ne bo kandidiral na volitvah čez tri leta, decembra umirili. Ko so bili režimi držav MENA leta 2012 v procesu demokratizacije, so Iračani začeli ponovno demonstrirati proti vladi šiitov pod vodstvom al

⁶⁷ Po izračunih ameriške univerze Brown je bilo v osmih letih ameriške navzočnosti v Iraku ubitih najmanj 190.000 ljudi, med njimi najmanj 134.000 iraških civilistov (Raičević 2013).

Malikija in zahtevali njegov odstop ter spremembo ustave, ki so jo oblikovale ZDA. V letu 2013, ko so nesunitski iraški politiki pridobivali na podpori, so se protesti nadaljevali. Ko so varnostne sile vdrle v sunitsko protestno taborišče, je bilo ubitih najmanj 42 ljudi, od tega 39 civilistov, več kot 100 jih je bilo ranjenih; spopad med pretežno sunitskimi organizatorji protestov in šiitskimi varnostnimi silami je sunitsko skupnost tako razgrel, da je napovedala *džihad* – sveto vojno. Protestniki so začeli postavljati ulična taborišča, podobna tistim na trgu Tahrir v egiptovski revoluciji, začel se je širiti vzorec sektaških bojevanj, značilnih za Sirijo. Med 15. in 21. majem 2013 sta se zlasti osrednji in severni del Iraka soočila z bombnimi in strelskimi napadi, v katerih je umrlo najmanj 449 ljudi in bilo ranjenih 732. Poraz iraške vojske v Mosulu v boju proti ID, ki je v mesto vstopila iz Sirije junija 2014, je dokončno odstranil vlado al Malikija, ki je vodila sektaško politiko in marginalizirala sunitsko prebivalstvo (Ahmed 2016).

Nestabilnost je prispevala k slabitvi skoraj celotne iraške vojske in kreptvi šiitskih milic,⁶⁸ ki želijo preprečiti širitev ID.⁶⁹ V geostrateškem smislu je položaj dodatno zapleten, ker želijo tudi druge sile razširiti nadzor v državi, zaveznik Irana pa je Ruska federacija, ki je septembra 2015 začela vojaško ofenzivo proti ID v Siriji. Če bi vodstvo v Bagdadu sledilo sirskega modelu, bi Rusko federacijo prosilo za vojaško pomoč, kar bi lahko imelo pomembne posledice za regijo (Pătraşcu 2015, 247).

V oboroženih spopadih v Siriji in Iraku si verski ločini sunitov in šiitov prizadevata pridobiti večji vpliv. S tem, ko je ID povezana z bojevanjem v Iraku in Siriji, meje izgubljajo svoj pomen, dejansko izginotje meje med državama pa ima geografsko širše destabilizacijske učinke (Drent in drugi 2015, 17).

4.3 Poti migracij iz Severne Afrike in Bližnjega vzhoda v Evropsko unijo

Množične migracije iz MENA potekajo po zahodnoafriški (med Senegalom, Mavretanijo, Marokom in Kanarskimi otoki), zahodnosredozemski (med Marokom in Španijo), osrednjesredozemski (med Libijo in Sicilijo, Italijo), v katero je vključena tudi pot Apulia–Calabria (do koder migranti prispejo iz Grčije), vzhodnosredozemski (Turčija–Grčija/Lesbos), zahodnobalkanski (iz Grčije preko Makedonije, Srbije, Hrvaške, Madžarske), vzhodni (kopenska)

⁶⁸ Te so podrejene gibanju Hashd al-Sha'abi, ki je koordinirano iz Irana (Gulmohamad, 17. 4. 2015 v Pătraşcu 2015, 247).

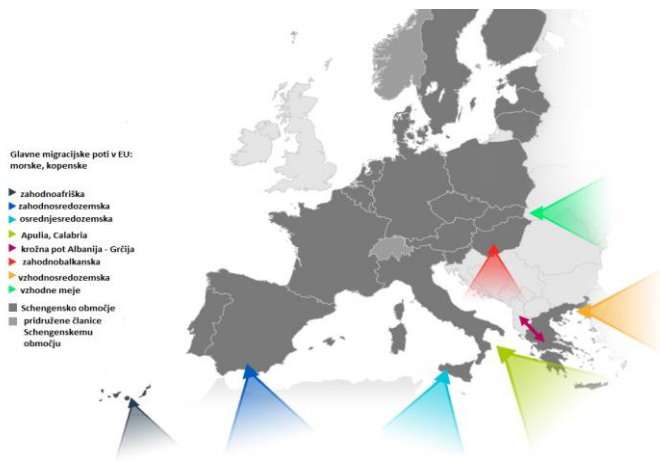
⁶⁹ ID ima nadzor nad severnim Irakom, kjer so leta 2015 potekali boji za prevzem nadzora nad Mosulom, tretjim največjim mestom v državi (Pătraşcu 2015, 247).

in krožni poti iz Albanije v Grčijo (Frontex 2016b) (Slika 4.3). Poleti 2015 se je uveljavila še t. i. arktična pot (Kingsley 2015).

Frontex beleži nezakonite prehode migrantov, če torej migrant nezakonito prečka mejno točko in vstopi v državo članico EU npr. dvakrat, Frontex to beleži dvakrat.

V letih po začetku arabske pomladi so z migracijami najbolj obremenjene osrednjesredozemska, vzhodnosredozemska in zahodno balkanska pot, ostale bistveno manj. V nadaljevanju delo analizira imigracije v EU preko treh izpostavljenih poti zlasti v obdobju od leta 2011 dalje, ko je bila vsaka od poti v posameznem obdobju, glede na kontekste v MENA, najbolj obremenjena.

Slika 4.3: Poti množičnih migracij

Vir: prevedeno po Frontex (2016b).

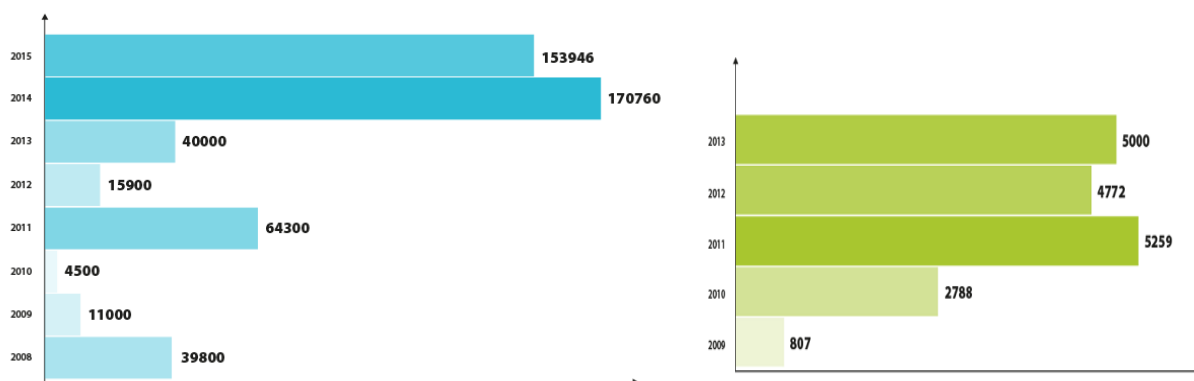
4.3.1 Osrednjesredozemska pot

Osrednjesredozemska pot poteka med Libijo in Italijo (vključuje Malto) in zajema od oktobra 2014 tudi Apulijo in Kalabrijo.⁷⁰ Do leta 2010 so afriški migranti kot končno destinacijo ali kot tranzitno državo na poti v EU uporabljali Libijo, ki je nudila dobre zaposlitvene možnosti, kjer so zaslužili denar, da so se s pomočjo tihotapcev odpravili na pot v EU. Leta 2008 je bilo na Lampedusi in Malti odkritih skoraj 40.000 nezakonitih prehodov migrantov, večinoma iz Tunizije, Nigerije, Somalije in Eritreje. Migracija je začejala pojenjati leta 2009, po podpisu

⁷⁰ Razlikovanje med odkritji na teh dveh poteh ni mogoče, ker mehanizmi poročanja od oktobra 2014 delujejo na podlagi podatkov o krajih izkrcanja in ne območij odkritij (Frontex 2016c).

bilateralnega sporazuma med Italijo in Libijo in začela ponovno naraščati leta 2011. Med januarjem in marcem tega leta je na Lampeduso prispelo 23.000 Tunizijcev, večinoma ekonomskih migrantov, ki so upali na delo v Franciji. Med marcem in avgustom je na ta otok prispelo več kot 40.000 subsaharskih Afričanov, manj na Sicilijo in Malto. Mnoge med njimi je prisilno izgnal Gadafijev režim, večina je zaprosila za azil v Italiji. S padcem režima v Libiji avgusta 2011 se je migracijski val skoraj ustavil, nizek obseg migracij se je nadaljeval v celotnem letu 2012 (Slika 4.4). Leta 2013 so se razmere v Libiji spremenile, država je vse bolj razpadala in vse več ljudi je želelo pobegniti iz države. Ker je država de facto propadla, so tihotapci lahko nekaznovano izvajali svoje dejavnosti. Po letu 2013, ko je bilo odkritih 40.000 nezakonitih prehodov migrantov, je število nezakonitih prehodov migrantov znatno naraslo v letu 2014 na 170.760, kar predstavlja rekord na tej poti. Leta 2015 se je migracijski tok zmanjšal za približno desetino. Glavni razlog za upad je premik Sircev na vzhodnosredozemsko pot in pomanjkanje čolnov, s čimer so se v drugi polovici leta soočali tihotapci. Kljub zmanjšanemu povpraševanju po storitvah, s katerimi se zagotavljajo prehodi v EU, so ostala omrežja tihotapcev v Libiji močna. Zaradi slabih čolnov in pomanjkljive opreme brez ustrezne zaščite, z neprimernimi navigacijskimi sistemi ali celo brez njih, pogosto tudi z ne dovolj goriva za doseg Evrope, se je večina operacij mejnih nadzorov na tej poti spremenila v operacije iskanja in reševanja (Frontex 2016c).

Slika 4.4: Število odkritih nezakonitih prehodov – osrednjesredozemska pot (levo) in pot Apulia, Calabria (desno)

Vir: Frontex (2016c).

V sredini leta 2014 se je Libija soočala s politično nestabilnostjo, kriza je tudi za migrante predstavljala spremembo, kar je vplivalo na nadaljnje migracijske tokove v in iz

Libije.⁷¹ Operativne zmožnosti libijskega Direktorata za boj proti nezakonitim migracijam, ki je upravljal centre za pridržanje, so se zaradi bojov v letu 2014 zmanjšale (otežen dostop do elektrike, goriv in vode), zato je bilo veliko migrantov izpuščenih. Po maju 2014 se je po podatkih IOM Libija število migrantov, ki so pot nadaljevali v EU, povečalo iz 22.000 maja na 26.000 septembra, kar pomeni, da prenehanje pridržanja ni povzročilo znatno večjega števila. Po podatkih direktorata iz marca 2015 je ta upravljal 18 centrov za pridržanje, intervjuji z migranti pa so razkrili obstoj dodatnih centrov za pridržanje, ki so jih upravljale skupine milic. Migranti so bili priprti za nedoločen čas, poročali so, da so pot iz centrov našli ali s pomočjo tihotapcev in njihovih storitev ali so bili potisnjeni na čolne, ne da bi za to plačali ali izrazili namero, da želijo v EU ali pa so bili 'posojeni' za delo na poljih, od koder so lahko pobegnili. Kdo je vodil akcije t. i. potiskov migrantov na čolne, domnevno ne iz centrov pod upravljanjem direktorata, ostaja odprto vprašanje. Ena od razlag za tovrstne prakse je, da so bili Libijci zaskrbljeni nad širitvijo ebole med subsaharskimi migranti in so zato migrante iz centrov potisnili na čolne, kar spominja na ravnanja Gadafiga, ki je migracije uporabil kot politično orodje za pritisk na evropske države. Na začetku krize so se migranti premikali iz Libije v Tunizijo in od tam vračali v države izvora. Tunizijska vlada je bila, enako kot leta 2011, sovražna do velikega toka nelibijskih migrantov iz Libije zaradi možne destabilizacije tunizijske tranzicije. Posledično se je meja med državama leta 2014 dejansko zaprla. Migranti večinoma niso zmogli zadostiti zahtevam za prečkanje (veljavni dokumenti, dokazila), a tudi tistim, ki so zahteve izpolnjevali, v Tunizijo ni bilo dovoljeno vstopiti (Altai Consulting 2015, 57–62).

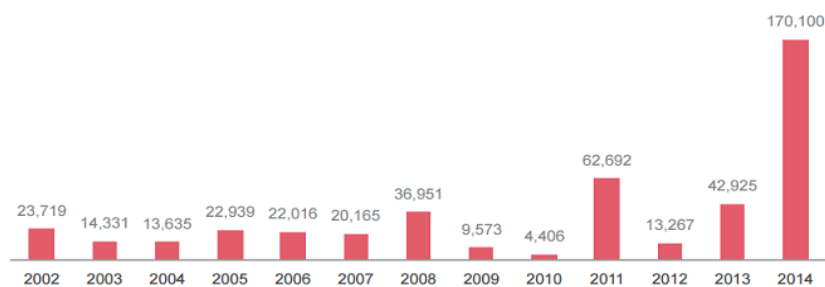
Med razloge za povečan migracijski tok na osrednjesredozemski poti je mogoče šteti nadaljevanje vojne v Siriji, ponovno krizo v Libiji, pojav ID v Iraku, konflikt v Srednjeafriški republiki in južnem Sudanu ter krepitev represije v Eritreji. Kriza v Libiji je med migranti v tej državi oblikovala percepcijo, da so evropska vrata odprta. Podatki kažejo, da so se med migranti pojavile tudi nacionalnosti, ki jih v statistikah prihodov prej ni bilo zaznati. UNHCR je zaznal gibanja prebivalstva iz begunskih kampov sosednjih držav, predvsem Etiopije in Sudana, v

⁷¹ Med krizo leta 2011 naj bi migranti, čakajoč na odhod na pot proti EU, podpirali Gadafiga in njegov režim, po spremenjenih razmerah leta 2014 pa so se migranti, predvsem iz Sirije, manj iz subsaharske Afrike, povezovali s skupinami milic. Sirci in Palestinci so imeli v Libiji v času relativno pozitivne situacije tradicionalno zagotovljene nekatere ugodnosti (npr. prost dostop do izobrazbe in zdravstvene oskrbe), tekom krize leta 2014 so se te ugodnosti prekinile. Za skupnosti subsaharskih migrantov v Libiji so značilne aretacije, nadlegovanje in ustrahovanje. Posebna tarča pritiskov so bili pripadniki verskih manjšin, na katere se je pritiskalo, da zapustijo Libijo ali pa so jih ekstremisti ubili (Altai Consulting 2015, 57).

Libijo.⁷² Enormno povečanje števila prihodov v Italijo v letu 2014 se povezuje tudi z operacijo *Mare Nostrum*. Ob koncu operacije se število prihodov ni zmanjšalo; maja 2015 je bilo v Italiji prijavljenih 33.000 prihodov (v istem mesecu predhodnega leta 26.000). Tihotapci so izrabili priložnost reševalnih akcij. V operacijah so uporabili čolne, ki so bili nevarni in se zanašali na to, da bo migrante rešila italijanska vojska. Iz intervjujev z migranti je mogoče sklepati, da so tihotapci omenjeno operacijo izrabili za povečanje posla, saj so potencialnim migrantom odločitev za pot olajšali z argumentom, da je, ker italijanska vojska rešuje migrante, dober čas za odhod v Evropo (Altai Consulting 2015, 57–62).

Podatki Frontexa in italijanskega ministrstva za notranje zadeve glede prihodov migrantov se za leto 2011 nekoliko razlikujejo, vendar oba vira kažeta preskok v številu prihodov med letoma 2010 in 2011, upadanje v letih 2012 in 2013 ter skokovit porast v letu 2014 (Slika 4.5). Libijska obala je bila leta 2014 še vedno najbolj pogosta odhodna točka (predstavlja 80 % vseh prihodov v Italijo), v tem letu pa je naraslo tudi število prihodov iz Egipta in Turčije⁷³ (Altai Consulting 2015, 74).

Slika 4.5: Število prihodov po morju v Italijo 2002–2014

Vir: Altai Consulting (2015, 72).

⁷² Intervjuvanci so povedali, da so potovali v države v bližini Libije (npr. Alžirija, Mali) in ko so bili tam, so jih tihotapci in drugi migranti prepričali, da je ugoden čas za potovanje v Libijo in Evropo. V nekaterih primerih so subsaharski migranti, kot so pojasnili v intervjujih, odšli v Mali z namenom, da bi v verskih učnih centrih študirali Koran, ampak so jih, domnevno tihotapci ali posredniki, prepričali za odhod v Libijo (Altai Consulting 2015, 82).

⁷³ Število migrantov iz Egipta je iz 1.401 leta 2012 naraslo na 15.283 v letu 2014 (9 % vseh prihodov s čolni), do konca leta 2014 je naraščalo število Sircev, ki so v Italijo prihajali preko Turčije (Altai Consulting 2015, 74).

4.3.2 Vzhodnosredozemska pot

Vzhodnosredozemska pot, ki poteka od Turčije in vstopa v EU v vzhodni Grčiji, južni Bolgariji ali na Cipru, je postala pomembna leta 2008 (Frontex 2016č).⁷⁴

Leta 2009 je bilo na poti odkritih 41.500 nezakonitih prehodov, kar je predstavljalo 39 % vseh odkritij na zunanjih mejah EU, največ v Egejskem morju, po številu odkritij je sledila kopenska meja med Turčijo in Grčijo, najmanjše število pa je bilo zabeleženo na bolgarski meji in ciprski meji (Frontex 2010). Zaradi vse bolj intenzivnih patroljiranj vzdolž grške obale so se migranti na začetku leta 2009 začeli bolj posluževati kopenske meje. Poleti 2010 se je število prihodov po reki Evros, ki predstavlja kopensko mejo med Grčijo in Turčijo, nenadoma povečalo, večinoma je šlo za migrante iz Iraka in Afganistana, in doseglo vrhunec oktobra. Na zahtevo grških oblasti je Frontex novembra začel s prvo operacijo hitrega posredovanja na mejah (*Rapid Border Intervention Team – RABIT*), ki je trajala do marca 2011. Kljub ukrepom grških oblasti (postavitvev ograj okrog frekventne točke prehodov – v bližini mesta Orestida), se je število nezakonitih prehodov povečevalo v letu 2011, ko je preko turško-grške meje doseglo 57.000 prehodov (Frontex 2016č). Število odkritij migrantov v območju reke Evros je bilo v prvih petih mesecih leta 2011 za 40 % večje od odkritij v enakem obdobju predhodnega leta (Triandafyllidou in Maroukis v Kuschminder in drugi 2015, 45). Grški odziv s postavitvijo ograje je učinkoval tudi na bolgarski meji, zato je postajala vse pogostejša izbira migrantov morska pot⁷⁵ (Frontex 2016č), povečalo pa se je tudi število migrantov, ki so prečkali mejo z Bolgarijo (Düvell v Kuschminder in drugi 2015, 45). Število prihodov po reki Evros je upadlo za 95 %, migranti so se preusmerili na poti na Mytilini, Samos, Chios in Leros (Fargues in Bonfanti; Triandafyllidou in Maroukis; Icduygu v Kuschminder in drugi 2015, 45). Ko je Turčija sprostila vize za mnoge afriške države, so afriški migranti z letali zakonito vstopali v Turčijo, nato pa nezakonito nadaljevali pot v Grčijo in Bolgarijo (Fargues in Bonfanti; Düvell v Kuschminder in drugi 2015, 46).

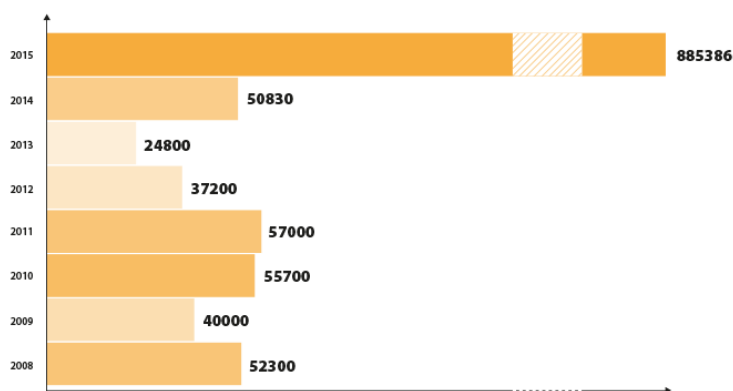
⁷⁴ Da gre za relativno novo pot dokazuje tudi študija *Irregular Migration Routes to Europe and Factors Influencing Migrants' Destination Choices* avtorjev Kuschminder, de Bresser in Siegel (2015, 44), ki navajajo, da je število virov o tej poti omejeno; v analizi so uporabili šest virov, od katerih je ena študija starejša od petih let, edini kvantitativni vir predstavljajo analize Frontexa.

⁷⁵ Tihotapljenje ljudi se je v Turčiji razvilo v pomembno dejavnost z omrežji v Istanbulu, Izmirju, Odrinu in Ankari. Tihotapci, ki so pogosto iste nacionalnosti kot kupci storitev, so prevažali migrante tudi na razdalji 1.500 km od Turčije do Italije (Frontex 2016č).

Leta 2014 je število odkritij prehodov (50.800) predstavljalo 18 % vseh odkritij prehodov na ravni EU, kar je dvakrat več kot leta 2013 in je posledica povečanih odkritij zlasti v Egejskem morju (11.829 v 2013 in 43.377 v 2014). Število odkritij prehodov na bolgarski in grški meji s Turčijo je ostalo nizko (12.262 v 2013 in 5.938 v 2014) (Frontex 2015).

Rekord z več kot 885.000 prehodi migrantov na grške otoke je zabeležen v letu 2015 (Slika 4.6). Število je stopnjevito naraščalo od januarja do marca, se izrazito povečalo aprila in doseglo vrh v oktobru z 216.000 prehodi migrantov. Zaradi zimskih razmer se je število prihodov nekoliko umirilo v novembru in decembru, a je bilo še vedno bistveno višje od enakega obdobja predhodnega leta. Frontex je povečal število osebja in plovil ter jih razporedil na grške otoke, decembra pa je na prošnje Grčije začel z intervencijo *Poseidon Rapid* (Frontex 2016č).

Slika 4.6: Število odkritih nezakonitih prehodov – vzhodnoredozemska pot

Vir: Frontex (2016č).

Večina odkritij prehodov je bila zabeležena na otokih Lesbos, Chios, Samos, Leros in Kos. Z nenadnim povečanjem števila migrantov so postali tihotapci vse bolj agresivni pri povečevanju svojega profita in silili migrante, da se vkreajo na že prenatrpane čolne, kar je vodilo v smrtne žrtve. Glavnino migrantov so predstavljali Sirci in Afganistanci. Sirski migranti imajo dovoljenje, da bivajo v Grčiji do šest mesecev, mnogi potujejo do meje z Makedonijo, od koder nadaljujejo pot po zahodnem Balkanu v države članice EU. Na kopenski meji se je število nezakonitih prehodov med letoma 2014 in 2015 povečalo za 80 %, število odkritij je bilo dvakrat višje na bolgarski meji s Turčijo kot na grški kopenski meji s Turčijo. Razkorak je narasel po septembru 2015, kar je sovpadalo s transportnimi ukrepi na makedonski meji, ki so pripomogli k

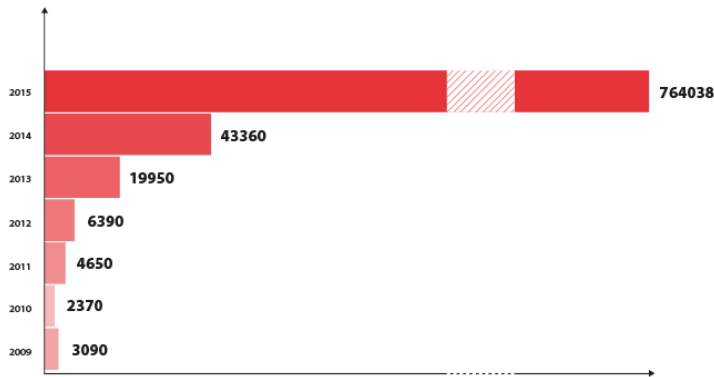
migracijam čez grško Atiko, ki velja za bolj privlačno pot od potovanja čez Bolgarijo in Srbijo (Frontex 2016a).

4.3.3 Zahodnobalkanska pot

Zahodnobalkansko pot, ki poteka od Grčije, preko držav zahodnega Balkana, do Madžarske, uporabljata dve skupini migrantov: državljani Srbije, Bosne in Hercegovine, Črne gore, Kosova, Makedonije in Albanije ter migranti, ki so v EU vstopili čez turško-grško kopensko ali morsko mejo in pot nadaljujejo čez Makedonijo in Srbijo proti Hrvaški in Madžarski ter naprej v države zahodne Evrope. Pot je postala popularna leta 2012, ko so bile sproščene omejitve za schengensko vizo za Albanijo, Bosno in Hercegovino, Črno goro, Srbijo in Makedonijo. Leta 2013 je okrog 20.000 migrantov nezakonito prečkalo madžarsko mejo, skoraj vsi so zaprosili za azil, k čemur jih je spodbudila sprememba madžarske zakonodaje, ki je prosilcem azila dovoljevala namestitev v zbirnih centrih odprtega tipa, iz katerih pa so večinoma kmalu pobegnili. Julija 2012 so madžarske oblasti sprejele amandma k azilni zakonodaji in okrepile mejni nadzor, posledično so se migracijski tokovi iz Grčije za kratek čas zmanjšali, a so kmalu ponovno narasli. Število odkritij prehodov je naraščalo od 6.391 v 2012, 19.951 v 2013, 43.357 v 2014, do 766.038 v letu 2015. Število odkritij Afganistancev in Sircev na madžarski meji se je leta 2014 glede na predhodno leto povečalo za 5-krat, skoraj polovico odkritij prehodov so predstavljali Kosovčani,⁷⁶ katerih prihodi glede na časovno obdobje variirajo, saj je bilo pred septembrom odkritih manj kot 1.000 prihodov Kosovčanov, decembra pa več kot 9.000 (Frontex 2016d; Frontex 2015; Frontex 2016a).

⁷⁶ Razlog za to je lahko odločitev Francije, da Kosovo umakne iz seznama varnih držav (Frontex 2015).

Slika 4.7: Število odkritih nezakonitih prehodov – zahodnobalkanska pot

Vir: Frontex (2016d).

Na krožni poti med Albanijo in Grčijo, ki je z migracijskimi tokovi vezana na zahodnobalkansko pot, je bilo leta 2014 odkritih 8.841 nezakonitih prehodov na grško-albanski ter grško-makedonski meji, od katerih jih je bilo 8.757 povezanih z Albanci, kar predstavlja stabilen trend v primerjavi s preteklimi leti. Število odkritij nezakonitih prehodov pred liberalizacijo viznega režima leta 2011 je variiralo med 30.000 in 38.000 letno, z liberalizacijo viznega režima pa se je nekoliko povečalo število zavrnitev, saj je več Albancev prečkalo mejo na točkah mejnega nadzora. Število zavrnitev vstopa se je leta 2014 glede na predhodno leto zmanjšalo, verjetno zaradi zmanjšane toka sezonskih delavcev v Grčiji. Številni Albanci sicer skušajo migrirati v druge države članice EU in ne Grčijo, kar je vidno z naraščanjem števila zavrnitev za vstop zaradi ukradenih dokumentov (Frontex 2015).

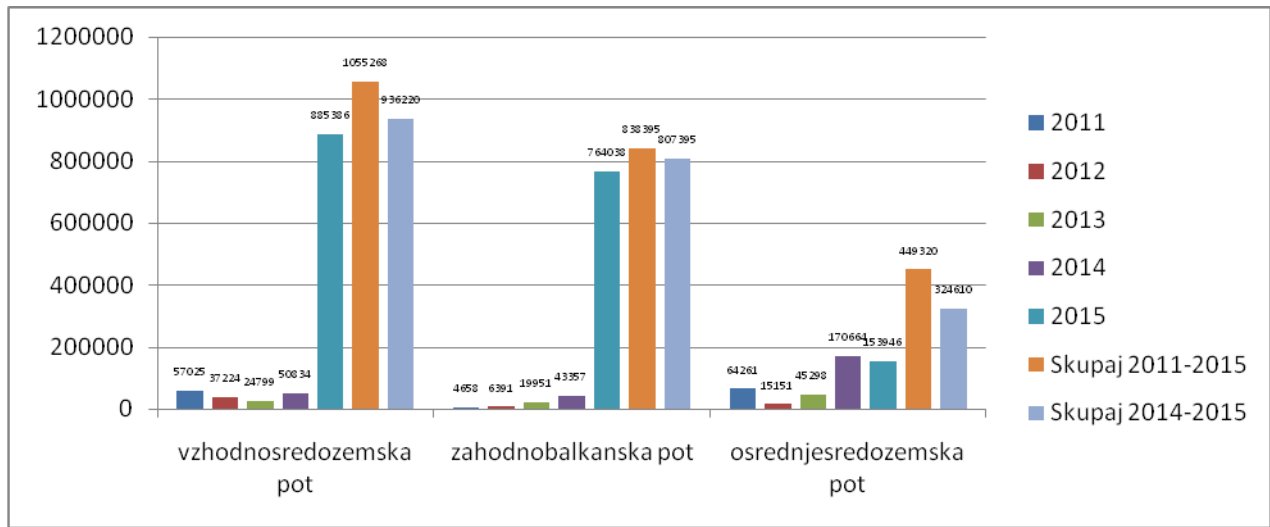
Januarja in februarja 2015 so glavnino migrantskega toka na zahodnobalkanski poti predstavljali Kosovčani, od marca dalje so se jim pridružili migranti, zlasti iz Sirije in Somalije, ki so iz Turčije nezakonito vstopili v Grčijo in pot nadaljevali v druge članice EU. Po prihodu na Madžarsko so zaprosili za azil in bili nastanjeni v zbirne centre odprtega tipa. Ko so centre zapustili, so pot običajno nadaljevali v Avstrijo in Nemčijo, kjer so mnogi ponovno zaprosili za azil. Število odkritij migrantov, ki niso izvirali iz regije zahodnega Balkana, se je izjemno povečalo julija, kar je rezultat premika migrantov iz vzhoda, ki so aprila prispeli v Grčijo. Povečan tok migracij je sovpadal s sprejetjem amandmajev k zakonu o azilu v Makedoniji, s čimer je bilo uvedeno 72-urno obdobje tranzita in dostopa do javnih prevoznih sredstev, ukrepi madžarske vlade za omejitev nezakonitih migracij iz Srbije ter izjavo Nemčije, da »ni več zgornje meje omejitev za prosilce azila«. Madžarska je kot odziv na množične migracijske tokove

postavila ograjo vzdolž meje s Srbijo v sredini septembra, glavni tok migracij, ki je od sredine septembra do konca oktobra v povprečju dnevno štel 6.400 migrantov, se je zato preusmeril na srbsko-hrvaško mejo. Iz Hrvaške so migrante z vlaki prepeljali k meji z Madžarsko, ki je na mejo postavila ograjo, kar je imelo za posledico premik migracijskega toka, ki so ga v glavnimi sestavljali Sirci in Afganistanci, proti Sloveniji. Množični tokovi so oblastem oteževali identifikacijo migrantov, kar se odraža v velikem porastu deležu migrantov, ki so statistično beleženi kot državljani neznanega izvora. Države so z namenom obvladovanja množičnih tokov sprejele različne ukrepe, Makedonija je poskušala zapreti mejo z Grčijo, zaradi skrbi glede javne varnosti sta Srbija, ki je po terenu razporedila tudi dodatne kadre in opremo in Makedonija prizadevanja usmerila v železniške in avtobusne prevoze migrantov k mejam z drugimi državami, od koder so migranti nadaljevali pot v ciljne države (Frontex 2015; Frontex 2016a).

4.4 Primerjava poti

V skupnem seštevku je bilo v letih od 2011 do 2015 odkritih 1.055.268 (45 %) nezakonitih prehodov na vzhodnosredozemski poti, 838.395 (36 %) na zahodnobalkanski poti, 449.320 (19 %) na osrednjesredozemski poti (Graf 4.1) ali drugače: v letu 2011 je bilo na vseh treh poteh odkritih 125.944 nezakonitih prehodov, v letu 2012 58.788, v letu 2013 90.048, leta 2014 264.855 in leta 2015 1.803.370, skupaj 2.342.983, kar pomeni, da predstavlja delež odkritih prehodov na vseh treh poteh v letu 2015 77 %.

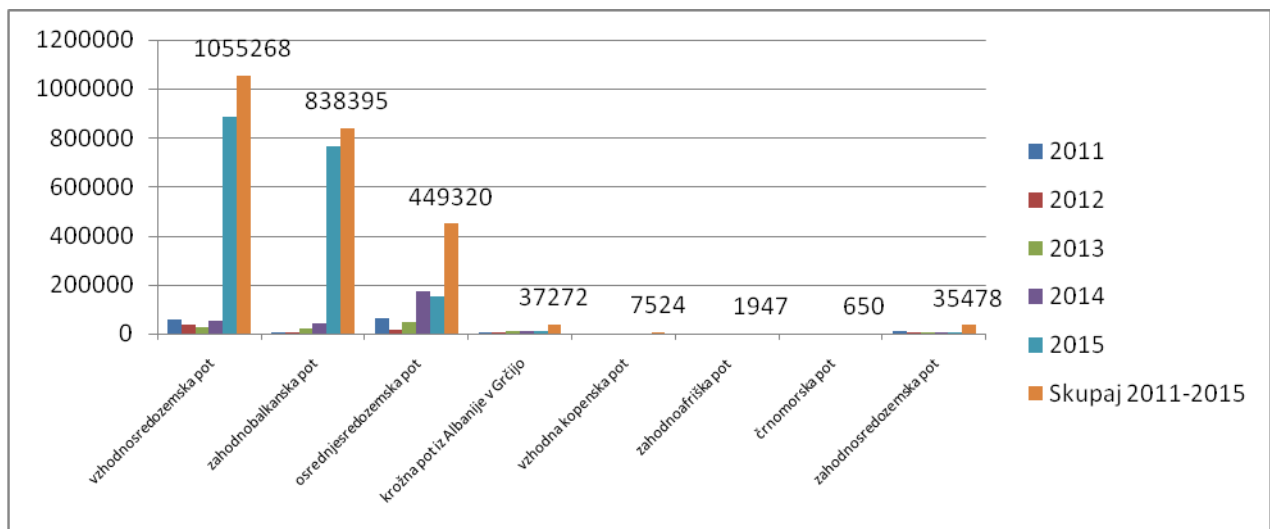
Graf 4.1: Skupno število nezakonitih prehodov na vzhodnosredozemski, zahodnobalkanski in osrednjesredozemski poti v letih 2011–2015

Vir: lastna analiza, podatki Frontex (2016h).

Število odkritih nezakonitih prehodov je naraščalo tudi na drugih poteh, ki jih to delo ne obravnava posebej, vendar v letih 2014 in 2015 nobena od njih ni zabeležila tolikšnega povečanja kot osrednjesredozemska leta 2014 ter vzhodnosredozemska in zahodnobalkanska leta 2015. V primerjavi z zgoraj obravnavanimi potmi so ostale poti po številu odkritih nezakonitih prehodov v obdobju od 2011 do 2015 zanemarljive (Graf 4.2).

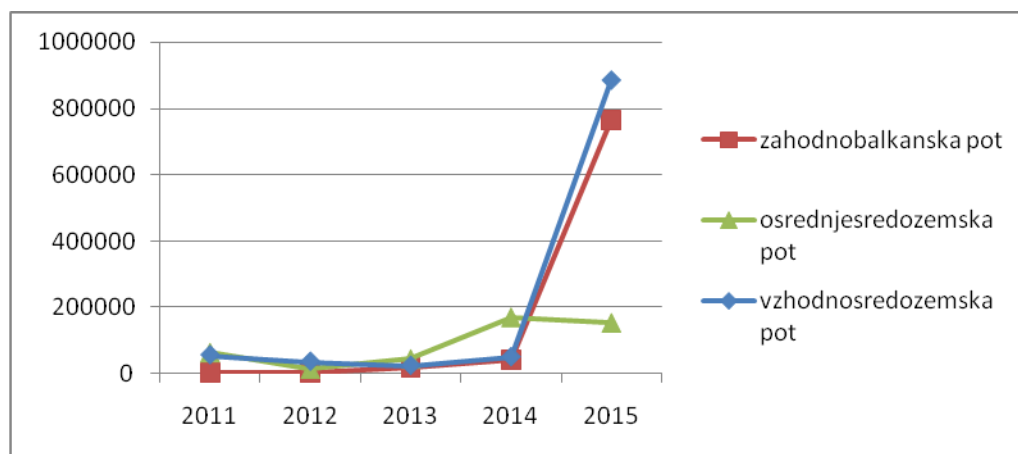
Graf 4.2: Skupno število nezakonitih prehodov po posameznih poteh v letih 2011–2015

Vir: lastna analiza, podatki Frontex (2016h).

Primerjava vzhodnosredozemske, zahodnobalkanske in osrednjesredozemske poti po gibanju števila odkritih nezakonitih prehodov čez mejne nadzorne točke pokaže, da je bilo v letu 2011 največ prehodov odkritih čez osrednjesredozemsko (64.261), v letu 2012 čez vzhodnosredozemsko pot (37.224), leta 2013, ko je število odkritih prehodov zopet naraslo, vendar ni doseglo stopnje iz leta 2011, je bila največja koncentracija na osrednjesredozemski poti (45.298). Na vseh treh poteh skupaj je število prehodov bistveno poraslo leta 2014, ko je število prehodov čez najbolj obremenjeno osrednjesredozemsko pot (170.664) predstavljalo skoraj štirikratnik glede na predhodno leto. V tem letu sta se v obravnavanem obdobju tudi prvič približali števili odkritih prehodov na drugih dveh poteh (vzhodnosredozemska 50.834 prehodov, zahodnobalkanska 43.357 prehodov). Število prehodov je eskaliralo v letu 2015, ko je bila z 885.386 odkritimi prehodi najbolj obremenjena vzhodnosredozemska pot, kar predstavlja glede na predhodno leto približno 17-kratno povečanje. Sledila je zahodnobalkanska pot s 764.038 prehodi, kar predstavlja 17,6-kratno povečanje v primerjavi z letom 2014, na osrednjesredozemski poti pa je število prehodov v letu 2015, v primerjavi z letom 2014, upadlo za nekaj več kot desetino (Graf 4.3).

Graf 4.3: Gibanje števila nezakonitih prehodov na vzhodnosredozemski, zahodnobalkanski in osrednjesredozemski poti v letih 2011–2015

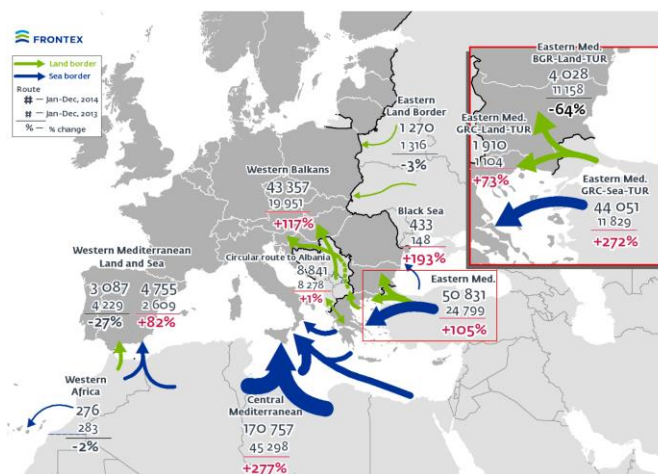

Vir: lastna analiza, podatki Frontex (2016h).

Na kraku vzhodnosredozemske morske poti med Turčijo in Grčijo se je delež prehodov v letu 2014 povečal za 272 %, za 73 % se je povečal delež na kraku vzhodnosredozemske kopenske poti med Turčijo in Grčijo, na kraku vzhodnosredozemske kopenske poti med Turčijo in

Bolgarijo pa se je delež glede na leto 2013 zmanjšal za 64 %. Ostale poti so bile po številčnosti manj obremenjene. Med manj obremenjenimi je bila s prehodi migrantov najbolj obremenjena zahodnosredozemska morska pot z 82 % porastom, medtem ko je bil na zahodnosredozemski kopenski poti zabeležen 27 % upad prehodov. Število prehodov migrantov se je zmanjšalo tudi na vzhodni kopenski poti, naraslo pa je na poti preko Črnega morja, vendar je število prehodov migrantov v obeh primerih znatno nižje od števila prehodov migrantov na ostalih poteh (Slika 4.8).

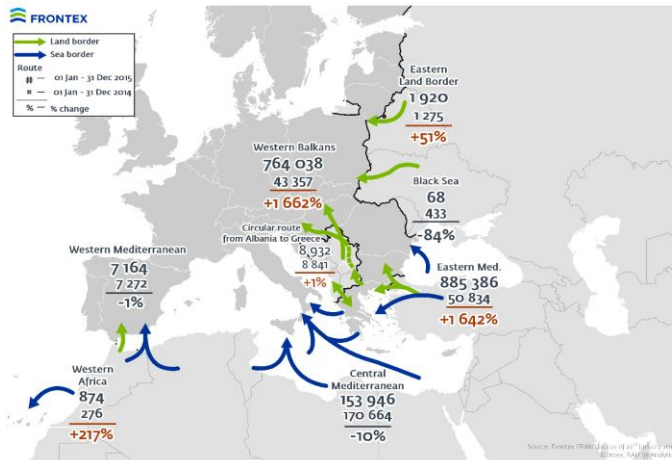
Slika 4.8: Naraščanje števila prehodov v obdobju 2013/14

Vir: Frontex (2016g).

Rekord v številu odkritih prehodov je bil zabeležen leta 2015 na vzhodnosredozemski poti, kjer se zvrstilo 885.386 prehodov migrantov, kar primerjalno s predhodnim letom pomeni povečanje za 1.642 %. Podoben % povečanja prehodov je bil zabeležen na zahodnobalkanski poti, kjer so zabeležili 764.038 prehodov migrantov. Na osrednjeredozemski poti, ki je bila najbolj obremenjena v letu 2014, se je število prehodov migrantov, 153.946, v letu 2015 zmanjšalo za 10 %. Za 1 % je upadel delež migrantov na zahodnosredozemski poti, medtem ko je za 51 % narasel na vzhodni kopenski poti, kjer je nominalno število migrantov bistveno nižje kot na zahodnosredozemski poti (Slika 4.9).

Slika 4.9: Naraščanje števila prehodov v obdobju 2014/15

Vir: Frontex (2016g).

Glavna točka prečkanja na arktični poti je bil Storskog, kjer je bilo zabeleženih veliko prošenj za azil (čez 5.200). Situacija se je umirila decembra, ko je Ruska federacija nadaljevala prakso preprečevanja izstopa iz države brez potovalnih dokumentov, ki bi jim omogočali vstop v EU (Frontex 2016a).

Število odkritij nezakonitih prečkanj je v letu 2015, kot je prikazano v predhodnem delu, doseglo rekord. Več kot 1.820.000 odkritij nezakonitih prečkanj mej EU predstavlja v primerjavi s predhodnim letom šestkratno povečanje. Visoke številke so se začele v januarju (več kot 20.000 odkritij v primerjavi z obdobjem od 2009 do 2014, ko je bilo 4.700 odkritij) in se nato stopnjevale, povečanje tokov v poletnih mesecih, npr. julija je bilo odkritih več kot 100.000 nezakonitih prehodov, je pripisati spremembi zakonodaje v Makedoniji (obdobje tranzita). Tokovi so naraščali od septembra do konca oktobra, ko so bila zagotovljena javna prevozna sredstva za migrante na zahodnobalkanski poti. Novembra je bil tok nekoliko manjši, a je bilo do decembra na ravni EU odkritih čez 220.000 odkritij (Frontex 2016a). Agencija (*ibid.*) opozarja, da sistem EU ni sposoben slediti gibanju ljudem po tem, ko nezakonito prečkajo mejo, zato natančne številke, koliko migrantov je nezakonito vstopilo v EU, ni mogoče določiti. Ocena števila nezakonitih migrantov okrog 1.000.000 temelji na predpostavki, da so vsi migranti, ki so bili prvič odkriti, ko so nezakonito prečkali Grčijo, bili drugič odkriti, ko v države članice EU vstopili iz držav Zahodnega Balkana. Največje število odkritij nezakonitih prehodov je bilo zabeleženih na vzhodnosredozemski poti, večinoma med Turčijo in grškimi otoki v vzhodnem Egejskem morju. Za azil v Grčiji jih je zaprosila manjšina, večina je prečkala mejo z Makedonijo

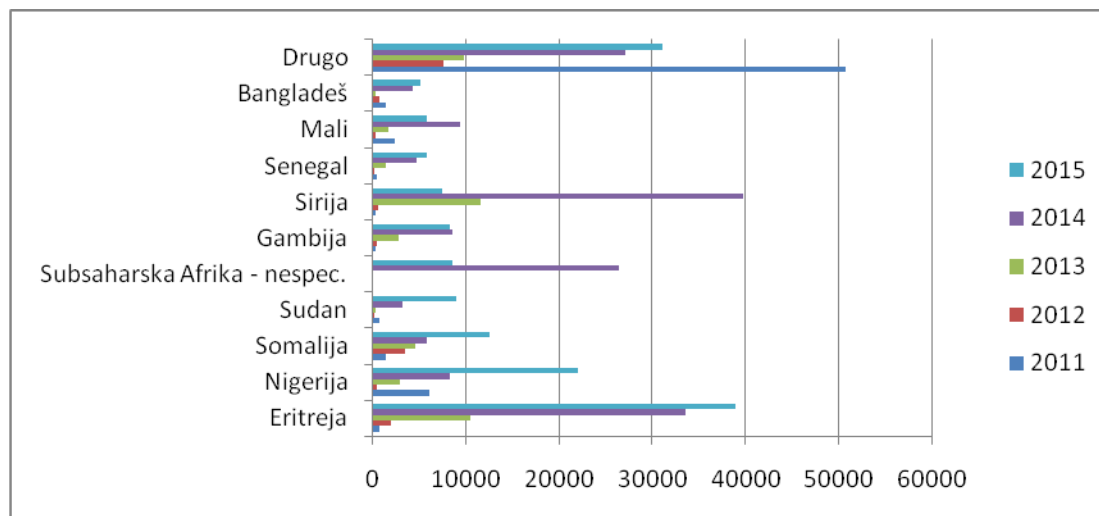
in pot nadaljevala do srbske meje z Madžarsko, kjer so migranti zaprosili za azil in pot nadaljevali do zelene destinacije v EU. Od sredine septembra se je tok začel premikati proti hrvaški meji s Srbijo, sledile so začasne tehnične ovire na madžarski meji in vzpostavitev tranzitnih področij za takojšnje procesiranje prošelj za azil z možnostjo vrnitve v Srbijo. V nasprotju z obremenjenostjo vzhodnosredozemske poti, je bila v letu 2015 osrednjesredozemska pot nekoliko manj obremenjena kot v letu 2014, vendar predstavlja 154.000 odkritij nezakonitega prečkanja še vedno več odkritij od odkritij v letu po začetku arabske pomladi (141.051). Zmanjšanje je pripisati manjšemu številu Sircev po tej poti: okrog 40.000 leta 2014 in 7.448 leta 2015. Od leta 2014 se je konstantno povečevalo število migrantov iz zahodnoafriških držav, v letu 2015 je bilo zabeleženih 64.000 odkritij, od tega 85 % na osrednjesredozemski poti. V nasprotju z migranti iz vzhodnoafriških držav, ki prošnjo za azil večinoma oddajo v drugi državi članici EU, migranti iz zahodnoafriških držav zaprosijo za azil v Italiji in predstavljajo v tej državi tudi največji delež prosilcev za azil. Zahodnosredozemska pot podobno kot prejšnja leta z vidika obremenjenosti tudi v letu 2015 ni bila problematična, kar je pripisati zlasti sodelovanju Španije in Maroka. Pot je sicer značilna izbira migrantov iz subsaharske Afrike, ki pa so se v letu 2015 bolj posluževali odhodov iz Libije in torej uporabljali osrednjesredozemsko pot. Na zahodnoafriški poti, ki povezuje Senegal, Mavretanijo in Maroko s Kanarskimi otoki, je število prehodov zanemarljivo in je posledica skupnih dejavnosti nadzora in učinkovitega vračanja migrantov, ki mejo prečkajo nezakonito. Frontex (*ibid.*) opozarja, da se Italija in Grčija kot glavni vstopni točki pod posebnimi migracijskimi pritiski, soočata z izzivi širitve nadzora področja, razširitve iskalnih in reševalnih operacij, pomanjkanjem objektov za sprejem in kratkoročne nastanitve in odsotnostjo ekspertize za odkrivanje netipičnih potovalnih dokumentov.

V nadaljevanju delo obravnava migracijske poti glede na države izbora oz. po nacionalnostih migrantov. Med letoma 2011 in 2015 je bilo med migranti na osrednjesredozemski poti (Graf 4.4) zabeleženih največ nezakonitih prehodov državljanov Eritreje (85.296), Nigerije (39.498), Somalije (27.540), Sudana (13.039), držav subsaharske Afrike (34.859), Gambije (20.127), Sirije (59.466), Senegala (12.372), Malija (19.430) in Bangladeša (11.479), drugih je bilo skupaj 126.214.

Leta 2011 je bila največja skupina »drugih«, na drugem mestu so bili Nigerijci z nekaj manj kot 10-krat manj prehodi od »drugih«. Tudi v letu 2012 je bila največja skupina »drugih«, sledijo Somalci s približno pol manj prehodi od »drugih«. Sirci (11.503; 39.651) in Eritrejci

(10.398; 33.559) so zaznamovali leto 2013 in 2014. Leta 2015 pa so na prvem mestu Eritrejci (38.791), sledita skupini »drugih« in Nigerijcev. Število Sircev je v letu 2014 v primerjavi s predhodnim letom naraslo za skoraj 3,5-krat, v tem letu je naraslo tudi število migrantov iz subsaharske Afrike,⁷⁷ ki pa je leto kasneje upadlo za 3,1-krat. Primerjalno med letoma 2014 in 2015 se je podvojilo število prehodov Somalcev, ki so v letu 2015 s številom 12.430 na tretjem mestu.

Graf 4.4: Osrednjesredozemska pot – nacionalnosti

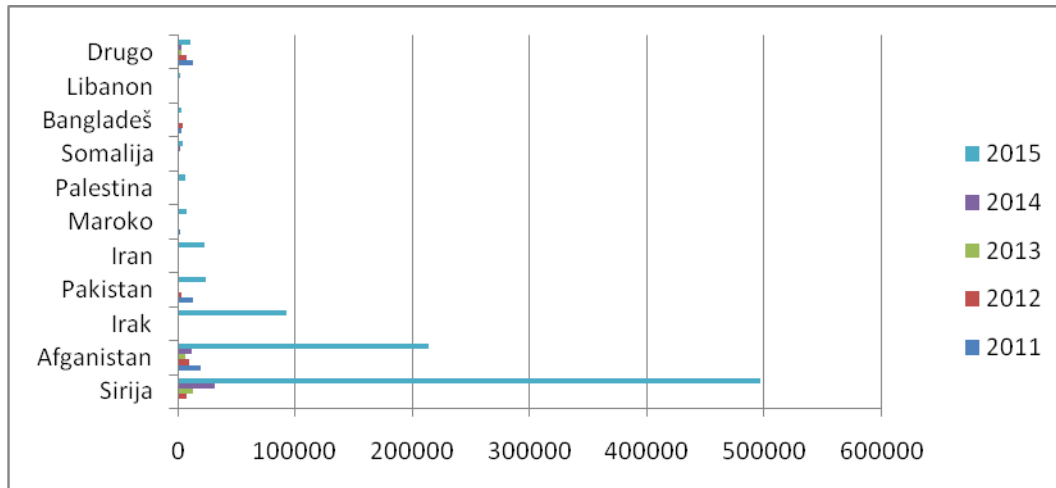
Vir: lastna analiza, podatki Frontex (2016h).

Med migranti na vzhodnosredozemski poti je bilo v obdobju 2011–2015 (Graf 4.5) največ Sircev (549.154), sledijo Afganistanci (261.423), Iračani (96.179), Pakistanci (40.771), Irančani (24.521), migranti iz Bangladeša (12.011), Maročani (10.810), Palestinci (9.740), Somalci (9.376) in migranti iz Libanona (2.381), drugih je bilo skupaj 38.902. Leta 2011 je bilo največ Afganistancev, v letih 2012 in 2013 je število upadlo (a so bili Afganistanci v letu 2012 še vedno na prvem mestu), v 2014 je naraslo, vendar ne na stopnjo iz leta 2011, 2015 pa se je skokovito povečalo (213.365). Sledili so jim Pakistanci, druge skupine nacionalnosti so prispevale bistveno nižje deleže. Leta 2013 so po številu prehodov prednjačili Sirci (12.727), na drugem mestu, s polovico manj prehodi so bili Afganistanci. Enak vrstni red je zaznati leta 2014, ko je število prehodov Sircev in Afganistancev enkrat višje (31.673 in 12.475). Tudi leta 2015 so prednjačili

⁷⁷ Podatki za leta 2011, 2012 in 2013 za Subsaharsko Afriko – 0,0,0.

Sirci (496.340), sledijo Afganistanci (213.635) in Iračani (92.721) z ogromnimi povečanji glede na predhodno leto: v primeru Sircev za 15,7 %, Afganistancev 17 %, Iračanov pa kar 107 %.

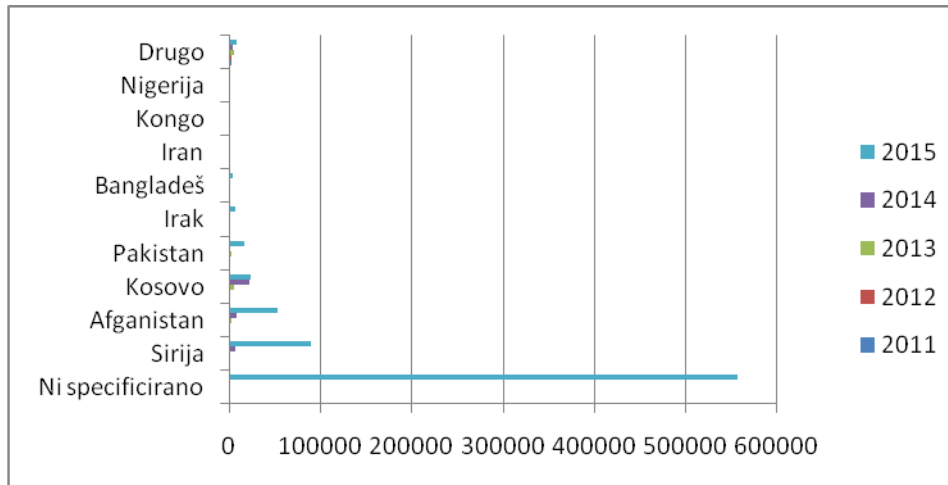
Graf 4.5: Vzhodnosredozemska pot – nacionalnosti

Vir: lastna analiza, podatki Frontex (2016h).

Na zahodnobalkanski poti je bilo v letih od 2011 do 2015 (Graf 4.6) največ »nespecificiranih« (556.563), sledijo Sirci (98.768), Afganistanci (66.401), Kosovčani (53.588), Pakistanci (21.962), Iračani (7.958), Bangladeščani (5.383), Irančani (1.800), državljani Konga (1.339) in Nigerije (1.636), »drugi« (22.997). Leta 2011 je bilo največ »drugih«, sledijo Afganistanci, ta skupina je številčno naraščala naslednja leta (od 983 leta 2011 do 8.342 v letu 2014 in 53.237 leta 2015), Pakistanci (604) in Kosovčani (498). V letu 2012 je vrsti red po nacionalnostih enak, število odkritih nezakonitih prehodov je v vseh primerih naraslo, najbolj pri skupini Kosovčanov (942), kar je značilno tudi za leto 2013, ko se je število odkritih nezakonitih prehodov te skupine nacionalnosti občutno povečalo (6.303), tako da zaseda prvo mesto, sledijo ji »drugi« (5.840), Pakistanci (3.072), Afganistanci (2.174) in Sirci (1.171). S skokovitim povečanjem na 22.059 odkritih nezakonitih prehodov so Kosovčani na prvem mestu tudi v letu 2014, sledita skupini Afganistancev (8.342) in Sircev (7.320) s precejšnjim porastom glede na predhodno leto. Leta 2015 je na prvem mestu skupina »ni specificirano« s 556.258 odkritimi nezakonitimi prehodi, kar je posledica težav z identifikacijo migrantov, na drugem mestu je skupina Sircev, ki z 90.065 prehodi predstavlja 12,3-kratno povečanje glede predhodno leto – brez upoštevanja deleža Sircev znotraj skupine »ni specificirano«. Tretje mesto zaseda skupina Afganistancev s 6,4-kratnim povečanjem (53.237) glede na leto 2014.

Graf 4.6: Zahodnobalkanska pot – nacionalnosti

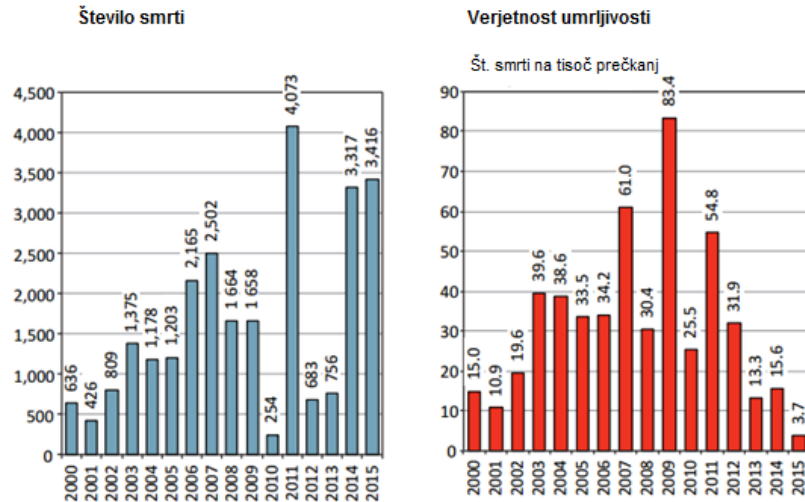

Vir: lastna analiza, podatki Frontex (2016h).

Izbire migracijskih poti so se v preteklosti spreminjale kot odziv na spremenjeno geografijo konfliktov (npr. Libija, Sirija) in okrepitve nadzora mej v tranzitnih ali državah prejemnicah. Do leta 2014 je vsaki poti, ki so bile s policijskimi nadzori zaprte, sledila izbira daljše in bolj nevarne. Med letoma 2000 in 2015, ko je Sredozemsko morje po nekaterih podatkih prečkalo 1.664.211 migrantov, je zabeleženih 26.115 smrti migrantov, kar pomeni, da je bila verjetnost smrtnosti migranta pred dosego ozemlja v povprečju 1,5 %. Glede na absolutno število smrti je leto 2015 na drugem mestu, a je verjetnost umrljivosti na poti v tem letu najnižja (0,37 %) (Slika 4.10), kar je pripisati okrepljenim iskalnim in reševalnim operacijam italijanske vojske in odmiku glede izbire poti pri glavnini migrantov od 250 do 500 kilometrov dolge osrednesredozemske poti iz Libije do Italije na od 10 do 20 kilometrov dolgo pot med Turčijo in grškimi dodekaneškimi otoki (Fargues 2016, 2).⁷⁸

⁷⁸ Kalkulacija Farguesa (2016) temelji na podatkih policije (Grčija), ministrstva za notranje zadeve (Italija), ministrstva za notranje zadeve (Španija), Frontexwatch (Malta), UNHCR (podatki za leto 2015) in IOM (podatki o številu mrtvih in pogrešanih). Avtor (*ibid.*) opominja, da so podatki o številu individualnih prečkanj in številu smrti nepopolni, vendar zagotavljajo dokaj natančno sliko.

Slika 4.10: Število smrti in verjetnost umrljivosti

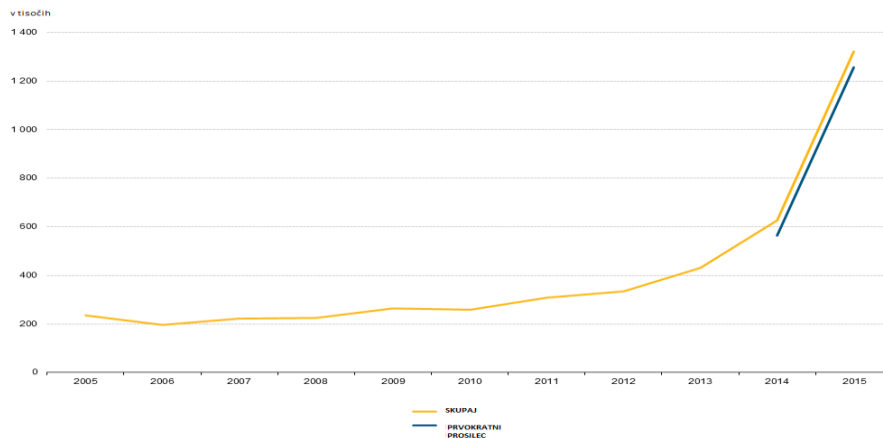

Vir: prevedeno iz Fargues (2016).

4.5 Prošnje za azil

Leta 2015 je bilo v državah članicah EU vloženi skoraj 1,26 milijona prošenj za azil, kar je več kot dvakrat več kot leta 2014, ko je bilo število prosilcev za azil podobno številu iz leta 1992, ki predstavlja po številu prošenj za azil prvo prelomnico na ravni integracije. Poleg tega leta, ko je bilo v EU-15 vloženi 672.000 prošenj, je bil drugi vrh s 424.000 prošnjami za azil v letu 2001. Do leta 2006 je znašalo število prošenj za azil v EU-27/28 nekaj pod 200.000 in se je do leta 2012 povečevalo. Po 2012 je število prosilcev leta 2013 naraslo na 431.000, leto kasneje je znašalo 627.000. Število prvokratnih prosilcev za azil je bilo leta 2015 95 %, le 66.000 prosilcev prošnje za azil ni oddalo prvič (Slika 4.11) (Eurostat 2016).

Slika 4.11: Število prošelj za azil v EU 2005–2015

Vir: prevedeno iz Eurostat (2016).

Največ prošelj so vložili Sirci, Afganistanci in Iračani, manj Albanci, Kosovčani in Pakistanci. Število prvokratnih prosilcev azila iz Sirije je leta 2015 v EU-28 naraslo na 363.000, kar predstavlja 30 % vseh prošelj za azil, Sirci so sicer tudi najbolj številčna skupina prosilcev azila v 12 državah članicah EU. Delež afganistanskih prosilcev azila znaša 14 %, prosilcev iz Irana pa 10 % in predstavljajo največji delež povečanja po nacionalnostih. Občuten porast prosilcev je bil tudi pri Sircih in Irančanih, največji upad pa je zabeležen v skupini državljanov Malija. Največje povečanje prošelj za azil je zabeležila Nemčija, iz 173.000 v letu 2014 na 442.000 v 2015, veliko povečanje so zabeležile tudi Madžarska, Švedska in Avstrija. Naraščanje deleža prošelj prosilcev azila po distribuciji po državah članicah kaže, da se je iz leta 2014 v letu 2015 najbolj povečal v Nemčiji (31 %/35 %), na Madžarskem (6,6 %/13,9 %), v Avstriji (2,2 %/6,8 %) in Finski (1,9 %/2,6 %). V Franciji in Italiji znaša delež na ravni EU-28 med letoma 2014 in 2015 5,6 % oz. 6,6 % (*ibid.*).⁷⁹

⁷⁹ 83 % prosilcev ali več kot vsak četrti od petih prosilcev azila v EU je bil leta 2015 star manj kot 35 let, skupina v rangu od 18. do 34. let je predstavljala 53 %, 29 % jih je bilo mlajših od 18 let, izjema je Poljska, ki je zabeležila visok delež prosilcev azila, manjših od 14 let (42 %). 88.700 prošelj za azil se je nanašalo na mladoletne osebe brez spremstva (oseba, mlajša od 18 let, ki prispe na ozemlje države članice EU brez spremstva odrasle osebe, ki je za mladoletnika odgovorna ali mladoletna oseba, ki ostane brez spremstva po tem, ko je vstopila na ozemlje države članice EU). Med vsemi mladoletnimi osebami, ki so zaprosile za azil, znaša delež tistih brez spremstva manj kot 50 % v večini držav članic, razen na Švedskem, Portugalskem in v Italiji. Distribucija prosilcev po spolu kaže, da je za azil zaprosilo več moških kot žensk. V starostnih skupinah od 14. do 17. ter od 18. do 34. let je približno 80 % prosilcev moških, v skupini od 35. do 65. let je bilo 75 % moških prosilcev. V skupini nad 65. let je bilo leta 2015 več ženskih prosilk, čeprav je ta starostna skupina relativno majhna in predstavlja le 0,6 % skupnega števila prosilcev za azil (Eurostat 2016).

4.6 Evropski odzivi na množične migracije iz Severne Afrike in Bližnjega vzhoda v Evropsko unijo

V Španijo so migranti nezakonito vstopali čez Gibraltarsko ožino, Italija se je srečevala z množičnimi nezakonitimi prihodi Albancev skozi Otrantsko ožino, v Grčijo pa so migranti prihajali čez gorovje Epirus. Vse tri države so konec devetdesetih let na vstopnih točkah okrepile nadzor mej in začele sodelovanje z državami izvora migrantov, kar je imelo različne rezultate (Triandafyllidou 2013, 59).⁸⁰ Po letu 1999, ko je po morskih poteh v Grčijo, Italijo, Malto in Španijo nezakonito vstopilo 53.020 migrantov, je število prihodov v naslednjih letih upadalo in se gibalo med 30.000 in 40.000 migranti, leta 2008 se je povečalo na 53.079 in naslednja leta zopet upadalo, leta 2010 je bilo znotraj obdobja 1998–2015 zabeleženih najmanj prihodov (9.717), v letu 2011 pa se je število prihodov povečalo na 70.271 (Fargues 2016, 1).⁸¹

Ekonomski, družbeni in politični antagonizmi, ki so vodili k vstajam v MENA konec leta 2010, so prerasli nacionalne okvire ter vplivali na politično ureditev in z državljansko vojno v Siriji na stabilnost celotne regije, s povečanimi migracijskimi tokovi čez sredozemske poti pa so se po arabski pomladi v prvi vrsti soočile južnoevropske države, predvsem Italija in Grčija, posledično pa celotna EU. Migracijski tokovi, med katerimi so bili najbolj številčni iz Libije, so bili v veliki meri omejeni na migriranje prebivalstva med severnoafriškimi državami,⁸² a se je migracijski tok okrepil tudi v EU. Na povečane migracijske tokove leta 2011 se je EU odzvala s političnimi in operativni sredstvi.

V EU je prispelo okrog 5 % zaradi arabske pomladi razseljenih migrantov (Wolff 2013, 18). V štirih državah EU (Nemčiji, Italiji, Španiji in Združenem kraljestvu Velike Britanije in Severne Irske), ki so do leta 2012 zagotavljale letne statistike o migrantih, se je število migrantov

⁸⁰ Španija je oblikovala strategijo okrepljenega mejnega nadzora okrog Gibraltarskih vrat in Kanarskih otokov ter sklenila sporazum o ponovnem sprejemu nezakonitih migrantov z Marokom in nekaterimi zahodnoafriškimi državami. Pristopa »ograj« in »vrat« sta prispevala k dobrim rezultatom, prečkanja Gibraltarja so se skoraj prepolovila, številno nezakonitih migrantov na Kanarske otoke se vsako leto zmanjšuje. Število prestopov čez španske morske meje je bilo leta 2010 na podobnem nivoju kot leta 1999 (leto pred začetkom dramatičnih povečanj nezakonitih prihodov) in 99 % manj od 32.000 zabeleženih prestopov v kriznem letu 2006 (Triandafyllidou 2013, 59).

⁸¹ Podatki policije (Grčija), ministrstva za notranje zadeve (Italija), ministrstva za notranje zadeve (Španija), Frontexwatch (Malta) in za leto 2015 podatki UNHCR (Fargues 2016,1).

⁸² Iz Libije je v nekaj mesecih zbežalo več kot milijon ljudi, med njimi 400.000 Libijcev in približno 700.000 tujih državljanov, največji delež, okrog pol milijona sta sprejela Tunizija in Egipt. Po podatkih UNHCR je bila med migranti le manjšina takih, ki so potrebovali ali iskali mednarodno zaščito. V Tuniziji je UNHCR med januarjem in avgustom 2011 registriral okrog 1.500 beguncev in 2.000 prosilcev za azil, na začetku leta 2012 je bilo v centru UNHCR na jugu Tunizije okrog 1.470 prosilcev za azil in več kot 2.230 beguncev iz 31 držav, večinoma Sudancev, Eritrejcev in Somalcev (IOM 2011; UNHCR 2011; UNHCR 2012 v Carrera in drugi 2012, 3–4).

iz Maroka, Alžirije, Tunizije, Egipta, Libanona in Sirije leta 2011 povečalo, vendar gledano po trendu v zadnjih petih letih število prihodov v letu 2011 ne predstavlja posebnega odstopanja. Glavni delež povečanja skupnega števila migrantov leta 2011, ko je število znašalo 90.839, v primerjavi s 67.214 leta 2010 in 111.738 leta 2009, je pripisati 72 % povečanju migracijskih tokov iz Maroka, kjer so bile demonstracije precej omejene in se je kasneje odvil relativno miren politični prehod in ne revolucija (Fargues in Fandrich 2012, 3). Pritok migrantov se je povečal v prvi polovici leta 2011, v prvih sedmih mesecih leta 2011 je v Italijo nezakonito prispelo okrog 48.000 migrantov, od katerih jih je 24.769 izviralo iz Tunizije, 23.267, po izvoru večinoma iz podsaharske Afrike, jih je prišlo iz Libije. Malta je spomladi in poleti 2011 sprejela več kot 1.500 migrantov iz držav podsaharske Afrike, ki so prišli večinoma iz Libije (Carrera in drugi 2012, 3–4).

Večino nezakonitih prehodov spomladi 2011 je pripisati neorganiziranosti policije in neobstoju obalne straže v Tuniziji, skupaj s Tunizijci je bilo pretihotapljenih mnogo ne-Tunizijcev (18.451, 47 %), vključno s 17.342 migranti iz podsaharske Afrike, vrh nezakonitih vstopov v Italijo leta 2011 je sovpadal z zmanjšanjem prihodov na Malto in v Španijo. Če število nezakonitih prihodov v vse tri države obravnavamo skupaj, ugotovimo, da je bilo največ nezakonitih prihodov zabeleženih v letu 1999, 2006 in 2008, kar kaže na to, da se je del migrantov iz Tunizije v odsotnosti mejnih nadzorov odločil prečkati Sredozemsko morje bolj zaradi trenutne priložnosti kot strukturnih sprememb v domači družbi, npr. revolucije, tudi nezakoniti migranti, ki bi sicer izbrali drugo pot, npr. čez Senegal, Mavretanijo ali Maroko v Španijo, so se poslužili te priložnosti, kar pomeni, da je revolucija le preusmerila migracijske tokove, ne pa povzročila novih (Fargues in Fandrich 2012, 4).

4.6.1 Evropski nadsacionalni odzivi

Strateški odziv na arabsko pomlad je EU podala 8. marca 2011 v sporočilu visoke predstavnice EU za zunanje zadeve in varnostno politiko Catherine Ashton. EK je predlagala *Partnerstvo za demokracijo in skupno blaginjo z državami južnega Sredozemlja*, v okviru katerega bi EU državam arabske pomladi nudila podporo pri politični participaciji, dostojanstvu, svobodi in ustvarjanju možnosti za zaposlovanje ter določa načelo »več za več« v smislu finančne podpore, izboljšane mobilnosti in dostopa do enotnega trga (t. i. »3M pristop: denar,

mobilnost, trgi«, ang. *Money, Mobility, Markets*)⁸³ (Evropska komisija 2011). Maja 2011 se je EU v luči revidirane evropske sosedске strategije odzvala s skupnim sporočilom *Nov odziv na spremembe v sosedstvu*. Cilja politike, ki jo je EU oblikovala kot odziv na arabsko pomlad, sta bila osredotočena na pomoč v tranzicijskih procesih glede krepitev demokracije⁸⁴ ter trajnostne gospodarske rasti in razvoja.⁸⁵ Med pomembnejše ukrepe sodi tudi imenovanje posebnega predstavnika EU za južno Sredozemlje, B. Leona, ki si je prizadeval za izpolnjevanje treh političnih ciljev.⁸⁶ Pod vodstvom visoke predstavnice in posebnega predstavnika je bil oblikovan instrument delovnih skupin, ki pri pomoči izvajanju programov reform združuje institucije EU, države članice, mednarodne finančne institucije in zasebni sektor⁸⁷ (Svet Evropske unije 2012, 8).

V bilateralnih odnosih z državami arabske pomladi je EU v splošnem naletela na odobravanje njenih prizadevanj in pobud,⁸⁸ najbolj so bili odnosi zaostreni z Libijo in Sirijo. Po tem, ko je EU (izredno zasedanje Evropskega sveta 11. marec 2011) oblikovala skupno stališče

⁸³ EU se je obvezala, da bo državam arabske pomladi pomagala pri soočanju z izzivi izgradnje demokracije (ne le z določili demokratičnih ustav in izvedbo svobodnih in poštenih volitev, ampak tudi z ustvarjanjem in ohranjanjem neodvisnega sodstva, uspešnega svobodnega tiska, dinamične civilne družbe in drugih značilnosti demokracije) in z zagotavljanjem vključujoče in trajnostne gospodarske rasti in razvoja (Evropska komisija 2011).

⁸⁴ Sprejetje demokratičnih ustav in izvedba svobodnih in poštenih volitev, oblikovanje in vzdrževanje neodvisnega sodstva in svobodnega tiska, oblikovanje dinamične civilne družbe in drugih značilnosti demokracije. Podpora civilni družbi se je okrepila v Tuniziji, Libiji in Egiptu (Svet Evropske unije 2012, 8).

⁸⁵ Kot poseben izziv je bila izpostavljena zagotovitev ustvarjanja delovnih mest v zadostnem obsegu. EK je oblikovala predloge pogajalskih smernic za območja proste trgovine z Egiptom, Jordanijo, Marokom in Tunizijo, kar bi izboljšalo dostop do trga. Kot element, ki se spodbuja, je navedena mobilnost ljudi s pomočjo dialogov o migraciji, mobilnosti in varnosti s Tunizijo in Marokom, kar bi vodilo v sklenitev partnerstev na področju mobilnosti (Svet Evropske unije 2012, 8).

⁸⁶ Krepitev političnega dialoga EU z južnim Sredozemljem, odzivanje EU na razvoj dogodkov v regiji ter več učinkovitosti, navzočnosti in prepoznavnosti EU v regiji in mednarodnih forumih (Svet Evropske unije 2012, 8).

⁸⁷ Do konca leta 2011 so delovne skupine uspele mobilizirati 7 milijard evrov za podporo Tuniziji in Jordaniji za obdobje treh let (Svet Evropske unije 2012, 9).

⁸⁸ Ker so dogodki v Libiji vplivali na varnost celotne regije, je EU zlasti podpirala angažiranost Alžirije na področju regionalne varnosti v okviru strategije EU za Sahel. V Tuniziji je EU uvedla sankcije zoper 48 posameznikov, ki so bili povezani z režimom nekdanjega predsednika, oktobra 2011 je za opazovanje volitev, ki so bile pomembne za celotno regijo, v ustavodajno skupščino napotila opazovalno misijo EU. Po volitvah, na katerih je zmagala stranka *Ennadha*, je EU Tuniziji namenila 4 milijarde evrov finančne podpore za obdobje dveh let. V Maroku so po spremembi ustave potekale volitve, katerih izvedba je bila po oceni EU splošno zadovoljiva; največ sedežev je dobila zmerna islamska stranka za pravičnost in razvoj. Po strmoglavljenju Mubaraka so v Egiptu izredne razmere trajale do konca maja, kljub obljubam vrhovnega vojaškega sveta, da bodo izredne razmere (civilistom so še naprej sodili na vojaških sodiščih, oblasti so zatirale organizacije civilne družbe, ki so prejemale sredstva iz tujine) odpravljene pred parlamentarnimi volitvami. Egipt je ob začetku vstaje sicer prekinil uradni dialog z EU, nadaljeval pa je z neformalnim dialogom. EU je uvedla omejevalne ukrepe zoper 19 posameznikov, tesno povezanih z režimom nekdanjega predsednika Mubaraka. V Libanonu je nova vlada, oblikovana julija 2011, izrazila pripravljenost sodelovati z EU. Jordanski kralj Abdulah je marca 2011 ustanovil odbor za nacionalni dialog z nalogo pripraviti nov volilni zakon in aprila kraljevi odbor za spremembo ustave, parlament je septembra sprejel ustavne spremembe. Partnerstvo med EU in Jordanijo, dogovorjeno oktobra 2010, na podlagi katerega ima država t. i. višji status, je prispevalo k razvoju odnosov in odprlo številna področja sodelovanja. V Jemnu je EU od februarja 2011, ko so se začeli protesti, izvajala pritisk na vse vpletene strani, predsednik Saleh in predstavniki vladajočih in opozicijskih strank so kasneje v okviru pobude GCC podpisali sporazum o politični tranziciji (Svet Evropske unije 2012).

do Libije, v katerem je pozvala Gadafija k odstopu, so se odnosi med EU in Libijo zaostri. EU je sprejela samostojne dodatne omejevalne ukrepe, ki so vključevali ukrepe po resoluciji VS OZN št. 1970 in 1973⁸⁹ in embargo na opremo, ki bi se lahko uporabila za notranjo represijo ter določitev oseb in subjektov, ki se jim omejijo potovanja in zamrznejo sredstva. Hkrati je EU zagotovila humanitarno pomoč v višini 155 milijonov evrov in ko so opozicijske sile prevzemale nadzor nad državo odprla urada v Bengaziju in Tripoliju, ki se je kasneje preoblikoval v delegacijo. Po začetku vstaje v Siriji, marca 2011, ko je sirska vlada zoper državljane uporabila silo, je Svet za zunanje zadeve maja 2011 sprejel sklep o začasni prekinitvi programov dvostranskega sodelovanja med EU in sirska vlado ter sprejel odločitev o nadaljnjem neukrepanju v zvezi s pridružitvenim sporazumom. EU je začasno prekinila izvajanje sporazuma o sodelovanju s Sirijo, uvedla prepoved uvoza sirske nafte in omejevalne ukrepe za osebe in subjekte, ki so bili odgovorni oz. povezani z represijo ter spremljala prihodke, ki bi jih režim lahko uporabil za financiranje represije. Povezala se je s predstavniki sirske opozicije in pozivala k vključenosti opozicijskih skupin v oblikovanje vizije za tranzicijo države ter okrepila finančno podporo humanitarnim organizacijam za obvladovanje posledic krize (Svet Evropske unije 2012, 10–14).

Na migracijske tokove se je EU odzvala z nujnimi oz. takojšnjimi ukrepi, ki vključujejo (Carrera in drugi 2012, 4): (1) okrepitev mejnega nadzora, (2) pritisk na nove oblasti v Severni Afriki za omejitev nezakonitih migracij, (3) uvedbo novih zakonodajnih predlogov za opustitev mobilnosti in (4) poskus naslavljanja begunske krize v Severni Afriki.

Štiri dni po prejemu prošnje Italije, 20. februarja 2011, je Frontex pričel s skupno operacijo *Hermes EPN*, v okviru katere je Italiji nudil pomoč pri nadzoru čolnov z imigranti in begunci⁹⁰ (Carrera in drugi 2012, 4). Z logističnega vidika je pomemben tudi začetek uporabe vizumskega informacijskega sistema, podatkovne baze, ki omogoča izmenjavo podatkov o vizumih med državami članicami, ki je bil sicer za uvedbo predviden že leta 2010, a so ga države članice dejansko začele uporabljati za izmenjavo podatkov glede prihodov iz Alžirije, Egipta, Libije, Mavretanije, Maroka in Tunizije po dogodkih arabske pomladi (oktobra 2011) (Fargues in

⁸⁹ Embargo na orožje, prepoved izdajanja vizumov, zamrznitev sredstev za Gadafija in njegove najožje sodelavce (Svet Evropske unije 2012, 10).

⁹⁰ Operacijo je vodila Italija, ki je zagotovila pomorsko in zračno opremo, s podporo Francije, Nemčije, Malte, Nizozemske in Španije, in v skupino združila strokovnjake 11 držav. Dejavnosti so se osredotočale večinoma na odkrivanje in preprečevanje nezakonitih prehodov mej preko pelagijskih otokov, Sicilije in kontinentalne Italije, zajemale pa so tudi predhodne preglede prestreženih migrantov (Carrera in drugi 2012, 4).

Fandrich 2012, 7). Ker je s propadom diktatur v Tuniziji, Egiptu in Libiji, zastalo tudi izvajanje bilateralnih sporazumov, ki so severnoafriškimi državam omogočali funkcijo delovanja 'vratarjev' migracij na poti v evropske države, je EU začela pritiskati na rastoče demokracije v Severni Afriki naj sodelujejo pri zmanjšanju nezakonitih migracij (Carrera in drugi 2012, 6).⁹¹ Tretji sklop ukrepov se nanaša na suspenz svobode gibanja. EK je maja 2011 napovedala predložitev predlogov za vključitev »mehanizmov za takojšnje ukrepanje« v obstoječo zakonodajo, ki bi EU omogočali boljše prihodnje odzive na tokove migrantov. Predlog o spremembi uredbe o vizah je bil pripravljen že nekaj časa, drugi predlog pa se je nanašal na dopolnitev Zakonika o schengenskih mejah, na kar so neposredno vplivali dogodki arabske pomladi (Carrera in drugi 2012, 6–7).⁹² V MENA, ki gosti oz. je vir skoraj polovice od 20 milijonov beguncev po svetu, pri tem, da države MENA večinoma niso podpisnice Konvencije o beguncih iz leta 1951, zato beguncem ne zagotavljajo begunskega statusa, pač pa njihov pristop temelji na dobrodelnosti, ne na pravicah (Fargues 2016, 3),⁹³ je decembra 2011 EK pričela s Programom regionalne zaščite, ki je bil oblikovan za podporo izgradnji sposobnosti in pomoč beguncem v regiji, posebno Tuniziji, Egiptu in Libiji in je predvideval preselitev migrantov iz obal EU v države izvora ali tranzita, vendar program ni prinesel zelenih učinkov (Carrera in drugi 2012, 8).

Kot del GAMM je EU oktobra 2011 pričela z dialogi o migracijah, mobilnosti in varnosti, ki vodijo k sklenitvi partnerstev za mobilnost, sprva s Tunizijo in Marokom, kasneje še z drugimi državami. Dialogi EU in partnerskih držav omogočajo razpravo o vseh vidikih možnega

⁹¹ Ko je predsednik EK Barroso aprila 2011 obiskal Tunizijo, je bilo jasno, da ponudba okrog 400 milijonov evrov, namenjena podpori tunizijske demokratične tranzicije, zahteva recipročna dejanja omejevanja nezakonite migracije (Vogel v Carrera in drugi 2012, 7). Iz poročil izhaja, da so bile nove tunizijske oblasti do sodelovanja z EU sprva zadržane, ker so bile odločene, da se mora porevolucionarna Tunizija distancirati od prejšnjega predsednika Ben Alija, ko gre za soočenje z evropskimi pritiski za vprašanje migracij, migracije kot varnostno vprašanje samo v korist EU bi namreč povzročilo nasprotno učinke ciljev ekonomske, družbene in demokratične tranzicije (Maccanico v Carrera in drugi 2012, 6).

⁹² Ukrep je povezan z diplomatskim sporom med Francijo in Italijo, ki se je soočila s prihodi migrantov iz Tunizije v prvem četrtletju 2011. Migrantom je nudila začasno zaščito in jim dovolila gibanje v schengensko območje, Francija je zato na meji z Italijo uvedla nadzorne točke. Razvoj dogodkov je vzplamtel razprave o upravičenosti, da se v EU ponovno uvede nadzor na notranjih mejah v primeru izjemnih težav pri upravljanju skupnih zunanjih mej (Carrera in drugi 2012, 7).

⁹³ Turčija, Libanon in Jordanija, v manjši meri tudi Irak, so bile najbolj gostoljubne države, ki so odprle meje in od leta 2011 ponudile zaščito 4,7 sirskim beguncem. Jordanija in Libanon od leta 2014 izvajata ukrepe za preprečitev vstopa novih beguncev in omejujeta bivanje beguncem. Od uvedbe ukrepov narašča število vrnitev v Sirijo in odhodov v Turčijo ter naprej v EU (Fargues 2016, 3).

sodelovanja pri upravljanju migracijskih tokov in pretoka ljudi z namenom vzpostavitve partnerstev za mobilnost (Evropska komisija 2012).⁹⁴

Oktobra 2013, ko je pri Lampedusi utonilo 366 migrantov, je EU začela stopnjevati odzive na migracijsko krizo. Ustanovila je delovno skupino za Sredozemlje (*Task Force Mediterranean*), ki je bila zadolžena za dolgoročno obvladovanje migracijske krize na morju, sprejela pa je tudi kratkoročne ukrepe omejevanja vstopa in zagotavljanja vrnitev nezakonitih migrantov. Kljub temu, da je delovna skupina za Sredozemlje predlagala pravne kanale za ureditev migracijskih vstopov in preselitev, države članice za predlog niso bile zainteresirane. Odločeno je bilo, da boljšo alternativo predstavlja okrepitev delovanja agencije Frontex (Dimitriadi 2015, 3).

Decembra 2013 je pričel delovati sistem Eurosur, katerega glavni namen je preprečevanje nezakonitih migracij z zgodnjim odkritjem plovil na morju. Sistem omogoča izmenjavo podatkov in operativno sodelovanje med državami članicami in Frontexom, slednji ga označuje kot »sistem sistemov«, ki z zgodnjim odkrivanjem plovil prispeva k varnosti migrantov in zmanjšanju smrtnih žrtev (Frontex 2016f; Triandafylidou in Dimitriadi 2013, 600).

EU je aprila 2014 ustanovila Sklad za azil, migracije in vključevanje s proračunom 3,1 milijarde evrov za obdobje 2014–2020, sredstva so bila dodeljena državam članicam pretežno kot dopolnitev sredstev nacionalnih proračunov s ciljem izboljšanja azilnih sistemov, načinov za sprejem in integracijske politike.⁹⁵ Aprila 2015 je EU ustanovila Svet za skupne zunanje in notranje zadeve, v okviru katerega je bil sprejet akcijski načrt na področju migracij. Načrt predstavlja deset glavnih strategij za spopadanje z valom imigrantov in vključuje krepitev operacij v Sredozemlju, zajemanje in uničenje plovil tihotapcev, redna srečanja relevantnih agencij, napotitev ekip v Italijo in Grčijo, prisilni odvzem prstnih odtisov, preseljevanje in vračanje imigrantov, oblikovanje programa hitrega vračanja, sodelovanje s sosedskimi državami Libije, napotitev uradnikov v ključne tretje države (Orav 2015). Od sprejetja načrta je bilo v Sredozemskem morju zaseženih ali rešenih več čolnov z imigranti, a se pritok imigrantov ni

⁹⁴ V dialogih se uporablja načelo pogojnosti z namenom spodbujanja sprejemanja učinkovitih zavez glede preprečevanja tokov 'izrednih' migracij, upravljanja meja ter sodelovanja pri vračanju in ponovnem sprejemu 'izrednih' migrantov (Evropska komisija 2012).

⁹⁵ Prejeta sredstva državam članicam omogočajo, da imigrantom zagotovijo osnovne potrebe (prehrana, stanovanje, osnovno izobraževanje in zdravstveno varstvo). Imigranti v italijanskih sprejemnih centrih, kjer je prisotnost prostovoljna, prejmejo brezplačno hrano in nastanitev, mobilne telefone in dnevno žepnino (3 evre); udeležujejo se delavnic za pridobitev novih znanj, kar vsakega italijanskega državljana 'stane' 35 evrov dnevno oz. skoraj 13.000 evrov letno (Farell 2015).

zmanjšal, kar lahko pripišemo množičnemu razseljevanju zaradi konfliktov v Siriji, Libiji in Iraku in posledično povečanju števila beguncev v Turčiji, Jordaniji in Libanonu.

Na nove množične prihode je EK odgovorila z Evropskim migracijskim dnevnim redom (EMA), ki vsebuje prednostne naloge glede migracij, azila in skupne politike na državnih mejah. EMA predstavlja mejnik v prizadevanjih za boj proti nezakonitim migracijam in azilu ter vsebuje štiri stebre delovanja evropske migracijske politike (Carrera in drugi 2015, 7):

- zmanjšanje spodbud za nezakonite migracije,
- upravljanje mej – reševanje življenj in varovanje zunanjih meja,
- evropska dolžnost varovanja – močna skupna azilna politika,
- nova politika zakonitih migracij.

Prvi kratkoročni ukrep se nanaša na vzpostavitev nujnega začasnega mehanizma za premestitev prosilcev za azil za tiste države članice EU, ki se soočajo z večjim pritokom prosilcev. Ključ za prerazporeditev prosilcev temelji na BDP, številu prebivalcev in stopnjah brezposelnosti v državah (Carrera in drugi 2015, 4). Pri premestitvah so najbolj aktivno sodelovale Finska, Švedska, Luksemburg, Francija, Španija in Nemčija, vendar premestitve potekajo veliko počasneje od načrtov, saj bi po zdajšnji dinamiki trajalo več kot 750 let, da se preseli 160.000 prosilcev za azil, ki so vključeni v premestitveni načrt (Carrera in drugi 2015, 7). Po podatkih EK (European Commission 2016č) je bilo do januarja 2016 premeščenih le 272 od 160.000 migrantov. Drugi kratkoročni ukrep predstavlja vzpostavitev mehanizma, ki bi omogočal premestitev okoli 20.000 beguncev iz držav zunaj EU vključno z zagotovitvijo dodatnih 50 milijonov evrov. Po podatkih EK (*ibid.*) je bilo do januarja 2016 preseljenih le 779 beguncev, čeprav je bilo za leto 2015 načrtovanih 5.331 preselitev.⁹⁶ Tretji kratkoročni ukrep se nanaša na potrojitev zmogljivosti in proračuna Frontexa, ki v sklopu operacij *Triton* in *Poseidon* sodeluje pri nadzoru meja v sredozemskem morju. Med kratkoročne ukrepe sodi tudi povečanje finančnih sredstev za države na zunanjih mejah EU za 60 milijonov evrov, kar vključuje sredstva za vzpostavitev pristopa žariščnih točk, znotraj katerega naj bi Frontex, Europol in Evropski azilni podporni urad sodelovali in pomagali državam članicam na zunanjih mejah pri identificiranju, registraciji in zbiranju prstnih odtisov migrantov ter sredstva za nepričakovane dogodke v teh državah. Četrty kratkoročni ukrep pa je vzpostavitev skupne varnostne in obrambne politike v Sredozemlju z namenom delovanja proti tihotapskim mrežam s cilji identificiranja, zajetja in

⁹⁶ Do konca leta 2017 je načrtovana preselitev 22.504 beguncev (European Commission 2016č).

uničenja plovil, ki jih uporabljajo tihotapci (Carrera in drugi 2015, 4). S po obsegu ambicioznim dnevnim redom, ki združuje področje imigracij, azila, zunanje politike in varnosti, EU priznava, da je bil prejšnji skupni evropski azilni sistem neučinkovit in da odzivi na (pre)veliko število imigrantov niso bili zadostni (Dimitriadi 2015, 4).

22. septembra 2015 so ministri držav članic EU odobrili načrte za preselitev 120.000 imigrantov iz Italije, Grčije in Madžarske v druge države članice. Večina držav članic EU je načrt, ki naj bi bil implementiran v naslednjih dveh letih, podprla, proti so bile Madžarska, Češka in dve drugi članici (Orav, 2015). EK je v tem obdobju proračun za obdobje 2015–2016 spremenila, in sicer je povečala sredstva za upravljanje migracijske krize za 1,7 milijarde evrov, kar pomeni, da je EU za upravljanje krize skupno porabila skoraj 10 milijard evrov. 24. novembra 2015 je EK predlagala ustanovitev Sklada za begunce v Turčiji, ki bi prispeval 3 milijarde evrov za podporo Sircem, ki so v okviru začasne zaščite nameščeni v Turčiji. 12. novembra so voditelji držav in vlad iz EU in Afrike določili seznam ukrepov za krepitev sodelovanja in obravnavanja osnovnih vzrokov krize, ki naj bi se izvedli do konca leta 2016 (European Commission 2016č).⁹⁷

Glavni *leitmotiv* EU je proti koncu leta 2015 torej postal zadržanje beguncev pred vrati Evrope, prizadevanja so šla v smer učinkovitejšega nadzora glavnih poti nezakonitih migracij (Fargues 2016, 4).⁹⁸ Marca 2016 je bilo sodelovanje okrepljeno s sporazumom med EU in Turčijo o ponovni vrnitvi vseh beguncev, ki so nezakonito vstopili v EU preko turškega ozemlja pod pogojem, da EU sprejme ekvivalentno število Sircev, ki so begunski status pridobili v Turčiji (European Commission 2016c; Fargues 2016, 4). Cilj EU je zaprtje egejske tihotapske poti, po kateri je leta 2015 več kot 850.000 migrantov doseglo Grčijo preko Turčije. Dogovor bo zagotovo zmanjšal število migrantov na tej poti, vendar je pretekla praksa pokazala, da se ob zaprtju ene migracijske poti, tokovi preusmerijo na druge. Cilj Evrope pa je tudi, da čimveč Sircev ostane v Turčiji, cilj Turčije pa povečana finančna pomoč in, mogoče še bolj pomembno, izpogajati se za liberalizacijo vizumov za turške državljane in pri življenju ohraniti turška pristopna pogajanja k EU (Fargues 2016, 4).

⁹⁷ Države članice EU so se zavezale, da bodo financirale UNHCR, Svetovni program za hrano in ostale ustrezne organizacije v enaki meri kot EU (European Commission 2016č).

⁹⁸ V Libiji ni kredibilnega državnega sogovornika, kar pomeni, da osrednjesredozemska pot ne more biti nadzorovana v sodelovanju med EU in libijsko vlado. Evropa bo sama izvajala operacijo Sofija, ki jo je podprl VS OZN. Evropska veleposlaništva v Libanonu, Jordaniji, Turčiji ipd. bi lahko uporabila obstoječe postopke, kot npr. humanitarne in azilne vize, kar ne bi govorilo v prid le varnosti beguncev, ampak bi prispevalo k varnosti evropskih držav, ker bi bile identitete potnikov preverjene, preden bi ti dosegli Evropo (Fargues 2016, 4).

Čeprav so Frontexove naloge v prvi vrsti preprečevanje, odkritje in odvracanje migrantov, se je agencija z operacijami *Hera* (Kanarski otoki), *Hermes* (Italija) in *Poseidon* (Grčija), izkazala za agenta eksternalizacije mejnega nadzora.⁹⁹ Proračun agencije se je od prvotnih 6,2 milijona leta 2005 povečal na 87,9 milijona evrov leta 2010, kar je sovpadalo z okrepljeno vlogo agencije pri upravljanju meja (Triandafylidou in Dimitriadi 2013, 602; Bilgin in Bilgiç 2011, 4).

Namen operacije *Mare Nostrum*, ki jo je oblikovala italijanska vlada oktobra 2013 kot odziv na povečanje smrtnih žrtev, je bil povečanje pomorske varnosti v osrednjem Sredozemlju z zagotavljanjem pravočasnega reševanja ladij, zdravstvene pomoči migrantom in odkrivanje ter pregon tihotapcev.¹⁰⁰ Operacija se je zaključila konec oktobra 2014, ko je EU pod okriljem Frontexa ustanovila reševalno misijo *Triton*, ki poseduje sedem plovil, helikopter, štiri letala in zaposluje 65 ljudi. Operacije misije so omejene na patroljiranje v razdalji 30 navtičnih milj od italijanske obale in se osredotočajo bolj na mejni nadzor kot na operacije iskanja in reševanja. Ocenjeni mesečni strošek delovanja znaša 2,9 milijona evrov. Aprila 2015, ko je 900 migrantov skoraj izgubilo življenje v enem vikendu, se je EU odločila, da sredstva misije potroji (Altai Consulting 2015, 77), a je sprva zavrnila možnost razširitve obsega iskanja in reševanja migrantov (Park 2015). Po brodolomih aprila 2015 blizu obale Sicilije se je področje delovanja operacije *Triton* le razširilo (Dimitriadi 2015, 4).¹⁰¹

Kot odgovor na povečane migracijske tokove iz Libije, ki so jih spremljali nizi množičnih utopitev, kot npr. smrt 800 migrantov zaradi prevrnitev plovil ob libijski obali, je Svet EU 18. maja 2015 ustanovil operacijo *Sofija* (poimenovano tudi *EUNAVFOR–Med European Union Naval Force Mediterranean*) za izvajanje aktivnosti na osrednjesredozemski poti.¹⁰² Operacija s sedežem v Rimu, ki je operativna od 27. julija 2015, je namenjena onemogočanju delovanja tihotapcev in ne reševanju migrantov, a v sklopu aktivnosti prispeva k preprečevanju smrtnih

⁹⁹ Med letoma 2006 in 2009 je število nezakonitih prestopov upadlo za 93 % (Frontex 2010).

¹⁰⁰ Italijanska vojska je za izvajanje akcij v okviru operacije razporedila v povprečju 1.000 mornarjev dnevno, pet ladij je izvajalo stalne nadzore v vodah med Sicilijo in severnoafriškimi državami, v času trajanja operacije je italijanska vojska rešila več kot 160.000 ljudi in zasegla devet ladij tihotapcev, kar jim je omogočilo pridobitev dokazov proti tihotapcem, 330 osumljencev je stopilo pred pravosodne organe. V okviru operacije je bilo opravljenih 50.000 patroljnih ur, mesečni strošek italijanske vlade je znašal okrog 9 milijonov evrov, vrednost celotnega proračuna operacije je znašala 114 milijonov, od katerih je 30 milijonov zagotovila EK (Altai Consulting 2015, 77).

¹⁰¹ Ustanovljena je bila tudi zasebna Morska postaja za pomoč migrantom, ki prispeva k iskanju in reševanju življenj v Sredozemskem morju. Za svoje delovanje uporablja 40 metrsko plovilo, dva daljinsko vodena helikopterja in dva napihljiva čolna, ekipe so sestavljene iz reševalcev in zdravstvenega osebja (Altai Consulting 2015, 77).

¹⁰² Trenutno so za izvajanje aktivnosti operacije, za katero sredstva zagotavlja 24 držav članic EU, na voljo štiri ladje (italijanska manjša letalonosilka, nemška pomožna ladja, britanska ladja za poizvedbe, španska fregata), trije helikopterji (2 italijanska, 1 španski) in tri druga zračna sredstva (EU Naval Force Med Operation SOPHIA 2016).

žrtev zaradi potencialnih nesreč. Ker je njen primarni cilj onemogočanje delovanja poslovnega modela tihotapskih mrež in trgovine z ljudmi, je operacija sestavljena iz zbiranja informacij o tihotapljenju in tihotapskih mrežah, iskanja, preusmeritev in zasega sumljivih plovil na odprtem morju ter odstranitve plovil in pridržanja tihotapcev (Tardy 2015). Skupni stroški pomorske operacije so ocenjeni na 11,82 milijona evrov za prvo leto delovanja, vključno z dvomesečno fazo priprav (Tunakan 2015). Do aprila 2016, ko je operacija zaradi kaotičnih razmer in neobstoja vlade v Libiji potekala v mednarodnih vodah, so v sklopu *Sofije* rešili 13.000 migrantov, pridržali 68 osumljencev tihotapstva in uničili 100 plovil. Zunanjepolitična predstavnica EU Mogherinijeva izpostavlja problem, da poslovni model tihotapcev omogoča, da tihotapci praviloma niso na plovilih z migranti, zato je za bolj učinkovito onemogočanje delovanja tihotapcev bistvena razširitev delovanja operacije v libijske ozemeljske vode in na kopno (Žerjavič 2016). 20. junija 2016 je Svet EU mandat operacije podaljšal do 27. julija 2017 in njeno delovanje razširil na naloge usposabljanja libijske obalne straže in mornarice ter prispevanju k implementaciji embarga OZN na orožje na odprtem morju (European Council, Council of the European Union 2016).

EK je avgusta 2015 odobrila 2,4 milijarde evrov takojšnje pomoči za spoprijemanje z množičnimi migracijami, od tega 560 milijonov evrov Italiji in 473 milijonov evrov Grčiji za obdobje naslednjih 6 let (Park 2015). Septembra 2015 je EK predlagala povečanje sredstev EU, ki so namenjene migracijskemu valu v obdobju 2015–2016 za 1,7 milijarde evrov na skupno 9,2 milijarde evrov, kar predstavlja 0,07 % BDP EU, prerazporeditev sredstev iz drugih delov proračuna EU namreč omogoča podporo državam članicam pri migracijah in upravljanju meja (v okviru sklada za azil, migracije in vključevanje), premestitvah in preselitvah in podporo državam zunaj EU (dodatna sredstva za Turčijo), vključuje pa tudi sredstva za operacije Frontexa (International Monetary Fund 2016, 14).¹⁰³

Države članice imajo možnost EK in pristojnim agencijam podati prošnjo za pomoč pri spopadanju z množičnimi imigracijami. Po posvetovanju z EK, agencije (Frontex, Evropski podporni azilni urad) prošnjo ocenijo in po potrebi oblikujejo paket pomoči državi prositeljici. Tovrsten način delovanja, ki onemogoča prekrivanje in podvajanje prizadevanj na terenu in omogoča agencijam, da hitro in celovito posredujejo v državah članicah, je poimenovan žariščna

¹⁰³ Novembra 2015 je EU zaradi povečanih imigracijskih tokov Hrvaški namenila 16,43 milijona evrov pomoči, Sloveniji pa nekaj več kot 10 milijonov evrov (Helm 2015).

točka (*ang. hotspot*). Države za pomoč običajno zaprosijo v primeru nesorazmernih migracijskih pritiskov na svoje zunanje meje, kar pomeni, da je del zunanje meje za določeno obdobje obravnavan kot žariščna točka (Statewatch 2016, 2–3). EK v sklopu podpore in sredstev v žariščnih točkah izpostavlja pristop, ki se osredotoča na registracijo, identifikacijo, zbiranje prstnih odtisov in obveščanje prosilcev za azil ter vračanj. Tisti, ki zaprosijo za azil, so preusmerjeni v azilni postopek, kjer evropski urad čim hitreje pomaga obdelati azilne prošnje, nezakonite migrante, ki zaščite ne potrebujejo, pa naj bi države članice s pomočjo Frontexa vračale (European Commission 2016e).

Ocena stroškov iz naslova množičnih imigracij je razvidna iz proračunskih deležev BDP. Mednarodni denarni sklad (International Monetary Fund 2016, 12) ocenjuje, da povprečni proračunski stroški držav članic EU zaradi prosilcev za azil v obdobju 2014–2016 naraščajo v vseh državah članicah EU, razen v Španiji in Madžarski. V Nemčiji so povprečni proračunski stroški za prosilce za azil znašali 0,08 % BDP v letu 2014 in 0,2 % leta 2015. V Italiji so proračunski stroški ocenjeni na 0,17 % BDP za leto 2014 in 0,2 % za leto 2015, za leto 2016 pa znaša ocena 0,24 % BDP. Za Grčijo je podana ocena za leto 2015, ki znaša 0,17 % BDP. Najvišje proračunske stroške zaradi prosilcev za azil ima pričakovano Švedska, od leta 2014, ko so ti znašali 0,3 % BDP, so v letu 2015 narasli na 0,5 % BDP in na 1 % BDP leta 2016.¹⁰⁴

Države članice EU so leta 2015 sprejele 593.000 odločitev na prvi stopnji, največje število odločb (več kot 40 %) je bilo izdanih v Nemčiji. Države članice so v 18.000 primerih sprejele tudi končne odločitve, največji delež v Nemčiji (51 %). Rezultat približno 75 % vseh pozitivno rešenih prošenj na prvi stopnji je bila dodelitev statusa begunca. Delež izdanih končnih odločb je znašal nekoliko manj, okrog 69 %, status begunca je bil priznan 229.000 osebam, 56.000 osebam so države članice priznale subsidiarno zaščito, 22.000 osebam pa so izdale dovoljenje za prebivanje iz humanitarnih razlogov. Največji delež pozitivnih odločitev za azil na prvi stopnji je bilo zabeleženih v Bolgariji (91 %), sledile pa so Malta, Danska in Nizozemska. Nasprotno Latvija, Madžarska in Poljska beležijo za leto 2015 nad 80 % zavrnitev prošenj za azil na prvi stopnji. Delež izdanih pozitivnih končnih odločb na podlagi pritožbe je bil precej nižji (14 %); približno 25.700 oseb je prejelo pozitivne končne odločitve na podlagi pritožbe ali revizije,

¹⁰⁴ Poročilo sklada izpostavlja dejstvo, da proračun EU krije le majhen del proračunskih stroškov, povezanih s prosilci za azil (International Monetary Fund 2016). Švedska finančna ministrica M. Andersson je 13. aprila 2016 predstavila proračun vlade, ki razkriva, da Švedska, ki je sprejela največ prosilcev za azil, stroške, povezane z migracijami (zagotavljanje nastanitve in nudenje usposabljanj osebju), ocenjuje do leta 2020 na 6,1 milijard evrov letno, pred tem pa je vlada stroške ocenjevala na 1,6 milijarde evrov letno (Jacobsen 2016).

od tega je bilo 16.700 osebam priznan status begunca, 4.600 osebam je bila dodeljena subsidiarna zaščita, 4.400 pa izdano dovoljenje za prebivanje iz humanitarnih razlogov. Visoke deleže pozitivnih končnih odločitev na področju azila so leta 2015 zabeležili v Italiji (82 %) in na Finskem (67 %), v Bolgariji, Avstriji in na Nizozemskem so zabeležili 50 % delež pozitivnih končnih odločitev, ostale države članice so imele nižje deleže pozitivnih odločb. Največji delež dokončne zavrnitve pa je bil zabeležen v Estoniji, Litvi in na Portugalskem, kjer so bile vse končne odločitve negativne (Eurostat 2016).

Po podatkih Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj se mesečna nadomestila za prosilce azila razlikujejo med državami, znesek naj bi znašal od 10 evrov za odraslega v sprejemnem centru do nekaj več kot 300 evrov za tiste migrante, ki nimajo zagotovljene namestitve. Skupni strošek za obdelavo prošnje in namestitev prosilca naj bi znašal med 8.000 in 12.000 evri za prvo leto (Helm 2015).

4.6.2 Primer Italije

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je Italija,¹⁰⁵ ki je v poznih letih devetnajstega in v začetku dvajsetega stoletja generirala več emigrantov v ZDA kot katerakoli druga evropska država, postala neto prejemnica imigrantov. Sprememba Italije iz države izvora v državo prejemnico, se je okrepila v devetdesetih letih, ko se je veliko migrantov iz vojnih območij nekdanje Jugoslavije naselilo v državi, drugi dve skupini so predstavljali priseljenci iz Albanije in Turčije (Guy 2012, 97).

Martellijev zakon (št. 39/1990) iz leta 1990 se je osredotočal na zmanjševanje toka imigracij, poleg uvedbe sistema kvot (vnaprej določeno število letnih prihodov) je določil tudi ukrepe glede pravnega varstva, izгона, azila in samozaposlovanja imigrantov. Martellijev zakon je na imigracije gledal iz ekonomskega vidika, ki je ostal stalnica italijanske zakonodaje o imigracijah. Namen zakona je bila tudi ureditev položaja imigrantskih delavcev, ki so bili izkoriščani kot nezakoniti delavci, vendar zakon ni prispeval k sistemski ureditvi področja. Turco-Napolitanijev zakon iz leta 1998 (št. 286/98) predstavlja prvi sistemski sklop pravil. Zakon je, poleg dejavnikov potiska v državah izvora, upošteval tudi obstoj dejavnikov, ki so bili strogo

¹⁰⁵ Kot ugotavlja Pastore (v Guy 2012, 98) je Italija leta 1989 doživela krizo 'meje identitete'. Italijanski polotok je bil 'obmejno območje' že stoletja; v 20. stoletju je bila Italija osrednja država v svetovni delitvi med Vzhodom in Zahodom, z največjo evropsko komunistično stranko in z eno od najvišjih koncentracij ameriških vojakov v Evropi.

povezani z gospodarskimi zahtevami Italije glede uvožene delovne sile (vsakoletno določanje kvot priseljevanja iz naslova dela, vključno s prihodi z namenom združevanja družin ali iz humanitarnih razlogov). Ukrepi so temeljili na štirih načelih, ki opisujejo »italijanski integracijski model« v skladu z opredelitvijo, ki jo je oblikovala komisija za integracijo, ustanovljena s strani vlade: interakcije, ki temeljijo na varnosti, varovanje osebnih pravic nezakonitih migrantov, integracija zakonitih migrantov, pluralizem in komuniciranje (Migration Citizenship Education 2013). Italijanska politika imigracij se je spremenila z zmago S. Berlusconija leta 2001, ko je vlada zaradi povečanih tokov nezakonitih migrantov sprejela strožje migracijske zakone. Zakon št. 189 iz leta 2002, t. i. Bossi-Fini zakon, je sprejel amandma k zakonu iz leta 1998 in je vključeval določbe glede priseljskih kvot, obveznost pogodbe med delodajalcem in priseljencem, strožje prakse izгона nezakonitih priseljencev. Nekaterim določbam so nasprotovali sindikati in organizacije delodajalcev, ker je trg dela povpraševal po delovni sili (Guy 2012, 98).¹⁰⁶ V prvem desetletju 21. stoletja je glavni vstopni kanal v Italijo, na Sicilijo in Lampeduso, predstavljalo prečkanje morja iz Tunizije in Libije. Morske patrolje v bližini Sicilije, Lampeduse in manjšega otoka Linos so bile manj učinkovite, ker so čolne z migranti odkrivale v bližini obal in so jih zato morale pripeljati v pristanišča. Leta 2003 je Italija glede imigracij pričela sodelovati z Libijo. Ponovni sprejemi migrantov v Libiji so potekali v popolnem negiranju načela nevračanja, ki prepoveduje vrnitev žrtev preganjanja ali mučenja, ne da bi nezakonitim migrantom ponudili azil oz. zaščito (Triandafyllidou 2013, 59). Leta 2004 se je Libija navidezno zavezala Italiji, da izženejo migrante iz subsaharske Afrike v države izvora in posledično zatesnijo libijske meje. Šlo je za politično ugodnost: dva meseca po sporazumu je EU sprostila 18-letni embargo na orožje, ker je Libija opustila svoj program orožja za množično uničevanje, kar je Italiji omogočilo, da je Libiji prodala opremo za varovanje meja. Od avgusta 2003 do decembra 2004 je Italija prispevala k 50 čarterskim poletom iz Libije, s katerimi so v države izvora – Bangladeš, Egipt, Eritreja, Mali, Niger, Nigerija, Pakistan, Sudan in Sirija – vrnili 5.688 migrantov (Guy 2012, 142–143). Med letoma 2006 in 2008 je bila kot posledica

¹⁰⁶ Vlade držav članic EU, ki so bile zaskrbljene, da bi imigranti, ki so prišli v Italijo, nadaljevali pot proti severu, so strožje italijanske zakone pozdravile. Leta 2003 je britanski premier Tony Blair pozdravil zamisel o vzpostavitvi azilnih centrov izven Evrope, v Tuniziji, Egiptu in Ukrajini, kjer bi bili migranti najprej pregledani, šele nato pa bi lahko nadaljevali pot. Italija in Nemčija sta zamisel podprli in leto kasneje pridobili še podporo Španije in Nizozemske, ideji pa sta, ker bi to pomenilo kršitev mednarodnega prava, nasprotovali Francija in Švedska. Amnesty International je skrbelo, da bi prosilci za azil lahko bili prepuščeni državam s slabimi praksami človekovih pravic. Nemško-italijanska shema je bila usmerjena v preventivo v smislu, da migranti ne bi zapustili Libije, preden primerov ne bi proučili (Guy 2012, 99).

hitrih menjav vladnih koalicij sprejeta zakonodaja o azilu (vlada R. Prodiya), dekret 181/2007, na podlagi katerega je bilo dovoljeno državljanje EU, večinoma Rome, deportirati iz države in dekret o javni varnosti št. 125/2008 (vlada S. Berlusconiya). Zadnja Berlusconiyeva vlada je sprejela omejevalne ukrepe glede družinskih združitvev z otroci nad 18 let in pravico do svobodnega gibanja prosilcev azila (Ambrosetti in Paparusso 2012, 24).

Leta 2008 se je Italija soočila z več kot 30.000 imigranti, dvakrat več kot leta 2007. Julija 2009 je italijanski parlament dal končno soglasje h kontroverznemu zakonu, ki je kot kaznivo dejanje opredelil nezakonito priseljevanje in legaliziral neoborožene civilne patrolje. Italijanska vlada se je zaradi nezadovoljstva in jeze prebivalstva odzvala na dotok imigrantov z drastično zakonodajo in hitrimi izgoni imigrantov; Italija je bila s strani EU deležna le malo pomoči. Osredotočenost države na mejne nadzore je imelo za posledico zanemarjanje drugih vidikov imigracije (integracija) v času, ko je delež imigrantov predstavljal 7 % celotnega prebivalstva (Guy 2012, 100). Potreba po zapolnitvi razkoraka med pravili, ki zadevajo imigracijo in pravili integracije je mnoga leta *leitmotiv* italijanske politike (Ambrosetti in Paparusso 2012, 24).

Kljub libijsko-italijanskim praksam je pot med državama do leta 2009 ostala ena najbolj priljubljenih za imigrante iz podsaharske Afrike. Druga faza sodelovanja z Libijo se je pričela leta 2008 in se je izkazala za učinkovito, saj se je število nezakonitih prečkanj po morju iz Libije na Lampeduso in Sicilijo od začetka leta 2009 do začetka leta 2011 skoraj ustavilo (leta 2010 manj kot 1.000 prestopov, leta 2008 36.000) (Triandafyllidou 2013, 59).¹⁰⁷

Restriktivne politike, sprejete na začetku 21. stoletja, še posebno zakon Bossi-Fini iz leta 2002 in evropski nadzori mej, so število prihodov migrantov zmanjšale, a so zunanji dogodki, svetovna gospodarska kriza in arabska pomlad, nastopili kot pomembni dejavniki privlačenja nezakonitih migracij (Ambrosetti in Paparusso 2012, 29). Med januarjem in aprilom 2011 je Italija izdala dovoljenje za začasno bivanje 2.000 Tunizijcem na Lampedusi, v mesecih, ki so sledili, je subsaharske Afričane, ki so migrirali iz Libije, obravnavala kot prosilce azila, vendar država ni nosila velikih posledic, ko je sprejela 70.000 migrantov, veliko manj od 700.000 Libijcev, ki so migrirali v Egipt in Tunizijo, da bi si poiskali začasno zaščito pred vojno

¹⁰⁷ Nova politika je resno kompromitirala obveznosti Italije do zagotavljanja azila, država je bila kritizirana s strani UNHCR, ki je svojo operacijo na italijanskih tleh celo prekinila. Februarja 2012 je Evropsko sodišče za človekove pravice v primeru *Hirsi Jamma in drugi proti Italiji* obsodilo Italijo zaradi prakse operacij vrnitev migrantov (Triandafyllidou 2013, 59). Italijanska policija je skupino eritrejskih in somalijskih migrantov na poti med Libijo in Italijo prestregla in jih, ne da bi primer preučila, z italijansko vojaško ladjo vrnila v Tripoli, s čimer so bili migranti izpostavljeni tveganju slabega ravnanja in bili kolektivno izgnani (EDAL 2012).

(Triandafyllidou 2013, 60). Italija je po strateškem odzivu EU do arabske pomladi in migracijskih tokov v EU z oblastmi v Tunisu 5. aprila 2011 sklenila sporazum o vračanju, s katerim je Tuniziji ponudila pomoč v vrednosti 200 milijonov evrov in posojilo v zameno za sodelovanje pri preprečevanju nadaljnjih odhodov migrantov iz Tunizije in sprejemanje vrnjenih migrantov (ANSA English/Reuters Africa v Carrera in drugi 2012, 6), kar je vodilo v 75 % zmanjšanje pritoka migrantov iz Tunizije (Frontex v Carrera in drugi 2012, 6). 17. junija 2011 je dosegla tudi ustni dogovor z nacionalnim prehodnim svetom v Libiji o sodelovanju v boju proti nezakonitemu priseljevanju, vključno z vračanjem nezakonitih migrantov, posledica ustnega dogovora je bila vrnitev več kot 13.000 migrantov med januarjem in julijem 2011 (Nascimbene in Di Pascale v Carrera in drugi 2012, 6). S podpisom Memoranduma o soglasju o varnosti 3. aprila 2012 je bilo libijski policiji zagotovljeno usposabljanje in tehnična oprema za nadzor meje, predlagani pa so bili tudi mehanizmi za izmenjavo informacij glede nezakonitih migracij in omrežij tihotapcev ter izgradnja centra za pridržanje v Kufri (Fargues in Fandrich 2012, 8).

V Italiji je predvidenih šest žariščnih točk (Lampedusa, Pozzallo, Porto Empedocle, Augusta, Taranto in Trapani) (European Commission 2016b; European Commission 2016d), vendar sta februarja 2016, ker je imela država težave zaradi pomanjkljive infrastrukture, premalo osebja in slabega usklajevanja, delovali le dve žariščni točki (Lampedusa in Pozzallo), tretjo (Trapani) je treba obnoviti. V žariščni točki v Tarantu potekajo dela, načrti za območja v Augusti in Porto Empedocle pa še niso dorečeni, čeprav je ureditev žariščnih točk nujna zaradi verjetnega poletnega povečanja migracijskih tokov. Skupni delež migrantov, ki so jim bili odvzeti prstni odtisi, je od septembra 2015 do januarja 2016 narasel iz 36 % na 87 % (European Commission 2016b), kar kaže na učinkovito povečanje zmogljivosti in posledično tudi povečanje stroškov in administrativnih bremen.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Kot primer naraščajočih stroškov in bremen lahko navedemo sklep EK iz februarja 2016, s katerim se program »Varnost za razvoj« za obdobje 2007–2013 v Italiji spreminja, in sicer tako, da se do 124 milijonov evrov iz evropskega Sklada za regionalni razvoj preusmeri v financiranje ukrepov za reševanje migrantov na morju (European Commission 2016b).

4.6.3 Primer Grčije

Grčija je pravni okvir imigracij začela razvijati po letu 1990. Leta 1991 je bil sprejet zakon o tujcih št. 1975/1991 (Zakon o tujcih: *Vhod, Izhod, Bivanje, zaposlovanje, odstranjevanje tujcev, postopek za priznavanje beguncev in drugi ukrepi*), katerega glavni cilj je bil omejitev migracij in olajšanje odstranitve t. i. nedokumentiranih migrantov, premalo pozornosti pa je posvečal omejevanju sive ekonomije kot glavnemu dejavniku privlačevanja nezakonitih migracij. Zakon je bil tako restriktiven, da bi ekonomski migranti le stežka uspeli vstopiti v državo, vendar je kljub temu v naslednjih letih na tisoče imigrantov uspelo poiskati pot v Grčijo preko gora iz Albanije in Bolgarije ali po morju s pristankom na grških otokih. Postalo je jasno, da imigranti želijo ostati v Grčiji in, da država nima mehanizmov ter sposobnosti za ustavitev pretoka ali za izgon nezakonitih migrantov. Zakon št. 2130 iz leta 1993 je določil, da morajo imigranti, ki želijo pridobiti grško državljanstvo, v Grčiji bivati več kot 10 let znotraj obdobja 12 let. Leta 1998 je Grčija izvedla svoj prvi program za urejanje statusa imigrantov, v okviru katerega je 371.641 imigrantov zaprosilo za t. i. bele kartice oz. omejeno dovoljenje za bivanje, leta 2001¹⁰⁹ pa akcijski načrt za socialno vključevanje imigrantov in legalizacijo statusa migrantov na podlagi sprejetega zakona št. 2910/2001 (dostop do trga dela, zdravja, kulturnega dialoga in boja proti ksenofobiji) za obdobje od 2002–2005.¹¹⁰ Država je začela oblikovati politiko priseljevanja, ki je urejala status t. i. nedokumentiranih tujcev, vključevanje priseljencev v vse sektorje gospodarstva in države ter strožji nadzor na mejah. Leta 2005 je imelo pravni status za delo in bivanje tri četrtine celotnega števila priseljencev. Grški parlament je tega leta sprejel nov zakon o priseljevanju št. 3386/2005 o vstopu, bivanju in vključevanju državljanov tretjih držav v Grčiji, ki naj bi začel januarja 2006. Zakon je omogočal legalizacijo statusa imigrantov, ki so lahko dokazali, da so v državo vstopili pred 31.12.2004. Predlog zakona je bil tarča kritik, ker ni upošteval večino nezakonitih priseljencev in je 70 % priseljencev izključil iz pridobivanja dovoljenj za prebivanje, skladno z zakonom je le 150.000 imigrantov vložilo zahteve za ureditev statusa (Guy 2012, 103; Migration Citizenship Education 2013). V začetku leta 2007 je vlada v

¹⁰⁹ V družbi je bil prisoten rasizem, leta 2003 je bilo negrškim otrokom prepovedano nošenje grške zastave ob praznikih; kot je povedal prefekt Soluna: »Grki so rojeni, ne narejeni«. Grški mediji so bili večinoma sovražni ali negativni glede imigrantov, vendar je ta odnos postal bolj pozitiven v prvih letih tega stoletja. Ta sprememba je bila deloma posledica pobude EU, ki je spodbujala strpnost in kulturni pluralizem, hkrati pa poudarjala gospodarske prednosti, ki jih prinašajo imigranti (Guy 2012, 102–103).

¹¹⁰ Leta 2004 se je grška vlada odločila za izdajo dovoljenj migrantom za obdobje dveh let. V letu 2005 je število priseljencev v Grčiji presegalo 1 milijon ljudi, vključno z pontskimi in albanskimi Grki, kar je predstavljalo približno 9 % celotnega prebivalstva (Guy 2012, 103).

parlamentarno razpravo predložila nov zakon št. 3536/2007, ki je uvedel pozitivne spremembe v zvezi z odpravo takse za ureditev statusa prebivanja otrok imigrantov in možnost plačila 20 % vrednosti prispevkov za socialno zavarovanje, katerih plačilo je bil predpogoj za ureditev in obnovo dovoljenja za prebivanje (Migration Citizenship Education 2013). Nevladne organizacije so zaradi nizke stopnje priznanja statusa beguncev Grčijo označile za neprimerno državo za tiste, ki iščejo zatočišče, npr. leta 2008 je Evropski svet za begunce in izgnance opozoril, ima Grčija najnižjo stopnjo priznavanja statusa beguncev v Evropi - 0,04 % pozitivno rešenih pritožb v letu 2007 in 0,05 % v letu 2006, v primerjavi z Nemčijo, ki je leta 2007 status begunca dodelila 85 % iraškim prosilcem, Grčija statusa begunca ni priznala nobenemu iraškemu državljanu (Evropski svet za begunce in izgnance v Oberoi 2009, 5).

Julija 2009 je Grčija uvedla stroge politike za boj proti nezakonitemu priseljevanju in sprejela zakonodajo, ki bi lahko oslabilo učinkovito zaščito oseb, ki prosijo prvič za azil ali so v pritožbenem postopku. UNHCR je o ukrepih izrazil dvome, saj je med nezakonitimi migranti veliko takšnih, ki potrebujejo zaščito in ki jih je država dolžna varovati; strožje politike nadzora na meji morajo biti povezane z oblikovanjem sprejemnih zmogljivosti. Država je bila vseskozi kritizirana s strani OZN, EU in organizacij za človekove pravice za svoje ravnanje z imigranti. Zakonodaja, ki jo je parlament sprejel junija 2009, je podaljšala čas pridržanja nezakonitih migrantov v centrih (od tri do šest mesecev, v določenih okoliščinah leto) (Guy 2012, 104). V letu 2010 sprejet zakon št. 3838/2010 je zagotovil glasovalno pravico na lokalnih volitvah za priseljence, ki so imeli ali dovoljenje za prebivanje za daljši čas ali pa so imeli grške korenine. Z istim zakonom je bilo grško državljanstvo ob rojstvu omogočeno priseljencem druge generacije imigrantov, ki so bili ali rojeni v državi ali pa so se v Grčiji neprekinjeno šolali najmanj 6 let. Višje sodišče je zakon v začetku leta 2013 razglasilo za neustavni (Migration Citizenship Education 2013).

Država je vprašanja o socialnem vključevanju imigrantov prvič vključila v zakon št. 3386/2005, ki med drugim določa, da bo sprejet akcijski načrt oblikovanja in izvajanja vključevanja migrantov v družbo. Akcijski načrt za integracijo imigrantov *Estia* ni bil izveden, ker, kljub z zakonom zagotovljenimi sredstvi v državnem proračunu, financiranje ni bilo mogoče. Tudi drugi načrt nacionalne strategije za vključevanje državljanov tretjih držav, predviden za obdobje 2012–2015, ni bil implementiran, ker ga je novoizvoljena vlada julija 2012 preklicala in

ga aprila 2013 vrnila v javno razpravo.¹¹¹ Ponavljajoči se poskusi zakonske ureditve vprašanj imigracij in veliko število nedokumentiranih imigrantov nakazujejo neuspeh grške politike. Dve desetletji po prvih imigracijskih tokovih Grčiji ni uspelo oblikovati zadovoljive in operativne politike za ureditev statusa imigrantov, ki so v državi več let in urediti pravnih načinov vstopa migrantov (Migration Citizenship Education 2013).

Na grško-turški kopenski in morski meji, ki je predstavljala vstopno točko za migrante in iskalce azila iz azijskih in afriških držav, je bilo med letoma 2007 in 2009 zabeleženih okrog 50.000 prehodov. Zaradi razčlenjene grške obale in bližine Turčije je bilo policijsko nadzorovanje morske meje oteženo, poleg tega so se točke vstopa iz Turčije v Grčijo neprestano spreminjale, obmejni organi so prehode beležili vsepovsod vzdolž vzhodne grške obale in na večini vzhodnih otokov Egejskega morja (Triandafyllidou 2013, 60).

Do leta 2012 so 51 % vseh nezakonitih vstopov v EU predstavljali vstopi preko Grčije (Park 2015). Med letoma 2010 in 2012 je Grčija svoja prizadevanja za nadzor meja okrepila in prosila Frontex za pomoč pri upravljanju nezakonitih migracij in azilnih pritiskov na grško-turški meji. Pomoč se je izkazala za učinkovito, saj je bil leta 2012 zabeležen znaten upad števila prihodov. Kot odgovor na pritiske EU za bolj učinkovit grški nadzor meja in pod pritiski nadaljnjih prihodov nezakonitih migrantov, se je Grčija odločila za kombinacijo ukrepov: s pomočjo operacije *Aspida* (Oklep) je zaostрила mejni nadzor in na mejo s Turčijo, v regijo Evros, napotila 1.800 mejnih stražarjev, postavila ograjo na 12,5 km dolgem odseku, ki so ga migranti uporabljali kot glavno vstopno točko, okrepila nadziranje potnih listov in tehnološko posodobila pristanišči Patras in Igoumenitsa, glavni izstopni točki za Italijo. Prizadevala si je za agresivno notranjo politiko zajetja in pridržanja, dnevne policijske patrulje 'čiščenja' (operacija *Xenios Zeus*) so identificirale nezakonite migrante in jih pridržale za potencialni izgon. Ukrepi so prispevali k upadu števila prehodov čez grško-turško kopensko mejo, a so prihode migrantov leta 2012 preusmerile na morske meje. Policijske patrulje 'čiščenja' niso dosegle pričakovanih rezultatov, od skupno 65.767 zajetih migrantov med avgustom in decembrom 2012 jih po podatkih grške policije le 4.145 ni imelo ustrezne dokumentacije za vstop v državo (Triandafyllidou 2013, 60). Grčija je ponovno postala najbolj priljubljena vstopna točka v prvi

¹¹¹ Edini učinkoviti ukrepi integracijske politike se izvajajo v okviru Evropskega sklada za integracijo za državljane tretjih držav; v obdobju 2007–2013 so posamezni ukrepi sicer bili izvedeni, vendar niso bili vključeni v celovit načrt nacionalne integracijske politike (Migration Citizenship Education 2013).

polovici leta 2015, ko se je število nezakonitih prehodov povečalo za 5-krat v primerjavi z enakim obdobjem leta 2014 (Park 2015).

Pet žariščnih točk na otokih Lesbos, Chios, Samos, Leros in Kos po poročilu iz februarja 2016 (European Commission 2016b; European Commission 2016d) še ne deluje v popolnosti, nekatere bi bilo potrebno primerno dograditi. Zaradi pomanjkljive infrastrukture, premalo osebja in slabega usklajevanja je npr. februarja popolno delovala samo žariščna točka na Lesbosu. Za čim hitrejšo dosego ciljev je grška vlada podporo poiskala v vojski. Grške oblasti so izboljšale delovanje točk z vzpostavitvijo standardnih operativnih postopkov in postopkov izkrcanja, Frontex pa je začel patroljirati obale v okolici Lesbosa, Chiosa in Samosa. Delež odvzetih prstnih odtisov se je januarja 2016 povečal na 78 % v primerjavi s septembrom 2015, ko je znašal le 8 %. Grčija je zboljšala tudi registracijske zmogljivosti migrantov in odprla še drugo pisarno na Samosu, kjer je mogoča tudi podpora IOM in UNHCR (*ibid.*). Do 20. marca 2016 je v Grčiji delovalo 68 uradnikov Evropskega podpornega azilnega urada in 674 uradnikov Frontexa, kar ni zadostovalo za učinkovito upravljanje migracijskih tokov, zato je, kot je aprila 2016 sporočila EK (European Commission 2016c), Frontex zagotovil 44 strokovnjakov za ponoven sprejem (ocena potrebnih kadrov: 50) in 702 strokovnjaka za spremstvo (ocena potrebnih kadrov: 1500), Evropski podporni azilni urad pa 396 uradnikov za azilne postopke (ocena potrebnih kadrov: 400), 22 prevajalcev (ocena potrebnih kadrov: 400) in 30 razsodnikov.

5 VARNOSTNE IMPLIKACIJE MNOŽIČNIH MIGRACIJ IZ SEVERNE AFRIKE IN BLIŽNJEGA VZHODA V EVROPSKO UNIJO

Z razširitvijo koncepta varnosti po hladni vojni v koncept varnosti vključujemo poleg vojaške tudi politično, ekonomsko, družbeno in okoljsko varnost. Posledično z razširitvijo koncepta varnosti so tudi zadeve, ki so povezane z mednarodnimi migracijami označene kot varnostne grožnje oz. tveganja. Zaznavanje varnostnih implikacij množičnih migracij se je ob hitri rasti števila migrantov spremenilo. Če lahko v splošnem rečemo, da varnost predstavlja odsotnost groženj, sklepamo, da vsi viri groženj, povezanih z migracijami, potencialno predstavljajo varnostne implikacije. V nadaljevanju predstavljamo varnostne implikacije množičnih migracij iz MENA v EU z oceno trenutnega vpliva migracij na družbeno in politično stabilnost, kriminal in terorizem.

5.1 Družbena in politična destabilizacija

Z imigracijskimi tokovi se v družbi povečujejo pomisleki glede identitete naroda, kar vpliva na nacionalno varnost. Imigracijski tokovi vzpodbujajo vzpon desničarskih političnih strank, ki v številnih državah nasprotujejo priseljevanju in promovirajo protimigracijske tokove. Javnost nespoštovanje norm v državi prejemnici pogosto dojema kot grožnjo temeljnim vrednotam njene družbe in se posledično bolj poistoveti s protimigracijskimi političnimi idejami. V javnosti je razlikovanje med ekonomskimi migranti in begunci pogosto zamegljeno, kar je v aktualni krizi še posebej izrazito. To se pogosteje dogaja v državah, kjer so bila trenja med državljanji in migranti že prej prisotna (Stivachtis 2008, 5). Številne nacionalistične in protimigrantske stranke so za pridobivanje politične podpore izkoristile težave integracije manjšin, tudi imigrantov, v družbo, s katerimi se soočajo številne evropske države v zadnjih letih. Vzpon tovrstnih strank je najverjetneje tudi razlog, da nekatere države nasprotujejo sprejemanju beguncev. Po terorističnih napadih in nasilnih dogodkih se je situacija še poslabšala, spremenilo se je tudi javno mnenje, terorizem pa ogroža načelo prostega pretoka oseb v EU (Geopolitical Monitor 2016).

Za Grčijo je npr. značilen izrazit porast rasističnega nasilja in ksenofobije, ki se je ponazarjala z vstopom skrajno desne politične stranke Zlata zora v parlament junija 2012.¹¹² Nestabilnost Grčije se bo še povečevala, če bo ta stranka uspešna pri izkoriščanju vprašanja migrantov (Martin 2013, 9). Zlata zora, katere pripadniki se navdušujejo nad nekdanjimi nacisti in vodjo tretjega rajha, ustanavlja podružnice in organizacije po svetu, tudi v Avstraliji, kjer prebiva največja grška emigrantska skupnost, katerih namen je zagotavljanje pomoči v hrani in zdravstveni oskrbi izključno za »pravoslavne Grke«. Nasilje izvajajo večinoma nad migranti in begunci, največ nasilnih dejanj je storjenih v Atenah. Stranka je z dobrimi 10 % na tretjem mestu po priljubljenosti med strankami, podporo uživa v policiji in vojski. Koalicijska socialistična stranka Pasok je pozvala k oblikovanju posebne fronte proti Zlati zori, v kateri je 8 od skupaj 18 poslancev oboroženih. Od leta 2012 postajajo tudi pripadniki te skrajno desne organizacije žrtve napadov, v njihovem uradu je npr. eksplodirala bomba (Mekina 2012).¹¹³

Ake (1975, 271) politično stabilnost definira kot politično obnašanje oz. dejanja subjekta, ki vpliva na razporeditev moči za sprejemanje odločitev v določeni družbi. Politično obnašanje je vseprisotno, saj vsako dejanje potencialno podpira ali ruši vzpostavljen sistem. Spoštovanje zakona pomeni politično obnašanje, kršitev zakona pa predstavlja izzivanje vzpostavljenih oblasti in grozi vzdrževanju trenutnega modela distribucije moči za sprejemanje odločitev. Ersson in Lane (1983) kot standardne kazalnike politične nestabilnosti izpostavljata primanjkljaj javnega sektorja, inflacijo, vladne spremembe, nestanovitnost strankarskega sistema, nasilje in proteste. Gebremedhin in Mavisakalyan (2013), ki sta v študiji *Immigration and political stability* (prez podatkov 78 držav¹¹⁴ za leto 2000) raziskovala implikacije mednarodnih migracij na politično stabilnost, sta ugotovila, da večji delež imigrantov vodi do manjše politične stabilnosti in da imigracija lahko vodi do konfliktov znotraj družbe in politične nestabilnosti zaradi dejavnikov,

¹¹² Na volitvah leta 2009 je ekstremno desničarska ljudska pravoslavna stranka Laos dobila 5,6 % glasov, na volitvah za evropski parlament pa 7,1 % (Triandafyllidou 2013, 62).

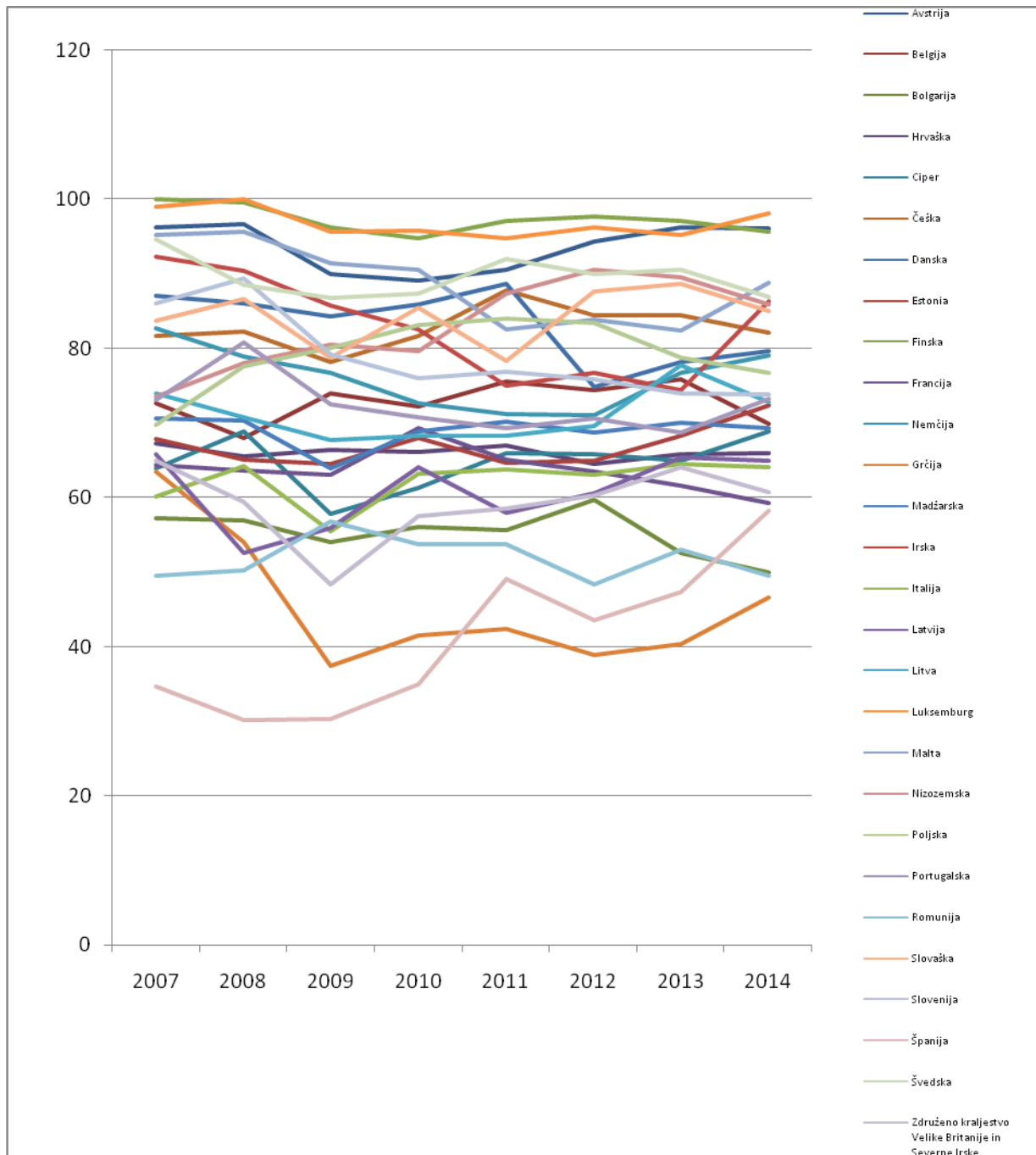
¹¹³ Na nevarnosti njenih delovanj, predvsem napadov s ksenofobičnim ozadjem, sistematičnim izvajanjem zločinov in zločinov iz sovraštva, usmerjenih proti imigrantom, političnim nasprotnikom in drugim izražajočim zaskrbljenost nad razmerami, ki jih občasno dopušča celo policija, opozarjata UNHCR in Svet Evrope oz. Komisija proti rasizmu in nestrpnosti (Mekina 2012).

¹¹⁴ V raziskavo so bile zajete Avstralija, Čile, Indija, Malezija, Norveška, Ruanda, Avstrija, Kolumbija, Irska, Mali, Pakistan, Senegal, Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske, Tanzanija, Bangladeš, Hrvaška, Izrael, Mavretanija, Panama, Slovenija, ZDA, Belorusija, Češka, Italija, Mauritius, Paragvaj, Španija, Urugvaj, Belgija, Danska, Japonska, Mehika, Peru, Šrilanka, Zambija, Bolivija, Salvador, Jordanija, Mongolija, Filipini, Švedska, Zimbabve, Brazilija, Finska, Kazahstan, Maroko, Poljska, Švica, Bolgarija, Francija, Kenija, Mozambik, Portugalska, Tajska, Burundi, Gana, Latvija, Namibija, Južna Koreja, Tunizija, Kambodža, Grčija, Lesoto, Nepal, Moldavija, Turčija, Kamerun, Gvatemala, Litva, Nizozemska, Romunija, Uganda, Kanada, Madžarska, Madagaskar, Nigerija, Rusija in Ukrajina.

kot so stopnja dohodkov oz. ekonomska zmogljivost držav prejemnic, družbena neenakost, državna potrošnja, stopnja urbanizacije ter zunanje in notranje grožnje državi. Avtorja (*ibid.*) sta ugotovila, da je politična stabilnost nižja v bolj gosto naseljenih državah, kar odraža družbeno heterogenost in posledično večji nabor ekonomskih in družbenih izzivov, s katerimi se lahko soočijo vlade teh držav ter da višji javnofinančni izdatki stabilnost izboljšujejo. V nasprotju s pričakovanji sta avtorja (*ibid.*) ugotovila tudi, da je povečevanje vojaških izdatkov države povezano z zmanjševanjem politične stabilnosti, saj lahko militarizacija pri določenih skupinah prebivalcev sproži napačne signale in jih spodbudi k prikritim dejavnostim oz. prevratnemu delovanju proti obstoječi politični ureditvi, vendar rezultati raziskave ne kažejo na to, da ima delež imigrantov pomemben neposreden vpliv na militarizacijo.

Za pregled politične stabilnosti držav smo uporabili podatke, ki jih v sklopu kazalnikov upravljanja (*governance indicators*) zbira Svetovna banka (The World Bank 2016). S podatki o politični stabilnosti in odsotnosti nasilja/terorizma se zaznava verjetnost politične nestabilnosti in/ali politično motiviranega nasilja, vključno s terorizmom. Svetovna banka nam z zbranimi podatki omogoča primerjavo percentilnih rangov izbranih držav za določeno obdobje v celotni porazdelitvi. Percentilni rang posamezne države kaže rang te države v primerjavi z ostalimi državami, 0 je najnižji rang in 100 najvišji. Rangi so bili prilagojeni tako, da izničujejo spremembe skozi čas. Politično stabilnost držav članic EU v obdobju 2007–2014 prikazuje graf 5.1, kjer je vidna rast ocen politične stabilnosti in odsotnosti nasilja/terorizma skozi celotno obdobje v Španiji v primerjavi z ostalimi državami. V primerjavi z ostalimi državami je opazen tudi padec ocen o politični stabilnosti in odsotnosti nasilja/terorizma za Grčijo v obdobju 2007–2009 in Dansko v obdobju 2011–2012. Za ostale države članice EU so spremembe politične stabilnosti in odsotnosti nasilja/terorizma skozi celotno obdobje minimalne, kar lahko pomeni, da povečani migracijski tokovi v EU ne vplivajo na politično destabilizacijo držav članic.

Graf 5.1: Politična stabilnost in odsotnost nasilja/terorizma

Vir: lastna analiza, podatki The World Bank (2016).

Ker migracijska kriza sovpada s finančno nestabilnostjo in visoko stopnjo brezposelnosti v državah, so nacionalni interesi posameznih držav posledično visoko na seznamu političnih prioritet oz. višje, kot so bili pred finančno krizo, kar je vidno npr. tudi v praksah, da so nekatere

države članice EU ponovno vzpostavile nadzor nad državnimi mejami, kljub temu, da sta bila maja in septembra 2015 sklenjena dogovora o preselitvi beguncev, ki vstopajo v Italijo, Grčijo in Madžarsko.

Z vidika družbene in politične stabilnosti v evropskih državah je pomembeno tudi javno mnenje, ki je leta 2015, vzporedno z večanjem migracijskega toka, vprašanje imigracij v večini držav (20) opredelilo za najbolj pomembno temo, s katero se sooča EU. V splošnem imigracijo iz ne-EU držav zavrača 56 % vprašanih Evropejcev, ugotavlja javnomnenjska raziskava *Standard Eurobarometer 83*, opravljena maja 2015 na vzorcu 27.758 anketirancev (28 držav članic EU, 5 kandidatki za članstvo, turško-ciprska skupnost na Cipru, ki ni pod vladnim nadzorom Republike Ciper) (European Commission 2015).

Za razliko od predhodnih raziskav, kjer so bila v središču zanimanja evropskih javnosti ekonomska vprašanja, je glavna tema zanimanja in zaskrbljenosti na evropski ravni postala imigracija. Pomembnost teme imigracij na ravni EU se je med jesenjo 2014, ko je najpomembnejšo temo predstavljal ekonomski položaj EU in pomladjo 2015 povečala iz 24 % na 38 % in se po pomembnosti na ravni EU uvrstila na prvo mesto. V Nemčiji je tako menilo 55 % vprašanih, višji odstotek v tej zvezi je zabeležen le pri Malti (65 %) (European Commission 2015).

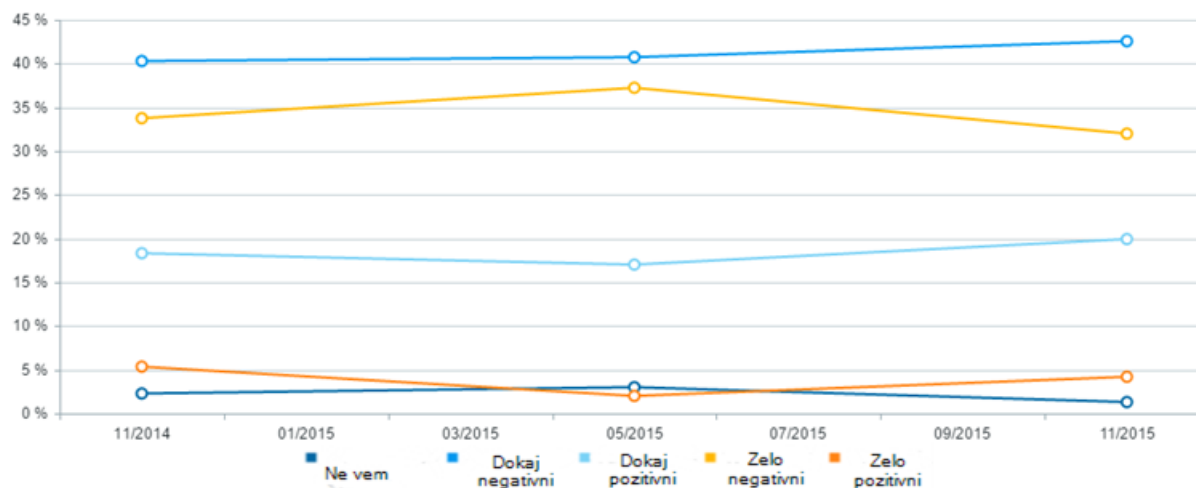
Iz rezultatov ankete izhaja, da v italijanski in grški javnosti vprašanje imigracij ni prioritarna tema. Na vprašanje o najpomembnejši temi, s katero se sooča država anketirancev, je namreč 31 % italijanskih in 11 % grških anketirancev odgovorilo, da je to imigracija (povprečje EU 23 %), kot bolj pomembno temo so ocenili brezposelnost (Italija 51 %, Grčija 56 %, povprečje EU 42 %). Za razliko od italijanskih anketirancev, ki so temo ekonomskega položaja države (28 %) uvrstili za imigracijo, so Grki pomembnost ekonomskega položaja (51 %) uvrstili pred vprašanje imigracije. Glede pomembnosti vprašanj kriminala in terorizma so deleži tako v Italiji (kriminal 8 %, terorizem 6 %) kot Grčiji (kriminal 3 %, terorizem 1 %) pod povprečjem EU (kriminal 9 %, terorizem 7 %).¹¹⁵ Da je najbolj pomembno vprašanje, s katerim se sooča EU, imigracija, je menilo 43 % italijanskih in 27 % grških anketirancev (povprečje EU 38 %), da je to terorizem je menilo 19 % italijanskih in 11 % grških anketirancev (povprečje EU 17 %) in da je

¹¹⁵ Na osebni ravni so se italijanski anketiranci s kot najpomembnejšo temo soočali z davki, imigracija je bila po pomembnosti na spodnjem delu seznama (11 %), a višje od povprečja EU (6 %), obratno je bilo v Grčiji, kjer je bila na prvem mestu tema ekonomskega položaja gospodinjstev, imigracija pa ni sodila med pomembnejše teme osebnega življenja Grkov (3 %). Kriminal in terorizem kot osebno vprašanje nista bili pomembna, v primeru Grčije znaša delež terorizma celo 0 % (European Commission 2015).

to kriminal je menilo 11 % italijanskih in 8 % grških anketirancev (povprečje EU 8 %) (European Commission 2015).

Eurobarometer meri javno mnenje glede imigracij z anketnim vprašanjem, kateri izmed odgovorov – *ne vem, dokaj pozitivni, dokaj negativni, zelo pozitivni in zelo negativni* – najbolje opisuje občutke anketiranih državljanov članic EU glede imigracije državljanov nečlanic v EU. V obdobju, ki smo ga izbrali v interaktivni aplikaciji Eurobarometra, od novembra 2014 do novembra 2015, je v Grčiji prevladovalo negativno mnenje, saj je nekaj več kot 40 % vprašanih občutke, povezane z imigranti, ki prihajajo izven članic EU, opisalo kot dokaj negativne in okoli 35 % kot zelo negativne. Dokaj pozitivne občutke je izražalo nekaj manj kot 20 % vprašanih, zelo pozitivne občutke pa je izrazilo le okoli 5 % vprašanih. Opaznejših sprememb v enoletnem obdobju ni (Slika 5.1).

Slika 5.1: Občutki Grkov glede imigracije državljanov nečlanic EU v Grčijo, november 2014 – november 2015

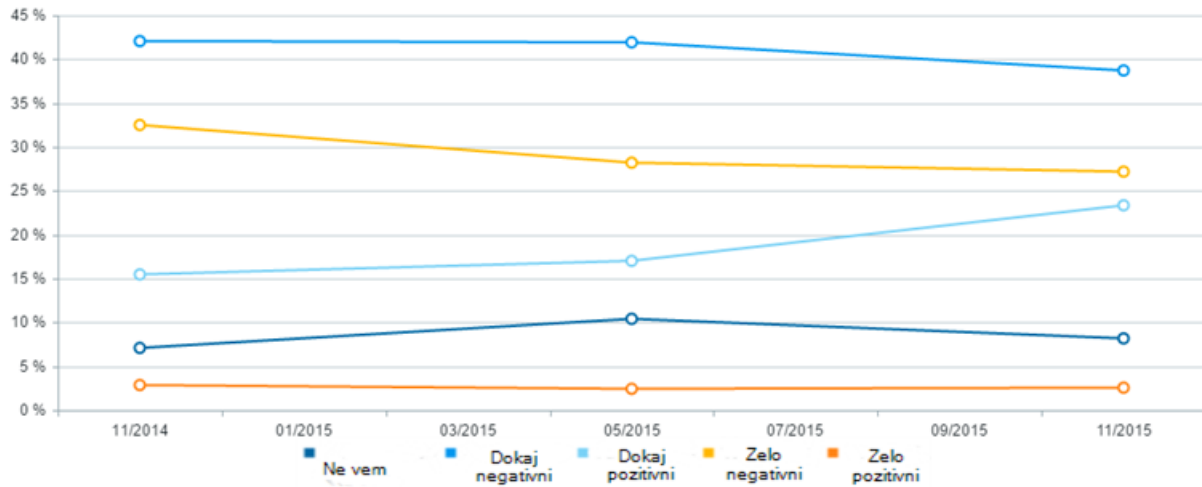

Vir: European Commission (2016a).

Podobno kot v Grčiji, tudi v Italiji večina anketiranih izraža negativne občutke glede imigrantov, ki prihajajo izven držav članic EU. Okrog 40 % vprašanih je izrazilo dokaj negativne občutke in okoli 30 % zelo negativne občutke glede imigrantov (Slika 5.2). Opazen je tudi rahel padec negativnih občutkov in rast pozitivnih, predvsem »dokaj pozitivnih« občutkov glede imigrantov, ki prihajajo iz držav izven EU. Število anketiranih, ki o občutkih glede imigrantov, ki prihajajo iz držav izven EU, nimajo mnenja, je večje v Italiji, kot v Grčiji (Sliki 5.2 in 5.1).

Če to primerjamo s povprečjem EU (Slika 5.3), lahko sklepamo, da je v Grčiji o tematici imigrantov manj prebivalcev neodločenih v primerjavi z ostalimi članicami EU, medtem ko v Italiji število anketiranih, ki nimajo mnenja, od povprečja EU bistveno ne odstopa.

Slika 5.2: Občutki Italijanov glede imigracije državljanov nečlanice EU v Italijo, november 2014 – november 2015

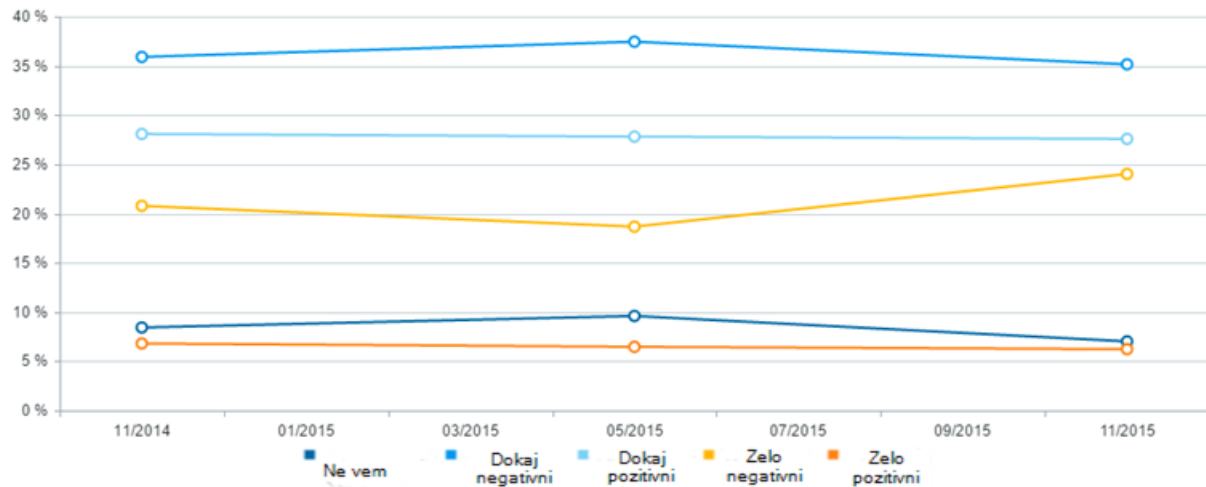

Vir: European Commission (2016a).

Na ravni EU se javno mnenje glede občutkov o imigrantih v enoletnem obdobju razlikuje tako od italijanskega kot grškega javnega mnenja (Slika 5.3). Še vedno prevladujejo dokaj negativni občutki, kar je skladno z javnim mnenjem v Italiji in Grčiji, vendar je skupina znotraj EU, ki izraža dokaj pozitivne občutke številčnejša od skupine, ki izraža zelo negativne občutke do imigrantov, ki prihajajo iz držav izven EU, kar je v nasprotju z javnim mnenjem v Italiji in Grčiji.

V splošnem negativne občutke glede imigracije iz ne-EU držav izraža okoli 55 % vprašanih Evropejcev, mednje sodi tudi okoli 75 % anketiranih Grkov in nekaj manj kot 60 % anketiranih Italijanov. V Italiji in Grčiji so negativni občutki prebivalstva glede imigrantov, ki prihajajo iz držav izven EU, bolj prisotni kot v večini ostalih evropskih držav (Slike 5.1, 5.2, 5.3).

Slika 5.3: Občutki Evropejcev glede imigracije državljanov nečlanice EU v države članice EU, november 2014 – november 2015

Vir: European Commission (2016a).

E. Bayraklı in F. Hafez (2016) v prvem *Evropskem poročilu o islamofobiji*, ki vključuje pregled islamofobičnih dejavnosti v 25 državah članicah EU, kot točke preobrata v širjenju islamofobije in sovražnega govora v državah članicah EU označujeta primer Charlie Hebdo, teroristične napade v pariškem predmestju Saint-Denis ter begunsko in migracijsko krizo. V komentarju za *Daily Sabah* (Alkan 2016) je Bayraklı povedal, da se je islamofobija po zadnjih terorističnih napadih povečala, islamofobična dejanja sporočajo muslimanom, da v državah EU niso dobrodošli in jim očitajo, da se niso uspeli prilagoditi vrednotam EU in se zato zatekajo v radikalizem. Islamofobije kot posledice naraščanja desničarskih strank v Evropi sicer poročilo ne zaznava, glede terorističnih dejanj kot rezultata izgubljene generacije muslimanov v arabskih in evropskih državah pa je Bayraklı (*ibid.*) povedal, da 'drugačenje' muslimanov v Evropi, skupaj s povečano islamofobijo in problemi v getih ekonomsko depriviligiranih ljudi, povzroča radikalizacijo in utira pot za *Daesh* in druge teroristične organizacije.

Poročilo (Bayraklı in Hafez 2016, 7) opredeljuje islamofobijo kot protimuslimanski rasizem in poudarja, da kritike muslimanov ali islama niso nujno islamofobične. Pri islamofobiji gre za dominantno skupino ljudi, ki ima za cilj širjenje, stabilizacijo in širitev moči s sredstvi opredelitve grešnega kozla – resničnega ali izmišljenega – in izključitve kozla iz virov/pravic/opredelitev »mi«. Islamofobija deluje z izgradnjo statično »muslimanske« identitete, ki je opredeljena v negativnem smislu in se generalizira na vse muslimane.

Največ sovražnega govora in fizičnega nasilja na muslimane so zabeležili v zahodni Evropi, kjer so teroristi okrepili napade,¹¹⁶ v severni Evropi porasta islamofobije ne zaznavajo.¹¹⁷ V državah srednje in vzhodne Evrope se je islamofobija bolj kot zaradi terorističnih dejavnosti v zahodni Evropi, povečala vzporedno z begunsko in migracijsko krizo,¹¹⁸ v južnoevropskih državah pa islamofobija temelji na migrantih, ki skušajo doseči države članice EU in s terorističnimi dejavnostmi, ki vzplamtevajo islam in radikalizirajo razprave v Italiji in Grčiji (Bayraklı in Hafez 2016, 7).

Da islamofobija deluje brez muslimanov in da nam pove več o protimuslimanskih rasistih kot o islamu in muslimanih, je najbolj vidno v vzhodni Evropi, ugotavljata Bayraklı in Hafez (2016, 7). V državah, kjer živi majhno število muslimanov – Madžarska, Litva, Latvija, tudi Finska – islamofobija deluje kot uspešno sredstvo mobilizacije prebivalstva, saj ne samo, da prebivalstvo precenjuje številčnost muslimanskega prebivalstva v teh državah, ampak muslimane tudi če niso zagrešili nasilnih dejanj v imenu islama, označuje za nasilne in teroriste.¹¹⁹

¹¹⁶ V Franciji se je okrepila protimuslimanska retorika, islamofobični napadi pa so narasli za 500 %. Pogosti so napadi na imame in mošeje ter diskriminacija žensk, katerih obraz je prekrit z ruto. V Nemčiji je za največ protimuslimanskega nasilja in sovražnega govora odgovorno gibanje Pegida (Patriotski Evropejci proti islamizaciji Zahoda). Z demonstracijami gibanja v Berlinu leta 2015 se je število napadov na muslimane povečalo, v tretjem četrtletju tega leta je bilo v Nemčiji zabeleženih 850 napadov na iskalce azila. V Združenem kraljestvu Velike Britanije in Severne Irske so s protiislamistično retoriko na volitvah leta 2015 zmagali konzervativci, po napadih na Charlie Hebdo se je predstavljanje muslimanov v britanskih medijih in izjavah politikov poslabšalo. Opazna je diskriminacija na delovnem mestu, saj naj bi bila verjetnost, da moški muslimani najdejo zaposlitev kar 76 % nižja od možnosti ostalih. Muslimanke naj bi imele 65 % manj možnosti za zaposlitev od njihovih belih krščanskih sovrstnic. Tudi v Belgiji so se po napadu na Charlie Hebdo islamofobične aktivnosti povečale, iz šol so odstranili religiozne simbole in prepovedali nošenje dolgih kril. Poročilo navaja tudi povečanje protimuslimanskih sporočil preko interneta (Alkan 2016).

¹¹⁷ Poročilo ugotavlja, da naj bi norveška desničarska stranka napredka (Progress Party) pridobivala volilno podporo z ustvarjanjem strahu pred islamom in muslimani. Za Finsko ni izpostavljenih protimuslimanskih dejavnosti, čeprav so politiki iz strank Finns in Muutos podali islamofobične opazke glede migracijske politike (Alkan 2016).

¹¹⁸ Na Poljskem, kjer 80 % anketiranih osebno ne pozna nobenega muslimana, ima 73 % vprašanih negativen odnos do muslimanov. Avtorji poročila sklepajo, da je negativen odnos posledica medijskega in političnega diskurza. V primeru islamofobije na Madžarskem poročilo izpostavlja navedbe politikov, kot npr. »Obdržimo Madžarsko Madžarsko« in »Nočemo postati Marseille vzhodne Evrope«. Protimuslimanska dejanja in islamofobične pripombe so se povečale tudi na Hrvaškem. Nekateri desničarski politiki menijo, da migranti predstavljajo grožnjo hrvaškim lokalnim običajem, načinu življenja in tradiciji ter zmanjševanju zaposlitvenih možnosti za domačine (Alkan 2016).

¹¹⁹ Vodja madžarskega parlamentarnega kluba stranke Fidesz A. Rogan je opozoril na prihodnost »Združenega evropskega kalifata« (Villanyi v Bayraklı in Hafez 2016, 7), nekdanji minister L. Simon je Madžare pozval k vrnitvi v krščansko duhovnost in jih nagovoril naj imajo otroke in tako prispevajo k nasprotovanju negativnim kulturnim učinkom množičnih migracij v duhu »grožnje zmage islamističnih strank, ki nalagajo poligamijo in uničujejo preostanek evropske kulture« (Simon v Bayraklı in Hafez 2016, 7). Krepka islamofobična retorika pa ni omejena le na skrajno desnico; socialni demokrat, češki predsednik M. Zeman je dejal, da je pritok beguncev v Evropo načrtovala egiptovska Muslimanska bratovščina kot »organizirano invazijo« za »postopen nadzor Evrope« (Agence France-Presse v Bayraklı in Hafez 2016, 7).

V Italiji je med 5 milijoni tujcev približno 1,6 milijona muslimanov. Za muslimane v tej državi je, za razliko od ostalih evropskih držav, značilno, da izhajajo iz številnih držav in so priseljenci šele krajši čas. Leta 2015 je bilo zabeleženih 28 prijav diskriminacije z religioznimi motivi, 3 od teh so bile opravljene preko interneta. Glede na anketo, opravljeno v sklopu poročila, so v Italiji negativna mnenja o muslimanih dvakrat pogostejša od pozitivnih. Po podatkih Eurobarometra se 39 % Italijanov ne bi počutilo prijetno ob muslimanskem sodelavcu, 41 % jih ne bi nasprotovalo ljubezenski zvezi svojih otrok z muslimani. 16 % anketiranih je za napade v Parizu krivilo islam, po pariških napadih so v Italiji prisotni verbalni napadi, nestrpnost, grožnje in nasilje proti muslimanom. Tarče napadov so bile mošeje v Padovi, Riminiju, Salerno in Neaplju (Siino in Levantino 2016, 270–273). Za italijanski medijski prostor je značilno, da se vprašanje imigracij od leta 2000 povezuje s kriminaliteto in nasilnimi kriminalnimi dejanji migrantov (Triandafyllidou 2013, 62).¹²⁰

V Grčiji je islamofobija prisotna na specifičnih področjih, predvsem na politični skrajni desnici, kjer deluje neonacistična stranka Zlata zora in v sklopu pravoslavne cerkve. Grške oblasti ni mogoče opredeliti kot islamofobične, vendar je kot islamofobična zaznana zaradi njene nezmožnosti uveljavljanja obstoječe zakonodaje (Sakellariou 2016, 202). Avtor (*ibid.*) kot primer nezmožnosti uveljavljanja zakonodaje izpostavlja gradnjo mošeje v Atenah, ki naj bi bila zgrajena v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja; vlada se je leta 2015 odločila, da nadaljuje z gradnjo, vendar je naletela na oster politični odziv skrajne desnice.¹²¹

Črepinko (2016) opozarja, da je v zadnjih dveh letih zabeležen izjemen porast ekstremnih desničarjev v Nemčiji, vendar se v medijih o tem ne poroča toliko, kot bi se lahko, kar poraja vprašanje, ali gre za resnično grožnjo varnosti. Kot *policist* ve, da ko posameznik prestopi mejo zakonitosti, postane dejanje kaznivo in se uvedejo policijski postopki, kot *človek* pa izpostavlja vprašanje, do kje gre svoboda izražanja in združevanja in kdaj postane skupina obritoglavcev grožnja varnosti? Zato morajo biti policije pri obravnavi tovrstnih fenomenov zelo previdne,

¹²⁰ Umor ženske v Rimu, ki ga je zagrešil romunski imigrant med poskusom spolnega napada, je izzval javno ogorčenje in vodil k zahtevam po posebnih zakonih za zaščito varnosti državljanov in izgon nezakonitih migrantov. Primerjalne analize ugotavljajo, da je v Italiji skrb zaradi imigracije, posebno varnosti, najvišja v Evropi (Triandafyllidou 2013, 62).

¹²¹ Porast islamofobije je opazen v medijih in na internetu, predvsem na socialnih omrežjih, ključno vlogo pri nastajanju islamofobije pa igra pomanjkanje vedenja o islamu. K popačenemu razumevanju prispevajo medijska poročanja, kot npr. da so bili napadi v Saint-Denisu neposredno povezani z migranti, znani grški kolumnist je v članku npr. trdil, da islam ni religija kot druge, ampak, da je v njeni naravi vojna, da gre za politični program in ideologijo barbarizma (Sakellariou 2016, 202).

pojava ne smejo »problematizirati« prehitro, ker bi mu s tem dodali zagon, kot se je to zgodilo z npr. Hells Angels.¹²²

5.2 Kriminalna dejanja

Raziskovanje povezave med kriminalom in imigracijami je zapleteno, saj je vzročnost kaznivih dejanj pogosto nedoločena. Pri raziskovanju povezave si tako pogosto pomagamo s primerjanjem stopenj kriminala med različnimi časovnimi obdobji, vendar pri tem težko zagotovimo (zadostno) pravilnost podatkov o storilcih dejanj in popolnost podatkov (neprijavljena kriminalna dejanja). Problem s podatki je med drugim tudi posledica lokacije, kjer po priselitvi živijo imigranti. Imigranti se neproporcionalno locirajo na območja, kjer je stopnja kriminala visoka (revnejši deli mest), ker si bivanja na boljši lokaciji ne morejo privoščiti, posledično so imigranti, ki živijo na teh območjih, pogosteje osumljeni kaznivih dejanj. Pri raziskovanju je beleženje podatkov o kriminalnih dejanjih, če se krivca za določeno kriminalno dejanje ne odkrije, omejeno na osumljence. Povezava med kriminalom in imigracijami je tako odvisna od kvalitete policijskega dela in načina vodenja statistike (Clarke 2015). Upoštevajoč zgoraj omenjene omejitve, raven evidentiranih kaznivih dejanj, kot so namerni umor, napad, rop, ugrabitev, tatvina, kazniva dejanja, povezana z drogo in vlom v EU v obdobju 2008–2013 pada. Stopnja kriminala sicer pada, ampak je padec za določena kriminalna dejanja relativno majhen (*ibid.*). Število evidentiranih kaznivih dejanj, povezanih s spolnim nasiljem, v katera sodijo posilstvo in druge spolne zlorabe, pa kaže drugačno sliko. V spolne zlorabe so vključena dejanja kot so: neželjeno spolno dejanje, poskus pridobitve neželenega spolnega dejanja, stika ali komuniciranja, spolni napad z ali brez fizičnega stika, spolne zlorabe s pomočjo droge, spolni napad na zakonskega partnerja proti njeni oz. njegovi volji, spolni napad proti nemočnim osebam, neželjeno dotikanje ali ljubkovanje, nadlegovanja in grožnje seksualne narave. Med letoma 2008 in 2013 se je število kaznivih dejanj spolnega nasilja v 25 državah članicah EU, ki so imele podatke za vseh šest let, povečalo za 3,9 %. V tem obdobju je opazen rahel padec v letu 2009, kasneje se je število kaznivih dejanj spet povečalo, vključno s povečanjem za 6,1 % v letih 2012 in 2013. Število posilstev je na podlagi podatkov iz 28 držav članic od leta 2008 stalno

¹²² Številne policije in obveščevalne službe klasificirajo Hells Angels kot eno izmed štirih kriminalnih motorističnih tolpa, ki so vpletene v nasilne zločine, preprodajo drog, trgovino z ukradenim blagom, izsiljevanjem in prostitucijo (Wikipedia 2016).

naraščalo in je bilo leta 2013 za 16 % višje kot v letu 2008. Število drugih spolnih zlorab je v obdobju 2008–2012 rahlo padalo, v letu 2013 pa je v primerjavi z letom 2012 naraslo za približno 5 % (*ibid.*).

V splošnem je stopnja kriminala na določenem območju tesno povezana s priložnostmi na trgu dela. Bell (2014), ki raziskuje, ali slabe možnosti na trgu dela silijo imigrante v kriminal, ugotavlja, da legalizacija statusa imigrantov pozitivno vpliva na stopnjo kriminala. Rezultati raziskav kažejo tudi na to, da obstaja višja verjetnost kriminalnih dejanj s strani skupin imigrantov, ki imajo slabše možnosti na trgu dela, imigranti z dobrimi možnostmi na trgu dela pa niso nič bolj nagnjeni h kriminalnim dejanjem v primerjavi z državljani v njim podobni situaciji. Avtor (*ibid.*) predlaga preusmeritev osredotočenosti politike v izboljšanje delovanja trga dela in dostopnost zakonitega dela za imigrante, saj se tako kriminal, povezan z imigranti bolj zmanjša, kot če se politika ukvarja neposredno s preprečevanjem samega kriminala imigrantov, rezultati dosedanjih raziskav posameznih držav namreč kažejo na to, da ne obstaja enostavna povezava med priseljevanjem in kriminalom, kot se v medijih pogosto predpostavlja.

Z migracijami najbolj neposredno povezana vrsta kriminala je tihotapljenje. Ponudba kriminalnih dejanj, povezanih s tihotapljenjem, je odgovor na povpraševanje migrantov po teh storitvah. Europol (2016, 4) beleži v bazi podatkov 40.000 osumljencev¹²³ iz več kot 100 držav, ki naj bi se ukvarjali s tihotapljenjem, od katerih jih je bilo 12.200 osumljenih v letu 2015. Europol (*ibid.*) ocenjuje, da je 90 % vseh migrantov na poti v EU uporabilo storitve, ki jih večinoma izvajajo tihotapci. Ti so s prodajo tihotapskih storitev v letu 2015 zaslužili med 3 in 6 milijard evrov, kar tihotapljenje uvršča med zelo privlačne zvrsti kriminala, ki omogočajo velike dobičke z majhno stopnjo tveganja. Tihotapska omrežja delujejo na 230 lokacijah izven in v državah EU, ocena strukture 1.551 omrežij, ki so aktivna v EU, pa kaže, da je 44 % omrežij sestavljenih iz državljanov ne-članice EU, 30 % pa izključno iz državljanov EU. V proces tihotapljenja so vključena lokalna podjetja (hoteli, potovalne agencije), povezovalci (vozniki, prevajalci, vodniki), posredniki, ponarejevalci dokumentov, podkupljeni uradniki, lokalni voditelji in vodje kriminalnih mrež (Europol 2016, 9).

Od osumljenih tihotapcev migrantov se jih je leta 2015 22 % ukvarjalo tudi s preprodajo drog, 20 % s trgovino z ljudmi in 20 % z lastniškim kriminalom. V primerjavi z letom 2014 se je

¹²³ Najpogosteje gre za državljane Bolgarije, Madžarske, Iraka, Kosova, Turčije, Švedske, Sirije, Srbije, Romunije, Poljske in Pakistana (Europol 2016, 4).

delež osumljencev, povezanih s ponarejanjem dokumentov, pričakovano znatno povečal v letu 2015. Večina ponarejenih dokumentov, ki jih imigranti prejmejo na začetku poti ali med potovanjem, izvira iz Aten in Istanbula ter Sirije in Tajske. Razsežnost industrije ponarejenih dokumentov je vidna iz zaplembe najsodobnejše, več milijonov vredne opreme v tiskarni v Albaniji, ki je izdelovala ponarejene dokumente po naročilu,¹²⁴ ti visoko kakovostni ponaredki so bili dostavljeni nezakonitim migrantom v Grčiji, kar jim je olajšalo nadaljnje potovanje v EU (Europol 2016, 10).

Črepinko (2016), vodja centra Europa za boj proti mednarodnim kriminalnim združbam, ki tihotapijo migrante, je pojasnil, da vključenost lokalnega prebivalstva v poslovni model tihotapljenja ljudi in spremljajočih dejavnosti v npr. logističnih centrih v Atenah nakazuje na to, da se posamezniki, ki poznajo lokalno okolje, postopke, varnostne organe ukvarjajo s temi dejavnostmi, ker so dobičkonosne, tveganje, da jih varnostni organi ujamejo sicer obstaja, vendar so kazni za tovrstna dejanja nižje, kot če posameznike zasačijo s kilogramom heroina. Z naraščanjem migracijskih tokov so se kriminalne skupine, ki so se ukvarjale z npr. tihotapljenjem droge, glede na povpraševanje, preusmerile na področje tihotapljenja ljudi ali pa se s tovrstnimi posli ukvarjajo vzporedno s primarnimi dejavnostmi, kar pomeni, da uporabljajo npr. ista prevozna sredstva za prevoze mamil in za prevozi ljudi. Črepinko (2016) ugotavlja, da aktualni poslovni model vključuje povezovanje kriminalnih združb, ki pred pojavom množičnih migracij niso bile tako povezane, pri povezovanju skupin nacionalnost in vera posameznikov nimata vloge. V poročilu, ki ga pripravljajo v Europolu, ugotavljajo, da gre pri tovrstnih poslih za ali enonacionalne skupine ali pa za skupine, sestavljene iz posameznikov 30 različnih nacionalnosti, kjer vsak posameznik v skupino prispeva svoje vedenje in povezave. Kriminaliteta je vedno preslikava zakonitega življenja, ki vključuje povezljivost, socialna omrežja in druge elemente, enak preplet dejavnikov je značilen za nezakonite dejavnosti, kjer je osnovni motiv v danem trenutku izkoristiti tisto, kar prinaša najmanj tveganj in največ denarja.

Leta 2015 je bilo v EU odkritih več kriminalnih omrežij, ki so se ukvarjala s tihotapljenjem migrantov in izkoriščanjem delovne sile. Število ranljivih ljudi, ki jih kriminalne združbe delovno ali spolno izkoriščajo, narašča in pričakuje se, da se bo število na tak način izkoriščanih ljudi v prihodnjih letih še povečalo (Europol 2016, 10–11). Trenutno še ni podatkov

¹²⁴ V preiskavi so ugotovili, da je osumljenec sodeloval s kriminalnimi mrežami v Bolgariji in Turčiji, za katere je po naročilu izdeloval ponarejene dokumente. Zasegli so na tisoče nedokončanih vizumskih dokumentov, dovoljenj za bivanje, osebnih izkaznic, potnih listov in voznških dovoljenj (Europol 2016, 10).

o tem, koliko imigrantov je žrtev trgovine z ljudmi ali različnih oblik izkoriščanja, npr. za spolne storitve ali prisilno delo, pri tem pa se je potrebno zavedati, da gre za ljudi, ki so v tem okolju brez baze, se nimajo na koga obrniti, v lastni državi imajo praviloma slabe izkušnje s policijo in drugimi varnostnimi organi in praviloma nimajo finančnih sredstev, kar pomeni, da obstaja niz dejavnikov, ki govori v prid temu, da bi lahko postali žrtve trgovine z ljudmi (Črepinko 2016).

Skupine organiziranega kriminala iz Evrope se tesno povezujejo s skupinami izven Evrope, kar predstavlja za Europol poseben izziv, saj je agencija EU osredotočena na evropski prostor, postopki sodelovanja z nečlanicami pa so zahtevni, vendar, za izmenjavo operativnih podatkov uspejo najti načine, kako sodelovati z varnostnimi organi v npr. Turčiji ali afriških državah, čeprav je ponekod sodelovanje težje zaradi odsotnosti operativne vlade, ki bi lahko določila partnerje za sodelovanje v preiskovalni skupini, zato z Interpolom iščejo načine, kako bi izmenjevali podatke o kriminalu in nadgrajevali sodelovanje (Črepinko 2016).

Europol pričakuje, da bodo manjše mreže tihotapcev prevzele večje organizirane kriminalne združbe (Europol 2016, 2). V posebnem poročilu (Europol 2015b) izpostavlja zmanjševanje vpliva tradicionalnih hierarhično oblikovanih kriminalnih skupin, ki jih bo spremljala širitev virtualnega kriminala, sestavljenega iz posameznikov, ki se bodo združili le za določene kriminalne projekte, znotraj katerih bodo posamezniki ponujali svoje znanje in izkušnje kot nekakšen storitveni sektor kriminalnega podzemlja. Takšen način delovanja je trenutno že vzpostavljen na področju kibernetike kriminalitete in v določeni meri pri tihotapljenju, v prihodnosti pa naj bi se prenesel tudi na področje tradicionalnega organiziranega kriminala.¹²⁵

¹²⁵ Europol v prihodnje pričakuje (Europol 2015b, 9):

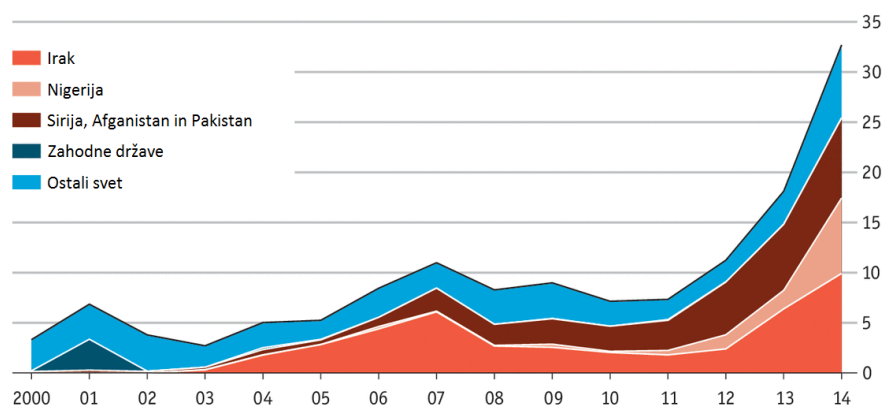
- inovacije na področju transporta in logistike, ki bodo kriminalnim združbam omogočale anonimno delovanje preko interneta, kjerkoli in kadarkoli, ne da bi bili fizično prisotni,
- nanotehnologijo in robotiko, ki bo odprla nove trge za organiziran kriminal in zagotovila nova orodja za prefinjena dejanja,
- izkoriščanje meta podatkov in osebnih podatkov, ki bodo omogočili hudodelskim združbam izvedbo kompleksnih in sofisticiranih krajev identitet in s tem povezanih prevar v veliko večji meri, kot se to trenutno dogaja,
- e-odpadke kot nedovoljeno trgovalno blago za organizirane združbe, ki delujejo v Evropi,
- družbeno sprejemljivost organiziranih kriminalnih skupin zaradi naraščajoče ekonomske neenakosti v Evropi,
- infiltracijo organiziranega kriminala v panoge, ki so odvisne od naravnih virov, kjer bo ta deloval kot posrednik ali zastopnik,
- virtualne valute, ki omogočajo kriminalcem, da delujejo brez potrebne infrastrukture za prejemanje in pranje denarja,
- ponudbo storitev in blaga, ki bo ciljalo na starejše prebivalstvo.

5.3 Teroristična dejanja

Na globalni ravni število terorističnih napadov zadnjih 10 let narašča, a je število uspešnih, neuspešnih in preprečenih terorističnih napadov v državah članicah EU relativno nizko v primerjavi z Afriko, južno in vzhodno Azijo in Bližnjim vzhodom (Europol 2015c, 5).

Za obdobje po napadih 9/11 je za zahodni svet značilna počasna rast terorističnih napadov, predvsem zaradi naraščanja napadov v Iraku. Leta 2007 je opaziti zmanjšanje skupnih smrti, ponovno predvsem kot posledica zmanjšanja smrti v Iraku, za kar je razlog povečanje števila ameriških vojakov v Iraku. V obdobju med letoma 2008 in 2011 se situacija ne spreminja veliko, po letu 2011 pa je zabeležena eksponentna rast smrti v terorističnih napadih (slika 5.4). Obdobje sovpa z začetkom arabske pomladi, vendar iz podatkov spodnje slike, razen rahlega povečanja števila smrti v Siriji, ni opazne povezave med dogodki arabske pomladi in številom smrti v terorističnih napadih. Po letu 2012 je vidna rast smrti v terorističnih napadih v Iraku (umik zavezniških sil) in Nigeriji, kar sovpa z vstajo teroristične skupine Boko Haram leta 2009.

Slika 5.4: Število mrtvih v terorističnih napadih v tisočih (svet) 2000–2014

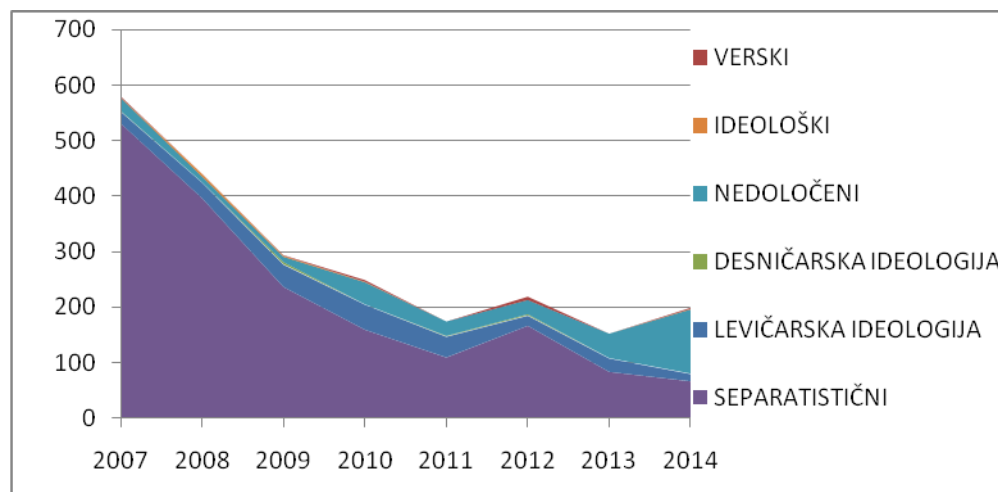

Vir: The Economist (2015).

Europol (2015c) vodi statistiko o številu terorističnih napadov in aretacijah terorističnih osumljencev v EU na podlagi motivov, ki jih imajo napadalci in aretirani: verski, ideološko levičarski, ideološko desničarski, ideološki (večinoma motivi borcev za pravice živali) in nedoločeni. Število uspešnih, neuspešnih in preprečenih terorističnih napadov v državah članicah EU pada, leta 2014 je bilo zabeleženih nekaj več kot 200, leta 2013 pa nekaj več kot 150 napadov. Največ je bilo napadov s separatističnimi motivacijami, sledijo anarhični in levičarsko

politično motivirani. V EU sta bila leta 2014 zabeležena le dva versko motivirana napada (Graf 5.2).

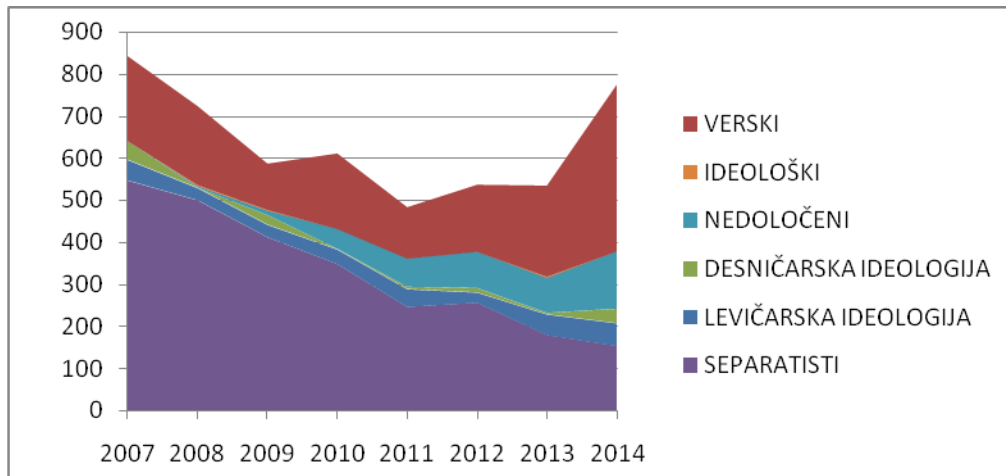
Graf 5.2: Pregled števila terorističnih napadov (uspešni, neuspešni in preprečeni) v državah članicah EU glede na motive

Vir: lastna analiza, podatki Europol (2015c).

Pri številu aretacij (Graf 5.3) v državah članicah EU je, glede na motive, trend drugačen. Leta 2014 je bilo 774 posameznikov aretiranih v povezavi s terorističnimi sumi. V primerjavi z letom 2013 je bilo leta 2014 kar 239 več aretacij (44 % povečanje). Največ posameznikov je bilo aretiranih v povezavi z versko motiviranim terorizmom, sledijo aretacije v povezavi s separatistično motiviranim terorizmom in aretacije zaradi napadov nedoločenih motivov. Leto 2014 je bilo drugo leto, po letu 2013, ko je bilo največje število aretiranih v povezavi z versko motiviranim terorizmom, pred tem je bilo največ aretacij iz naslova separatistično motiviranega terorizma.

Graf 5.3: Pregled števila aretacij v državah članicah EU glede na motive

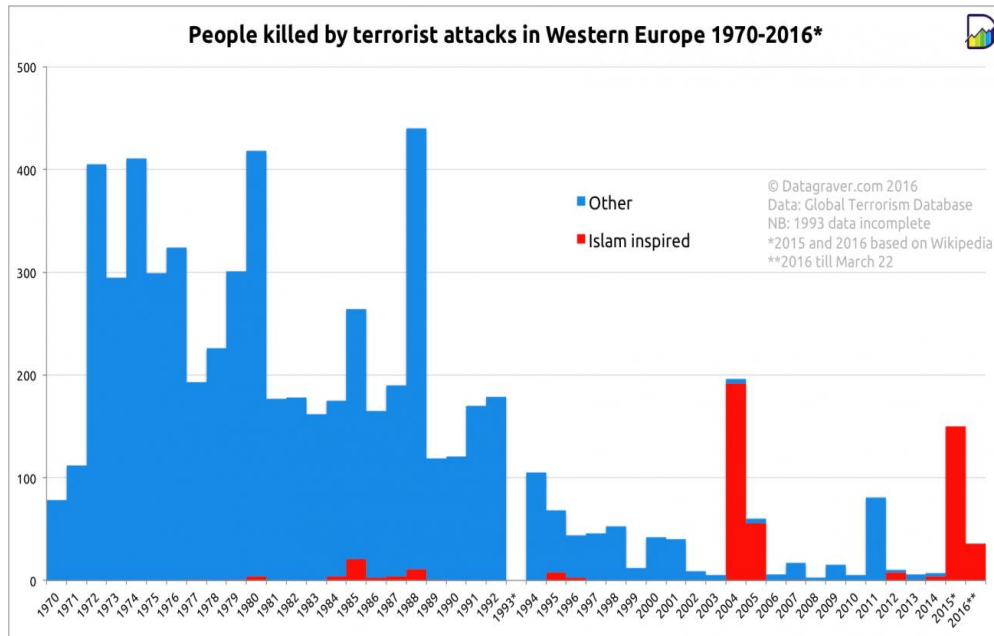
Vir: lastna analiza, podatki Europol (2015c).

Če primerjamo graf 5.3 o številu aretacij v državah članicah EU glede na motive in graf 5.2 o uspešnih, neuspešnih in preprečenih terorističnih napadih v državah članicah EU glede na motive, opazimo neskladnost med številom aretacij versko motiviranih osumljencev in dejanskimi napadi in poskusi versko motiviranih napadov. Razloge za to se da najverjetneje pripisati dejstvu, da so versko motivirani napadi najbolj smrtonosni. Pri ostalih, neversko motiviranih napadih, je običajno posledica le materialna škoda, medtem ko je pri versko motiviranih cilj napadalcev običajno čim višji smrtni davek.

Na sliki 5.5 je prikazano število mrtvih v terorističnih napadih v zahodni Evropi¹²⁶ v obdobju od 1970 do 2016 glede na versko (islam) motivirane in neversko motivirane. Leta 2015 je viden velik porast smrti v primerjavi z leti 2012, 2013 in 2014.

¹²⁶ Avstrija, Belgija, Ciper, Danska, Finska, Francija, Nemčija, Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske, Grčija, Islandija, Irska, Italija, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Irska, Norveška, Portugalska, Španija, Švedska, Švica in Vatikan.

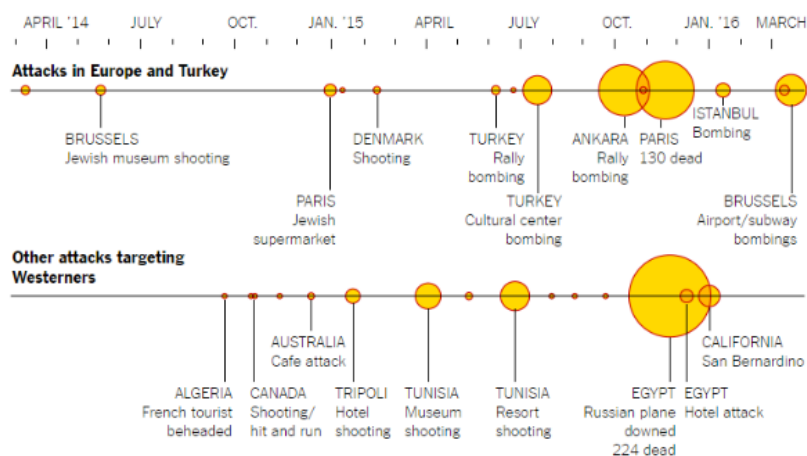
Slika 5.5: Število mrtvih v terorističnih napadih v zahodni Evropi, 1970 – 2016

Vir: Datagraver (2016).

Slika 5.6 prikazuje smrti 'zahodnjakov', ki so umrli v terorističnih napadih, ki jih je organiziral ISIS/ID. Število smrti 'zahodnjakov' v tujini je primerljivo s številom smrti v EU. To potrjujejo ugotovitve Drentove in sodelavcev, ki ocenjujejo, da napadi teroristov na evropske državljane, podjetja in veleposlaništva v tujini ter ugrabitve EU državljanov v tujini predstavljajo za EU velik problem (Drent in drugi 2015, 19).

Slika 5.6: Število zahodnjakov, vključno s prebivalci v Turčiji, ki so umrli v terorističnih napadih povezanih z ISIS/ID (prikazani so samo napadi z žrtvami)

Vir: Yourish in drugi (2016).

Ali povečan pritok migrantov v EU pomeni tudi pritok potencialnih teroristov? Europol (2016, 12) v poročilu o tihotapljenju migrantov izraža zaskrbljenost, da so migracijske poti in omrežja uporabljena za infiltracijo potencialnih teroristov (npr. tujih borcev) v EU in da se teroristične organizacije lahko financirajo s tihotapljenjem ljudi. Organi pregona so leta 2015 v EU odkrili nekaj primerov, ko so potencialni teroristi uporabljali migracijske poti, v večini primerov so bili odkriti potencialni teroristi državljani severnoafriških ali bližnjevzhodnih držav. Europol (*ibid.*) izpostavlja tudi dejstvo, da člani terorističnih skupin običajno v EU potujejo s ponarejenimi ali uradnimi dokumenti in ne uporabljajo storitev tihotapcev (razen ponarejenih dokumentov). Dva izmed domnevnih pariških napadalcev (13. november) sta v EU vstopila nezakonito.

Črepinko (2016), ki teroristična dejanja vidi kot spremembo ali poskus spremembe političnega sistema z uporabo sile, meni, da čeprav je odstotek osumljencev, ki so kot migranti prišli v Evropo zanemarljivo majhen, grožnja terorizma obstaja, vendar je ključno vprašanje, ali niso bili storilci terorističnih dejanj, ki so mladost preživeli v Evropi, dovolj dobro integrirani v družbo in če ne, zakaj ne.

EU se je leta 2014 soočila s prvim terorističnim napadom, ki je bil izvršen s strani povratnika z bojišča v Siriji. 24. maja 2014 je v Bruslju napadalec v Judovskem muzeju ubil štiri ljudi. V povezavi z napadom je bil 30. maja v Marseillu aretiran 29-letni francoski državljani Mehdi Nemmouche. Preiskovalci menijo, da je osumljenec več kot leto živel v Siriji in imel stike z radikalnimi islamisti. Nemmouche obtožbe zanika. Na podlagi telefonskih zapisov je ugotovljeno, da je bil Nemmouche januarja 2014 v stiku z Abdelhamidom Abaaoudom, ki je bil vodja terorističnih napadov v Parizu 13. novembra 2015 (BBC 2014; Rayner 2015).

Leta 2015 smo bili priča štirim odmevnejšim napadom, ki so imeli verske motive. Dva v Parizu, 7. januarja in 13. novembra, en v Londonu, 5. decembra ter en v Kopenhagenu, 14. februarja. 7. januarja sta dva člana teroristične skupine Al Kaida v Jemnu s strelnim orožjem napadla prostore francoskega satiričnega dnevnika Charile Hebdo in ubila 12 ljudi. Policija je kot glavna osumljenca identificirala francoska državljana, Saïda in Cherifa Kouachi. Cherif je bil v preteklosti aretiran in odslužil kazen v zaporu zaradi dejanj povezanih s terorizmom (Chrisafis 2015). 9. januarja 2015 je francoski državljani Amedy Coulibaly, pripadnik ISIL, napadel judovski supermarket na vzhodu Pariza in pri tem ubil štiri ljudi. Napadalec je zahteval, da se ne napade bratov Kouachi, ki ju je policija po dvodnevem lovu obkolila (Večer 2015). 14. februarja

je danski državljani Omar Abdel Hamid El-Hussein v dveh napadih v Kopenhagnu (v kulturnem centru Krudttønden in blizu sinagoge na ulici Krystalgade) streljal in ubil 2 človeka ter jih 5 ranil (NBC News 2015; BBC 2015). 13. novembra je ID v Parizu koordinirano napadel na šestih lokacijah. Najprej so se trije samomorilci razstrelili blizu stadiona Stade de France, kasneje so teroristi z avtomatskim orožjem in granatami napadli še na petih lokacijah, ki so bile blizu treh kavarn in treh restavracij (v eni restavraciji se je razstrelil samomorilec) ter gledališču Bataclan (kjer so se trije samomorilci razstrelili, ko je policija začela reševalno akcijo). Tri skupine napadalcev (vsaka skupina je imela 3 napadalce) so izvedle 6 napadov, v katerih je umrlo 130 ljudi in bilo 368 ranjenih. 7 napadalcev je umrlo med napadi, 2 sta bila ubita 5 dni kasneje v policijski raciji. 5 napadalcev je bilo francoskih državljanov, 2 belgijska, 2 napadalca naj bi bila Iračana (Nossiter in drugi 2015; The New York Times 2015). 5. decembra 2015 je v Londonu Muhaydin Mire, rojen v Somaliji, britanski državljani, z nožem na podzemni železniški postaji napadel in ranil 3 ljudi. 22. marca 2016 je v dveh eksplozijah na bruseljskem letališču in tretji eksploziji na metro postaji Maelbeek umrlo 35 ljudi, 330 jih je bilo ranjenih. Napad so storili trije Belgijci, en Šved in Najim Laachraoui, ki ima belgijsko in maroško državljanstvo (Wood in drugi 2015).

Ugotovimo lahko, da je bilo 18 od 20 napadalcev državljanov EU izmed vseh napadalcev, ki so sodelovali v versko motiviranih napadih od leta 2014. Le dva napadalca iz skupine pariških napadalcev (13. november) sta v EU vstopila nezakonito. Najverjetneje bi se napadi zgodili tudi, če bi oba napadalca na meji prepoznali in ju pridržali, vendar je opazovano obdobje prekratko za takšno sklepanje. Problem predstavljajo možnosti, da bo v morebitnih prihodnjih terorističnih napadih sodelovalo več posameznikov, ki so oz. bodo v EU vstopili nezakonito.

Svet ministrov za pravosodje in notranje zadeve je Europol zadolžil za vzpostavitev notranje enote za napotitve (EU Internet Referral Unit EU IRU), katere naloga je identifikacija in odstranjevanje ekstremističnega internetnega materiala (Europol 2015a). Evropske vlade so se na pariška grozodejstva odzvale tudi z odredbami, ki omogočajo takojšnje varnostno preverjanje vseh državljanov EU za nevarnosti terorističnih dejanj ali s terorizmom povezanih kriminalnih dejavnosti. To v praksi pomeni veliko strožje mejne nadzore za schengensko območje. Države članice so se morale zavezati, da bodo nemudoma začele z izvajanjem potrebnih sistematičnih in usklajenih nadzorov na zunanjih mejah, ki jim bodo podvrženi tudi državljani EU (Traynor 2015).

Mnogi od napadalcev, ki so sodelovali v napadih in so bili državljani držav članic EU, so se pred napadi borili v tujini v vrstah ID in podobnih terorističnih skupinah. Okoli 20.000 džihadistov iz devetdesetih držav se je pridružilo ID in ostalim ekstremističnim skupinam v Siriji in Iraku. Večina jih ne prihaja iz Zahoda, največ je državljanov Tunizije (3.000), Savdske Arabije (2.500) in Jordanije (2.089) (Blazekovic v Drent in drugi 2015, 18). Tujih borcev iz držav EU je po oceni 3.850, kar predstavlja 19 % (Bakowski, Puccio v Drent in drugi 2015, 18). Nevarnosti tujih borcev, ki se vračajo v države izvora, ne smemo precenjevati, saj se jih večina ne vrne in varnostne službe pozorno sledijo povratnikom (Byman, Shapiro v Drent in drugi 2015, 18). Le med 10 % in 30 % evropskih tujih borcev naj bi se vrnilo v domovino (Neumann v Drent in drugi 2015, 19).

Dokazov, iz katerih bi lahko nedvoumno sklepali, da so migranti vključeni v teroristične napade v Evropi je premalo. Skarphedinsson (2016, 13) ocenjuje, da je ID vzpostavila mrežo deloma neodvisnih celic (s približno 440 borci), ki so izurjene za napade na ranljive cilje. Težava je, da nenadzorovano gibanje stotisočih migrantov v Evropi omogoča tudi skrajnežem nenadzorovano premikanje po Evropi. Zato Skarphedinsson (*ibid.*) predlaga, da Evropa ponovno zagotovi nadzor nad svojimi mejami, kar je že v teku (po pariških napadih) s sodelovanjem s ključnimi partnerji, kot je Turčija in ostale države v regiji.

6 SKLEP

Niz kombinacij dejavnikov odbijanja in privlačevanja, ki je imel za posledico naraščanje števila migrantov iz MENA v EU v zadnjih petih letih do razsežnosti, na katere EU in države članice niso bile pripravljene, pomaga pojasniti tokove migrantov na evropsko celino. Dejavniki odbijanja v državah izvora, ki so vplivali na migracije, vključujejo ekonomske, družbene, politične in varnostne razmere v državah MENA, ki so vodile do vstaj ter vojnega stanja v Siriji, in okrepili selitveni vzorec, sicer tradicionalno značilen za regijo. Dejavniki privlačevanja vključujejo primerjalne prednosti v državi prejemnici in v konkretnem primeru pomenijo premik v okolje večjega ekonomskega napredka, politične svobode ali/in umik v mirno, nevojno, okolje.

Na mešane migracijske tokove iz MENA, ki vključujejo tudi migrante iz podsaharske Afrike, za katero so značilni demografski pritiski, obremenitve okolja, skrajna revščina, notranje napetosti in institucionalne pomanjkljivosti, so se EU in posamezne države članice odzvale s političnimi in operativnimi ukrepi, ki so bili, zaradi nepredvidenih dogodkov, oblikovani in uporabljeni *ad hoc* in so vodili k različnim učinkom. Ti so bili oblikovani z namenom zmanjševanja nezakonitih migracij iz MENA v EU, vendar so dejansko delovali kot motivacijski dejavnik za migracije na evropsko celino, npr. operacije pomorskega mejnega nadzora, katerih namen je bil preprečiti čim večje število prihodov v države EU in reševalne akcije, ki so jih v sklopu teh operacij države članice opravile.

Primerjava najbolj obremenjenih poti po številu odkritij nezakonitih prehodov je pokazala, da je bila v obdobju 2011–2015 po skupnem seštevku prihodov s 45 % deležem najbolj obremenjena vzhodnosredozemska pot, sledi zahodnobalkanska pot, ki je logična posledica nadaljevanja poti večine migrantov, ki so v EU vstopili preko turško-grške poti s 36 % deležem in osrednjesredozemska pot, ki je bila v obravnavanem obdobju sprva najbolj obremenjena po nominalnem številu odkritij nezakonitih prehodov z deležem 19 %. Po gibanju števila odkritij nezakonitih prehodov je primerjava pokazala, da je bilo leta 2011 največ prehodov odkritih čez osrednjesredozemsko, v letu 2012, ko se je število odkritij oz. nezakonitih prihodov v splošnem zmanjšalo, čez vzhodnosredozemsko pot, leta 2013, ko je število odkritih prehodov zopet naraslo, vendar stopnje iz leta 2011 ni doseglo, je bila po številu odkritij oz. nezakonitih prehodov najbolj obremenjena osrednjesredozemska pot. Na vseh treh poteh se je število nezakonitih prehodov

znatno povečalo leta 2014, najbolj na osrednjesredozemski poti, število nezakonitih prehodov pa je eskaliralo leta 2015 na vzhodnosredozemski poti.

Zaradi izmenično najbolj obremenjenih poti, osrednjesredozemske (2014) in vzhodnosredozemske (2015), sta bili pod posebnimi migracijski pritiski Italija in Grčija, za katere je sicer v devetdesetih letih prejšnjega stoletja značilen prehod iz držav emigracije v državi imigracije in se torej s prihodi migrantov srečujeta skoraj poltretje desetletje. Rekordno povečanje migrantov v letu 2015, ki so prispeli v Grčijo, je posledično vplivalo na obremenjenost zahodnobalkanske poti, ki predstavlja nadaljevanje poti migrantov proti ciljnim državam članicam EU. Do leta 2012 je 51 % migrantov nezakonito vstopilo v EU preko Grčije. Leta 2013, ko so grški organi okrepili nadzor na mejah v okviru operacije *Oklep*, ki je vključeval gradnjo bodeče žice na grško-turški meji, se je trend prihodov zaustavil, od julija 2015 dalje pa je Grčija znova postala najbolj priljubljena vstopna točka. Italija je bila najbolj obremenjena neposredno po dogodkih arabske pomladi v prvi polovici leta 2011, čeprav se je gledano v celoti le manjšina migrantov iz MENA odločila za prečkanje sredozemskega morja v EU, glavnina je namreč migrirala med državami MENA, in leta 2014. Oktobra tega leta je bila uspešna operacija Italije za iskanje in reševanje migrantov *Mare Nostrum*, v okviru katere so oskrbeli več kot 100.000 migrantov. Nadomeščena je bila z operacijo Frontexa *Triton*, ki je po obsegu manjša in kot program mejnih nadzorov deluje na zoženem območju obsega iskanja in reševanja migrantov, kar kaže na relativizacijo pomena reševanj migrantov na sredozemskem morju, ki je postala vidna po tragičnih nesrečah od jeseni 2013 dalje, kljub temu, da je EU proračun operacije kasneje znatno okrepila, je obseg delovanja zožila. Maja 2015 je bila kot odgovor na povečane migracijske tokove iz Libije, ki so jih spremljali nizi množičnih utopitev, ustanovljena operacija *Sofija* s primarnim ciljem onemogočanja delovanja poslovnega modela tihotapskih mrež in trgovine z ljudmi, ki pa je zaradi razmer v Libiji bila do konca pomladi 2016 pri izvajanju aktivnosti omejena le na mednarodne vode in bi jo bilo za doseganje učinkovitejših rezultatov verjetno treba izvajati tudi v libijskih ozemeljskih vodah in na kopnem.

S strateškim odzivom in ukrepi, ki pa so le nadaljevanje pristopa t. i. pozitivne pogojevanosti, EU ni prevzela koordiniranih aktivnosti za upravljanje t. i. migracijske krize. Z bilateralnimi sporazumi o boju proti nezakonitim migracijam, vrnitvami migrantov v države izvora in skupnimi operacijami patroljiranja in reševanja se je število prihodov migrantov na zunanje meje EU vsaj v določenih obdobjih na določenih poteh sicer zmanjšalo, vendar so po

drugi strani okrepljeni mejni nadzori vplivali na iskanje alternativnih poti, kar pomeni, da so se migracijski tokovi na dolgi rok le preusmerili na druge poti, kar je vidno v obdobju 2014–2015, ko so se migracijski tokovi iz vzhodnega Sredozemlja, ki so uporabljali osrednesredozemsko pot med Libijo in Italijo, preusmerili na vzhodnosredozemsko pot med Turčijo in Grčijo in slednjo obremenili do razsežnosti, s katerimi se je država le stežka soočala.

Kljub poskusom naslavljanja prehodnih oblasti v državah MENA in sklepanju sporazumov ter strateških dokumentov, kot npr. GAMM, ostajajo države MENA s strukturnimi problemi, ki po relativni konsolidaciji družbenega in političnega reda v posameznih državah MENA, razen v Siriji, v poziciji preprečevanja odhodov iz svojih obal, čeprav zdajšnje sodelovanje v tem smislu ni tolikšno, kot je bilo pred desetletjem.

Države članice EU so se na povečane migracijske tokove odzvale različno. Medtem, ko so bile aktivnosti vstopnih držav, Italije, Grčije, usmerjene v operativno upravljanje množičnih prihodov in sta se državi soočili s pomanjkljivo infrastrukturo za vsakodnevno zagotavljanje potreb migrantov in logističnimi težavami hitre obravnave migrantov, so se druge države članice osredotočile na skrajne ukrepe začasnih okrepljenih mejnih nadzorov, zapiranja mej in preusmerjanja migracijskih tokov. To je migracijske tokove proti ciljnim državam, večinoma Nemčiji in Švedski, prisililo v ali iskanje alternativnih rešitev, kar v določenem obsegu pomeni tudi intenzivnejše povpraševanje po storitvah tihotapskih združb ali čakanje na sprostitev zaostrenega režima upravljanja migracijskih tokov. Hipotezo, da so politični odzivi in operativni ukrepi EU, skupaj z agencijo Frontex, in ukrepi vstopnih držav članic, predvsem Italije in Grčije, le v omejenem obsegu vplivali na zmanjšanje množičnih migracij iz držav MENA v EU in na njihove varnostne implikacije, potrjujemo.

Glede na teoretska izhodišča, da čezmejne migracije vplivajo na mednarodne odnose na treh nivojih (Lohrmann 2000), ugotavljamo, da so množični migracijski tokovi iz MENA v EU v letih 2011–2015 sicer vplivali na evropski varnostni dnevni red in nacionalne varnostne dnevne rede držav prejemnic in tranzitnih držav, vendar, kljub nekaterim posamičnim primerom, ne moremo trditi, da množična imigracijska gibanja ogrožajo ekonomsko blagostanje, javni red, kulturne in verske vrednote ter politično stabilnost držav članic EU. Gibanja migracij iz MENA so sicer prispevala k oblikovanju napetosti in obremenila bilateralne odnose med državami članicami EU (npr. Italijo in Francijo) in odnose med državami članicami in nečlanicami (npr. Grčijo in Turčijo), vendar do resnejšega ogrožanja stabilnosti ni prišlo. Odprto ostaja vprašanje

implikacij za varnost in dostojanstvo migrantov in beguncev, česar sicer to delo ne obravnava. Čeprav so mednarodne organizacije opozarjale na slabo ravnanje z migranti v italijanskih in grških sprejemnih centrih, obravnava ni bila na tako vprašljivem nivoju, da bi vodila k temu, da bi migranti postali nepredvidljivi akterji v mednarodnih odnosih. Izpeljano iz izhodišč Weinerja (2011) ugotavljamo, da so se migranti, ki so prispeli v EU, v tranzitnih državah MENA v nekaterih primerih sicer šteli za grožnjo med državami znotraj MENA, nekoliko so se zaostri tudi odnosi med državami izvora oz. tranzita in državami prejemnicami, vendar, glede na to, da so se z državami EU in MENA sklenili dogovori neposredno po dogodkih arabske pomladi, ne moremo šteti, da so migranti in begunci v odnosih predstavljali grožnjo. Migrante in begunce se sicer ponekod obravnava kot politično grožnjo, grožnjo kulturni identiteti in varnostno tveganje režimu države prejemnice, kot izhaja tudi iz poročila o islamofobiji – zanimivo, da v državah srednje in vzhodne Evrope, kjer se je ta povečala vzporedno z množičnimi migracijskimi tokovi, prebiva relativno majhno število muslimanov –, vendar hipoteze, da množične migracije iz držav MENA v EU vplivajo na družbeno in politično stabilnost držav članic EU, ne moremo potrditi. Iz pregleda politične stabilnosti s kazalniki upravljanja, ki smo jih uporabili na podlagi podatkov Svetovne banke, je razvidno, da množični migracijski tokovi v EU držav članic niso politično destabilizirali. V okviru povezave med mednarodno migracijo in nacionalno varnostjo (Adamson 2006) ugotavljamo, da državna suverenost držav članic EU zaradi množičnih imigracij ni bila ogrožena, EU in države članice so ohranile sposobnost vzdrževanja nadzora nad teritorijem in s posameznimi ukrepi sledile cilju zmanjšanja prihodov, niso se pojavile npr. skupine 'beguncev-bojnikov'. Na vprašanje glede spremembe ravnotežja moči med državami izvora in državami prejemnicami je težje odgovoriti glede na to, da so bili odhodi visoko kvalificirane delovne sile iz držav MENA prisotni že pred pojavom množičnih migracijskih tokov v obdobju 2011–2015 in da se z večanjem števila nezakonitih prihodov ravnotežje moči med državami v relaciji MENA-EU logično premika v smer neravnotežja na strani MENA, kar se kaže tudi v odzivih EU pri izvajanju ekonomske in diplomatske moči. Med grožnjami v kontekstu narave nasilnih konfliktov v mednarodnem sistemu velja kot posledico množičnih migracijskih tokov izpostaviti priložnosti za krepitev mrež organiziranega kriminala in vzvodov za mednarodni terorizem. V 'industriji' tihotapljenja pa prevladujejo tržni mehanizmi, ko povpraševanje po možnostih za priselitev prekaša ponudbo, kar se je izkazalo tudi v obravnavanem primeru, in sicer na

osrednjesredozemski poti. Primerov, da bi država prejemnica uporabila imigrante kot instrument grožnje državi izvora nismo zabeležili.

V kriminalnih dejanjih, povezanih s tihotapljenjem ljudi, predvsem ponarejanjem dokumentov in trgovino z ljudmi je še veliko 'potenciala'. Množične migracije in tihotapljenje sta tesno povezana in glede na trend lahko sklepamo, da bodo tihotapljenje in povezane kriminalne dejavnosti v bližnji prihodnosti predstavljale za EU velik izziv. Po drugi strani pa smo ugotovili, da imigranti niso nič bolj nagnjeni h kriminalnim dejanjem kot državljani držav prejemnic. Seveda je življenjska situacija migrantov drugačna od običajnih državljanov, kar jih lahko prisili v kriminalna dejanja, vendar lahko zagotovitev priložnosti na trgu dela to prepreči. Množične migracije iz MENA ne spremljajo povečanja stopenj kriminala v državah članicah EU, razen kriminala, povezanega s tihotapljenjem ljudi, ponarejanjem dokumentov in trgovine z ljudmi, kar pomeni, da hipotezo, da množične migracije iz MENA v EU spremlja povečanje stopenj kriminala v državah članicah EU (ponarejanje dokumentov in tihotapljenje ljudi), delno potrjujemo.

Neposredne povezave med terorističnimi dejanji in množičnimi migracijami v EU nismo zaznali, torej hipoteze, da množične migracije iz MENA v EU lahko povečajo verjetnost terorističnih dejanj v državah članicah EU, ne moremo dokončno potrditi, kar pa ne pomeni, da množične migracije ne omogočajo teroristom lažjega vstopa v EU in tako lahko povečajo verjetnost terorističnih dejanj v EU, vendar so njihovi razlogi za izvedbo terorističnih dejanj neodvisni od imigracij. Množične migracije v EU so namreč podobno kot terorizem posledica stanja, ki vlada v MENA. Na podlagi ugotovitev, da je večina napadalcev, ki je sodelovala v terorističnih napadih v EU v zadnjih letih, državljanov držav članic EU in da člani terorističnih skupin, razen ponarejenih dokumentov, ne uporabljajo storitev tihotapcev za pot v EU, sklepamo, da bi teroristi tarče napadov dosegli tudi v primeru, ko množičnih migracij v EU ne bi bilo.

Predvidevanja, da bodo odzivi držav, ki so zaprle meje, povzročili povečanje števila migrantov, ki bodo iz Libije v EU migrirali po sredozemskem morju, so se izkazala za napačna.¹²⁷ Število prihodov tega ne podpira, saj je v prvi polovici leta 2016 v povprečju tedensko v Italijo prispelo 1.500 migrantov, kar predstavlja približno šestino števila migrantov, ki

¹²⁷ Dogovor, ki ga je EU sklenila s Turčijo in zaprtje meje med Makedonijo in Grčijo sta vplivala na zmanjšanje števila prihodov. Številni politiki, predvsem nacionalistični avstrijski in madžarski menijo, da postavljanje ograj ne le omejuje gibanje migracij, ampak Evropo varuje tudi v primeru, da se Turčija v prihodnosti ni bi držala dogovora (Urban 2016).

so tedensko potovali skozi Grčijo, preden je EU implementirala sporazum s Turčijo (Urban 2016).

Cilji zmanjševanja imigracij so, s tem, ko EU in države članice s politikami 'večjega nadzora' celo vplivajo na krepitev povpraševanja po storitvah, ki v splošnem zagotavljajo realizacijo imigracijskih dejavnikov privlačenja, doseženi le kratkoročno, in še na ta način s pojavom dodatne škode, če upoštevamo samo možnosti za krepitev kriminalnih dejanj, povezanih s tihotapljenjem ljudi in spremljevalnimi dejavnostmi, kar na dolgi rok lahko vodi v nasprotno smer od zasledovanja temeljnega cilja – t. i. varne EU.

7 LITERATURA

1. Adamson, Fiona B. 2006. Crossing Borders: International Migration and National Security. *International Security* 31 (1): 165–199.
2. Ahmed, Nasim. 2016. Iraq after the Arab Spring. *MEMO Middle East Monitor*, 19. januar. Dostopno prek: <https://www.middleeastmonitor.com/20160119-iraq-after-the-arab-spring/> (21. maj 2016).
3. Ake, Claude. 1975. A Definition of Political Stability. *Comparative Politics* 7 (2): 271–283.
4. Alkan, Sena. 2016. Islamophobia skyrockets in Europe since Charlie Hebdo attack, report says. *Daily Sabah*, 1. april. Dostopno prek: <http://www.dailysabah.com/politics/2016/04/02/islamophobia-skyrockets-in-europe-since-charlie-hebdo-attack-report-says> (5. april 2016).
5. Altai Consulting. 2015. *Migration Trends Across the Mediterranean: Connecting the Dots*. Dostopno prek: <https://data.unhcr.org/mediterranean/download.php?id=17> (20. februar 2016).
6. Amaro Dias, Vanda. 2014. A critical analysis of the EU's response to the Arab Spring and its implications for EU security. *Human Security Perspectives* 10 (1): 26–61.
7. Ambrosetti, Elena in Angela Paparusso. 2012. *Which Future for Migration in Europe? A Brief Analysis of the EU Migration Policies in the Mediterranean Area*. Dostopno prek: http://www.memotef.uniroma1.it/sites/dipartimento/files/ElenaAmbrosetti-AngelaPaparusso_1338.pdf (2. april 2016).
8. Balzacq, Thierry. 2005. The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context. *European Journal of International Relations* 11 (2): 171–201.
9. *Barcelona Declaration and Euro-Mediterranean partnership*. 1995. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:r15001> (3. marec 2016).
10. Bayraklı, Enes in Farid Hafez. 2016. Introduction. V *European Islamophobia Report 2015*, ur. Enes Bayraklı in Farid Hafez, 5–8. Istanbul: SETA.
11. BBC. 2014. Brussels Jewish Museum killings: Suspect 'admitted attack', 1. junij. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-europe-27654505> (12. maj 2016).
12. --- 2015. Copenhagen shootings: Police kill 'gunman' after two attacks, 15. februar. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-europe-31475803> (12. maj 2016).
13. Beck, Martin in Simone Hüser. 2012. *Political Change in the Middle East: An Attempt to Analyze the »Arab Spring«*. Dostopno prek: https://www.giga-hamburg.de/en/system/files/publications/wp203_beck-hueser.pdf (10. april 2016).
14. Behr, Timo. 2013. *The Effect of the Arab Spring on Euro-Mediterranean Relations*. Dostopno prek: <http://www.iemed.org/observatori/arees-danalisi/arxiu-adjunts/anuari/iemed-2013/Behr%20Arab%20Spring%20Euromed%20Reations%20EN.pdf> (9. april 2016).
15. Bell, Brian. 2014. *Crime and immigration: Do poor labor market opportunities lead to migrant crime?* Dostopno prek: <http://wol.iza.org/articles/crime-and-immigration-1.pdf> (12. april 2016).

16. Bilgin, Pinar in Ali Bilgiç. 2011. *Consequences of European Security Practices in the Southern Mediterranean and Policy Implications for the EU*. Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1756797 (23. februar 2016).
17. Buzan, Barry in B. A. Roberson. 1993. Europe and the Middle East: drifting towards societal cold war? V *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, ur. Ole Wæver, Barry Buzan, Morten Kelstrup in Pierre Lemaitre, 131–147. London: Pinter Publishers Ltd.
18. Buzan, Barry, Ole Wæver, Jaap de Wilde. 1998. *Security. A New Framework For Analysis*. Boulder/London: Lynne Rienner.
19. Carella, Maria in Alain Parant. 2014. Demographic trends and challenges in the Mediterranean. *South-East European Journal of Political Science* 3 (3). Dostopno prek: <http://seejps.lumina.org/index.php/volume-ii-number-3-population-policies-and-demographic-dynamics-in-the-mediterranean-area/81-demographic-trends-and-challenges-in-the-mediterranean> (5. februar 2016).
20. Carrera, Sergio, Leonhard den Hertog in Joanna Parkin. 2012. *EU Migration Policy in the wake of the Arab Spring: What prospects for EU-Southern Mediterranean Relations?* Dostopno prek: <https://www.ceps.eu/system/files/MEDPRO%20TR%2015%20EU%20Migration%20Policy%20in%20wake%20of%20Arab%20Spring.pdf> (9. marec 2016).
21. Carrera, Sergio, Steven Blockmans, Daniel Gros in Elspeth Guild. 2015. The EU's Response to the Refugee Crisis, Taking Stock and Setting Policy Priorities. Dostopno prek: https://www.ceps.eu/system/files/EU%20Response%20to%20the%202015%20Refugee%20Crisis_0.pdf (15. april 2016).
22. Castles, Stephen in Mark J. Miller. 2009. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York, London: The Guilford Press.
23. Chateau, Céline. 2016. *Politika priseljevanja*. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sl/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.12.3.html (13. marec 2016).
24. Choucri, Nazli. 2002. Migration and Security: Some Key Linkages. *Journal of International Affairs* 56 (1): 97–122.
25. Chrisafis, Angelique. 2015. Charlie Hebdo attackers: born, raised and radicalised in Paris. *The Guardian*, 12. januar. Dostopno prek: <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/12/-sp-charlie-hebdo-attackers-kids-france-radicalised-paris> (10. maj 2016).
26. Cinar, Sertan in Ismet Gocer. 2014. The Reasons and Economic and Political Consequences of Arab Spring. *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences* 17 (2): 39–49.
27. Clarke, Steve. 2015. *Crime trends in detail, Trends in crime and criminal justice, 2010*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Crime_trends_in_detail (3. maj 2016).
28. Collett, Elizabeth. 2010. *The European Union's Stockholm Program: Less Ambition on Immigration and Asylum, But More Detailed Plans*. Dostopno prek: <http://www.migrationpolicy.org/article/european-unions-stockholm-program-less-ambition-immigration-and-asylum-more-detailed-plans> (26. februar 2016).
29. Collyer, Michael. 2006. Migrants, Migration and the Security Paradigm: Constraints and Opportunities. *Mediterranean Politics* 11 (2): 255–270.
30. Črepinko, Robert. 2016. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 18. april.

31. *Datagraver*. 2016. People killed by terrorist attacks in Western Europe 1970–2016, 22. marec. Dostopno prek: <http://www.datagraver.com/case/people-killed-by-terrorism-per-year-in-western-europe-1970-2015> (21. april 2016).
32. Demmelhuber, Thomas. 2011. The European Union and illegal migration in the southern Mediterranean: the trap of competing policy concepts. *The International Journal of Human Rights* 15 (6): 813–826.
33. Dimitriadi, Angeliki. 2015. *Europe's dubious response to the refugee crisis*. Dostopno prek: http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2015/09/ELIAMEP-Thesis-1-2015_Ang.Dimitriadi1.pdf (10. april 2016).
34. Douglas, Crystal, Andrea Fischer, Kim Fletcher, Amanda Guidero, Marcus Marktanner, Luc Noiset in Maureen Wilson. 2014. *The Arab Uprisings: Causes, Consequences and Perspectives*. Dostopno prek: http://icat.kennesaw.edu/docs/pubs/RK_Final_Paper.pdf (19. februar 2016).
35. Drent, Margriet, Rob Hendriks, Dick Zandee, ur. 2015. *New Threats, New EU and NATO Responses*. Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael.
36. EDAL. 2012. *ECtHR - Hirsi Jamaa and Others v Italy [GC], Application No. 27765/09*. Dostopno prek: <http://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/ecthr-hirsi-jamaa-and-others-v-italy-gc-application-no-2776509> (2. maj 2016).
37. Ersson, Svante in Jan-Erik Lane. 1983. Political Stability in European Democracies. *European Journal of Political Research* 11 (3): 245–264.
38. EU Naval Force Med Operation SOPHIA. 2016. *European Union Naval Force – Mediterranean Operation Sophia*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eunavfor-med/pdf/factsheet_eunavfor_med_en.pdf (21. junij 2016).
39. European Commission. 2015. *Standard Eurobarometer 83*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb83/eb83_en.htm (23. april 2016).
40. --- 2016a. *Public opinion*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/lineChart/themeKy/59/groupKy/279/countries/EU/savFiles/702,698,646/periodStart/112014/periodEnd/112015> (20. junij 2016).
41. --- 2016b. *Implementing the European Agenda on Migration: Commission reports on progress in Greece, Italy and the Western Balkans*. Dostopno prek: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-269_en.htm (18. marec 2016).
42. --- 2016c. *Implementing the EU-Turkey Agreement – Questions and Answers*. Dostopno prek: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-1221_en.htm (28. april 2016).
43. --- 2016č. *Refugee crisis: Commission reviews 2015 actions and sets 2016 priorities*. Dostopno prek: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-65_en.htm (28. april 2016).
44. --- 2016d. *State of Play of Hotspot Capacity*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/press-material/docs/state_of_play_-_hotspots_en.pdf (13. junij 2016).
45. --- 2016e. *The Hotspot Approach to Managing Exceptional Migratory Flows*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/2_hotspots_en.pdf (3. maj 2016).
46. European Council, Council of the European Union. 2016. *EUNAVFOR MED Operation Sophia: mandate extended by one year, two new tasks added*. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/06/20-fac-eunavfor-med-sophia/> (21. junij 2016).

47. European Migration Network. 2010. *Organisation of Asylum and Migration Policies in the EU Member States*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/migration-policies/00_emn_synthesis_report_organisation_of_asylum_and_migration_policies_august_2010_en.pdf (5. april 2016).
48. Europol. 2015a. *Europol's Internet Referral Unit to Combat Terrorist and Violent Extremist Propaganda*. Dostopno prek: <https://www.europol.europa.eu/content/europol%E2%80%99s-internet-referral-unit-combat-terrorist-and-violent-extremist-propaganda> (3. april 2016).
49. --- 2015b. *Exploring Tomorrow's Organised Crime*. Dostopno prek <https://www.europol.europa.eu/content/massive-changes-criminal-landscape> (11. april 2016).
50. --- 2015c. *The EU Terrorism Situation and Trend Report (TE – SAT) 2015*. Dostopno prek: https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/p_europol_tsat15_09jun15_low-rev.pdf (10. april 2016).
51. --- 2016. *Migrant Smuggling in the EU*. Dostopno prek: <https://www.europol.europa.eu/content/migrant-smuggling-eu> (2. april 2016).
52. Eurostat. 2016. *Asylum Statistics*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics (22. april 2016).
53. Evropska komisija. 2011. *The EU's response to the 'Arab Spring' (MEMO/11/918)*. Dostopno prek: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-918_en.htm (2. marec 2016).
54. --- 2012. *Tretje letno poročilo o priseljevanju in azilu (2011) COM/2012/0250 final*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A52012DC0250> (16. februar 2016).
55. Eylemer, Sedef in Sühal Şemşit. 2007. Migration-security nexus in the euro-mediterranean relations. *Perceptions* S/A: 49–70.
56. Faath, Sigrid in Hanspeter Mattes. 2014. Political conflicts and migration in the MENA states. V *Migration from the Middle East and North Africa to Europe, Past Developments, Current Status and Future Potentials*, ur. Michael Bommes, Heinz Fassmann in Wiebke Sievers, 159–190. Amsterdam: Amsterdam University Press.
57. Fargues, Philippe. 2015. *2015: The year we mistook refugees for invaders*. Dostopno prek: http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/38307/Policy_Brief_2015_12.pdf?sequence=1&isAllowed=y (1. marec 2016).
58. Fargues, Philippe. 2016. *Who are the million migrants who entered Europe without a visa in 2015?* Dostopno prek: <https://www.ined.fr/en/publications/population-and-societies/one-million-of-migrants/> (20. april 2016).
59. Fargues, Philippe in Christine Fandrich. 2012. *Migration after the Arab Spring*. Dostopno prek: <http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/MPC%202012%20EN%2009.pdf> (24. februar 2016).
60. Farrell, Nicholas. 2015. Welcome to Italy: this is what a real immigration looks like. *The Spectator*, 20. junij. Dostopno prek: <http://www.spectator.co.uk/2015/06/the-invasion-of-italy/> (15. februar 2016).
61. Faure, Raphaëlle, Mikaela Gavas in Anna Knoll. 2015. *Challenges to a comprehensive EU migration and asylum policy*. Dostopno prek: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/10166.pdf> (8. februar 2016).

62. Frontex. 2010. *Extract from the Annual Risk Analysis*. Dostopno prek: [http:// frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2010.pdf](http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2010.pdf) (15. februar 2016).
63. --- 2015. *Annual Risk Analysis 2015*. Dostopno prek: http://Frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2015.pdf (25. februar 2016).
64. --- 2016a. *Risk Analysis for 2016*. Dostopno prek: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annula_Risk_Analysis_2016.pdf (18. marec 2016).
65. --- 2016b. *Migratory Routes Map*. Dostopno prek: <http://Frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/> (23. februar 2016).
66. --- 2016c. *Central Mediterranean Route*. Dostopno prek: <http://Frontex.europa.eu/trends-and-routes/central-mediterranean-route/> (23. februar 2016).
67. --- 2016č. *Eastern Mediterranean Route*. Dostopno prek: <http://Frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/> (23. februar 2016).
68. --- 2016d. *Western Balkan Route*. Dostopno prek: <http://Frontex.europa.eu/trends-and-routes/western-balkan-route/> (23. februar 2016).
69. --- 2016e. *Origin*. Dostopno prek: <http://Frontex.europa.eu/about-Frontex/origin/> (25. februar 2016).
70. --- 2016f. *Eurosur*. Dostopno prek: <http://frontex.europa.eu/intelligence/eurosur/> (25. februar 2016).
71. --- 2016g. Interno gradivo/Maps, 18. april 2016. Varšava: Frontex.
72. --- 2016h. Interno gradivo/IBC1A, 28. april 2016. Varšava: Frontex.
73. Gebremedhin, Tesfaye A. in Astghik Mavisakalyan. 2013. *Immigration and political stability*. Dostopno prek: <https://www.oecd.org/dev/pgd/46923664.pdf> (23. maj 2016).
74. *Geopolitical Monitor*. 2016. Interview: Gabriele Quattrochi on the EU Migrant Crisis, 26. januar. Dostopno prek: <https://www.geopoliticalmonitor.com/interview-gabriele-quattrochi-on-the-eu-migrant-crisis/> (20. april 2016).
75. Guild, Elspeth. 2009. *Security and Migration in the 21st Century*. Cambridge: Polity Press.
76. Guy, Arnold. 2012. *Migration: Changing the World*. London: Pluto Press.
77. Helm, Toby. 2015. *The EU's Migration Burden: Year In Review 2015*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/topic/EUs-Migration-Burden-The-2047146> (15. maj 2016).
78. Heydemann, Steven. 2016. Explaining the Arab Spring Uprisings: transformations in Comparative Perspective. *Mediterranean Politics* 21 (1):192–204.
79. Hollifield, James F. 2012. Migration and International Relations. V *Oxford Handbook of the Politics of International Migration*, ur. Marc R. Rosenblum in Daniel J. Tichenor, 346–374. Oxford: Oxford University Press.
80. Hough, Peter. 2008. *Understanding Global Security*. Abingdon, Oxon: Routledge.
81. Huysmans, Jef. 2000. The European Union and the Securitization of Migration. *Journal of Common Market Studies* 38 (5): 751–777.
82. International Monetary Fund. 2016. *The Refugee Surge in Europe: Economic Challenges*. Washington, D.C.: International Monetary Fund.
83. International Organization for Migration. 2006. *Glosar migracij*. Geneve: International Organization for Migration.
84. Jaccob, Dina. 2013. *Euro-Mediterranean Security and Cooperation: Immigration Policies and Implications*. Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID2479970_code2279020.pdf?abstractid=2479970&mirid=1 (2. marec 2016).

85. Jacobsen, Henriette. 2016. *Sweden sees costs of migration crisis almost quadruple*. Dostopno prek: <http://www.euractiv.com/section/global-europe/news/sweden-sees-costs-of-migration-crisis-almost-quadruple/> (8. maj 2016).
86. Khachani, Mohamed. 2006. Migratory movements in the Mediterranean Basin. V *Security and Migrations in the Mediterranean: Playing with Fire*, ur. Mendo Castro Henriques in Mohamed Khachani, 3–17. Amsterdam, Berlin, Oxford, Tokyo, Washington, DC: IOS Press.
87. Kicinger, Anna in Saczuk, Katarzyna. 2004. *Migration policy in the european perspective – development and future trends*. Dostopno prek: www.cefmr.pan.pl/docs/cefmr_wp_2004-01.pdf (22. februar 2016).
88. Kingsley, Patrick. 2015. Syrians fleeing war find new route to Europe – via the Arctic Circle. *The Guardian*, 29. avgust. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2015/aug/29/syrian-refugees-europe-arctic-circle-russia-norway> (23. februar 2016).
89. Kolodziej, Edward A. 2005. Security Theory: Six Paradigms Searching for Security. V *Conflict, Security, Foreign Policy & International Political Economy*, ur. Michael Brecher in Frank P. Harvey, 113–140. Michigan: The University of Michigan Press.
90. Koslowski, Rey. 2009. *International Migration and Human Mobility as Security Issues*. Dostopno prek: www.albany.edu/.../Koslowski_Migration_Security_ISA2009.pdf (15. februar 2016).
91. Kuschminder, Katie, Julia de Bresser in Melissa Siegel, ur. 2015. *Irregular Migration Routes to Europe and Factors Influencing Migrants' Destination Choices*. Maaschtricht: Maaschtricht University.
92. Lašan, Nicoleta. 2012. International Relations Theory and Security. *Public Administration & Social Policies Review/Revista de Administratie Publica si Politici Sociale* 2 (9): 39–48.
93. Lavenex, Sandra. 1998. Transgressing borders: the emergent European refugee regime and »safe third countries«. V *The Union and the World: The Political Economy of a Common European Foreign Policy*, ur. Alan Cafruny in Patrick Peters, 113–132. The Hague/London/Boston: Kluwer Law International.
94. Léonard, Sarah. 2010. EU border security and migration into the European Union: FRONTEX and securitisation through practices. *European Security* 19 (2): 231–254.
95. Lohrmann, Reinhard. 2000. Migrants, Refugees and Insecurity. Current Threats to Peace? *International Migration* 38 (4): 3–22.
96. Malešič, Marjan. 2000/01. Razsežnost begunskega problema. *Ujma* 14/15: 224–229.
97. Malešič, Marjan. 2012. Teoretske paradigme sodobne varnosti in okolje kot varnostno vprašanje. *Teorija in praksa* 49 (2): 264–282.
98. Mandelc, Damjan. 2013. Arabska vstaja: kontekst, perspektive in učinki. *Časopis za kritiko znanosti* 40–41 (252): 137–150.
99. Martin, Marie. 2013. *Analysis, The rise of xenophobia and the migration crisis in Greece, The Council of Europe's wake-up call: "Europe cannot afford to look away"*. Dostopno prek: <http://www.statewatch.org/analyses/no-218-greece-coe.pdf> (18. maj 2016).
100. Mekina, Igor. 2012. Zlata zora širi vpliv. *Mladina*, 15. december. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/118836/zlata-zora-siri-vpliv/> (12. februar 2016).
101. Meyers, Eytan. 2000. Theories of International immigration Policy—A Comparative Analysis. *The International Migration Review* 34 (4): 1245–1282.

102. *Migration Citizenship Education*. Dostopno prek: <http://www.migrationeducation.org/> (27. april 2016).
103. Mirkin, Barry. 2013. *Arab Spring: Demographics in a region in transition*. New York: United Nations Development Programme, Regional Bureau for Arab States.
104. Mitchell, Matthew I. 2012. *The Perils of Population Movements in International Relations: new directions for rethinking the migration-conflict nexus*. Dostopno prek: <https://www.cpsa-acsp.ca/papers-2012/Mitchell2.pdf> (16. maj 2016).
105. Momani, Bessma. 2014. *The Arab Spring is Genuine Revolution, But a Bumpy and Arduous Road Ahead*. Dostopno prek: https://ineteconomics.org/uploads/papers/MOMANI_Bessma_-Arab-Spring-a-Genuine-Revolutionary-Movement.pdf (22. februar 2016).
106. *NBC News*. 2015. Victim shot outside Copenhagen synagogue dies, police say, 15. februar. Dostopno prek: <http://www.msnbc.com/msnbc/new-shooting-copenhagen-after-attack-freedom-event-cafe> (12. maj 2016).
107. Neville, Darren. 2016. *Upravljanje zunanjih meja*. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/sl/FTU_5.12.4.pdf (13. marec 2016).
108. Nossiter, Adam, Aurelien Breeden in Katrin Bennhold. 2015. Three Teams of Coordinated Attackers Carried Out Assault on Paris, Officials Say; Hollande Blames ISIS. *The New York Times*, 14. november. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/2015/11/15/world/europe/paris-terrorist-attacks.html> (12. maj 2016).
109. Oberoi, Pia. 2009. *The enemy at the gates and the enemy within: migrants, social control and human rights*. Dostopno prek: www.ichrp.org/files/.../migrants_and_social_control_pia_oberoi.pdf (26. februar 2016).
110. Orav, Anita. 2015. *First measures of the European Agenda on Migration*. Dostopno prek: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/559509/EPRS_BRI\(2015\)559509_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/559509/EPRS_BRI(2015)559509_EN.pdf) (3. maj 2016).
111. Özekin, Muhammed Kürsad in Hasan Hüseyin Akkaş. 2014. An Empirical Look to the Arab Spring: Causes and Consequences. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations* 13 (1–2): 75–87.
112. Pace, Michelle. 2002. The Ugly Duckling of Europe: The Mediterranean in the Foreign Policy of the European Union. *Journal of European Area Studies* 10 (2): 189–209.
113. Panayotis J., Tsakonas in Dimitris K. Xenakis. 2013. European Approaches to Illegal Migration in the Mediterranean: An Overall Assessment. *Hellenic Studies/Etudes Helleniques* 21 (1): 141–175.
114. Park, Jeanne. 2015. Europe's Migration Crisis. *Council on Foreign Relations*, 23. september. Dostopno prek: <http://www.cfr.org/migration/europes-migration-crisis/p32874> (2. marec 2016).
115. Pătrașcu, Radu. 2015. Migration, a Current Issue: the Crisis of Today, the Challenge of Tomorrow. *Europolity* 9 (2): 241–264.
116. Pinyol-Jiménez, Gemma. 2012. The Migration-Security Nexus in short: Instruments and actions in the European Union. *Amsterdam Law Forum* 4 (1): 36 – 57.
117. Prezelj, Iztok. 2001. Grožnje varnosti, varnostna tveganja in izzivi v sodobni družbi, razreševanje nekaterih terminoloških dilem. *Teorija in praksa* 38 (1): 127–141.
118. Raičević, Miha. 2008. Vojno v Iraku »plačujejo« predvsem civilisti. *RTV SLO*, 15. december. Dostopno prek: <http://www.rtvsi.si/svet/vojno-v-iraku-placujejo-predvsem-civilisti/95168> (21. maj 2016).

119. --- 2013. Deset let po invaziji na Irak: šlo je le za nafto. *24 ur.com*, 20. marec. Dostopno prek: <http://www.24ur.com/foto-deset-let-po-invaziji-na-irak-slo-je-le-za-nafto.html> (21. maj 2016).
120. Rayner, Gordon. 2015. Who is Abdelhamid Abaaoud? The suspected ringleader behind the Paris attacks. *The Guardian*, 19. november. Dostopno prek: <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/19/abdelhamid-abaaoud-suspected-paris-attacks-ringleader-was-killed-in-raid> (10. maj 2016).
121. *Reuters Graphics*. 2016. Europe's migration crisis, 5. januar. Dostopno prek: <http://graphics.thomsonreuters.com/15/migrants/index.html#section-network> (15. februar 2016).
122. *RTV SLO*. 2015. Pred petimi leti s samosežigom vzplamtela arabska pomlad, 17. december. Dostopno prek: <http://www.rtvsi.si/svet/pred-petimi-leti-s-samosezigom-vzplamtela-arabska-pomlad/381344> (18. februar 2016).
123. Sakellariou, Alexandros. 2016. Islamophobia in Greece: National Report 2015. V *European Islamophobia Report 2015*, ur. Enes Bayraklı in Farid Hafez, 199–222. Istanbul: SETA.
124. Schäfer, Isabel. 2014. A Matrix for Mediterranean (Area) Studies – Towards an Interdisciplinary Approach in the Post-»Arab Spring« Context. *Mediterranean Review* 7 (1): 57–89.
125. Seeberg, Peter. 2013. Learning to Cope: The Development of European Immigration Policies Concerning the Mediterranean Caught Between National and Supra-National Narratives. V *Euro-Mediterranean Relations after Arab Spring*, ur. Jakob Horst, Annette Jünemann in Delf Rothe, 59–74. Farnham: Ashgate.
126. Siino, Grazia Alessandra in Nadia Levantino. 2016. Islamophobia in Italy: National Report 2015. V *European Islamophobia Report 2015*, ur. Enes Bayraklı in Farid Hafez, 265–292. Istanbul: SETA.
127. Skarphedinsson, Ossur. 2016. *The economic and security consequences of the migration crisis*. Dostopno prek: <http://www.nato-pa.int/shortcut.asp?FILE=4339> (14. april 2016).
128. Statewatch. 2016. *Explanatory note on the "Hotspot" approach*. Dostopno prek: <http://www.statewatch.org/news/2015/jul/eu-com-hotspots.pdf> (3. maj 2016).
129. Steindler, Chiara. 2015. Mapping out the institutional geography of external security in the EU. *European Security* 24 (3): 402–419.
130. Stivachtis, Yannis A. 2008. International Migration and the Politics of Identity and Security. *Journal of Humanities & Social Sciences* 2 (1): 1–24.
131. Stoenescu, Marilena. 2014. *Youth statistics – North Africa and Eastern Mediterranean: Large youth population plus high unemployment – challenges facing ENP-South countries*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Youth_statistics_-_North_Africa_and_Eastern_Mediterranean#cite_note-4 (2. februar 2016).
132. Svet Evropske unije. 2012. *Glavni vidiki in osnovne usmeritve SZVP (točka G, odstavek 43 Medinstitucionalnega sporazuma z dne 17. maja 2006) – 2011 – letno poročilo visoke predstavnice Evropske unije za zunanje zadeve in varnostno politiko Evropskemu parlamentu (14605/12)*. Dostopno prek: http://eeas.europa.eu/cfsp/docs/st14605_sl.pdf (8. april 2016).
133. Tardy, Thierry. 2015. *Operation Sophia: Tackling the refugee crisis with military means*. Dostopno prek: http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_30_Operation_Sophia.pdf (20. junij 2016).

134. *The Economist*. 2015. Global deaths from terrorism. Dostopno prek: http://cdn.static-economist.com/sites/default/files/images/2015/11/blogs/graphic-detail/20151121_woc539.png (21. april 2016).
135. *The New York Times*. 2015. Unraveling the Connections Among the Paris Attackers, 18. marec. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/interactive/2015/11/15/world/europe/manhunt-for-paris-attackers.html> (12. maj 2016).
136. The World Bank. 2016. *Worldwide Governance Indicators*. Dostopno prek: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=worldwide-governance-indicators#> (15. maj 2016).
137. Themistocleous, Andreas. 2013. Securitizing Migration: Aspects and Critiques. *The GW Post*, 16. maj. Dostopno prek: <https://thegwpost.com/2013/05/16/securitizing-migration-aspects-and-critiques/> (25. februar 2016).
138. Traynor, Ian. 2015. EU ministers order tighter border checks in response to Paris attacks. *The Guardian*, 20. november. Dostopno prek: <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/20/eu-ministers-order-tighter-border-checks-in-response-to-paris-attacks> (25. april 2016).
139. Triandafyllidou, Anna. 2013. Migration Policy in Southern Europe: Challenges, Constraints and Prospects. V *A Strategy for Southern Europe*, 54–63. London: LSE.
140. Triandafyllidou, Anna in Angeliki Dimitriadi. 2013. Migration Management at the Outposts of the European Union, The Case of Italy's and Greece's Borders. *Griffith Law Review* 22 (3): 598–618.
141. Tunakan, Begüm. 2015. EU naval force in Mediterranean faces challenges over migrant crisis. *Daily Sabah*, 19. maj. Dostopno prek: <http://www.dailysabah.com/world/2015/05/19/eu-naval-force-in-mediterranean-faces-challenges-over-migrant-crisis> (20. maj 2016).
142. Ullman, Richard. 2011. Redefining Security. V *Security Studies: A Reader*, ur. Christopher W. Hughes in Lai Yew Meng, 11–17. London, New York: Routledge.
143. UNHCR. 2015. *World at War, Global Trends, Forced Displacement in 2014*. Geneve: United Nations High Commissioner for Refugees.
144. Urban, Mark. 2016. Europe's migrant story enters new phase. *BBC*, 10. maj. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-europe-36246816> (12. maj 2016).
145. *Večer*. 2015. Hollande Francozom: "Enotnost je naše najboljše orožje", 9. januar. Dostopno prek: <http://www.vecer.com/clanek/201501096086745> (12. maj 2016).
146. Vuori, Juha A. 2008. Illocutionary Logic and Strands of Securitization: Applying the Theory of Securitization to the Study of Non-Democratic Political Orders. *European Journal of International Relations* 14 (1): 65–99.
147. Wæver, Ole. 1996. *Securitization and Desecuritization*. Dostopno prek: <http://www.ciaonet.org/book/lipschutz/lipschutz13.html> (17. januar 2002).
148. Weiner, Myron. 2011. Redefining Security. V *Security Studies: A Reader*, ur. Christopher W. Hughes in Lai Yew Meng, 253–265. London, New York: Routledge.
149. *Wikipedia*. 2016. *Hells Angels*. Dostopno prek: https://en.wikipedia.org/wiki/Hells_Angels (12. maj 2016).
150. Wohlfeld, Monika. 2014. Is Migration a Security Issue? V *Migration in the Mediterranean: Human Rights, Security and Development Perspectives*, ur. Omar Grech in Monika Wohlfeld, 61–77. Msida: MEDAC.
151. Wolff, Sarah. 2013. Southern Europe's Role After the Arab Spring: Winning Back Voice and Access. V *A Strategy for Southern Europe*, 15–22. London: LSE.

152. Wood, Vincent, Alix Culbertson, Katie Mansfield, John Twomey in Cyril Dixon. 2015. Leytonstone attacker had ISIS images on phone and left victim with 12cm wound, court hears. *Sunday Express*, 7. december. Dostopno prek: <http://www.express.co.uk/news/uk/624719/Muhaydin-Mire-charged-leytonstone-terror-attack-name> (14. maj 2016).
153. Yourish, Karen, Derek Watkins, Tom Giratikanon in Jasmine C. Lee. 2016. How Many People Have Been Killed in ISIS Attacks Around the World. *The New York Times*, 25. marec. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/interactive/2016/03/25/world/map-isis-attacks-around-the-world.html> (2. april 2016).
154. Žabkar, Anton in Marjan Malešič. 2014. Nevojaški viri ogrožanja varnosti Sredozemlja. *Annales, Series Historia et Sociologia* 24 (1): 13–26. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko – Koper / Società storica del Litorale – Capodistria.
155. Žerjavič, Peter. 2016. Evropska Sofija bi plula proti Libiji. *Delo*, 18. april. Dostopno prek: <http://www.delo.si/svet/evropa/evropska-sofija-bi-plula-proti-libiji.html> (21. junij 2016).
156. Žužek, Aleš. 2015. Zakaj je arabska pomlad krvavo propadla. *SiolNet*, 17. december. Dostopno prek: <http://siol.net/novice/svet/zakaj-je-arabska-pomlad-krvavo-propadla-402336> (20. februar 2016).